

СЕКЦІЯ 1.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ, ЗВІТНОСТІ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ, ЯК ОБ'ЄКТУ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ

Л.О. Волощук, д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту

О.А. Усенюк, здобувачка 2-го рівня вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Інноваційна діяльність підприємства безпосередньо пов'язана з запровадженням на ньому інновацій. У нормативному полі ці явища визначаються таким чином: «інноваційна діяльність - діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг»; «інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [1].

Чи можуть ці визначення стосуватися підприємств торгівельної сфери? Якщо досліджувати «правову» сутність інновацій – то, напевно, так, адже до них можуть бути віднесені й «...вдосконалені послуги, ...а також організаційно-технічні рішення адміністративного, комерційного або іншого характеру, що поліпшують якість ...соціальної сфери», що цілком може стосуватися діяльності торгівельних підприємств. А от «правовий статус» понять «інноваційна діяльність» та «інноваційне підприємство» більш дотичний саме до підприємств виробничої або наукової сфери. Так, «інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) - підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг» [1]. Напевно тому, державні дослідження інноваційної діяльності в Україні охоплюють лише підприємства промислового сектору економіки, та не розповсюджуються на підприємства торгівельної сфери.

В цьому бачимо деякі протиріччя з теорією інноватики та інноваційного розвитку, адже навіть за Й.Шумпетером, і за міжнародною методологією сучасних досліджень інноваційного розвитку (так зване Керівництво Осло) – коло інновацій найбільш ширше, ніж розроблення та вивід на ринки радикально нової продукції.

Чи може торгівельне підприємство бути інноваційно-активним? Вважаємо, що так, виходячи саме з класичного «широкого» розуміння змісту та різновидів інновацій. Втім, в нормативному колі знову натикаємось на певні обмеження.

Слід зазначити, що сучасна вітчизняна нормативна база чітко не визначає сутності поняття «інноваційна активність» підприємства. Так, в Законі «Про інноваційну діяльність» визначення цього поняття відсутнє. Водночас, інноваційна активність підприємства є об'єктом

державних статистичних спостережень. Методологія статистичних досліджень в Україні визначає сутність явища «інноваційної активності» як об'єкта спостережень у такий спосіб: 1) підприємство, що здійснювало будь-які види інноваційної діяльності; 2) підприємство, що займалося діяльністю, пов'язаною зі створенням інновацій, незалежно від того, чи призвела така діяльність до впровадження інновацій в звітному періоді [2]. З точки зору методології статистичних спостережень до інноваційно-активних підприємств також відносяться ті, що здійснювали інноваційні витрати.

Серед думок фахівців також зустрічаємо більш широкий підхід, ніж в нормативних документах. Так, І. О. Тарасенко визначає інноваційну активність суб'єкта господарювання його спрямованістю на реалізацію стратегічних цілей розвитку в умовах ринкової конкуренції з метою забезпечення стійкості функціонування підприємства та його успішності у довгостроковій перспективі. На думку В. Зорина, «інноваційна активність в економіці – це управлінська діяльність, що враховує потреби ринкової економіки в безперервному оновленні товарів, послуг, технологій. Вона виявляється у прагненні перемагати в конкурентній боротьбі за рахунок новизни, досконалості і якості продукції, у підтримці творчих, ініціативних працівників; в готовності до організаційних змін, до зламу управлінських структур у відповідь на коливання ринку та ін.» [3]. І все це цілком може бути застосовано до підприємств торгівельної сфери.

Незважаючи на численну кількість наукових праць з питань інноваційної діяльності підприємств, вони більш спрямовані саме на промисловий сектор, а теоретико-методичних розробок стосовно інноваційного розвитку саме торгівельного підприємства, яке має свої відмінні специфічні риси, які виділяють галузь торгівлі серед інших галузей економіки своєю динамічністю та гнучкістю, існує недостатньо. Водночас, нові підходи до організації комерційної діяльності на підприємствах торгівлі вимагають застосування сучасних інноваційних процесів, а забезпечення виживання на висококонкурентному ринку спонукає торгівельні підприємства до впровадження інновацій. Здебільшого в працях фахівців інноваційна складова діяльності торгівельних підприємств ними розглядається через призму менеджменту та маркетингу.

Рішення про перехід торгівельного підприємства на інноваційний шлях розвитку може бути прийнято за декількома причинами, які умовно можна поділити на дві основні групи: 1) реальна гостра необхідність в інноваціях полягає в меті підвищення ефективності діяльності підприємства (забезпечення виживання підприємства на ринку); 2) рішення керівництва у відповідь на дію конкурентів або досягнення відповідності загальному рівню розвитку галузі торгівлі.

Відтак, актуальність запровадження інновацій торгівельними підприємствами обумовлюється тенденціями, що проявляються в розвитку торгівлі (особливо роздрібної). Інноваційна привабливість вітчизняних підприємств торгівлі в Україні пов'язана з нерозвиненістю торгівельної інфраструктури, технологічною відсталістю торгівельних операцій у більшості підприємств, низьким рівнем конкуренції і слабкими бар'єрами входження на ринок, зростанням вимог споживачів щодо широкого товарного асортименту, якості товарів і послуг підприємств роздрібної торгівлі, наближення їх до стандартів торгівельної діяльності розвинутих країн, зокрема Європейського Союзу.

Отже, основними чинниками запровадження інновацій у підприємствах торгівлі можна вважати такі:

- посилення конкурентної боротьби та намагання одержати на ринку конкурентні переваги;
- максимізація прибутку; зростання попиту споживачів на товари; забезпечення престижу підприємства та оперативне вирішення проблем, що можуть виникнути на підприємстві;
- вивчення наукових новинок та їх упровадження у виробничий процес із метою поліпшення результатів діяльності підприємства.

На думку фахівців, основними актуальними напрямками впровадження інновацій у роздрібній торгівлі продовжують бути такі: 1) активне впровадження ефективних технологій відносин зі споживачами, персоніфікованого обліку покупців на основі ефективного і коректного використання особистої інформації про покупця для забезпечення кращого його індивідуального обслуговування; 2) використання торговельними підприємствами соціальних мереж для просування товарів та зростання обсягів продажу, зокрема через залучення шанувальників товарів як позаштатних продавців торговельного підприємства, які використовують відповідні сервіси соціальних мереж для спілкування з потенційними покупцями; 3) зростання ролі інноваційних технологій, що спрямовані на інтерактивне інформування покупців про товар/послуги як у торговельному залі магазину (of-line), так і у режимі on-line; 4) застосування інноваційних технологій, які дозволяють торговельним підприємствам дотримуватися порад покупців у процесі формування асортименту та переліку додаткових послуг, організації процесу продажу [4].

Яскравим прикладом інновацій в роздрібній торгівлі останніх років є перехід (в умовах пандемії) з офлайн до онлайн способів торгівлі, активізація рекламної діяльності в інформаційному просторі (соціальних мережах, тощо), впровадження сервісу замовлень через Інтернет з додаванням сервісу індивідуального онлайн-спілкування продавця та покупця та подальшої доставки, тощо.

Проте, до досі існуючих проблем управління, обліку та аналізу інноваційної діяльності підприємств торгівлі варто віднести відсутність чіткого визначення сутності самого поняття «інновації» та їх класифікації у сфері торгівлі, оскільки як в нормативній базі так і більшості наукових досліджень інновації та інноваційну діяльність розглядають здебільшого з позицій виробничої сфери.

Використані джерела:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
2. Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження щодо інноваційної діяльності підприємств (у редакції наказу Державної служби статистики України від 25.10.2019 № 350). Державна служба статистики України. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/350/350.pdf
3. Гринько Т.В., Єрмакова Г.В. Сутність інноваційної активності підприємства та її оцінка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/bi/2011_11/62-64.pdf
4. Волощук Л.О. Аналіз та оцінювання інноваційного розвитку торговельного підприємства / Л.О. Волощук, В.В. Кірсанова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2016. - № 5, Том 2. – С. 66-72.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФОП ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

А.В. Григор'єва, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

*Науковий керівник: В.В. Кірсанова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

З 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року в Україні введено воєнний стан, причиною чому стала військова агресія російської федерації проти України.

З початку дії воєнного стану Верховною Радою України було прийнято низку змін до Податкового Кодексу України щодо питань оподаткування та звітності ФОП. Зміни, що безпосередньо стосуються оподаткування ФОП, було внесено Законами [1,2].

З 1 квітня 2022 року та до припинення або скасування воєнного стану на території України для фізичних осіб-підприємців діють особливі правила ведення бізнесу, які можуть відрізнятися залежно від категорії ФОПа та виду діяльності.

Так, ФОП 1-ої та 2-ої групи спрощеної системи оподаткування мають право не сплачувати єдиний податок. При цьому такими особами декларація платника єдиного податку – фізичної особи – підприємця не заповнюється за період, в якому єдиний податок не сплачувався [1].

З 1 квітня 2022 року і до завершення дії воєнного стану підприємці першої та другої груп можуть не сплачувати єдиний податок і не заповнювати декларацію платника єдиного податку. Крім того, їм дозволено не сплачувати ЄСВ за себе і за мобілізованих до Збройних сил України працівників (див. рис. 1).

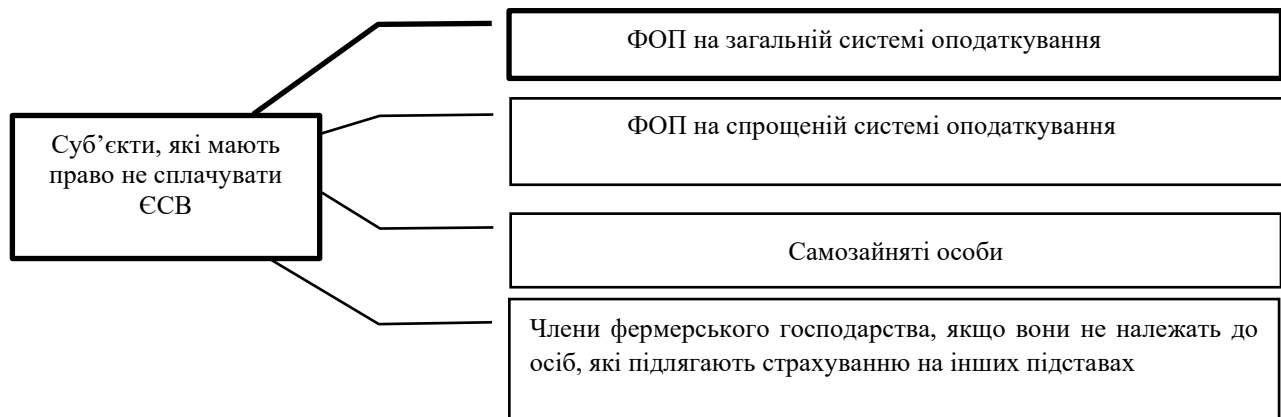

Рисунок 1 – Суб'єкти оподаткування, що тимчасово звільненні від сплаті ЄСВ

Джерело: [розроблено авторами на засадах [1]]

З 01.04.2022р. перейти на сплату єдиного податку за ставкою 2 % можуть як ФОП та юрособи – платники єдиного податку (зокрема, ФОП – платники ЄП не лише 3-ї, а й 1-2 групи), так і ФОП та юрособи, що перебувають на загальній системі оподаткування, за умови, що протягом календарного (попереднього) року їх дохід не перевищував 10 мільярдів гривень.

Для цього потрібно подати відповідну заяву до органу контролю податкової інспекції за формою (код F/J0102003), згідно наказу МФУ від 16.07.2019 № 308, в електронному виді через електронний кабінет платника податків на сайті ДПС. Спрощений особовий режим оподаткування почне діяти з наступного після подання заяви робочого дня.

Але наразі діють обмеження, щодо перебування на особливій ставці єдиного податку-2%. Не можуть бути платниками особливого єдиного податку (див. рис. 2).

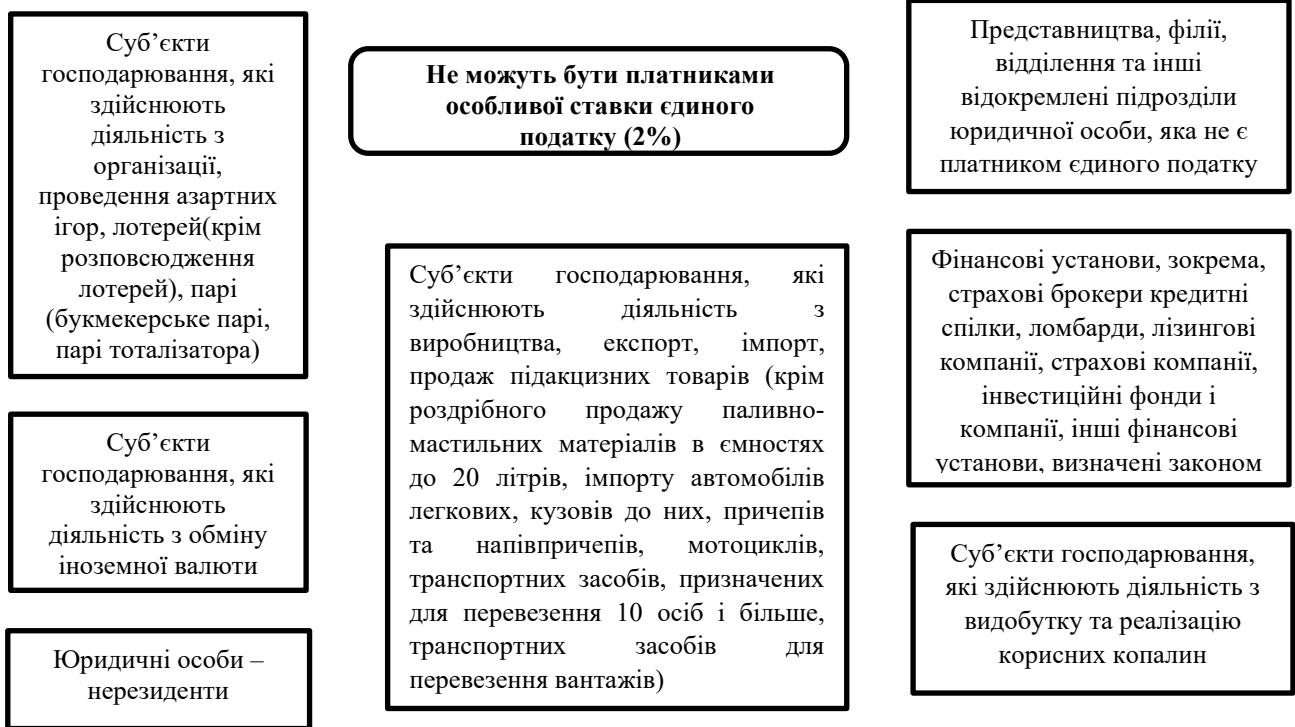

Рисунок 2 – Суб'єкти, які не можуть бути платниками особливої ставки єдиного податку (2%)

Джерело: [розроблено авторами на засадах авторами на основі [2]]

Податковий період для платників єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування дорівнює календарному місяцю. Декларація подається протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця. Сума податкового зобов'язання, зазначена платником податку в поданій ним податковій декларації, підлягає сплаті протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого для подання податкової декларації [2].

Після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України платники єдиного податку третьої групи, які на день припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України використовували особливості оподаткування з першого дня місяця, наступного за місяцем припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України, втрачають право на використання особливостей оподаткування, і автоматично вважаються такими, що застосовують систему оподаткування,

на якій такі платники податку перебували раніше. Платник податку має право самостійно відмовитися від використання особливостей оподаткування, передбачених на час воєнного стану, з першого дня місяця, наступного за місяцем, у якому прийнято таке рішення.

З 2022 року усі ФОП, як 3 групи, так і 2 групи повинні використовувати РРО незалежно від обсягів доходу. Однак на період воєнного стану штрафи за незастосування РРО не накладаються.

Варто зазначити, що на сьогодні для всіх платників податків, у випадку відсутності у платника податків можливості своєчасно виконати свій податковий обов'язок, встановлено звільнення від відповідальності за невиконання свого податкового обов'язку, у тому числі щодо дотримання термінів сплати податків і зборів та подання звітності. При цьому, такий обов'язок має бути виконаним протягом шести місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні [3].

Таким чином, зараз податкове регулювання для бізнесу відрізняється від того, що було до війни. Воєнний стан в Україні вніс свої корективи у діяльність бізнесу, у тому числі і малого. Держава не залишила без підтримки суб'єктів господарювання і запровадила низку преференцій стосовно оподаткування діяльності платників податків під час дії воєнного стану в Україні. За неповних вісім місяців війни Верховна Рада встигла ухвалити понад 10 законів про внесення змін до Податкового кодексу України. Інтенсивність нормотворчої роботи висока. Податкове законодавство дуже змінилося і буде змінюватися. Тому необхідно уважно стежити за змінами, для того щоб вчасно відреагувати.

Використані джерела:

1. Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

2. Закон від 24.03.2022 про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану, №7190. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/220869.html>

3. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010. Відомості Верховної Ради. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ. ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗА МІЖНАРОДНИМИ ТА НАЦІОНАЛЬНИМИ СТАНДАРТАМИ

*Г.М. Давидова, здобувачка 2-го рівня вищої освіти
Н.С. Пасенко, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків*

Кожне підприємство ставить собі за мету отримати позитивне значення фінансового результату та покращити свій фінансовий стан для того, щоб мати змогу виконувати безпосередньо фінансові зобов'язання перед власниками, контрагентами, державою, а також перед своїми працівниками. Вплив на фінансовий результат господарства обумовлюється не тільки такими факторами, як видом економічної діяльності, типом виробництва, організацією праці, але й визначеною підприємством обліковою політикою.

Облікова політика є важливим елементом управління підприємством і це, відповідно, дає право сформувати таку систему обліку, яка б оптимально існувала в процесі ведення господарської діяльності підприємства. Облікова політика представляє собою своєрідний стандарт, який має бути чітко та коректно складений для того, щоб підприємство ефективно керувало своєю діяльністю.

Тракування терміну «облікова політика» як у міжнародному, так і в вітчизняному законодавствах передбачає, що підприємство до початку звітного періоду вибирає в межах, встановлених стандартами або іншими нормативними документами, певні методи, методики, способи оцінки, форми організації обліку, які використовуються ним для ведення поточного обліку і складання фінансової звітності. З одного боку, це забезпечує однозначність тлумачення показників фінансової звітності, а з іншого – створює умови для здійснення фінансового менеджменту.

Чимало підходів існує для визначення терміну «облікова політика». Такі науковці як Лень В.С. [1], Логвінська Л.Г. [2], формулюють визначення поняття «облікова політика» за національними стандартами, тобто як сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. Інші ж науковці, наприклад Безруких П.С. [3], вважають, що це сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, таких як документація, інвентаризація, оцінка і калькуляція, рахунки і подвійний запис, бухгалтерський баланс і звітність. Також розглядається облікова політика у взаємозв'язку з управлінням.

На нашу думку, облікова політика підприємства – це не просто сукупність принципів, методів, способів ведення обліку, які були обрані згідно з умовами господарювання, але й у то же час вибір методів ведення обліку, що дають змогу застосовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя залежно від визначених цілей. Тобто, облікову політику в загальному розумінні можна визначити як управління системою обліком, а у вузькому – як сукупність методів ведення обліку.

Регламентування основних критеріїв облікової політики за міжнародними та вітчизняними стандартами і нормативами має певні розбіжності. У таблиці 1 наведені суттєві риси облікової політики у нормативній базі України та МБСО.

Таблиця 1 – Суттєві риси облікової політики за національними та міжнародними стандартами

Показник	МСБО 8 «Облікові політики. Зміни в облікових оцінках та помилках» [4]	Вітчизняна нормативна база (джерело вказано в дужках)
Визначення	Облікові політики – це «конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності».	Облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [5].
Врахування змін в обліковій політиці	Суб'єкт господарювання повинен змінити облікову політику, тільки якщо зміна вимагається МСФЗ, або приводить до того, що фінансова звітність надає достовірну та доречнішу інформацію про вплив операцій, інших подій або умов на фінансовий стан, фінансові результати діяльності або грошові потоки суб'єкта господарювання.	Облікова політика може змінюватися у випадках, якщо змінюються на підприємстві статутні вимоги, змінюються вимоги органу, який здійснює функції з державного регулювання методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності, та у випадках, якщо зміни облікової політики забезпечать більш достовірне відображення подій (господарських операцій) у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності [6].
Виправлення помилок	Суттєві помилки за попередні періоди виправляються ретроспективно в першому комплекті фінансової звітності, затвердженому до публікації після їх виявлення, шляхом повторного надання порівняльної інформації за попередні періоди. Якщо помилка сталася раніше попередніх періодів, представлених у звітності, то необхідно перерахувати залишки активів, зобов'язань та власного капіталу на початок періоду за найперший з поданих попередніх періодів.	Виправлення помилок, допущених при складанні фінансових звітів у попередніх роках, здійснюється шляхом: коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року, якщо такі помилки впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку); повторного подання порівняльної інформації за попередні звітні періоди. Виправлення помилок, які відносяться до попередніх періодів, вимагає повторного відображення відповідної порівняльної інформації у фінансовій звітності [6].
Зміни в обліковій оцінці	Зміна в обліковій оцінці – це коригування балансової вартості активу або зобов'язання чи суми періодичного споживання активу, яке є результатом оцінки теперішнього статусу активів та зобов'язань та пов'язаних з ними очікуваних майбутніх вигід та зобов'язань. Зміни в облікових оцінках є наслідком нової інформації або нових розробок та, відповідно, не є виправленням помилок.	Під обліковою оцінкою в п. 3 НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» розуміється попередня оцінка, що використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами [6].

Отже, порівнявши особливості формування облікової політики за міжнародними та національними стандартами, ми хочемо привернути увагу на те, що національні та міжнародні стандарти облікової політики мають як і спільні риси, адже національні стандарти створювалися на підставі Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, так і деякі відмінності. Проте їх вихідні положення є єдиними (спільними) для всіх – отримання оптимізованої у довгостроковому плані норми прибутку. Від уміло сформованої облікової політики багато в чому залежать ефективність управління.

Тож, підприємство зацікавлене в коректному формуванні облікової політики для забезпечення чіткої та ефективної системи бухгалтерського обліку. Злагодженість вітчизняного та міжнародного законодавств, що визначають питання формування облікової політики підприємства дає можливість підвищити правдивість звітної інформації та зробити її якомога кориснішою для прийняття стратегічних управлінських рішень.

Використані джерела:

1. Лень В.С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика : навч. посібн. / за ред. В. С. Лень, В. В. Гливенко. Київ : ЦУЛ., 2008. 608 с.
2. Ловінська Л.Г. Про національну облікову політику в Україні. Економіка України: політико-економічний журнал 2006. №4. С. 22-29.
3. Безруких П.С. Бухгалтерський облік : підручник. Вид-во «Висш. шк.», 1999. 563 с.
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики. Зміни в обліковій оцінках та помилки». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020 (дата звернення: 25.10.2022)
5. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р., № 996-ХІУ, зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 25.10.2022)
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 137 від 28.05.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99> (дата звернення: 25.10.2022)

СУЧАСНИЙ ОБЛІК В КОНТЕКСТІ ДОСЯГНЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ ПІДПРИЄМСТВА

*Н.Ю. Єршова, д.е.н., проф., професор кафедри обліку і фінансів
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків*
*Л.О. Волощук, д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

В умовах глобалізації та посилення міжнародних зв'язків підприємства стикаються зі стресом та проблемами, що пов'язано зі швидкими фундаментальними змінами у всіх сферах. Однією з таких змін є технічний прогрес у засобах зв'язку та інформаційних технологіях. Тому, важливо, щоб на підприємстві були створені всі необхідні умови для формування точної, найбільш доречної та гнучкої інформації для потреб управління [1,2]. Дійсно, роль бухгалтерського обліку збільшується, щоб стати основним учасником процесу підготовки та подання планів на майбутнє для підприємства (рис. 1).

Рисунок 1 – Значення бухгалтерського обліку для досягнення конкурентної переваги підприємства

Узагальнення підходів до визначення поняття «конкурентна перевага» дозволяє визначити, що це унікальна особливість, завдяки якій підприємство перевершує конкурентів, припускаючи, що конкурентна перевага робить підприємство особливим та відмінним від інших конкурентів [3, 4]. Важливість конкурентної переваги полягає в тому, що вона забезпечує належне конкурентне середовище для досягнення ефективного розподілу та використання ресурсів, а також для заохочення творчості та інновацій з метою покращення та підвищення продуктивності [5]. Підприємства, які конкурують за рахунок інновацій, повинні мати стратегічні можливості для розробки нових продуктів та послуг або бути здатними розробляти нові процеси та технології, спрямовані на досягнення результатів із високими технічними характеристиками. Компанії-виробники використовують облік витрат для розрахунку собівартості продукції, визначення беззбиткових обсягів продажу та встановлення оптимальних рівнів запасів.

У багатьох зарубіжних компаніях облік за центрами відповідальності є важливим інструментом підвищення ефективності організації для підтримки її конкурентної позиції. Відповідальна система бухгалтерського обліку - це наукова та комплексна система, яка пов'язує систему бухгалтерського обліку та адміністративну організацію через організаційний поділ на центри відповідальності та продуктивність людей, відповідальних за це. На початку 1980-х і наприкінці 1990-х японський менеджмент відігравав вирішальну роль у цій парадигмі, виробляючи товари високої якості, які можна було досягти з низькими витратами. Таким чином, успіх був досягнутий завдяки опорі на підрозділи контролю якості та використання комплексного управління якістю, яке широко застосовується в різних сферах продуктивності обслуговування. Таким чином, визнається стратегічна роль обліку за центрами відповідальності, завдяки чому підвищується конкурентоспроможність підприємства, оскільки керівництво є найбільш ефективним при проведенні методів диференціації, концентрації та скорочення витрат через центри відповідальності.

Вартість є ключовим елементом у всіх центрах відповідальності та одним із найважливіших інструментів обліку за ЦВ. Інструменти обліку за ЦВ це одночасно елементи сучасного управління витратами, які використовуються для досягнення цілей управління плануванням, організацією, виробництвом і контролем. Вони також використовуються для підвищення конкурентоспроможності підприємства. Цільова вартість визначається як інструмент управління витратами для мінімізації вартості продукту на етапі проектування, планування та розробки етапів життєвого циклу продукту. Іншими словами, він визначається як інструмент, що використовується під час циклу планування, який веде до компромісу між альтернативним дизайном продукту та виробничим процесом. Інструмент використовується для вибору інших варіантів, які можуть бути виготовлені за ціною, що дозволяє отримати високий рівень прибутку, відповідно до конкретних даних, а саме: цільові позиції продукту, оціночна ринкова ціна продукту та цільовий обсяг продажів.

У відповідь на прагнення підприємства до зростання власної конкурентоспроможності відбувається постійний розвиток стратегії управління його діяльністю. Підприємства, які відповідають високим вимогам якості та конкурентоспроможності ті, що мають адміністративні та стратегічні відділи, які базуються на вартості та якості. Як результат:

1) ціни на власну продукцію (послуги, роботи) низькі, оскільки центр витрат зосереджується на зниженні витрат порівняно з підприємствами-конкурентами;

2) інвестиційний центр стежить за постійним вдосконаленням організації та підвищенням якості.

Щодо бухгалтерського обліку, то його ведення за центами відповідальності (відповідальний облік) призводить до кількох успіхів, які демонструють його важливість, а саме:

- скарги споживачів і витрати на якість зменшуються, що сприяє задоволенню клієнтів,
- збільшення прибутків і продуктивності, що призводить до збільшення частки ринку,
- зменшення кількості нещасних випадків і проблем на роботі, що призводить до підвищення адміністративної ефективності та продуктивності,
- досягнення якості продукції через переваги і економію витрат і термінів виробничих процесів,
- покращення зв'язку між різними рівнями організації з метою забезпечення ефективної участі всіх членів у покращенні продуктивності,

Облік за центрами відповідальності дозволяє керівництву підприємства приймати короткострокові рішення, такі як прийняття або відхилення пропозиції, розподіл обмежених ресурсів, додавання або виключення операційної лінії та рішень щодо закупівлі виробництва. Далі, підвищення якості продукції або послуг організації досягається через ведення обліку за центрами відповідальності. Це здійснюється через концентрацію центрів відповідальності для досягнення якості у виготовленні продукції з урахуванням побажань замовників. Інвестиційний центр повинен стежити за постійним вдосконаленням всередині організації та забезпечувати покращення якості виробництва продуктів і послуг для клієнтів; концентрація центрів витрат щодо виробництва за низькими витратами відображається в постачанні продуктів за низькими цінами, які мають здатність конкурувати з існуючими продуктами на ринку.

Використані джерела:

1. Єршова Н.Ю. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах переходу до цифрової економіки. Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут"(економічні науки). 2020. №2. С. 75-80. <http://es.khpi.edu.ua/article/view/2519-4461.2020.2.75>
2. Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції: монографія / за ред. д.е.н., проф. Г.М. Колісник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2021. 274 с
3. Волощук Л.О., Науменко К.І. Фінансова стратегія в управлінні розвитком та економічною безпекою підприємств. Економічний журнал Одеського політехнічного університету № 1 (1), 2017. С.23-30.
4. Jershova, N. Ju. Rozvytok metodologichnyh osnov formuvannja integrovanoi' zvitnosti. Naukovyj visnyk Uzhgorod'skogo universytetu, Serija Ekonomika, 2016. Vol. 1 (47), pp. 451–459
5. Волощук Л.О. Концептуальні засади управління економічно-безпечним інноваційним розвитком промислового підприємства та формування його аналітичних інструментів. Економіка: реалії часу. 2015. №1 (17). С. 234-240.

УДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ СУЧАСНИХ СИСТЕМ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Т.В. Згурська, здобувачка 2-го рівня вищої освіти
О.М. Рибалко, к.е.н., доц., професор кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Ринкові умови функціонування виробничого підприємства вимагають ретельного перегляду системи формування оплати праці. За централізованого планування єдиним принципом регулювання заробітної плати слугувало положення про еквівалентність міри праці та міри споживання кожного члена суспільства.

У ринковій системі оплата праці будується на принципі прямого обміну кваліфікації та часу найманого працівника на заробітну плату і дохід від участі в прибутку. Причому це вже залежить від обстановки, що складається і змінюється на ринку праці, де на вільних ринкових конкурентних відносинах формується попит і пропозиція робочої сили, встановлюються тенденції і спрямованість потреби в ній.

У ринкових умовах основною вимогою до організації заробітної плати має залишатися баланс інтересів працівника і роботодавця. Для працівника заробітна плата є головним і основним джерелом його особистого доходу, засобом відтворення і підвищення рівня добробуту його самого і його сім'ї. У цьому полягає стимулювальна роль заробітної плати, що полягає в особливій зацікавленості найманого працівника в результатах своєї праці як чинника збільшення розміру одержуваної винагороди.

Для роботодавця заробітна плата працівників – це кошти, що витрачаються ним на використання залученої за наймом робочої сили, що становить одну з основних статей собівартості вироблених товарів і послуг, що виробляються. Тому в процесі становлення ринкових відносин головною вимогою до організації заробітної плати на підприємстві, що відповідає як інтересам працівника, так і інтересам роботодавця, є забезпечення необхідного зростання заробітної плати при зниженні її витрат на одиницю продукції та гарантії підвищення оплати праці кожного працівника в міру зростання ефективної діяльності підприємства в цілому.

Дотримання цих вимог під час розроблення конкретного механізму оплати праці має спонукати керівників і спеціалістів підприємства максимальною мірою використовувати наявні наукові, технічні, організаційно-економічні та соціальні резерви підвищення ефективності виробництва. Мета реалізації цих вимог: створити для роботодавців необхідні передумови для зростання маси прибутку і рівня рентабельності, а для працівників – забезпечити постійне зростання свого доходу у вигляді одержуваної заробітної плати.

Одним із головних шляхів підвищення ефективності підприємств і організацій є впровадження на них ефективної системи оплати праці. В науковій літературі описано багато підходів щодо стимулювання більш ефективнішої роботи співробітників за різних систем оплати праці.

При розгляді різних систем оплати праці, для їх подальшого вибору та впровадження на підприємстві, можна стикнутись за такою проблемою як необхідність в побудові більш широкої класифікації сучасних систем оплати праці, бо існуючі назвати повними не можна.

Аналіз систем оплати праці, що застосовуються на підприємствах дав можливість виділити основні ознаки, за допомогою яких можна охарактеризувати будь яку систему оплати праці (див. табл.1).

Таблиця 1 – Удосконалена класифікація сучасних систем оплати праці

Класифікаційна організація	Система оплати праці
I. Спосіб оцінки кількості праці	відрядна, почасова, комбінована
II. Форма виразу і оцінки результатів праці	індивідуальна, колективна
III. Кількість показників, що характеризують результати праці	одно факторна (проста), багатфакторна (складна)
IV. Характер впливу працівника на результати праці	пряма, непряма
V. Характер розподілу фонду оплати праці	тарифна, грейдова, безтарифна, змішана
VI. Цільове призначення	заохочувальна, гарантуюча, примусова
VII. Характер зростання оплати праці	пропорційна, прогресивна, регресивна

Викладені рекомендації й окремих прийомів класифікації сучасних систем оплати праці можна використовувати для ґрунтовнішого підбору системи оплати праці відповідно до умов конкретного підприємства, що стане підставою для успішного його функціонування.

Дослідження зарубіжного досвіду оплати праці показало, що в країнах з розвинутою економікою накопичено значний досвід формування систем оплати праці, спрямованих на підвищення ефективності виробництва, проте не можна його механічно, не адаптувавши, переносити на українські підприємства.

Проте, попри розбіжності в економічній та нормативно-правовій ситуації, вважаємо за доцільне, при розробці систем оплати праці на вітчизняних підприємствах використовувати певні елементи зарубіжного досвіду, а саме: оцінку робіт та заслуг для організації внутрішньо фірмової диференціації заробітної плати; застосування системи участі працівників у прибутках; встановлення чіткої залежності заробітної плати від результатів праці, формування зацікавленості працівників у кінцевих результатах діяльності, що дозволить забезпечити стимулюючий або мотиваційний ефект оплати праці.

Використані джерела:

1. Зайнятість, праця та соціальний захист населення: вітчизняний та зарубіжний досвід. // Колективна монографія за ред. к.е.н., професора Т. М. Кір'ян. – К.: 2017. – 245 с. URL: <http://ipzn.org.ua/wpcontent/uploads/2018/01/Kolektyvna-monografiya-2017-rik..pdf>.
2. Овсяк Н.В. Особливості організації обліку праці та її оплати / Н.В. Овсяк, І.Ю. Вільман // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 6. – С. 379–383.
3. Соломонов С. Становлення системи оплати праці на підприємстві / С.Соломонов // Довідник економіста. – 2017. – № 6. – С. 73-77.
4. Ткаченко О.С. Економічна сутність поняття «оплата праці» та підходи до її визначення // О.С. Ткаченко, Величко Р.В. / Наукові та прикладні аспекти удосконалення обліково-фінансового забезпечення підприємств в умовах нестійкої економіки (з нагоди 100-річчя з часу заснування Дніпровського державного аграрно-економічного університету) : колективна монографія / за заг. ред. І.П. Приходька, О.М. Губарик – Дніпро: Пороги, 2021. – С. 113-123.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ СТАНУ І РУХУ ТОВАРІВ У ТОРГІВЛІ

Г.І. Кімінчиджи, здобувачка 2-го рівня вищої освіти

В.В. Кірсанова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

В ринковій економіці торгівля є найбільш розповсюдженою сферою підприємницької діяльності та сферою застосування праці. Торгівля – це форма економічного зв'язку між виробництвом і споживанням, що здійснюється безпосередньо за допомогою ринку [1]. Сутність торгівлі полягає в тому, що завдяки купівлі продажу забезпечується переміщення споживчих товарів та послуг від продуцента до набувача.

Роль торгівлі у становленні ринкових відносин полягає в наступному:

- 1) торгівля забезпечує задоволення попиту споживачів в різноманітних товарах;
- 2) забезпечує найбільш ефективний зв'язок між виробництвом і споживанням;
- 3) сприяє підвищенню ефективності економічних зав'язків між галузями народного господарства;
- 4) забезпечує зайнятість населення, створення робочих місць;
- 5) забезпечує стійкість грошового обігу;
- 6) приймає активну участь у формуванні бюджету.

Організація руху товарів як правило ґрунтується на документах для відвантаження товару, а саме: договір купівлі-продажу та договір з постачання, видаткові, а також оформлення товаросупровідних документів (див. рис.1).

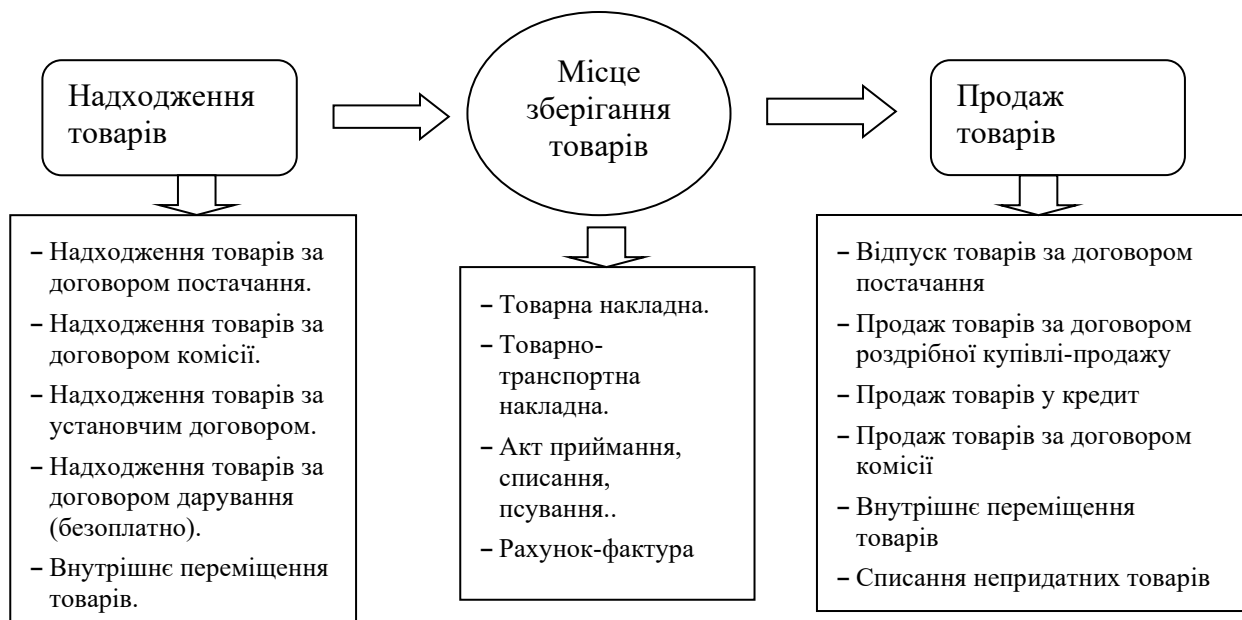

Рисунок 1 – Загальна схема руху товарів

Розглянемо основні особливості обліку в торгівлі щодо загальноприйнятих норм законодавства України (див. рис.2).

Рисунок 2 – Основні особливості обліку в оптовій торгівлі

При великих обсягах товарів на торгових підприємствах питання з внутрішнього контролю є дуже доречним та актуальним, через що й необхідний належний облік товару, а також його зберігання та оптимізація витрат на зберігання.

Саме проведення внутрішнього контролю може бути основою для прийняття правильних управлінських та стратегічних рішень щодо стану і руху товарів на підприємстві, а також задля оперативного реагування на ринкові зміни.

Слід зауважити, що будь-яке підприємство не може функціонувати саме без контролю за діяльністю з боку компанії. Доцільно відмітити, що у розумінні термінології Міжнародних стандартів аудиту під внутрішнім аудитом розуміють діяльність та оцінку одного конкретного спрямування, а не комплексної перевірки [4]. Відповідно МСА функції внутрішнього аудиту охоплюють перевірку, оцінювання та моніторинг адекватності та ефективності систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю [4]. Такий вид аудиту має враховувати при застосуванні методів і процедур відповідну специфіку торгівлі [5]. Основним прийомом, що застосовується у вітчизняній практиці для проведення перевірки наявності товарних запасів є інвентаризація залишків таких товарів на складах і у торговельних приміщеннях. Поряд із фактичною перевіркою наявності товарів, здійснюється перевірка угод на постачання чи реалізацію товарів, а також даних складського та бухгалтерського обліку.

Таким чином, торгівля це форма економічного зв'язку між виробництвом і споживанням, що здійснюється безпосередньо за допомогою ринку. Торгівельні підприємства повинні забезпечувати правильну організацію бухгалтерського обліку. Здійснення заходів внутрішнього контролю торгового підприємства полягає у вивченні питання достовірності визначення оцінки отриманих товарів. Отже, належна організація обліку щодо отримання та реалізації товарів дуже необхідна та сприяє їх зберіганню та забезпеченню безперервної роботи торговельного підприємства.

Використані джерела:

1. Апопій В. В. Організація торгівлі: підручник. – 2-ге вид. []. – К.: Центр навч. літератури, 2019. – 616 с.
2. Орлова О. Організація бухгалтерського обліку в торгівлі / О. Орлова // Податки та бухгалтерський облік. – 2021. – № 22 (407). – С. 41-46.
3. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" № 996-ХІV від 16.07.1999 р.(із змінами та доповненнями) Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
4. Міжнародний стандарт аудиту. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.apu.com.ua/>
5. Дорош Н.І. Внутрішній контроль та аудит в управлінні ризиками на підприємстві / Н.І. Дорош // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна. 2021. Вип. 44. С. 148-152.

АКТУАЛЬНІ ЗАДАЧІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В.В. Кірсанова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

О.О. Дамій, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Значення фінансового та управлінського обліку зростає в умовах кризових ситуацій. В умовах воєнного стану на обліковий персонал суб'єктів господарювання накладаються додаткові вимоги в частині виконання зобов'язань достовірного, своєчасного, послідовного та безперервного відображення господарських операцій. Фінансовий облік – це особлива галузь бухгалтерського обліку, що включає процес запису, узагальнення та звітності про кількість транзакцій, що виникають в результаті ділових операцій за певний період часу [1, с. 12] та спрямована, значною мірою, на формування показників фінансової звітності підприємства. Управлінський облік – система збору, обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [2].

Сучасні умови сформували першочергові задачі, що актуалізувалися за часів воєнного стану, частина з яких була визначена у аналітичній записці [3]. Вважаємо за доцільне, з урахуванням проведених науковцями та власних досліджень, виділити наступні завдання бухгалтерського обліку:

- фокусування уваги на нових змінах у оподаткуванні та звітуванні, які відбуваються з метою полегшення умов господарювання, зменшення податкового навантаження та спрощення податкової політики регуляторними органами влади;
- адаптування до змін, що постійно відбуваються у трудовому законодавстві, що впливають на облік оплати праці та її оподаткування;
- посилення контролю щодо дотримання вимог законодавства з питань ведення бухгалтерського обліку в умовах дистанційного виконання обов'язків обліковими працівниками;
- запровадження компетентнісного підходу при підборі облікового персоналу;
- запобігання ризиків втрати облікової інформації;
- запобігання впливу професійних ризиків бухгалтера, пов'язаних з людським фактором при здійсненні облікових процедур, особливо в умовах дистанційної форми організації праці;
- імплементація сучасних технологій моніторингу виконання функціональних обов'язків обліковим та управлінським персоналом;
- забезпечення облікового персоналу сучасним програмним забезпеченням та технічними засобами обліку та збереження інформації;
- складання фінансової, податкової, статистичної та іншої звітності в установах, підприємствах та організаціях на безперервній основі;
- удосконалення інструментів електронних транзакцій, у тому складі з використанням сучасних грошових засобів платежів та криптовалют, переоцінки активів підприємства, оцінки зміни їх корисності, відображення в обліку передачі примусового відчуження або вилучення майна, його знищення в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Аналіз практики програмного забезпечення облікових процесів на підприємствах України показав, що більшість підприємств використовували програми російського

походження, наприклад: «1С», «BAS», «Bitrix». Але, в умовах воєнного стану, варто від них відмовитись та замінити ці програми української альтернативи: «Dilovod», «MASTER:Бухгалтерія», «ISpro», «Дебет Плюс», «A5». Це гнучкі системи, які працюють без прив'язки до комп'ютера та робочого місця бухгалтера, а також зручні для автоматизації обліку та надсилання звітів в електронному вигляді [4].

В умовах військових очікувань, дистанціювання працівників, які виконують свої робочі обов'язки вдома, потребує правового, бухгалтерського та податкового регулювання на державному рівні. Важливо повністю адаптувати українське трудове законодавство до можливості дистанційної роботи бізнес-персоналу, використовувати сучасні технології моніторингу виконання функціональних обов'язків, обліку відпрацьованого часу та виконаних завдань, нарахування основної і додаткової заробітної плати, а також встановлювати механізми стимулювання підвищення продуктивності діяльності робітників [3, с. 219].

Кризові умови діяльності більшості суб'єктів господарювання створюють дефіцит обігових коштів, проблемні ситуації з платоспроможністю та потребують впровадження у використання інноваційних інструментів здійснення трансакцій. В якості позитивних зрушень у державній політиці щодо інструментів трансакцій можна вважати прийняття Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. № 2074-IX, але набрати чинність він може тільки після внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами [5]. Крім прийняття такого законопроекту, що знаходиться на розгляді у Верховної Раді, необхідно розробити методичне забезпечення обліку зазначених активів, що дозволить прискорити використання таких інструментів в практиці розрахунків.

Криза неплатоспроможності є ознакою нестійкого фінансового стану суб'єкту господарювання. Аналіз фінансової стійкості підприємства передбачає спостереження власних та позикових джерел. С цього приводу набуває особливого значення постановка обліку використання позикових джерел, перш за все одержаних від державного та місцевих бюджетів. Використання інструментів управлінського обліку, контролінгу, запровадження форм внутрішньої звітності з цих питань дозволяє забезпечити оптимальне використання позикових коштів, змінити контроль за обґрунтованістю їх витрат.

Методичні засади організації бухгалтерського обліку зазнали вдосконалення з метою забезпечення достовірності облікових записів та підвищення відповідальності облікового персоналу щодо документального оформлення господарських операцій:

- первинні документи повинні включати перелік посад осіб, прізвища відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення;
- первинні документи, які були створені в електронній формі, застосовуються у обліках у тому випадку, якщо в наявності буде печатка з дотриманням вимог законодавства про електронні документи або електронний підпис [6].

Складні, кризові умови діяльності суб'єктів господарювання потребують удосконалення організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку та підвищення компетентностей та відповідальності обліковців, вимагають подальшого пошуку шляхів вирішення зазначених проблем.

Використані джерела:

1. Іщенко Я.П., Подолянчук О.А., Коваль Н.І. Фінансовий облік 1: підручник / Я.П. Іщенко, О.А. Подолянчук, Н.І. Коваль. Вінниця: Видавництво ФОП Кушнір Ю. В. 2020. – 496 с.
2. Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
3. Облік, оподаткування і контроль діяльності суб'єктів господарювання в умовах кризових явищ. [Електронний ресурс] / Дерій В., Муравський В. // Аналітична записка. – 2022. – С. 218-221. Режим доступу: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/htneu/article/viewFile/1387/1511>.
4. Чепурко Г. Чим замінити російський «1С»? Огляд українських програм для бухгалтерів [Електронний ресурс] / Г. Чепурко // Режим доступу: <https://mc.today/uk/chim-zaminiti-rosijskij-1s-oglyad-ukrayinskih-program-dlya-buhgalteriv/>
5. Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» №7150 від 13.03.2022 року // Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211>
6. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». № 2435-IX від 19.07.2022 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2435-20#Text>

ПЕРЕОЦІНКА І ЛІКВІДАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В.В. Кірсанова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

К.С. Кваша, здобувачка І-го рівня вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Військові дії роблять особливо актуальним додержання принципу повного висвітлення, відповідно до якого бухгалтерська інформація повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі. Переоцінка основних засобів дієвий інструмент обліку для відображення активів відповідно до дійсних умов діяльності.

Переоцінка основних засобів (ОЗ) – процес зміни балансової вартості активів внаслідок зміни їх вартості на ринку. Результати переоцінки в бухгалтерському обліку та податковому мають різне відображення. За підсумками переоцінки зазнає змін первісна вартість активів, балансова (залишкова) вартість і нарахований знос основних засобів.

Підприємство не зобов'язане здійснювати переоцінку основних засобів, це питання розглядається суто на власний розсуд. В умовах скорочення ресурсної та технічної бази в умовах війни, переорієнтації виробничих процесів на задоволення потреб збройних сил, інфляційних процесів, що супроводжують макроекономічні зміни на тлі військових дій, з'являються додаткові причини щодо проведення переоцінки основних засобів.

Переоцінка основних засобів проводиться задля:

– визначення актуальної та адекватної вартості конкретного активу з метою оцінки бізнесу та отримання інформації для формування висновків щодо відшкодування витрат у випадку вилучення основних засобів або їх руйнування агресором;

– залучення інвесторів чи оформлення застави;

– реструктуризації наявних зобов'язань підприємства;

– оптимізації операційних витрат підприємства та корегування собівартості продукції, що виробляється;

– уникнення падіння ринкової вартості ОЗ нижче вартості статутного капіталу, що може призвести до ліквідації підприємства;

– трансформації фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів.

Проблеми переоцінки основних засобів, з якими стикаються підприємства:

– якщо проводиться переоцінка одного об'єкта, то цієї ж дати необхідно провести переоцінку всіх об'єктів групи основних засобів, що значно збільшує обсяги роботи, створює проблеми з інформаційною базою для визначення критерію переоцінки за різними об'єктами;

– переоцінка основних засобів тієї групи, об'єкти якої вже зазнали переоцінки, надалі має проводитися з такою регулярністю, щоб їх залишкова вартість на дату балансу суттєво не відрізнялася від справедливої вартості;

– невизначеність критерію суттєвості у нормативних документах. Згідно Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів Міністерства фінансів України [1], порогом суттєвості для проведення переоцінки або відображення зменшення корисності об'єктів основних засобів може прийматися величина, що дорівнює 1 відсотку чистого прибутку (збитку) підприємства, або величина, що дорівнює 10 відсотковому відхиленню залишкової вартості об'єктів основних засобів від їх справедливої вартості. Але це рекомендації, а не обов'язок підприємства проводити переоцінку за таких умов. Суб'єкти господарювання можуть самостійно визначати поріг суттєвості у наказі про облікову політику [2];

– невизначеність суб'єктів переоцінки. НП(С)БО 7 не визначає суб'єкта переоцінки основних засобів [3]. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» передбачає виконання переоцінки для цілей бухгалтерського обліку професійними оцінювачами [4], що потребує додаткових витрат, для оплати послуг суб'єкта оціночної діяльності.

Переоцінка основних засобів пов'язана з оцінкою вартості ліквідації (вибуття) основних засобів. Особливого значення це набуває для підприємств, що знаходяться на тимчасово окупованій території та у зоні бойових дій. Інформація про активи у річній фінансовій звітності, до яких неможливо гарантувати безпечний та безперешкодний доступ відображається за даними бухгалтерського обліку. Підприємства, що знаходяться на тимчасово окупованій території та/або на території проведення військових дій (або їх структурні підрозділи (відокремлене майно) перебувають на зазначених територіях), проводять інвентаризацію у випадках, обов'язкових для її проведення, тоді, коли стане можливим забезпечити безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал цих підприємств [5].

Зазначені підприємства зобов'язані провести інвентаризацію станом на 01 число місяця, що настає за місяцем, у якому зникли перешкоди доступу до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, та відобразити результати інвентаризації в бухгалтерському обліку відповідного звітного періоду [6].

Одним із важливих первинних документів, що складається після проведення інвентаризації є акт інвентаризації, який заповнюється з урахуванням об'єктів перевірки. У зв'язку з воєнним станом, який запровадили 24 лютого 2022 року внаслідок російської збройної агресії, обов'язкові реквізити можуть бути доповнені:

- описом стану основних засобів, якщо вони перебували в окупації або на території військових дій;
- визначенням причин вибуття об'єктів основних засобів: добровільне відчуження майна, примусове відчуження майна, знищення майна в результаті бойових дій або пожежі, викрадення майна агресором.

Відображення в обліку вибуття основних засобів за причинами, пов'язаними з воєнним станом мають свої особливості. Для підтвердження непридатності активів до користування, перспектив їх подальшого використання іншими суб'єктами господарювання, неефективність або недоцільність їх удосконалення та складання належних первинних документів головою організації формується постійно працююча наглядова комісія, яка займається складанням та підписанням актів на списання ОЗ. Після затвердження керуючим органом, складені та підписані даною комісією акти відображаються в бухгалтерському обліку. Документи, що можуть бути використані для підтвердження вибуття (знищення) об'єктів основних засобів зазначені у таблиці 1.

Таблиця 1 – Документальне засвідчення вибуття основних засобів під час воєнного стану [7,8,9]

Причина вибуття	Документальне забезпечення
1	2
Знищення у зв'язку з обставинами непереборної сили	Сертифікат ТПП про наявність форс-мажорних обставин.

Продовження таблиці 1

1	2
Пожежа	Акт, складений згідно з положеннями Порядку обліку пожеж та їх наслідків, що підписується комісією, до складу якої входить не менш як три особи, у т.ч. представник територіального органу ДСНС України, представник адміністрації (власник) об'єкта, потерпілий [7].
Знищення	Витягом із відповідного реєстру про припинення права власності на основні засоби в разі їх повного знищення згідно з порядком, визначеним ст. 349 ЦКУ.
Крадіжка мародерами або окупантами	Витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань, що встановлює факт реєстрації відомостей про кримінальне правопорушення, який був отриманий в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку.
Примусове відчуження	«Акт про примусове відчуження майна» та «Висновки про здійснення виплат для наступної повної компенсації за майно». За правилами мирного часу, оцінка майна проводиться незалежним оцінювачем. У разі неможливості його залучити – така оцінка проводиться органами державної влади або органами місцевого самоврядування за погодженням із власником майна. Важливо, що в разі відмови або відсутності власника майна зазначені органи мають право проводити таку оцінку самостійно.

Для відображення вартості знищених активів рекомендується використовувати позабалансовий рахунок 07 «Списані активи». Крім вже існуючих субрахунків доцільно запровадити субрахунки 073 «Невідшкодовані суми втрат за знищено майно» та 074 «Невідшкодовані суми за примусове відчуження майна». Компенсація – «післяплата» за примусово відчужене майно, може здійснюватися протягом п'яти наступних бюджетних періодів (років) після скасування правового режиму воєнного стану за рахунок коштів державного бюджету [9].

Таким чином, облікове забезпечення переоцінки і ліквідації основних засобів на українських підприємства під час війни мають важливе значення для вартісної оцінки майна підприємства.

Використані джерела:

1. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів /Затверджено Наказом Міністерства фінансів України 30.09.2003 № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text>.
2. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства/Затверджено Наказом Міністерства фінансів України 27.06.2013 № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>.
3. НП(С)БО 7 «Основні засоби». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.
4. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.
5. Переоцінка основних засобів під час війни: веб-сайт. URL: <https://www.expert-in.com.ua/pereotsinka-osnovnykh-zasobiv-pid-chas-viyny/>.
6. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>.
7. Постанова про затвердження Порядку обліку пожеж та їх наслідків: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2030-2003-п#Text>.
8. Постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998 «Порядок розгляду заяв та здійснення виплат для наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#n46>.
9. Віддати своє: які правила примусового вилучення майна під час війни. URL: <https://mind.ua/openmind/20240349-viddati-svoe-yaki-pravila-primusovogo-viluchennya-majna-pid-chas-vijni>.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

*А.С. Колесніченко, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і фінансів
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Бюджетні установи виступають первинним інститутом у формуванні бюджетної системи країни. Діяльність цих організації сфокусована на виконанні як дохідної, так і видаткової частини бюджету відповідно до затвердженого кошторису – основного планово-фінансового документа, який підтверджує повноваження кожної установи щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і напрями витрачання коштів [2].

Основним джерелом інформації щодо діяльності бюджетних установ є звітність. Згідно ст.58 Бюджетного кодексу України, звітність про виконання Державного бюджету України, зокрема, виконання кошторисів бюджетних установ, включає фінансову та бюджетну звітність [1].

Значна кількість вітчизняних та зарубіжних науковців проводять ґрунтовні дослідження в галузі вивчення специфіки та інформаційно-аналітичного забезпечення формування фінансової звітності у державному секторі. Серед них необхідно назвати роботи: Н.Г. Карпенко [2], Л.Г. Кемарської, І.Р. Лукановської [3], Т.А. Пінчук [4], І.В. Смірної та інших. При цьому, в сучасних умовах розвитку економіки ефективного управління бюджетною установою залежить від вчасної, якісно сформованої, достовірної інформації, що потребує удосконалення системи звітування на основі здійснення всебічного аналізу нормативно-правової бази у напрямі регулювання фінансової звітності.

Ст. 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 № 996-IV визначено, що форми фінансової звітності бюджетних установ та фінансової звітності про виконання бюджетів встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики (Міністерством фінансів України). Крім цього, загальні засади формування фінансової звітності та їх форми в державному секторі визначені:

- НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» від 28.12.09 № 1541;
- НП(С)БОДС 102 «Консолідована фінансова звітність» від 24.12.10 № 1629;
- НП(С)БОДС 103 «Фінансова звітність за сегментами» від 24.12.10 № 1629;
- НП(С)БОДС 105 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції» від 25.01.2012 № 52;
- Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі» від 28 лютого 2017 р № 307;
- Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності суб'єктів державного сектору;
- Порядок складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування від 07 лютого 2017 р. № 44;
- Порядок подання фінансової звітності, затверджений Постановою КМУ від 28.02.2000 №419;

– Система подання електронної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів і державними цільовими фондами, відповідно до Наказу ДКУ від 27.12.2017 №421;

– Наказ Державної казначейської служби України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування органами Державної казначейської служби України форм фінансової звітності» від 25.01.2019 р. № 28.

Склад, форми, принципи підготовки та подання фінансової звітності в державному секторі, загальні вимоги до визнання і розкриття її елементів визначає Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності». Інформація, що підлягає розкриттю, наводиться безпосередньо у фінансовій звітності або у примітках до неї, а саме - у Формах: 1-дс, 2-дс, 3-дс, 4-дс, 5-дс.

Фінансову звітність складають з дотриманням балансового узагальнення облікової інформації. Цей принцип покладений у структуру звітних форм, простежується у внутрішній ув'язці та ув'язці показників між формами.

Порядок визнання та оцінки статей звітності визначені окремими НП(С)БОДС.

Джерелами формування фінансової звітності є дані синтетичного та аналітичного обліків, які відображають майнове та фінансове становище бюджетної установи за звітний період (рік, квартал). Фінансова звітність має містити інформацію про всі проведені господарські операції, які відображені в бухгалтерському обліку [4, с. 190].

Бюджетні установи складають та подають значно більшу кількість форм звітності, ніж звичайні підприємства. Це пояснюється необхідністю контролю держави за витрачанням бюджетних коштів їх розпорядниками та контролю за збереженням державного майна.

Таким чином, роль і значення фінансової звітності в інформаційному забезпеченні установи визначається ступенем затребуваності даних, на яких ґрунтується система управління. Звітна інформація бюджетної установи – це основа для прийняття важливих управлінських рішень як у середині установи, так і на зовнішньому контурі, оскільки впливає на ефективність функції контролю за наявністю та рухом бюджетних коштів. Тому, узагальнення та правильне застосування положень і норм нормативно-правового регулювання сприятиме підвищенню результативності використання фінансових, матеріальних, трудових ресурсів в межах здійснення облікової роботи та процесу формування фінансової звітності бюджетною установою.

Використані джерела:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

2. Карпенко Н.Г. Звітність бюджетних установ / Н.Г. Карпенко, Л.О. Дорогань-Писаренко, Я.С. Аранчій, Р.В. Липський – Полтава: РВВ ПДАА, 2013. – 255 с.

3. Лукановська І.Р. Фінансова звітність бюджетних установ за новими правилами та стандартами / І.Р. Лукановська // Причорноморські економічні студії. – 2017. – №22. – С. 209 - 212.

4. Пінчук Т.А. Загальні вимоги до фінансової звітності бюджетної установи / Т.А. Пінчук, А.А. Мазманян // Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути [зб. наук. пр.]: матеріали Х міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції (м. Київ, 13 листопада 2020 р.). – Київ, 2020. – С. 188 - 193.

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

*М.Б. Кулинич, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і оподаткування
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк*

Цифрова економіка є новим етапом розвитку суспільства. Саме інформація вважається основним ресурсом і мірилом цифрової економіки. Потреба в цифровій трансформації зумовлюється бажанням керівника покращити свій бізнес і закріпитися на сучасному ринку, не відкидаючи при цьому напрацьованих підприємством цінностей [1].

Цифрова економіка має певні відмінності, які обумовлюють особливості протікання економічних процесів, функціонування суб'єктів економічних відносин тощо, зокрема домінування цифрових технологій у всіх економічних процесах; товари та послуги в натуральному вигляді все більшою мірою поступаються електронним аналогам; реалізація економічних благ відбувається з використанням електронних засобів; з'являються цифрові (віртуальні) активи [2].

Все вищеперераховане спричиняє відповідну трансформацію методології і практики бухгалтерського обліку, метою якого є фіксування, накопичення, оброблення та узагальнення інформації про діяльність суб'єкта господарювання. Це свідчить про необхідність переходу до нової облікової парадигми – цифрової – через розвиток нових підходів, як у теоретичній, так і практичній площині. [3].

Зокрема актуальним стає питання про використання в управлінні активами їх безконтактної ідентифікації для здійснення їх обліку, відмови від паперового фіксування результатів діяльності підприємства на користь електронної фінансової звітності, використання блокчейну та розроблення рекомендацій стосовно відображення криптоактивів в обліку та звітності. Варто відзначити, що безконтактна ідентифікація в обліку суттєво спрощує процес накопичення, оброблення та передавання обліково-аналітичної інформації про об'єкт обліку, оскільки можна оперативним отримати всю необхідну інформацію про нього, використовуючи QR-коди. Тому створення системи QR-кодування дозволяє оптимізувати процес контролю за різними активами підприємства, що особливо актуально для об'єднань у процесі формування консолідованої обліково-аналітичної інформації тощо. Для організації перманентної інвентаризації рекомендовано обладнати територію підприємства безпроводними сканерами, які здатні визначати місце перебування інвентарного об'єкта. Приміщення підприємства умовно класифіковано за функціональним призначенням на складські, торговельні, виробничі, адміністративні, збутові та інші зони та розроблено порядок обліку переміщення матеріальних запасів. Одночасно рекомендовано відстежувати доступ відповідальних осіб до активів підприємства в момент виявлення правопорушення, що дасть змогу встановлювати винуватих осіб [1].

Важливим напрямком облікової та контрольної-аналітичної роботи підприємства є інформування про наявність і стан необоротних активів, адже ці матеріальні цінності пов'язані з інвестиціями, переважно значними. Для спрощення вищезазначеної системи збору даних, яка є типовою для багатьох компаній, можливе використання QR-кодування об'єктів з

нанесенням особливого шифру для певного підприємства на кожному об'єкті. Звичайно, для системи QR-кодування потрібно замовляти велику кількість кодів та мати в наявності спеціальне обладнання, зокрема, мобільні пристрої (смартфони, планшети), а також відповідне програмне забезпечення для безпосереднього використання, але після запровадження цієї системи можливо швидко зібрати дані, так як відповідальні особи зможуть мати доступ до даних про об'єкти, що раніше належало до компетенції іншого підрозділу. Всі дані, які будуть надані керівництву, будуть відображатись в одній базі даних, яка створена підрозділом, що буде сприяти швидкому прийняттю рішень[4].

При здійсненні процесу інвентаризації використання QR-кодів пришвидшить процес перевірки наявності, зокрема необоротних активів, так як на об'єктах у QR-кодах зашифровані всі дані щодо цих об'єктів. У разі запровадження QR-кодування робота інвентаризаційної комісії полегшиться, а також прискориться зведення даних, що вплине на оперативність прийняття рішень. Мобільне управління матеріальними цінностями на основі QR-кодів означає, що співробітники можуть записувати транзакції, навіть перебуваючи на віддалених об'єктах (наприклад у полі). Операції фіксуються в той момент, коли вони відбуваються, шляхом сканування QR-коду мобільним пристроєм. Для створення ефективної системи відстеження активів та інвентаризації за допомогою QR-кодів та смартфонів необхідно мати якісне програмне забезпечення та додаток для виконання робіт [5]. Управління активами за допомогою програмного забезпечення для відстеження та тегів інвентаризації QR-кодів сприятиме запобіганню втрати та пошкодження обладнання компанії, своєчасному оновленню обладнання та зниженню витрат на його ремонт. Крім того, економія часу у порівнянні із здійснюваною вручну необхідною звіркою активів допоможе заощадити чимало годин роботи працівників, які можуть бути присвячені іншим видам діяльності [5].

Використані джерела:

1. Кулинич М. Б. Удосконалення елементів методу бухгалтерського обліку в контексті цифрової модернізації економіки. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2020. № 4(24). С. 97-103. DOI : <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-04-97-10>
2. Коляденко С.В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 6. С. 105–112.
3. Малярець Л. М., Розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством в умовах цифрової трансформації економіки. Ефективна економіка. №6. 2018.
4. Радівілова Г., Спільник І. QR-кодування в обліку та управлінні активами підприємства: переваги та перспективи використання. Цифрова економіка: тренди та перспективи : матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р. 2018. 340 с. С. 319-320. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/32851>.
5. Спільник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2019. Випуск 1-2. С. 83-96

СИСТЕМА УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ІТ-ПІДПРИЄМСТВА

*Г.Л. Лоскоріх, доктор філософії зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
доцент кафедри обліку і аудиту*

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегове

О.Ф. Перчі, голова циклової комісії «Облік і оподаткування»,

*Фаховий коледж Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II,
м. Берегове*

У сучасних умовах діяльність підприємств характеризується невизначеністю, а також значним зростанням швидкості інформаційних потоків. Ефективність їх діяльності залежить від рішень, прийнятих управлінським персоналом, який потребує інформації про стан об'єкта управління в режимі реального часу, що дозволяє підвищити результативність та ефективність такого управління [1].

Управлінська звітність є складовою частиною системи управлінського обліку на підприємстві, що передбачає формування у певному форматі аналітичних показників для забезпечення планування діяльності та ефективного управління суб'єктом господарювання. Загалом для автоматизації процесу формування та подання управлінської звітності можна використовувати спеціальні облікові програми з відповідними модулями (сервісні ресурси або власні розробки), електронні таблиці, системи планування ресурсів підприємства (ERP-системи) тощо.

Типовою проблемою під час підготовки управлінської звітності, на думку Л.В. Чижевської, є відповідь на єдиний запит керівника без взаємозв'язку з корельованими показниками [5, с. 54]. Кожне рішення, що приймається на основі наданої інформації у вигляді форм управлінської звітності повинно бути обґрунтоване, тому необхідно чітко розуміння потрібних показників, навіть якщо вони формуються з різних сфер діяльності підприємства, адже не існує єдиних типових уніфікованих форм управлінської звітності для усіх суб'єктів господарювання.

Важливим етапом організації системи управлінської звітності є визначення її форм. Вони можуть бути представлені за різними класифікаційними ознаками, які узагальнимо на основі опрацювання праць науковців [2; 3; 4]:

1) за змістом:

- комплексні (підсумкові) звіти (містить інформацію для загальної економічної оцінки і контролю фінансового стану підприємства);

- тематичні звіти (сформовані за ключовими показниками, їх формування проводиться за необхідністю);

- аналітичні звіти (складені на запит керівника і відображають інформацію про причини і наслідки будь-яких результатів діяльності підприємства);

2) за рівнями звітності:

- оперативні звіти (надаються на нижньому рівні управління і містять детальну інформацію для прийняття поточних рішень);

- поточні звіти (складаються зазвичай для менеджерів середньої ланки, мають періодичність – місяць; містять узагальнену інформацію, необхідну для організації діяльності структурного підрозділу);

- зведені звіти (складаються для менеджерів вищої ланки з періодичністю від одного місяця до одного року; зазвичай відображається загальна інформація про майновий та фінансовий стан підприємства, підсумки інвестиційної діяльності);

3) за обсягом інформації:

- зведення (включають в себе вихідну інформацію про поточні операції, що відбуваються в структурних підрозділах підприємства);

- підсумкові звіти (включають в себе зведені дані про роботу структурного підрозділу або результати роботи на замовлення / проєкту за певний період);

- загальні (зведені) звіти (на основі даних звітів формується агрегована інформація про діяльність всього підприємства);

4) за формою представлення інформації: у табличній формі; у графічній формі; у текстовій формі; у комбінованій формі;

5) за частотою надання інформації: миттєва; щотижнева; щомісячна; квартальна; річна;

6) за рівнями надання: звіти для керівників вищого рівня; звіти для менеджерів структурних підрозділів; звіти для менеджерів нижчої ланки.

Враховуючи наведені критерії, звітність на ІТ-підприємстві може бути представлена кожним видом. Проте склад управлінської звітності залежить від характеру діяльності підприємства. Для ІТ-підприємств форми звітності також визначаються і видом самого підприємства та методикою обліку витрат.

Погоджені з управлінським персоналом основні показники діяльності ІТ-підприємства стають основою для формування управлінської звітності та для внесення відповідних змін до організації обліку, зокрема до формування облікової політики. Отож, за умови ведення обліку штатними працівниками, а передачі організації управлінського обліку - на аутсорсинг, керівництву ІТ-підприємства необхідно здійснити навчання або підвищення кваліфікації облікового персоналу та менеджерів ІТ-проєктів. Це дозволить спростити перехід на нову облікову політику підприємства.

Використані джерела:

1. Замула І.В. Аналіз фінансового стану підприємства в умовах комп'ютеризації. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА. 2020. № 16(44). С. 199–202.

2. Игошина Ю.А. Содержание управленческой отчетности и этапы её постановки. Вестник НГИЭИ. 2012. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/soderzhanie-upravlencheskoy-otchetnosti-i-etapy-eyo-postanovki>.

3. Макарова Н.В. Отдельные аспекты формирования управленческой отчетности в субъектах малого бизнеса. Экономика и бизнес: теория и практика. 2021. №5-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/otdelnye-aspekty-formirovaniya-upravlencheskoy-otchetnosti-v-subektah-malogo-biznesa>.

4. Очеретько Т.И., Кондрашова Т.Н. Управленческая отчетность как главный критерий принятия стратегических решений. Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки: Міжнародний збірник наукових праць. відпов. ред. І.Б. Садовська. Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2014. С. 176-180.

5. Чижевська Л.В. Формування управлінської звітності в системі контролінгу підприємства. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2021. № 1(48). С. 52–57. [https://doi.org/10.26642/pbo-2021-1\(48\)-52-57](https://doi.org/10.26642/pbo-2021-1(48)-52-57)

ФОРМУВАННЯ ТА ПОДАННЯ ЗВІТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*А.В. Найда, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і оподаткування
О.О. Домаскіна, здобувачка 1-го рівня вищої освіти
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса*

XXI століття офіційно визнано століттям інформаційних технологій, прогресу та інновацій. Вони змінили устрій і перебудували багато звичних для нас речей під себе. Зараз важко вже пригадати в яких сферах не застосовуються інформаційні технології. Це зручно і значно полегшує життя та процес роботи. За передбаченнями багатьох статистиків найближчим часом деякі професії можуть просто зникнути через штучний інтелект який може замінити людську працю. Особливу важливість інформаційних технологій в нашому столітті ми зрозуміли з настанням пандемії. Це перевернуло життя всіх людей з ніг на голову і дало зрозуміти як і навіщо потрібне використання інформаційних технологій в сфері роботи. Всі підприємства в екстремому порядку перейшли на онлайн режим і почали перевчатися працювати з дому. Ця вимушена і швидкісна адаптація була складною, але дуже корисним і цінним досвідом.

Безперечно, в бухгалтерській звітності теж використовують інформаційні технології. Наприклад в підприємницькій звітності доволі часто використовують «хмарні технології» (cloud computing), вони становляться базою формування та подання звітності. Ця технологія зручна тим, що має розгалужену структуру управління чим дає змогу швидкого переносу та високий рівень достовірності даних.

Новим напрямком розвитку «інтелектуальних» програмних засобів на початку XXI ст. стала розробка інформаційних систем класу BI (Business Intelligence). Це аналітичні системи, які об'єднують дані з різних джерел інформації, обробляють їх та надають зручний інтерфейс для всебічного вивчення та оцінки отриманих відомостей. Прикладами таких систем можуть служити Oracle BI, Microsoft Business Suit: Contour BI; SAP Business Object; SAP Business Планування та Консультація. Стійкий попит на програмні рішення та послуги даного класу визначається їх можливостями: оптимізація процесів; підвищення ефективності планування господарської діяльності; управління постійно зростаючими обсягами даних із мінімумом витрат. Користувачі інформаційних систем демонструють дедалі більшу зацікавленість у отриманні якісної аналітичної інформації, необхідної для ухвалення управлінських рішень.

На ринку інформаційних технологій провідні позиції традиційно мають ті бухгалтерські програми, які задовольняють вимоги користувачів щодо формування різних видів бухгалтерської звітності та автоматичної перевірки складених звітів. Сьогодні ринок бухгалтерських програм майже повністю задовольняє потреби бухгалтерів із формування звітності. Про це свідчать проведені дослідження найбільш поширених програм бухгалтерського обліку щодо можливості складання всіх видів звітності на підприємстві [1].

Таблиця 1 – Перелік та особливості програмного забезпечення для задачі електронної звітності суб'єктами господарювання

№	Назва сайту/програми	Короткий опис та особливості
1.	«1С: Бухгалтерія 7.7»	Програмою передбачена можливість, крім використання вбудованих, за умови володіння мовою програмування «1С» створювати власні спеціалізовані звіти
2.	МЕДос	Передбачене налаштування під будь-якого клієнта завдяки додатковим модулям, зручний інтерфейс; підказки щодо заповнення звітів; широкі можливості імпорту документів з інших систем, працює лише в операційній системі Windows
3.	КІС «Монополія»	У систему входять близько 100 видів звітів, крім того, користувачі, які знайомі з стандартними засобами формування звітів, можуть створювати нові види звітів. У звітах можна створювати досить складні запити, за даючи певні обмеження і фільтри
4.	IFin	Вбудована безкоштовна консультація з питань подачі звітності; працює без встановлення на комп'ютер, з усіма операційними системами; обмеженість форм звітів, відсутність підказок при заповненні.
5.	Taxer	Передбачене нагадування про сплату податків і звітування; онлайн оплата ЄСВ; швидкість та зручність інтерфейсу, обмеженість органів звітування, програмне забезпечення лише для ФОП на єдиному податку, без працівників.
6.	Арт-звіт плюс	змога працювати з декількома звітами одночасно на одному екрані, підтримання масового друку квитанцій одним файлом; робота із філіалами та консолідацією, містить обмежений перелік звітів, відсутня можливість формування документів на основі даних з інших звітів.

Джерело: узагальнено автором на основі [2]

Подання звітності в електронній формі вимагає копіткої праці з вибору програми і освоєння її, але натомість дає багато полегшуючих роботу факторів:

- значна економія часу. Чудова можливість не відходячи від комп'ютера відправити звітність у різні контролюючі органи онлайн.
- з першого пункту витікає другий: можливість вибору зручного часу подання звітності для себе.
- допомога в складанні і відправці звітності самою програмою. Вбудовані підказки по заповненню, нагадування або/і консультації значно полегшує роботу.
- контроль якості та стану задачі звітності та автоматизована перевірка.
- можливість створення електронного архіву
- постійне оновлення і удосконалення програмного забезпечення.

Бухгалтерське програмне забезпечення подання звітності в Україні набуває дедалі більшого поширення. Найпоширенішим українським програмним забезпеченням для подання фінансової звітності в електронному вигляді є система М.Е.Дос. Дана система включає в себе усі актуальні форми звітності, які постійно оновлюються згідно з законодавством. Основною

метою програми є подача звітності в контролюючі органи України. До того ж вона надає модулі для нарахування заробітної плати та звітності підприємств з різною структурою підрозділів та роботою банків [2].

Впровадження інформаційних технологій та автоматизація бухгалтерської звітності є дуже важливим для всіх підприємств та установ не зважаючи на рід діяльності та розміри. Це допомагає значно скоротити час та трудомісткість робочого процесу, уникнути фактору людської помилки та дає змогу «йти в ногу з часом». Розвиток і удосконалення спеціальних програмних забезпечень постійно йде, тому доцільно стежити за цим. Адже відсоток заміщення спеціальних програмних забезпечень та штучного інтелекту людської праці дійсно великий.

Використані джерела:

1. Складання звітності в комп'ютерних облікових програмах URL: https://pidru4niki.com/14051003/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/skladannya_zvitnosti_kompyuternih_oblikovih_programah (дата звернення 01.11.2022)
2. Найда А. В., Найда І. С., Ткачук Г. О., Маркова Т. Д., Гаврилюк В. О. Формування та подання звітності з використанням інформаційних технологій. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2022. Том 7. № 1. С. 49 – 50. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/ujae_2022_r01_a05.pdf (дата звернення 01.11.2022)

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Н.І. Пальжок, здобувачка 1-го рівня вищої освіти
Н.М. Селіванова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Одним із основних природних ресурсів в Україні є земля, яка використовується у всіх сферах життя населення та у виробничих сферах. Для сільськогосподарських підприємств земля є основним фактором виробництва, тобто активом. Користування землею має певні особливості, тобто у використанні земельної ділянки виділяють два методи: як природного ресурсу та як активу підприємства. Ефективне використання даного активу є запорукою успішної діяльності. Усі землі, які розміщуються в межах України, складають її земельний фонд, який передбачає наявність загального правового режиму всіх земель незалежно від форми власності на землю.

Для відображення на рахунках бухгалтерського обліку земельних ресурсів застосовується поняття «земельна ділянка», яка знаходиться у власності або користуванні суб'єкта господарювання. Одиницею обліку земельних ресурсів є окрема земельна ділянка певного виду, площі, якості та вартості. Згідно Земельного Кодексу України передбачено класифікацію земель лише за цільовим призначенням (див. рис.1).

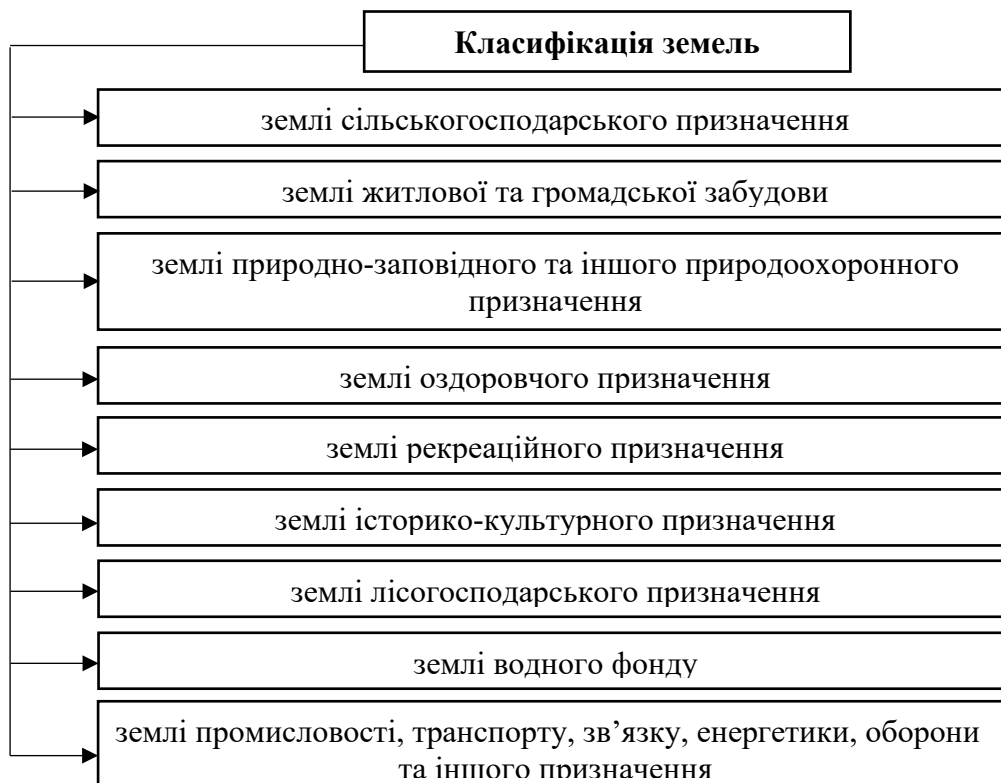

Рисунок 1 – Класифікація земель за цільовим призначенням [1]

Однією з правових форм використання земель, поширених у світі, є оренда. Відносини щодо оренди землі регулюються в Україні нормами кількох нормативно-правових актів, основними з яких є Земельний кодекс [1] і Закон «Про оренду землі» [2].

У сучасних умовах оренда землі в агропромисловому комплексі при належній законодавчій базі, дотриманні умов укладених угод є запорукою сталого ефективного розвитку сільського господарства та пов'язаних з ним переробних підприємств. Оренда – це дійовий фактор збільшення розмірів аграрних формувань [2].

Для ефективного визначення та здійснення орендних операцій необхідним є перш за все, чітке розуміння сутності та особливостей даного поняття. Однак на сьогодні не має єдиного визначення поняття оренди у нормативно-законодавчих актах (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Зміст поняття «оренда» за законодавчо-нормативними актами

Джерело	Трактування поняття
НП(С)БО14 «Оренда» [3]	Оренда – угода, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку
МСФЗ 16 «Оренда» [4]	Оренда – це угода, згідно з якою орендодавець передає орендареві в обмін на платіж або ряд платежів право користування активом протягом погодженого періоду часу
Податковий кодекс України[5]	Лізингова (орендна) операція – господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк.
Господарський кодекс України [6]	За договором оренди одна сторона (орендодавець) передає другій стороні (орендареві) за плату на певний строк у користування майно для здійснення господарської діяльності.
Цивільний кодекс України [7]	За договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк.
Земельний кодекс України[1]	Оренда землі – це засноване на договорі з визначенням певного терміну платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для здійснення підприємницької та іншої діяльності.

Порівнюючи визначення оренди, з одного боку, схожими моментами є строкове і платне користування активами, причому надання цих активів не має систематичного характеру. З іншого боку, наявні деякі відмінності – згідно з НП(С)БО 14 об'єктами оренди визнаються необоротні активи. Як відомо, до складу необоротних активів входять основні засоби, нематеріальні активи та інші необоротні матеріальні активи, отже, їх можна здавати і брати в оренду. Відповідно до МСФЗ 16 об'єктом оренди є актив, що включає як необоротні, так і оборотні активи. У той же час у ПКУ передбачено проведення орендних операцій тільки з основними фондами. Тобто існує розбіжність щодо визначення об'єктів оренди.

У бухгалтерському обліку відповідно до НП(С)БО 14 «Оренда», оренду земельних ділянок (паїв) варто розглядати як операційну. Такий об'єкт оренди відображають у орендаря на позабалансовому рахунку 01 за вартістю, яку містить угода про оренду. Збільшення залишку рахунку 01 «Орендовані необоротні активи» відбувається під час прийняття на облік

активів, отриманих в оперативну оренду, зменшення – під час їх повернення орендодавцю. Витрати, пов'язані з її придбанням і доведенням до стану, в якому земельна ділянка може використовуватися за призначенням, капіталізуються на субрахунок 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів», а потім формують первинну вартість такої ділянки.

Організуючи облік земельних ділянок на сільськогосподарських підприємствах, слід враховувати основні особливості землі як об'єкта бухгалтерського обліку (див. рис. 2).

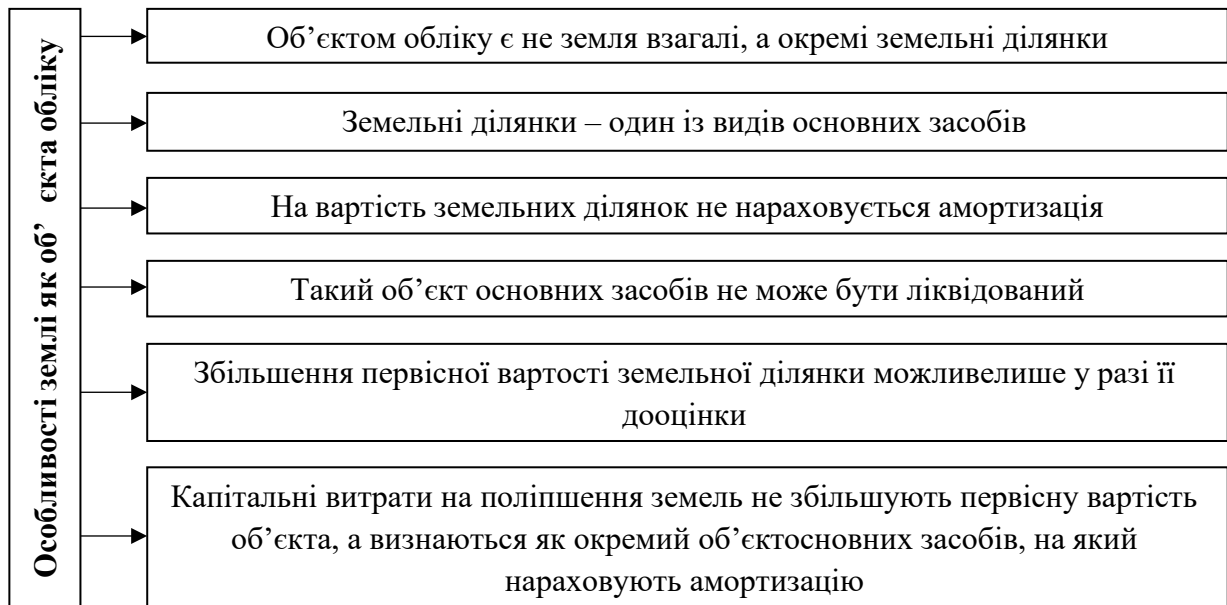

Рисунок 2 – Особливості землі як об'єкта обліку [8]

Орендарями земельних ділянок є юридичні або фізичні особи, яким на підставі договору оренди належить право володіння і користування земельною ділянкою.

Згідно діючого законодавства України, права користування земельними ділянками є одним із об'єктів бухгалтерського обліку земельних відносин (див. рис.3)

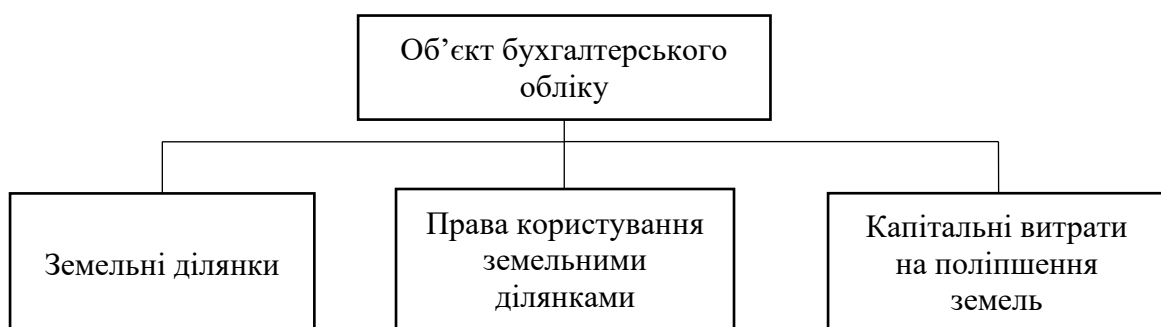

Рисунок 3 – Об'єкти обліку земельних відносин

На дату початку оренди орендар повинен оцінювати актив у формі права користування. Станом на дату початку оренди орендар оцінює актив у формі права користування за первісною вартістю, яка включає наступні величини (див. рис. 4):

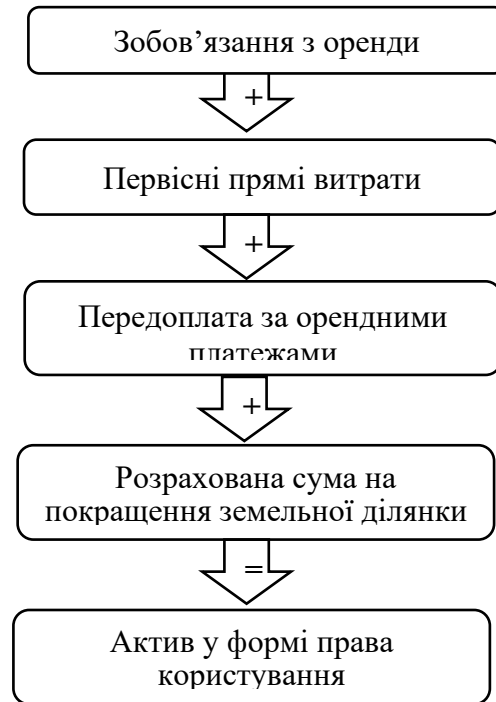

Рисунок 4 – Порядок визначення вартості права користування орендованими земельними ділянками

Оцінка права оренди для орендаря проводиться в рамках експертної грошової оцінки права користування земельною ділянкою для відображення в бухгалтерському обліку, при визначенні вартості активу при оцінці корпоративних прав, а також при прийнятті майнових рішень. Понесені орендарем «первісні прямі витрати» представляють собою додаткові витрати, пов'язані з отриманням договору оренди, які в іншому разі не були б понесені. Типові для орендаря початкові прямі витрати наведені у табл. 2.

Таблиця 2 – Типові початкові прямі витрати при оренді

Включають	Не включають
<ul style="list-style-type: none"> - Комісійні винагороди; - Оплату юридичних послуг; - Витрати, пов'язані з проведенням переговорів щодо умов оренди; - Витрати, пов'язані з організацією заставного забезпечення; - Суми, виплачені існуючим орендарям з метою отримання договору оренди, якщо вони залежать від укладення договору оренди. 	<ul style="list-style-type: none"> - Загальні накладні витрати; - Витрати з метою отримання пропозицій про потенційні договори оренди.

Підставою для відображення господарських операцій з землею в аналітичному та синтетичному обліку є первинні документи, які складаються на підставі юридичної документації (див. рис. 5).

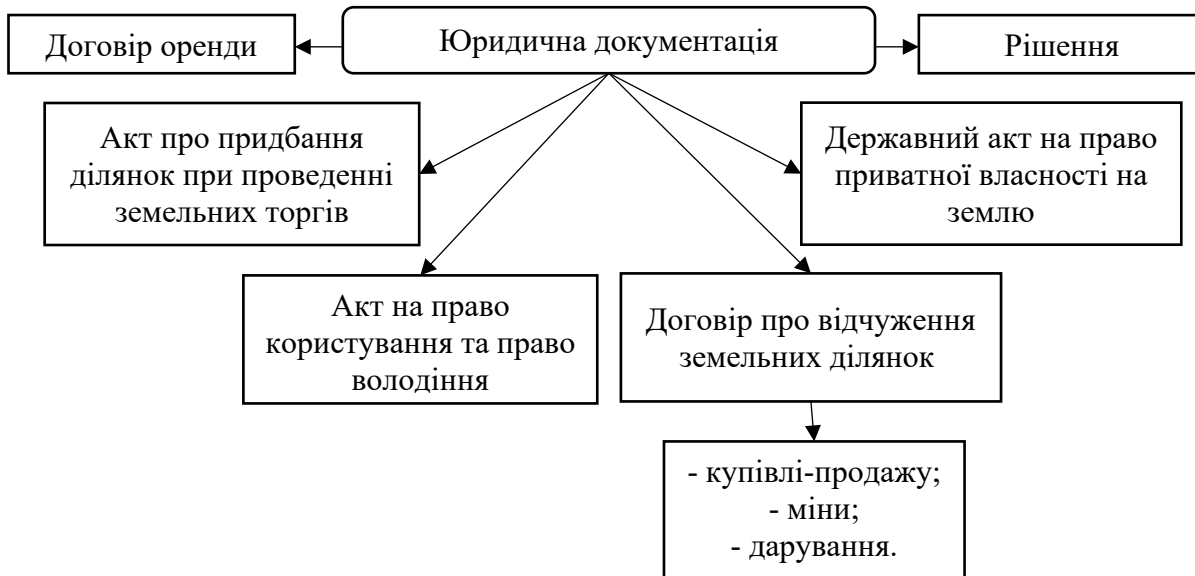

Рисунок 5 – Типова юридична документація на підставі якої складаються первинні документи

Використання раціональних форм первинних документів сприятиме оперативності прийняття управлінських рішень, отриманню необхідних даних для управлінського та економічного аналізу, впливатиме на достовірність оцінки об'єктів нематеріальних активів.

Отже, земельні ресурси є специфічною економічною категорією і об'єктом обліку. Операції з ними вимагають індивідуальних знань і підходів в економічних, бухгалтерських і правових питаннях. Земельні ділянки виступають окремим об'єктом в бухгалтерському обліку. Необхідно приділити увагу державному регулюванню укладання договорів оренди земель сільськогосподарського призначення та дотримання законодавства щодо орендних відносин, запровадження єдиних методологічних засад аналітичного обліку земельних ділянок.

Використані джерела:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768'III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
2. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV (із змінами та доповненнями від 23.03.2017) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>
4. Міжнародний стандарт фінансової звітності 16 Оренда. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS16-ukr_AH-compressed-1.pdf
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>
8. Ціцька Н.Є. Актуальні питання обліку земель сільськогосподарського призначення. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. №6. с. 897-900. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/183.pdf>

НАПРЯМИ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Н.С. Пасенко, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків*

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [1]. Аналогічне визначення наведено у ст. 94.

Для правильного нарахування та відображення в обліку заробітної плати необхідно правильно вести облік робочого часу – це фіксація відомостей про явку працівників на роботу і виконання ними встановленої тривалості робочого часу. Законодавча база щодо особливостей формування робочого часу сформована у главі IV Кодексу Законів про працю України (КЗпП України) [1]. Але під час діє воєнного стану прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03. 2022 р. № 2136-IX зі змінами та доповненнями [2]. Цим Законом введено в дію ряд нововведень не тільки до інших Законів України, а й навіть до Конституції.

Так, відповідно до означеного Закону України внесені обмеження норм статті Конституції щодо заборони примусової роботи та заборони страйку. Також збільшується максимальна норма часу на тиждень з 40 годин до 60 годин для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо).

Знімається обмеження граничних норм надурочних робіт та скорочення роботи на одну годину перед вихідними та святковими днями. Не передбачається також компенсацій за роботу в святкові та вихідні дні. Перенесення вихідного дня на наступний після святкового або неробочого дня наразі під час воєнного стану та компенсації за залучення до робіт у вихідні, святкові і неробочі дні не здійснюються.

Також зазнали зміни щодо тривалості щорічних відпусток, особливістю є те, що відпустка без збереження заробітної плати за бажанням працівника є необмеженою під час дії воєнного стану.

Може вводитися призупинення дії трудового договору тощо. Це означає, що роботодавець не забезпечує під час воєнного часу працівника роботою, а працівник у свою чергу звільняється від обов'язку виконувати роботу. Трудовий договір зупиняється, але трудові відносини продовжуються. З настанням мирного часу, або з появою основної роботи трудовий договір поновлюється.

Одним з питань організації робочого часу на підприємстві є те, що під час воєнного стану не всі працівники мають можливість дістатися на робоче місце. Таких працівників, якщо вони можуть виконувати свої обов'язки у віддаленому режимі, за їх згодою працівників можна перевести на дистанційну або надомну роботу. Також актуальним є переведення працівників на дистанційну або надомну роботу під час економії електричної енергії в Україні та віялових чи раптових її відключеннях.

Згідно зі статтею 60-2 КЗпП України дистанційна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Норма також визначає, що дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі [1].

Згідно зі статтею 60-2 КЗпП України надомна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником за місцем його проживання або в інших визначених ним приміщеннях, що характеризуються наявністю закріпленої зони, технічних засобів (основних виробничих і невиробничих фондів, інструменту, приладів, інвентарю) або їх сукупності, необхідних для виробництва продукції, надання послуг, виконання робіт або функцій, передбачених установчими документами, але поза виробничими чи робочими приміщеннями роботодавця [2].

Організація надомної роботи більш важка у порівнянні з організацією дистанційної роботи. Але для деяких видів діяльності, які потребують визначених технічних засобів та наявністю закріпленої зони, може застосовуватися тільки надомна, а не дистанційна робота.

Виходячи з того, що ці під час воєнного стану склалися особливості організації трудових відносин на підприємствах України є необхідність щодо удосконалення деяких форм ведення обліку робочого часу.

Основним документом обліку робочого часу на підприємстві є Табелі обліку використання робочого часу (типова форма № П-5), затверджена наказом Державного комітету статистики України «Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці» від 05.12. 2008 року № 489 зі змінами [3].

Форма Табеля має рекомендаційний характер і складається з мінімальної кількості показників, необхідних для заповнення форм державних статистичних спостережень. Рекомендаційний характер полягає в тому, що за необхідністю цей документ можна доповнити іншими показниками, необхідними для обліку робочого часу на підприємстві.

Табелі необхідні для обліку використання робочого часу працівників, а також для контролю за дотриманням встановленого режиму роботи, розрахунків із працівниками щодо заробітної плати й отримання інформації про відпрацьований час. Зазвичай Табелі ведуть в електронному та паперовому вигляді.

Здебільшого на підприємствах України Табелі обліку робочого часу ведеться неавтоматизовано, що є незручним для обліку нарахування заробітної плати, тому що необхідно виконувати багато розрахунків. На більшості підприємств кожен прихід на роботу фіксується в журналі. Якщо б явка на роботу працівників фіксувалась спеціальними жетонами, було б правильніше та зручніше фіксувати явки/неявки на підприємство та відображати в обліковій системі, яка використовується на підприємстві. Такий облік значно спростив би розрахунки із заробітної плати. Неавтоматизована форма ведення Табелюобліку робочого часу впливає не тільки на нарахування заробітної плати, але й на мотивацію працівників вчасно приходити на роботу, тому що саме від такої точної інформації залежав би розмір нарахованої заробітної плати при оплаті праці за відпрацьований час.

Але не всі підприємства мають фінансову змогу вести облік робочого часу автоматично. Тому в сучасних обставинах було запропоновано форму Табелю обліку

використаного часу працівників. Даний формат Табелю є спрощеним, але якісним. Він охоплює можливі життєві ситуації працівників, форс-мажорні ситуації та те, що наразі є найбільш актуальні – облік робочого часу працівників в умовах воєнного стану в країні.

Під час воєнного стану, щоб зберегти робочий колектив, роботодавці вимушені: надати працівникам, виключно за їх згоди, відпустку без збереження заробітної плати на час дії воєнного стану; оголосити простій; встановити працівникам неповний або гнучкий робочий час чи видати наказ про переведення на дистанційну/надомну форму роботи. Ці всі обставини відображаються в запропонованій формі Табелю обліку робочого часу.

Запропоновано час простою не з вини працівника відображати в колонці «простої, прогули, страйки», які роботодавець повинен оплачувати з розрахунку не нижче 2/3 тарифної ставки встановленого працівнику розряду (окладу).

Працівнику може надаватися відпустка без збереження заробітної плати на термін, обумовлений угодою між працівником та власником або уповноваженим ним органом, але не більше 15 календарних днів на рік. Така відпустка відображається у колонці «відпустки без збереження заробітної плати». Але в період дії воєнного стану відпустка без збереження заробітної плати може бути надана до закінчення такого стану. Цей термін постійно змінюється. Наразі в Україні воєнний стан продовжено до 21 листопада 2022 року [4]. Тому запропоновано в Табелі обліку робочого часу додати колонки «неявки у зв'язку з наданням відпустки без збереження заробітної плати до закінчення воєнного стану».

Також запропоновано додати колонку щодо відображення годин роботи не на робочому місці, а за наказом щодо дистанційної/надомної роботи з обов'язковим підписом про ознайомлення. Для цього бажано ввести нові позначення у Табелі:

«НР» – надомна робота, використовується при укладенні договору на надомну роботу. Якщо підприємство не має можливості обліковувати робочий час працівника самостійно, працівник має з дому повідомляти, скільки годин за день відпрацював. Пропонується відображати в таблиці позначкою «НР».

«ДР» – працівник працює умовно вільним графіком на самостійно обраному робочому місці. Працівник має працювати не більше за встановлену у трудовому договорі нормальну тривалість робочого часу.

Запропоновані заходи щодо обліку робочого часу на підприємстві реалізують на практиці змогу наглядно показувати правильність обчислення відпрацьованого робочого часу та нарахування заробітної плати.

Використані джерела:

1. Кодекс Законів про працю України, затверджений Верховною Радою УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII зі змінами та доповненнями. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 30.10.22).
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX зі змінами та доповненнями. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20> (дата звернення 30.10.22).
3. Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці : наказ Державного комітету статистики України від 05.12.2008 р. № 489 зі змінами <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0489202-08> (дата звернення 30.10.22).
4. Про затвердження Указу Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні": Закон України від 15.08.2022 р. № 2500-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2500-20> (дата звернення 30.10.22).

ДОЦІЛЬНІСТЬ ПЕРЕХОДУ НА СПЕЦІАЛЬНИЙ РЕЖИМ ЄДИНОГО ПОДАТКУ ЗА СТАВКОЮ 2% НА ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Л.С. Петрова, к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
С.О. Черкасова, к.е.н., доц., докторант кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

На сьогоднішній день серед нових механізмів та інструментів підтримання бізнесу вітчизняних суб'єктів господарювання, що були запроваджені останім часом парламентом та урядом, найбільш революційним являється встановлення для платників єдиного податку третьої групи достатньо низької ставки на рівні 2 %, причому без сплати ПДВ.

Слід зауважити, що це рішення про перехід на спеціальний режим єдиного податку за ставкою 2% у період дії військового стану в Україні викликає питання щодо його доцільності та ефективності. З одного боку, нижча податкова ставка може забезпечити деяке полегшення для підприємств та приватних осіб у період високої ситуаційної економічної невизначеності та нестабільності у період війни, стимулювати їх підтримувати економічну активність та сприяти відновленню економіки у довгостроковій перспективі. З іншого боку, є побоювання, що нижча податкова ставка може бути недостатньою для вирішення основних економічних проблем, що стоять перед країною в умовах війни бо зниження податкових надходжень може негативно вплинути на здатність уряду надавати основні послуги та інвестувати в інфраструктуру. Крім того, нижча податкова ставка може не сприйматися як справедлива тими, хто, як і раніше, сплачує вищі податкові ставки, і може призвести до збільшення випадків ухилення від сплати податків. Все це вимагає проведення подальших досліджень з визначення доцільності та можливих негативних наслідків переходу на спеціальний режим єдиного податку за ставкою 2% на період дії воєнного стану в Україні, що робить означену проблематику актуальною й перспективною.

Особливості оподаткування за ставкою 2 % від обороту для платників єдиного податку третьої групи регулює оновлений п. 9 підрозд. 8 розд. XX Податкового кодексу України [1]. Ним передбачено, що платниками єдиного податку (ЄП) третьої групи можуть бути як фізичні особи – підприємці (ФОП), так і юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми, крім суб'єктів господарювання, які здійснюють:

- а) діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей (крім розповсюдження лотерей), парі (букмекерське парі, парі тоталізатора);
- б) обмін іноземної валюти;
- в) виробництво, експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 літрів, імпорту автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів та роздрібною торгівлі підакцизними товарами);
- г) видобуток, реалізацію корисних копалин, крім видобування підземних та поверхневих вод підприємствами, які надають послуги централізованого водопостачання та водовідведення;

д) страхових (перестрахових) брокерів, банків, кредитних спілок, ломбардів, лізингових компаній, довірчих товариств, страхових компаній, установ накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційних фондів і компаній, інших фінансових установ, визначених законом; реєстраторів цінних паперів;

е) представництв, філій, відділень та інших відокремлених підрозділів юридичної особи, яка не є платником єдиного податку;

ж) фізичних та юридичних осіб – нерезидентів [1].

Отже, будь-який суб'єкт господарювання (як фізична особа-підприємець, так і юридична особа будь-якої організаційно-правової форми), який не підпадає під вищенаведені обмеження, незалежно від раніше обраної системи оподаткування (загальна чи спрощена система оподаткування – платник ЄП будь-якої групи) може перейти на сплату ЄП третьої групи за ставкою 2 % доходу, визначеного відповідно до ст. 292 Податкового кодексу України.

Слід зауважити, що і платники ЄП четвертої групи можуть перейти на зазначені особливі умови оподаткування, оскільки іншого в ПК прямо не обумовлено.

Таким чином, з 01 квітня 2022 року на період воєнного стану створена спецгрупа ЄП в межах групи 3. Вона тимчасова й платник податку, який її обрав, автоматично буде повернутий на ту систему оподаткування, яку він мав раніше – з першого місяця, який буде наступний за місяцем закінчення воєнного стану (згідно пп. 9 підрозд. 8 Перехідних положень Податкового кодексу України) [1].

Для переходу на спецгрупу потрібно подати заяву (пп. 9.8 підрозд. 8 Перехідних положень Податкового кодексу України), яку потрібно у паперовій або електронній формі надіслати до Державної податкової служби [1]. Для надіслання заяви про застосування спрощеної системи оподаткування фізичною особою – підприємцем у меню "Введення звітності" приватної частини Електронного кабінету обирають рік та місяць, у якому створюється Заява, та з переліку електронних форм обирають Заяву за формою F0102003. При цьому за замовчуванням встановлюється орган Державної податкової служби України (ДПС) за місцем основної реєстрації. У запропонованій формі "Заяви" необхідно заповнити відповідні поля електронного документа, підписати й надіслати, при цьому реєстраційні дані платника податків заповнюються автоматично. Платником спецгрупи у такому разі можна стати з наступного робочого дня. Новостворені ж підприємці можуть подати таку заяву впродовж 10 днів з державної реєстрації й обліковуватися на спецгрупі тоді з дня їхньої державної реєстрації.

Якщо ФОП першої або другої групи перейшов на третю групу з особливостями оподаткування в середині місяця кварталу – йому потрібно подати квартальну податкову декларацію протягом 40 днів після закінчення кварталу, навіть якщо зміна відбулася у четвертому кварталі. При поданні декларації I-II груп відображається дохід отриманий до дати переходу на третю групу зі ставкою єдиного податку 2%.

Платники податку 3 групи щомісяця до 15 числа сплачують авансовий внесок за підсумками попереднього календарного місяця.

Якщо ФОП не сплачував авансові внески під час воєнного стану, то і в Декларації за формою № 752 не треба заповнювати інформацію щодо таких періодів, в яких не сплачувались авансові внески з єдиного податку [2].

Водночас податковий /звітний період для платників ЄП за спецставкою 2% дорівнює календарному місяцю.

Платник податку має право самостійно відмовитися від використання особливостей оподаткування, передбачених п. 9 підрозд. 8 розд. ХХ "Перехідні положення" ПКУ, з першого дня місяця, наступного за місяцем, у якому прийнято таке рішення [1].

Таким чином, доцільність та ефективність переходу на спеціальний режим єдиного податку за ставкою 2% у період дії воєнного стану в Україні залежатиме від реалізації та правозастосування політики, а також сучасного стану економіки та політичної ситуації. Для уряду важливо ретельно розглянути потенційні наслідки цього рішення та мати плани на випадок непередбачених обставин для усунення будь-яких негативних наслідків, які можуть виникнути. Зрештою успіх цієї політики залежатиме від її здатності досягти намічених цілей та покращити загальну економічну ситуацію в Україні.

Використані джерела:

1. Податковий Кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Наказ "Про затвердження форм податкових декларацій платника єдиного податку" від 19.06.2015 № 578 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0799-15#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПОСЛУГ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

А.В. Посторонка, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

*Науковий керівник: В.В. Кірсанова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

Послуги зв'язку є однією з обов'язкових статей витрат майже будь-якого із підприємств в Україні. Важко собі уявити сучасне спілкування без мобільного зв'язку. Мобільний телефон перетворився на пересічний офісний атрибут. Цьому сприяло зниження вартості як самих апаратів, так і послуг мобільного зв'язку. Однак, з точки зору податкового інспектора, мобільний зв'язок, як і раніше, залишається одним з основних об'єктів перевірки. Усі витрати, що пов'язані з його придбанням та експлуатацією, підлягають обліку залежно від того, чийм коштом було придбано телефон, хто його використовує, для яких цілей і хто оплачує витрати на переговори.

Зазвичай у бухгалтерському обліку витрати на мобільний зв'язок будуть входити до складу виробничих, загальновиробничих, адміністративних витрат і витрат на збут, а також інших операційних витрат [2].

Документи, через які будуть оформлятися послуги мобільного зв'язку:

- а) Договір з оператором на надання послуг мобільного зв'язку;
- б) Розрахункові документи (рахунки про оплату послуг мобільного зв'язку);
- в) Правила використання послуг мобільного зв'язку;
- г) Перелік працівників підприємства, які користуються послугами мобільного зв'язку;
- д) Звіт про використання службових мобільних телефонів на підприємстві [4].

Мобільний зв'язок на підприємствах може застосовуватися з використанням особистих телефонів співробітників.

Деякі підприємства не тримають на балансі мобільних телефонів, вважаючи за краще використовувати засоби зв'язку, що належать їхнім співробітникам. Іноді роботодавці самостійно купують sim-карти і видають їх співробітникам, але часом не роблять і цього, лише компенсують витрати на службові переговори. Використовувати особисті телефони співробітників – це означає оформлювати договори, пов'язані з орендою мобільних телефонів працівників з найліпшим для обох представників розміром орендної плати. У такому договорі необхідно передбачити встановлений строк оренди телефонного апарату, оплату за використання телефону і порядок, який пов'язаний з передачею орендованого засобу зв'язку. Дохід від такої оренди обкладатиметься встановленим податком, а саме з доходів фізичних осіб, за ставкою 15%.

Зважаючи ці всі факти, стає зрозумілим, що юридична особа-орендар являється податковим агентом орендодавця через нарахування доходу від оренди мобільного апарату. Нарахований податок буде перераховуватися до бюджету в один період з вказаною виплатою доходу.

Коли мобільний телефон купується за готівку або за допомогою корпоративної картки, то обов'язково потрібно робити це через підзвітну особу. При купівлі, необхідно звернути увагу саме на ціну товару, адже вона повинна бути не більше 10000 гривень, оскільки готівкові розрахунки обмежені саме цією сумою.

У бухгалтерському обліку, перш за все, важливим є очікуваний строк експлуатації телефону. Коли строк корисного використання мобільного телефону є меншим за один рік, то його доречним буде облікувати до складу малоцінних швидкозношуваних предметів. Мобільні телефони, вартість яких буде перевищувати 20000 гривень, будуть відноситися до групи основних засобів і при цьому мінімальний допустимий строк корисного використання буде становити 2 роки. Якщо ціна телефону буде меншою або дорівнюватиме сумі в 20000

гривень, то такі мобільні пристрої слід розглядати як малоцінні необоротні нематеріальні активи.

Перед тим, як почати документальне оформлення, доречним буде визначитися з необхідними умовами, які будуть прописані в договорі з оператором мобільного зв'язку. Найбільш поширеними серед яких є саме умови, пов'язані з придбанням пакетів послуг, які були навмисно розроблені операторами мобільного зв'язку для бізнесу та які обслуговуються на встановлених умовах абонентської плати. Зазвичай пакет послуг надається на місяць, а у разі, коли працівник перевищує обсяг пакетних послуг, надання даних послуг мобільного зв'язку для працівника блокується, а відновитися зможе лише після здійснення оплати пакету. Операторами може бути запропонована велика кількість інших послуг, які підійдуть саме для бізнесу, наприклад можна контролювати витрати на мобільний зв'язок саме через мобільні номери. На основі даного договору з мобільним оператором варто заздалегідь скласти і затвердити саме через наказ керівника підприємства, певне положення, яке пов'язане з використанням мобільного зв'язку на підприємстві. Також обов'язково слід внести дані про роумінг, якщо вони присутні. Варто контролювати ситуацію, яка стосується перевищення ліміту наданого пакету послуг працівниками. При перевищенні працівниками ліміту, вартість такого перевищення буде для кожного з працівників оподатковуваним доходом. А саме, якщо дана компенсація є передбачуваною трудовим договором, вона буде вважатися заробітною платою і це означає, що дана компенсація обкладатиметься ПДФО за ставкою 18%, військовим збором – за ставкою 1,5% [3].

Важливою складовою даної теми, являються виплати ПДФО. Якщо працівники підприємства користуються мобільними телефонами лише у виробничих цілях та якщо телефони, які використовуються для дзвінків, знаходяться на балансі підприємства, тоді це дає чітке розуміння того, що вартість використаних послуг мобільного зв'язку не є допоміжним застосуванням телефонів працівниками підприємства і, що вона не оподатковуватиметься ПДФО та військовим збором. Слід зазначити, що мобільні телефони варто заносити на баланс для того, щоб у подальшому не виникало ніяких розбіжностей та щоб не потрібно було доводити, що працівники підприємства користуються цими телефонами лише в службових цілях.

Зазвичай, кожного місяця оператор, обраного підприємством мобільного зв'язку, надає рахунок, де знаходиться вся відповідна інформація про обсяг виявлених послуг, використаних працівниками, і про зачислення платежів пакету послуг. Згідно цього рахунку, бухгалтер далі може проводити витрати в обліку на мобільний зв'язок у конкретній собівартості пакетів послуг, згідно саме з договором. Також варто зазначити, що якщо за якимось із певних номерів було виявлено перевищення ліміту, доречним буде з'ясувати, хто буде покривати витрати: підприємство чи працівник. Якщо оплати за періоди були виконані особисто підприємством та якщо кожна з них є в рахунку, тоді сальдо даних розрахунків в бухгалтерському обліку підприємства має сходитися з даними рахунку оператора мобільного зв'язку. Якщо працівник сам вносив оплату за послуги мобільного зв'язку, то він обов'язково повинен надати квитанцію (чек), який підтвердить його дії.

Використані джерела:

1. Правила надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджені постановою КМ від 11.04.2012 р. № 295. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/295-2012-%D0%BF> (дата звернення: 27.10.2022).
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00/> (дата звернення: 27.10.2022).
3. Мобільний зв'язок на підприємстві URL: <https://online.dtki.ua/2017/50/63901> (дата звернення: 27.10.2022)

ОБЛІКОВА ПЛОЩИНА ВПЛИВУ НА ПРИПУЩЕННЯ ПРО БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ОБМЕЖЕНЬ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ В ПОТОЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПІДПРИЄМСТВА

*О.О. Разборська, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

Постійна динаміка змін міжнародної ситуації навколо війни означила переваги та загрози для бізнесу України. Безпосередніми наслідками зовнішньої військової агресії є погіршення економічного середовища та поглиблення економіко-політичної невизначеності. В результаті ускладнення зовнішніх умов здійснення господарської діяльності збільшується ймовірність виникнення фінансової кризи на підприємстві, що характеризується критично низьким значенням показників платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, та яка згодом може закінчитися його банкрутством.

Означені проблеми наслідків військових дій в Україні потребують створення належних умов для функціонування бізнесу в умовах невизначеності, зокрема його трансформації (н-д, переміщення в інші регіони країни, пошук джерел залучення інвестицій, об'єднання капіталів, формування професійного кадрового потенціалу, виділення нових категорій платників податків відповідно до їх можливості виконувати податкові зобов'язання за Законом 2260-ІХ [1] і т. ін.), а також припущення намірів щодо здійснення діяльності, яка триватиме у передбачуваному майбутньому (щонайменше період 12 місяців за п. 26 МСБО (IAS) 1 [2]). Припущення намірів, що діяльність підприємства триватиме в передбачуваному майбутньому, формується зазвичай на припущенні про безперервність його діяльності.

Припущення про безперервність діяльності підприємства є основою для бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності загального призначення. Відповідно бухгалтерія, як складова частина будь-якого бізнесу, теж відчуває на собі значний вплив рівня невизначеності та ризику, оскільки поточні події можуть суттєво вплинути на підготовку фінансової звітності.

Складаючи ФЗ, управлінський персонал повинен оцінювати здатність суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність на безперервній основі (п. 25 МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності») [2]. Тому життєздатності та функціонування бізнесу у воєнний період вимагають оптимізації та адаптації облікової системи з врахуванням властивих обмежень невизначеності в поточному середовищі підприємства з дотриманням принципу «безперервності діяльності», який використовують під час складання МСФЗ-звітності (п. 3.9 Концептуальної основи) [3]. Визначені питання актуалізуються щодо здатності підприємств виконувати свої поточні зобов'язання, дотримуватися кредитних графіків й у цілому продовжувати своє функціонування. Ці розкриття мають включати опис фактів і подій, що спричинюють суттєву невизначеність, та заходів, яких вживає управлінський персонал для забезпечення безперервності діяльності. Таке розкриття обов'язкове як для річної, так і для скороченої проміжної ФЗ.

В бухгалтерському обліку припущення про безперервність діяльності підприємства несе за собою такі наслідки: зміна власника підприємства не спричинить за собою зміни в

бухгалтерському обліку; цінності, які обліковуються клієнтом, не повинні переоцінюватися; витрати, які принесуть доходи в майбутньому, повинні бути капіталізовані; на підприємстві повинні створюватися резерви; фінансові результати повинні бути розподілені по звітних періодах; багато фактів господарського життя здійснюються в умовах невизначеності; звітність повинна представлятися за певними рівними періодами.

МСФЗ (IFRS) 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» вводить облікові категорії, що мають безпосереднє відношення до принципу безперервності. Стандарт передбачає використання «групи вибуття» – це група чистих активів (активів і відповідних їм зобов'язань), вибуття яких буде здійснено в ході однієї операції за допомогою продажу або будь-яким іншим чином. Елементи групи вибуття повинні відображатися в балансі окремо від інших активів і зобов'язань [4]. Тому принцип безперервності відноситься не тільки до підприємства загалом, але поширюється і на окремі його активи або групи активів, відповідні їм зобов'язання, а також напрямки і компоненти господарської діяльності у передбачуваному майбутньому. Так, наприклад, за своєю суттю, безперервність діяльності підприємства в частині розрахунків є: по-перше, свідченням того, що підприємство є ліквідним і платоспроможним (здатне генерувати надходження грошових коштів у достатній кількості для погашення зобов'язань); по-друге, демонструє відсутність планів та підстав для його ліквідації чи припинення.

При цьому на дату затвердження звітності підприємство залежить від впливу нестабільної економіки в країні, зокрема, вплив умов військового стану. У результаті виникає суттєва невизначеність, яка може вплинути на майбутні операції та можливість відшкодування вартості активів підприємства, її можливість погашати свої борги в міру настання строків їх сплати. Однак це не обов'язково означає, що автоматично існує суттєва невизначеність – підвищений ризик значних сумнівів у спроможності суб'єкта продовжувати безперервну діяльність буде скоріше залежати від характеру та обставин підприємства, в тому числі галузі, в якій він працює.

МСА 570 «Безперервність діяльності» вимагає від аудитора при виконанні процедур оцінки ризиків, відповідно до вимог МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» розглянути, чи існують події або умови, які можуть поставити під значний сумнів здатність суб'єкта господарювання проводити безперервну діяльність, та оцінити оцінку управлінського персоналу здатності суб'єкта продовжувати діяльність на безперервній основі. Параграф 15 МСА 570, визначає, що аудитор повинен зробити запит управлінському персоналу про відомі йому події або умови після періоду оцінки управлінського персоналу, які можуть поставити під значний сумнів здатність суб'єкта господарювання продовжувати безперервну діяльність [5].

Ступінь впливу на безперервну діяльність конкретного підприємства властивих обмежень невизначеності залежить від багатьох чинників, у тому числі від галузі, регіону, напряму діяльності підприємств, що найбільше постраждали від військової агресії, наявності експортно-імпортних операцій із країнами-партнерами тощо. Втім, наслідки на собі відчує, найімовірніше, більшість підприємств. У такому випадку, зважаючи на суттєвість події, вплив на економічне середовище в цілому і можливий вплив на конкретне підприємство, необхідно зробити розкриття у ФЗ за 2022 рік щодо характеру події та її впливу на підприємство або навести твердження, що вплив наразі не можна оцінити. Втім, у ситуації, коли зовнішня

військова агресія спричинила настільки серйозного негативного впливу на фінансовий стан і фінансові результати підприємств, що припущення щодо безперервності діяльності більше не є застосовним, ця подія буде вимагати коригування звітності за 2022 рік та її складання не на основі безперервності діяльності.

Під час підготовки проміжної та річної звітності за 2022 рік вплив на конкретне підприємство умов невизначеності залежатиме від багатьох чинників, включаючи наявні види операцій та облікову політику підприємства (н-д, наявність орендних операцій, інвестиційної нерухомості, інших активів, що оцінюються за справедливою вартістю, отримання допомоги від держави, облік основних засобів за справедливою вартістю тощо). Для виконання процедур поточного аналізу необхідно зосередити увагу на таких питаннях, що можуть бути актуальними для значної частки підприємств, а саме: оцінка безперервності діяльності, тестування на предмет зменшення корисності та оцінка очікуваних кредитних збитків. Крім впливу на окремі статті звітності та оцінку безперервності діяльності, поточна ситуація має знайти відображення в описі бізнес-середовища, у якому працює підприємство (н-д, це розкриття може містити таку інформацію: факти наслідків військових дій та умов переміщення бізнесу і стислий опис ситуації, опис запроваджених обмежувальних заходів, вплив на економіку в цілому та підприємство зокрема тощо).

Висновки. Наслідки зовнішньої військової агресії на території України та пов'язані з нею ризики мають суттєвий вплив на облікову систему та ФЗ підприємств. При цьому їх вплив не обмежується щодо підприємств найбільш вразливих галузей, оскільки вплив на економіку в цілому є значним, а високий ступінь невизначеності суттєво ускладнює прогнозування майбутнього. Проаналізовані вище зони підвищеної уваги будуть, вірогідніше, актуальними для великої кількості підприємств. Проте цей перелік не є вичерпним, і, залежно від наявних операцій, обраних облікових політик і багатьох інших факторів. Також можливий суттєвий вплив на інші сфери (н-д, оцінка справедливої вартості, визнання резервів, оцінка відстрочених податкових активів, облік орендних активів і зобов'язань, облік державної та волонтерської допомоги тощо).

Використані джерела:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2260-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text>
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 Подання фінансової звітності. Документ № 929_013, поточна редакція від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text
3. Концептуальна основа фінансової звітності. Документ № 929_009 від 01.09.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text
4. Міжнародний стандарт фінансової звітності 5 Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність. 2018. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS-05_ukr_2018.pdf
5. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. 2018. Міжнародної федерації бухгалтерів (МФБ) (International Federation of Accountants (IFAC)) URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%2020162017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%2020162017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ТОВ «БАКАЙ-АГРО»

*А.С. Романова, здобувачка 2-го рівня вищої освіти
В.П. Гринь, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя*

Глобальною тенденцією сьогодення є постійний дефіцит харчових продуктів і нарощування обсягів сільськогосподарського виробництва. Обмеженість виробничих ресурсів, що використовуються в сільському господарстві, та необхідність задоволення дедалі зростаючих потреб населення в сучасних умовах об'єктивно вимагають підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Досягнення високих показників діяльності, підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів, збереження та нарощування майна підприємства досягається завдяки належній організації управлінського механізму, невід'ємною складовою якого є система контролю. На сьогодні питання організації внутрішнього контролю на підприємстві державою не врегульовані, а тому це питання належить до сфери діяльності власника підприємства і керівництва. Контроль за матеріальними витратами є найважливішою умовою збереження власності підприємства. Дані бухгалтерського обліку підприємства повинні містити інформацію для знаходження резервів зниження собівартості продукції, для раціонального використання матеріалів, зниження норм витрати, забезпечення належного зберігання матеріалів, їх збереження.

Організаційно-методичні засади обліку продукції рослинництва та організації внутрішнього контролю виробничих витрат на підприємстві постійно знаходяться у колі зору не тільки науковців, а й практикуючих бухгалтерів. Їм присвятили свої праці такі дослідники: Н.М. Бондаренко, С.І. Головацька, В.А. Дерій, В.В. Івата, М.В. Кравченко, І.І. Рибак та багато інших.

У галузі рослинництва з-поміж об'єктів обліку важливе місце посідають витрати на виробництво продукції. Необхідно зауважити, що облік витрат на виробництво належить до найбільш складних і трудомістких ділянок роботи бухгалтерських служб.

Основними завданнями контролю виробничих витрат є:

- 1) встановлення законності проведених операцій із запасами;
- 2) перевірка організації складського господарства, стану збереження запасів;
- 3) перевірка правильності та ефективності використання матеріальних ресурсів;
- 4) перевірка дотримання правил відпускання запасів;
- 5) оцінка системи внутрішнього контролю за використанням запасів у виробництві;
- 6) оцінка повноти і правильності відображення господарських операцій з МПЗ у бухгалтерському обліку і звітності [5].

Об'єктами контролю матеріальних витрат є доцільність їх здійснення, документування та облікове відображення. До суб'єктів контролю відносять управлінський персонал (керівник, головний бухгалтер, аналітик) або особи, які уповноважені здійснювати контрольні процедури.

До функцій попереднього контролю варто віднести: складання кошторисів накладних витрат підприємства; закріплення відповідальних за їх дотриманням; розробка прогресивних норма матеріальних витрат; визначення оптимального розміру витрат на виробництво продукції [1].

Контроль існує на будь-якому підприємстві, але організовується по різному за структурою та методами. Організація внутрішньогосподарського контролю покладена на

керівника підприємства ТОВ «Бакай-Агро». На підставі затвердженого плану працівники, зайняті управлінням, здійснюють поточний контроль за діяльністю підрозділів.

Основним чинником зростання прибутковості є мінімізація витрат, зокрема собівартості продукції. В управлінні витратами важливе місце посідає достовірність і повнота інформації, що забезпечується ефективною організацією системи обліку на підприємстві. Всебічне урахування галузевих особливостей в процесі організації обліку у рослинництві дозволить своєчасно забезпечувати користувачів оперативною, достовірною та повною інформацією про кількість вирощеної продукції, її вартість, матеріальні, трудові та інші виробничі витрати структурних підрозділів і підприємства в цілому для потреб поточного, оперативного та стратегічного управління.

В процесі здійснення виробничо-господарської діяльності у підприємства формується комплексний підхід до організації та проведення внутрішнього контролю витрат. За етапами проведення контрольних процедур можна виділити попередній, поточний та наступний контроль. Попередній контроль передую господарській операції, що дає можливість обґрунтувати економічну доцільність понесення матеріальних витрат на виробництво продукції, запобігти недоцільним витратам, безгосподарності та марнотратству [1].

Контрольна діяльність за витратами на виробництво продукції (робіт, послуг) у сільськогосподарських підприємствах повинна бути, переважно, спрямована на застосування таких методів контролю, які б забезпечували надійне попередження і своєчасне виявлення фактів господарських порушень, пов'язаних з використанням (псуванням) мінеральних добрив; оплати послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями; нафтопродуктів; насіння і посадкового матеріалу; електроенергії; запасних частин, ремонтних та будівельних матеріалів [3].

Для гарантування продовольчої безпеки країни важливе значення має постійне нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Водночас мотиваційною умовою для сільськогосподарських товаровиробників є їх економічна зацікавленість, яка безпосередньо залежить від рентабельності господарської діяльності у галузі рослинництва. А основним чинником зростання прибутковості є мінімізація витрат, зокрема собівартості продукції. Всебічне урахування галузевих особливостей в процесі організації обліку у рослинництві дозволить своєчасно забезпечувати користувачів оперативною, достовірною та повною інформацією про кількість вирощеної продукції, її вартість, матеріальні, трудові та інші виробничі витрати структурних підрозділів і підприємства в цілому для потреб поточного, оперативного та стратегічного управління.

Використані джерела:

1. Бондаренко Н.М., Кореннова В.В. Організація внутрішнього контролю виробничих витрат на підприємстві. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2013. Т. 18. Вип. 4/1. С. 45-48.
2. Головацька С.І., Сашко О.П. Внутрішній контроль витрат підприємства: організаційно-методичні аспекти. Молодий вчений. 2016. № 5 (32). С. 36-40.
3. Дерій В.А. Методи внутрішньогосподарського контролю за витратами на виробництво у сільськогосподарських підприємствах. Сталий розвиток економіки. 2013. № 1 (18). С. 254-258.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" Наказ Міністерства фінансів України № 790 від 18.11.2005 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
5. Рибак І.І., Івата В.В. Роль внутрішньогосподарського контролю використання виробничих запасів. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 16. С. 914-917.

ДОСТУПНІСТЬ І ПРОЗОРИСТЬ ПРИНЦИПІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ПРОЄКТАМИ

*І.Б. Садовська, д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку і оподаткування
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк*

Принципи бухгалтерського обліку є загальноприйнятими і визнаними у всіх країнах світу. Тлумачення принципів бухгалтерського обліку встановлено в МСБО (на міжнародному рівні), Законом України № 996 і НПСБО 1 (на національному рівні).

Принципи бухгалтерського обліку - правила, якими слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності (НПСБО 1).

Результатом процесу управління проєктами є складання фінансових звітів, на основі даних бухгалтерського обліку з дотриманням принципів.

Принципи бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності з тлумаченням особливостей застосування в обліку управління проєктами розглянемо детально.

Автономності підприємства, за яким кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників; тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства. Даний принцип вимагає автономності грантових коштів і їх виокремлення від коштів організації, яка є бенефіціаром і реалізовує проєкт, вище ми розглядали практику застосування цього принципу через відкриття окремих банківських рахунків для кожного проєкту виокремлення рахунків бухгалтерського обліку.

Безперервності діяльності, що передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі. При вирішенні питання щодо надання гранту, організація грант отримувач зобов'язана запевнити донора про тривалість діяльності в майбутньому часі, тобто, про наміри функціонувати і не завершувати діяльність щонайменше на період 5 років після завершення реалізації проєкту;

Періодичності, що припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди з метою складання фінансової звітності. Період фінансової звітності проєкту має власну періодизацію, встановлену програмою в програмних посібниках або передбаченою в Грантовому контракті, така періодизація не збігаються з періодами подання квартальних і річних звітів організації отримувача гранту.

Історичної (фактичної) собівартості, що визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання. Даний принцип є важливим і не дозволяється програмними вимогами будь-якого його порушення, тобто, всі ТМЦ, послуги і виконані роботи при прийнятті витрат мають оцінюватись суто за фактично оплаченими коштами в гривнях, проте, при складанні фінансових звітів проводиться перерахунок за курсом інфоевро.

Нарахування, згідно з яким доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення незалежно від часу надходження або сплати грошових коштів (грошей). Даний принцип застосовується тільки для прийняття витрат на

аудит, інші прийняття витрат дозволяються тільки по фактичних виплатах з представленням як підтвердження платіжних доручень і виписок банку.

Повного висвітлення, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі. Даний принцип співпадає з вимогами практично всіх програм, де передбачені інколи занадто жорсткі вимоги щодо прозорості обліку і доступності до первинних та інших документів, які причетні до проведених операцій в рамках реалізації проєкту, також може бути затребувана інша інформація про організацію-отримувача гранту.

Послідовності, який передбачає постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності. Даний принцип вимагає встановлення внутрішніх правил послідовного ведення бухгалтерського обліку із обов'язковим зазначенням в Обліковій політиці.

Обачності, згідно з яким методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства. Методи оцінки обов'язково мають бути погоджені з СТС (спільний технічний секретаріат) Програми (або іншими органами, які виконують роль контролінгу в програмах).

Превалювання сутності над формою, за яким операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми. Даний принцип означає, що оформлені документи не є пріоритетом в разі невиконання фактичних процедур, тому важливим при проведенні аудиту фінансових звітів і прийнятності витрат проєкту є проведення інвентаризації матеріальних цінностей, придбаних за кошти проєкту.

Єдиного грошового вимірника, який передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці. Всі розрахунки проводяться в національній валюті гривні, проте, гранти можуть надходити в інших валютах, які конвертуються у гривню для проведення розрахунків, в разі розрахунку балансового платежу після подання і затвердження фінансових звітів у валюті надходження траншів, здійснюється зворотна конвертація і при потребі повернення невикористаних коштів гранту.

До кожного принципу ми привели тлумачення. Проте, на практиці виникають тисячі варіантів різноманітних питань щодо правомірності дотримання принципів бухгалтерського обліку в рамках вимог Програм, які є донорами. Відповіді на багато питань приходиться знаходити через компромісні погодження з керівними органами відповідних Програм. Отже, рекомендуємо для практиків: всі бухгалтерські процедури, з якими виникають колізії, погоджувати через письмові запити. Інакше, витрати не будуть прийнятими. Досвід застосування принципів бухгалтерського обліку в управлінні проєктами не завжди є позитивним для національних грант отримувачів, тому наша публікація висвітлює основні напрями вирішення проблемних питань. Проте, з урахуванням сучасних реалій, які свідчать про значне збільшення грантових програм, питання обліку грантових коштів і звітності результатів управління проєктами набуватиме актуальності.

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ПРИДБАННЯ РЕКЛАМНИХ ПОСЛУГ У НЕРЕЗИДЕНТІВ

*С.В. Сирцева, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв*

У сучасних умовах господарювання багато суб'єктів підприємницької діяльності стають замовниками рекламних послуг. Проте придбання рекламних послуг у нерезидентів має певні особливості, оскільки в розрахунках використовується іноземна валюта.

У разі отримання рекламних послуг від нерезидентів розрахунки зазвичай здійснюють в іноземній валюті, тому такі операції підпадають під дію норм Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» [1].

Так, відповідно до п. 5 НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображають у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на дату здійснення операції (дату визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат) [1].

За нормами п. 6 НП(С)БО 21 суму авансу (передоплати) в іноземній валюті, надану іншим особам у рахунок платежів для отримання робіт і послуг, перераховують у валюту звітності із застосуванням валютного курсу на дату сплати авансу. У разі здійснення авансових платежів в іноземній валюті постачальникові частинами та отримання частинами від постачальника немонетарних активів (робіт, послуг) вартість отриманих активів (робіт, послуг) визнають за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів, виходячи з послідовності їх здійснення [1].

З огляду на це в ситуації, коли було проведено передоплату, витрати визначають за курсом Національного банку України (НБУ) на дату перерахування передоплати за рекламні послуги (п. 6 НП(С)БО 21). Курсові різниці за заборгованістю нерезидента в частині перерахованого авансу не розраховують.

Якщо ж авансової оплати не було, витрати відповідно до п. 5 НП(С)БО 21 визначають за курсом НБУ на дату отримання рекламних послуг (дату оформлення акта наданих послуг). На заборгованість перед нерезидентом до моменту перерахування плати за послуги нараховують курсові різниці (п. 7, 8 НП(С)БО 21).

Курсові різниці нараховують на дату (п. 7, 8 НП(С)БО 21) [1]: а) здійснення господарської операції – за курсом на дату її здійснення; б) балансу – за курсом на цю дату.

При цьому згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.99 р. №291 [2]: а) дохід від операційних курсових різниць відображають на субрахунок 714 «Дохід від операційної курсової різниці»; б) витрати від операційних курсових різниць – на субрахунок 945 «Витрати від операційної курсової різниці».

Особливі коригувальні норми в операціях придбання рекламних послуг у нерезидентів стосуються високодохідних платників податку на прибуток (з річним доходом понад 40 млн грн), а також платників, які не проставили у декларації з податку на прибуток відмітку про непроведення коригувань.

Такі особи відповідно до норм податкового законодавства за результатами податкового (звітного) року збільшують фінансовий результат на суму:

- перевищення договірної (контрактної) вартості (вартості, за якою відповідна операція має відобразитися при формуванні фінансового результату до оподаткування за правилами бухгалтерського обліку) придбаних рекламних послуг над ціною, визначеною за принципом «витягнутої руки», при здійсненні контрольованих операцій у випадках, визначених ст. 39 Податкового кодексу України (ПКУ) [3];

- 30% вартості рекламних послуг (крім операцій, визнаних контрольованими відповідно до ст. 39 ПКУ), придбаних у нерезидентів. Але якщо нерезидент надасть довідку

або інший офіційний документ, що підтверджує сплату ним податку на прибуток (корпоративного податку), резидент може таке коригування не проводити.

Водночас вимоги пп. 140.5.4 ПКУ не застосовуються платником податку, якщо операція не є контрольованою та сума таких витрат підтверджується платником за цінами, визначеними за принципом «витягнутої руки» відповідно до процедури, встановленої ст. 39 ПКУ, але без подання звіту.

Згідно з пп. «б» п. 186.3 ПКУ [3] місцем постачання рекламних послуг вважається місце, в якому отримувач послуг зареєстрований як суб'єкт господарювання, або (у разі відсутності такого місця) місце постійного чи переважного його проживання. Отже, при отриманні резидентом рекламних послуг вважається, що місцем їх постачання є Україна, тому такі послуги обкладаються ПДВ за ставкою 20 відсотків.

Датою виникнення податкових зобов'язань за операціями з постачання послуг нерезидентами, місцем надання яких є митна територія України, для отримувача послуг є дата першої події (п. 187.8 ПКУ):

- або дата списання коштів із банківського рахунка платника податку на оплату послуг;
- або дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг нерезидентом.

Якщо рекламодавець є платником ПДВ, він складає на дату виникнення податкових зобов'язань податкову накладну, яка підлягає реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН).

У платників ПДВ зареєстрована в ЄРПН податкова накладна, податкові зобов'язання за якою включено до декларації з ПДВ відповідного звітного періоду, є підставою для включення сум ПДВ до податкового кредиту за датою реєстрації цієї ПН в ЄРПН.

Юридичні особи та фізособи-підприємці, які не є платниками ПДВ, під час отримання рекламних послуг від нерезидента також нараховують податкові зобов'язання. Вони не складають ПН, тому права на податковий кредит у них немає.

Такі рекламодавці показують нараховані податкові зобов'язання у Розрахунку податкових зобов'язань, нарахованих отримувачем послуг, не зареєстрованим як платник ПДВ, які постачаються нерезидентами, у тому числі їх постійними представництвами, не зареєстрованими платниками податків, на митній території України.

Розрахунок подають окремо без декларації протягом 20 календарних днів після закінчення звітного (податкового) місяця, у якому були здійснені такі операції. Обчислена в Розрахунку сума ПДВ підлягає сплаті до бюджету протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем 20-денного строку.

Таким чином, придбання рекламних послуг у нерезидентів має певні особливості. Облік придбання таких послуг регулюється нормами НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». На отримані рекламні послуги від нерезидентів нараховують податкові зобов'язання з ПДВ.

Використані джерела:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» від 10 серпня 2000 р. №193 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>.

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30 листопада 1999 р. №291 : наказ Міністерства фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

3. Податковий Кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI із змінами і доповненнями. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102755.html.

АМОРТИЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА МІЖНАРОДНИМИ ТА НАЦІОНАЛЬНИМИ СТАНДАРТАМИ

А.О. Сібіковська, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

В.В. Кірсанова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Успішність функціонування будь-якого суб'єкта господарської діяльності насамперед залежить від рівня забезпеченості матеріально-технічною базою. На теренах бухгалтерського обліку впливає саме поняття «основні засоби». Основні засоби визначають матеріальну основу продуктивних сил, засоби праці, виробничий апарат тощо. Існування ринкових відносин породжує конкурентну боротьбу між суб'єктами господарювання, в тому числі з боку технічного забезпечення, де переваги отримують підприємства, які володіють новітніми матеріальними ресурсами та раціонально їх використовують. Саме відображення в системі бухгалтерського обліку їх амортизації впливає на процес їх відтворення, поповнення, модернізацію і визначає конкурентоспроможність підприємства на ринку. В зв'язку з цим, облік основних засобів відіграє провідну роль як одна з найважливіших функцій управління господарюючими суб'єктами.

Відповідно до теоретичних аспектів ведення бухгалтерського обліку амортизація є джерелом грошових коштів для відновлення (придбання) матеріально-технічного оснащення господарюючого суб'єкта, для заміни ліквідованих активів. З огляду економічного трактування та складової господарської діяльності підприємств поняття «амортизація» завжди залишалось однією з провідних тем для дослідження серед вітчизняних та зарубіжних науковців. Питання стандартів обліку, а також інструментів аналізу амортизації та амортизаційних нарахувань, їх оцінки з огляду національних і міжнародних стандартів розглянуто багатьма науковцями, серед яких можна виділити роботи: Ф. Ф. Бутинця, В. М. Жука, М. М. Ігнатенка, Є. В. Калюги, М. М. Коцупатрого, М. В. Кужельного, Т. Г. Маренича, Л. О. Мармуль, В. Я. Плаксієнка, К. А. Пилипенка, М. І. Савлука тощо.

З-поміж основних показників, які надають достовірну інформацію щодо стану довгострокових матеріальних активів підприємства, чільне місце займає саме амортизація. Для точного та досконалого ведення бухгалтерського обліку основних засобів варто чітко дотримуватись інструкцій з порядку нарахування амортизації та регламенту обліку відповідно до нормативно-законодавчої бази. Для визначення проблемних аспектів в розрізі питання амортизаційних нарахувань довгострокових матеріальних активів за національними та міжнародними стандартами насамперед необхідно визначити економічну суть поняття «амортизація» та виділити особливості регулювання та її нарахування відповідно до зазначених стандартів.

В Україні у бухгалтерському обліку відповідно до П(С)БО 7 поняття «амортизація» характеризує систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом терміну їхнього корисного використання (експлуатації). Знос інших необоротних матеріальних активів визначено як суму амортизації об'єкта з початку його використання [1].

У Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби», № 36 «Зменшення корисності активів» та інших документах амортизацією визначають як «...систематичний розподіл вартості об'єкта необоротних активів, яка підлягає амортизації, протягом терміну його корисної експлуатації» [2]. Амортизація за звітний період, в залежності

від обраної облікової політики, прямо чи опосередковано фіксується на рахунках прибутків чи збитків господарюючих структур та відображається у фінансовій звітності. Іншими словами, амортизаційні відрахування відносяться до витрат і прямо чи опосередковано вираховуються при визначенні фінансового результату підприємства.

На сучасних теренах розвитку економіки амортизаційне джерело відновлення довгострокових матеріальних активів набуває все більшого значення. Це зумовлено насамперед швидким розвитком науково-технічного прогресу, змінами у структурі капітальних інвестицій, пришвидшенням темпів морального зносу, наданням більшої самостійності підприємствам у розрахунках амортизаційних сум.

При обліку основних засобів одним із проблемних питань виступає визначення їх ліквідаційної вартості. Розмір суми, що формується в ході продажу (реалізації) або ж ліквідації довгострокових активів після тривалого проміжку їх експлуатації формує ліквідаційну вартість об'єкта, яка є невід'ємною складовою при обчисленні амортизаційних відрахувань за звітний період. Для більш чіткого визначення даної економічної категорії застосовуються регламент як і міжнародних, так і національних стандартів (див.табл. 1).

Таблиця 1 – Ліквідаційна вартість основних засобів за П(С)БО 7 та МСБО 16 [1, 2]

<i>МСБО 16</i>	<i>П(С)БО 7</i>
Дане положення трактує, що ліквідаційна вартість активу часто на практиці не має важливого значення, тому вона несуттєва при визначенні суми, що амортизується. Це означає, що підприємство на власний розсуд може визначити необхідність встановлення ліквідаційної вартості, а також її розмір.	Згідно з П(С)БО 7, ліквідаційна вартість – це сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після завершення терміну їхнього корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією). За П(С)БО 7 ліквідаційну вартість оцінюють на основі майбутньої вартості активів, яку переглядають відповідно до зміни цін. може навіть перевищити їхню первісну вартість, що недопустимо при нарахуванні амортизації.

Економічним важелем амортизації та її регулювання є методи нарахування амортизаційних відрахувань, які передбачають розподіл вартості необоротних матеріальних активів за роками їхньої служби у певному системному порядку. Правильний вибір методу амортизації має важливе значення, оскільки він суттєво впливає на прибуток, що відображається у фінансовій звітності, та відповідно на рішення, які приймають користувачі фінансової звітності [3].

На теренах світової практики досліджено та виокремлено значну низку методів визначення розмірів амортизації. Досвід зарубіжних країн демонструє використання основних положень МСБО для відображення обліку довгострокових матеріальних активів.

Відповідно до п. 47 МСБО 16 для розподілу суми, що амортизується, на систематичній основі протягом терміну корисної експлуатації можна використовувати різні методи амортизації: прямолінійного списання, зменшення залишку, суми одиниць продукції. МСБО 16 не містить вичерпного переліку методів амортизації основних засобів, які слід використовувати для розрахунку. В ньому зазначено, що головне те, щоб використовуваний метод відображав схему за якої підприємство споживає економічну вигоду, отриману від активу [2].

П(С)БО 7 «Основні засоби» надало право на використання підприємствами таких методів нарахування амортизації: прямолінійного, виробничого, зменшення залишкової

вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного та згідно з податковим законодавством [1]. Найголовніше аби господарюючий суб'єкт обрав саме той метод, який забезпечить максимальну економічну вигоду для підприємства в ході експлуатації об'єкта основних засобів.

У П(С)БО 7 зазначається, що вартість землі (земельних ділянок) не підлягає амортизації. У свою чергу, МСБО 16 трактує те, що «у деяких випадках сама земля може мати обмежений термін корисної експлуатації, тоді її амортизують методом, який відображає вигоди, що мають бути отримані від неї» [2].

Як відомо, амортизація активу починається з моменту, коли актив можна використати за призначенням. Відповідно до МСБО 16 ремонт або ж будь-яке технічне обслуговування активу не відмінює необхідності амортизації такого основного засобу. За НП(С)БО 7 амортизація призупиняється на період реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації.

Існують неоднозначні трактування порядку нарахування амортизації, що визначені в П(С)БО 7 «Основні засоби». У пункті 29 вказано, що амортизація розпочинається з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання. Однак, у цьому твердженні було б доцільніше визначити необхідність її нарахування після місяця, в якому об'єкт основних засобів було введено в експлуатацію, що документально підтверджується Актом приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів. Тобто виникає неоднозначність трактування початку нарахування амортизації, якщо об'єкт основних засобів не потребує монтажу [1]. Стандарт П(С)БО 7 не зазначає можливість нарахування амортизації окремо взятих елементів об'єктів основних засобів, якщо їм притаманний різний термін експлуатації. Проте даний спосіб нарахування було б доречно використовувати при розрахунку розміру суми амортизації, особливо якщо відчутна значна різниця в термінах використання окремих частин об'єкта основних засобів і самого основного засобу.

Таким чином, ґрунтуючись на результатах проведеного наскрізного аналізу змісту міжнародних та національних стандартів амортизації необоротних активів, можна зробити висновок, що регламент трактування основних понять, визначення та порядок встановлення ліквідаційної вартості не передбачає значних відмінностей. Розробка даних стандартів певним чином ототожнює їх методологію при відображенні в системі бухгалтерському обліку. Проте в розрізі питання основних методів амортизаційних нарахувань є розбіжності. Це можна пояснити насамперед тим, що стандарти міжнародного обліку передбачають загальні принципи і, головне, не враховують національних особливостей ведення бухгалтерського обліку.

Використані джерела:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджено наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення 30.10.2022).
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16) «Основні засоби» IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text (дата звернення 30.10.2022).
3. Задорожний З.-М. В. Актуальні питання облікової політики підприємств щодо необоротних активів : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2012. 237 с.
4. Попович В. І. Облік основних засобів: порівняльний аналіз МСБО та П(с)БО. Вісник Національного університету "Львівська політехніка" № 721, 2012. с. 216 – 219.

ЗМІНИ У ПОДАТКОВОМУ КОДЕКСІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

А.А.Сімова, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

**Науковий керівник: В.В. Кірсанова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса**

З початком війни Україна опинилась у складній ситуації: податкові надходження скоротилися та зросла потреба у збільшенні фінансування оборони. Всі підприємці зіштовхнулися із проблемами виконання податкових зобов'язань. Здебільшого це стосується тих, хто знаходився, або перебуває на територіях, де відбувалися бойові дії. Однак труднощі торкнулися всієї України.

До Податкового кодексу України внесли зміни, які послаблюють деякі норми законодавчих актів на період дії воєнного стану. Зміни торкнулись підприємців, власників землі, де велися чи ведуться бойові дії, та податкових перевірок, кількість яких було зменшено. ФОПи третьої групи на спрощеній системі відтепер сплачують 2% від доходів, а не 5%. З середини квітня уряд відмінив обмеження щодо переходу на спрощену систему, а саме:

– було знято обмеження щодо річного доходу. Відтепер на спрощену систему дозволяється переходити компаніям із річним доходом, який перевищує 10 млрд грн.;

– знято обмеження щодо виду діяльності компанії. До військового стану платниками єдиного податку не могли бути компанії, які працюють у таких сферах: азартні ігри; обмін іноземної валюти; виробництва та реалізації підакцизних товарів; видобутку та реалізації корисних копалин; фінансової складової діяльності (брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, страхові компанії, інвестиційні фонди).

Для підприємців, які перейшли на спрощену систему третьої групи не має обмеження щодо кількості найманих працівників; вони не сплачують ПДВ, авансовий внесок єдиного податку сплачується у терміни, які визначені законодавством [1]. Зміни щодо умов перебування на третій групі не змінилися, змін зазнали лише терміни щодо сплати податку та подачі декларації. Варто зазначити, що при переході із загальної системи на спрощену суб'єкти господарювання втрачають свій податковий кредит, тому не всі компанії скористались нововведеннями.

Згідно із новими змінами, платники податків звільняються від сплати загального мінімального податкового зобов'язання за земельні ділянки та від екологічного податку на територіях, які є тимчасово окупованими або на яких проводяться бойові дії за 2022 та 2023 податковий рік [2].

Як і до введення змін місцевий орган самостійно визначає суму платежу за землю. На територіях, які не є окупованими та де не ведуться активні бойові дії місцева влада самостійно ухвалюють рішення щодо звільнення від сплати за певні земельні ділянки. Зміни щодо сплати екологічного податку є аналогічними, тобто платники звільняються від сплати екологічного податку, якщо підприємство зареєстровано на тимчасово окупованих територіях або на яких ведуться бойові дії. На всіх інших територіях місцевий уряд приймає рішення щодо стягування податку самостійно.

Також приємною зміною для підприємців є те, що до завершення дії воєнного стану ФОПи першої та другої груп спрощеної системи мають право не сплачувати єдиний податок

за себе і не заповнювати декларацію платника єдиного податку. Підприємці третьої групи можуть не сплачувати ЄСВ за найманих працівників, покликаних до військової служби у ЗСУ. Протягом періоду дії воєнного стану та протягом 3 місяців після його припинення штрафи та пеня за порушення у зв'язку зі сплатою ЄСВ – не застосовуються.

Змін зазнали терміни щодо зобов'язань, які виникли за період з 24 лютого до 17 березня (дата, коли Закон про зміни набув чинності):

- реєстрація податкових накладних – до 15 липня 2022 року;
- здачі звітності – до 20 липня 2022 року;
- сплати податків та зборів – до 31 липня 2022 року;

На початку березня парламент зупинив розпочаті податкові перевірки та заборонив починати нові. Під час дії військового стану дозволено проводити лише фактичні податкові та камеральні перевірки.

Фактичні податкові перевірки (за місцем фактичної діяльності платника) здійснюються на предмет:

- законності регулювання обігу готівки та касових операцій;
- наявності ліцензій та свідоцтв;
- дотримання роботодавцем вимог законодавства щодо оформлення трудових відносин;
- здійснення платниками податків розрахункових операцій.

Камеральні (у приміщеннях ДПС) перевірки, ініційовані на підставі заяви про бюджетне відшкодування ПДВ, доданої до декларації.

Починаючи із 24 лютого було створено багато благодійних організацій та фондів, які допомагають військовим та тим, хто постраждав від бойових дій. Для цих організацій змінами у законодавстві передбачено податкові пільги. Благодійна допомога ЗСУ або ТРО не є об'єктом оподаткування ПДВ. Цільова благодійна допомога, яка була надана військовим та особам, які перебувають на території, де ведуться бойові дії, вимушеним переселенцям та особам, які постраждали під час військових дій, не оподатковується податком на доходи фізичних осіб та військовим збором.

Податкові зміни акцизного податку вплинули на пальне. Відтепер, реалізацією пального не вважаються наступні операції:

- постачання пального на території України як гуманітарної допомоги;
- операції, які здійснюються у зв'язку із примусовим відчуженням чи вилученням пального для потреб держави або його передачею ЗСУ, ТРО та іншим військовим формуванням України.

Тимчасово, на період дії воєнного стану на території України, встановлено 0% ставку акцизного податку на пальне [3].

Отже, незважаючи на зниження податкового навантаження на підприємства, за даними Державної податкової служби за три квартали цього року податкові надходження до державного бюджету зросли на 15,3% порівняно із аналогічним періодом минулого року[4].

Зниження податкового навантаження дуже підтримують бізнес з економічної точки зору. Більшість підприємств вже скористались нововведеннями та завдяки цьому законно зменшили податкове навантаження. Особливо це стосується ФОПів першої та другої груп, адже саме вони більше всього постраждали у економічному плані через війну. Після скасування воєнного стану потрібно буде багато часу для того, щоб повернути податкову

систему до первісного механізму. Зараз головною метою уряду є максимальна підтримка підприємців та створення їм умов для того, щоб вистояти цей складний період.

Використані джерела:

1. Податковий кодекс України. Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
3. Гришко А., Бетлій О. Податкові послаблення для парків, ФОПів та інших під час війни. Що залишити, а що переглянути?. Економічна правда.2022р.
4. Державна Податкова Служба. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/620586.html>

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

*А.О. Фатенок-Ткачук, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і оподаткування
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк*

Зміни умов зовнішнього середовища спричинили зміни податкового законодавства у контексті оподаткування суб'єктів господарювання. Зупинка підприємств різних видів економічної діяльності, руйнація виробничих потужностей, релокація значної кількості підприємств малого бізнесу викликали потребу спрощення податкового навантаження з метою збереження та підтримки бізнесу, що встояв.

З дня оголошення воєнного стану в Україні змінився процес адміністрування податків та зборів, контролю та обліку платників податків. Так, Законом України № 2120-IX від 15.03.2022 р. [1] на період воєнного стану зупинено перебіг податкових строків. Як наслідок, пеня за несвоєчасну сплату податків не нараховується, а якщо нарахована у разі порушення податкових строків через введення воєнного стану, то підлягає списанню.

Законом №2142-IX від 24.03.2022 р. [2] встановлено:

а) платник податків, який не спроможний виконати свої обов'язки перед державою щодо сплати податків внаслідок введення воєнного стану чи внаслідок ведення бойових дій, повинен виконати їх протягом 6 місяців після припинення воєнного стану. А фізичні особи, які беруть участь у бойових діях, – протягом 1 місяця з дня появи такої можливості. Проте 12.05.2022 р. законопроектом № 7360 фізичним особам продовжили термін до 60 днів, але поряд з тим іншим платникам податків, не здатних виконувати податкові обов'язки, скоротили до 2 місяців;

б) на період дії військового стану встановлено мараторій на проведення податкових перевірок, окрім камеральних та фактичних перевірок у зв'язку з бюджетним відшкодуванням та повірок декларацій платників ЄП 4 групи. Тобто податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті – зупиняються. Однак 12.05.2022 р. був прийнятий Закон України №2260-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» [3], за яким відновлено камеральні та документальні перевірки податкової звітності та визначено строки і порядок їх проведення.

Було розроблено план дій у разі втрати первинних документів бухгалтерського обліку та неможливості вивезення їх через бойові дії. У такому випадку платник повинен подати до податкової служби відповідне звернення, після чого він звільняється від перевірок зазначених періодів.

Операції з примусового відчуження майна чи його добровільної передачі на користь державних органів, ЗСУ чи інших військових формувань не підлягають оподаткуванню.

Як відомо сьогодні всі підприємства подають звітність у електронному форматі. Здійснюють вони це за допомогою електронного кабінету платника податків або ж таких програм, як «М.Е.Дос», «Соната» та ін. На період воєнного стану дозволено подавати звітність та іншу документацію у паперовій формі.

Виправлення помилок у поданих деклараціях без штрафів можливо лише до 20.07.2022 року.

Податкові ограні, на період до припинення або скасування воєнного стану, наділено повноваженнями здійснювати контроль (нагляд) та спостереження у сфері ціноутворення, окрім контролю цінової і тарифної політики у сферах енергетики та комунальних послуг. Шляхом проведення фактичних перевірок здійснюватиметься контроль за дотриманням платниками податків вимог законодавства щодо встановлених державою:

- а) граничних цін;
- б) фіксованих цін;
- в) граничних рівнів торговельної націнки.

Підставою для проведення такої перевірки можуть бути заяви від споживачів або інших органів.

З 1 квітня року і до припинення воєнного стану на території України фізичні особи-підприємці – платники податку першої та другої групи, мають право не сплачувати єдиний податок. Водночас декларацію за період, в якому єдиний податок не сплачувався, такі особи не подають.

Для платників єдиного податку третьої групи тимчасово збільшено обмеження за обсягом доходу. До впровадження воєнного стану для ФОП 3 групи ліміт річного доходу становив 7585500 гривень, натомість його збільшили до 10 мільярдів гривень. Також до таких осіб не застосовується обмеження щодо кількості осіб. Які перебувають з ними у трудових відносинах.

В дію була впроваджена спеціальна ставка єдиного податку на третій групі 2% від доходу. Платники ЄП на період перебування на цій системі оподаткування звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з ПДВ з операцій з постачання товарів, робіт і послуг, місце яких розташоване на митній території України. А також від відповідальності за невиконання своїх податкових обов'язків з 24 лютого 2022 року до переходу на спеціальну 3 групу. Податковим (звітним) періодом для платників єдиного податку третьої групи за ставкою 2 % від доходу є календарний місяць. Тобто вони повинні подати до податкового органу декларацію до 20 числа місяця наступного за звітним. Сплату єдиного податку потрібно здійснити протягом 10 календарних днів після граничного строку подання податкової декларації.

Законом України № 2120-IX від 15.03.2022 року встановлено обмеження щодо осіб, які не можуть перебувати на спеціальній групі єдиного податку:

- а) фізичні та юридичні особи – нерезиденти;
- б) страхові брокери, кредитні спілки, реєстратори цінних паперів, банки, ломбарди, лізингові компанії, інвестиційні фонди і компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, довірчі товариства та інші фінансові установи;
- в) суб'єкти господарювання, які здійснюють: діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей (крім розповсюдження лотерей), парі (букмекерське парі, парі тоталізатора); обмін іноземної валюти; виробництво, експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 літрів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібним продажем пива, сидру, пері (без додання спирту) та столових вин) [1];
- г) відділення, філії, представництва та інші відокремлені підрозділи, які не є

платниками єдиного податку.

Для обрання або переходу на спрощену систему оподаткування платником з «воєнними» особливостями, суб'єкт господарювання подає до заяву. При цьому розрахунок доходу за попередній календарний рік не подається.

Суб'єкт господарювання вважається платником єдиного податку третьої групи за 2-процентною ставкою:

- а) з 1 квітня 2022 року - у разі подання заяви до 1 квітня 2022 року;
- б) з наступного робочого дня після подання заяви – у разі її подання після 1 квітня 2022 року;
- в) з дня державної реєстрації суб'єкта господарювання, який протягом 10 днів подав відповідну заяву.

З першого дня місяця, що настає за місяцем припинення або скасування воєнного стану платники спеціальної групи єдиного податку втрачають можливість сплачувати податок за ставкою 2% від доходу і повертаються на систему оподаткування, на якій були раніше.

Платник податку має право відмовитися від використання цієї ставки оподаткування з першого дня місяця, наступного за місяцем, у якому було прийняте таке рішення. Надміру сплачена сума податку на прибуток, що існує на дату переходу на сплату єдиного податку, зберігається до відновлення загальної системи оподаткування і може бути зарахована у погашення грошових зобов'язань з цього податку.

Від'ємне значення об'єкта оподаткування податком на прибуток, що існувало на дату переходу на сплату єдиного податку, може бути зараховане у зменшення об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств, після відновлення його сплати [4].

Значна кількість суб'єктів господарювання відмовляється користуватись спрощеною процедурою оподаткування, що на їхню думку сприятиме підтримці національної економіки. Лише таке усвідомлення власної соціальної відповідальності, як зі сторони підприємства, так і зі сторони держави, сприятиме утриманню економічних показників та відновленню економіки.

Використані джерела:

1. Закон України № 2120-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення 01.11.2022).

2. Закон України №2142-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення 01.11.2022).

3. Закон України №2260-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» від 12.05.2022 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222260> (дата звернення 01.11.2022).

4. Оносовський Д. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211250_podatki-pd-chas-vyni-shcho-zmnilosya-dlya-bznesu. (дата звернення 02.11.2022).

СУТНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЗАКЛАДАХ БЮДЖЕТНОЇ СФЕРИ

А.В. Фрайман, здобувачка 2-го рівня вищої освіти

Н.М. Селіванова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Останнім часом у сфері бухгалтерського обліку важливу роль відіграє впровадження і застосування інструментів діджиталізації, сутність яких полягає в спрощенні організації облікового процесу. Цікаво, що такі тенденції спостерігаються не тільки на комерційних підприємствах, але й у закладах бюджетної сфери. Особливо актуальним використання діджитал-інструментів постало в період пандемії COVID-19, адже більшість працівників почали працювати дистанційно, а в домашніх умовах велике значення має можливість працювати віддалено, так само ефективно, як і в звичайному офісі.

Питання щодо впровадження діджиталізації у сфері бухгалтерського обліку детально розглядали такі вітчизняні економісти, як Бурденюк Т.Г., Бруханський Р.В., Волосюк Ю.В., Мужевич Н.В., Панасюк В.М., Пелех У.В., Пісоченко Т.С., Свінарьова Г.Б., Селіванова Н.М., Спільник І.В., Тенюх З.І., Філіппова С.В., Чебан Ю.Ю., Черкасова С.О., Шишкова Н.Л., Юрченко О.С. та інші.

В той же час поняттю «діджиталізація бухгалтерського обліку» кожен автор приділяє особливе значення (див. табл. 1), для одних – це повністю оцифрований формат ведення бухгалтерського обліку, для інших – впровадження відповідних цифрових технологій, а дехто вбачає в цьому лише можливість віддаленого доступу до обліку.

Розглянувши думки вітчизняних авторів (табл. 1), під діджиталізацією бухгалтерського обліку саме в бюджетному закладі слід розуміти вдосконалення облікових процесів за рахунок використання цифрових технологій з метою налаштування автоматизованого процесу пошуку, сортування, обробки, зведення та зберігання інформаційних облікових даних в режимі реального часу з подальшою можливістю прийняття оперативних управлінських рішень.

Дійсно, процес діджиталізації передбачає собою застосування різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій в якості інструментів діджиталізації, за допомогою яких кожен працівник має змогу отримати певну вигоду під час виконання власних робочих обов'язків шляхом оптимізації бухгалтерського обліку [9]. У свою чергу, під такими інструментами здебільшого мова йде про програмні забезпечення, хмарні сервіси, інші технологічні можливості, за допомогою яких не тільки підвищується продуктивність праці співробітників закладу за рахунок економії часу щодо виконання тих чи інших завдань, але й автоматизується більша частина роботи. Окремо необхідно звернути увагу на те, що автоматизацію бухгалтерського обліку слід вважати одним із етапів в цілісному процесі діджиталізації бюджетного закладу. Оскільки діджиталізація бухгалтерського обліку полягає у виконанні й багатьох інших завдань, розглянемо їх більш детально на рис. 1.

На сьогоднішній день різноманіття програмних забезпечень у сфері бухгалтерського обліку свідчить про те, що за рахунок специфіки діяльності суб'єкта господарювання неможливо об'єктивно оцінити важливість існування певного продукту. Одні із них можуть бути більш комплексними та узагальненими, інші – деталізовані та зосереджені на окремій бухгалтерській ділянці. Зокрема, необхідно розуміти, що отримання максимально позитивного ефекту буде залежати не тільки від створення певного програмного забезпечення, важливу роль відіграє і його обслуговування спеціалістами. Зміни в законодавстві фіксуються

доволі часто, особливо у сфері бухгалтерського обліку. Та як би там не було, суттєву роль відіграє й людина, яка має пильно спостерігати за можливими законодавчими змінами, що впливатимуть на якість виконаної роботи. Зручним є те, що процес діджиталізації являє собою не тільки створення та використання відповідних діджитал-інструментів, але й їх постійне вдосконалення, можливість налаштувати роботу таким чином, аби отримувати від цього певний ефект.

Таблиця 1 – Визначення дефініції «діджиталізація бухгалтерського обліку» у вітчизняній економічній літературі (Джерело: узагальнено на підставі [1-8])

Автор	Визначення дефініції «діджиталізація бухгалтерського обліку»
Бурко К.В. [1]	перехід інформаційного поля на цифрові технології; дієвий інструмент щодо переорієнтації управлінської діяльності для підвищення прибутковості та забезпечення високої конкурентоспроможності на основі широкомасштабного використання перспективних цифрових технологій і побудови комунікаційних зв'язків.
Бруханський Р.Ф., Спільник І.В. [2]	подання бухгалтерської інформації в цифровому форматі, який потім може бути в електронний спосіб опрацьований та переданий.
Волосюк Ю.В., Пісоченко Т.С. [3]	впровадження найсучасніших технічних рішень, які гарантують підтримання найвищої якості обслуговування підприємств при оптимізації використання ресурсів.
Панасюк В.М., Бурденюк Т.Г., Мужевич Н.В. [4]	формування цифрового облікового простору та технологій взаємодії з системою управління.
Стець А.В., Чебан Ю.Ю. [5]	використання дистанційного зв'язку, що є більш ефективним та дозволяє здійснювати певні операції на відстані.
Тенюх З.І., Пелех У.В. [6]	комплексне використання різних видів програмного забезпечення для відображення в обліку господарських операцій.
Тумарець М.В., Юрченко О.С. [7]	оцифрований процес бухгалтерського обліку, що передає фінансову інформацію за допомогою цифрових методів та інструментів.
Шишкова Н.Л. [8]	модернізація облікових процесів електронно-цифровими пристроями, засобами, системами; налагодження електронно-комунікаційного обміну інформацією між ними; побудова інтегральної взаємодії віртуального та реального середовища відображення бізнес-процесів.

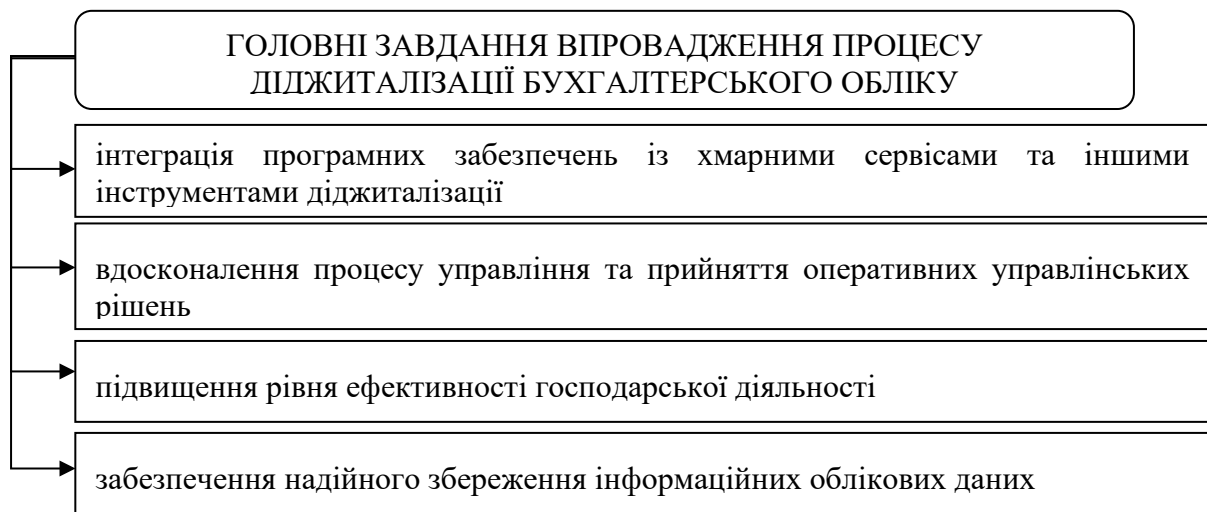

Рисунок 1 – Головні завдання впровадження процесу діджиталізації бухгалтерського обліку
Джерело: власна розробка

Зрозуміло, що в Україні тенденції щодо стрімкого розвитку діджиталізації почали проявлятися не так вже і давно. При цьому здебільшого під процесом діджиталізації мається на увазі застосування відповідних програмних продуктів, хмарних сервісів, а також ведення електронного документообігу. Такі позитивні прояви можна відслідкувати по більшій частині на комерційних підприємствах, здебільшого, великих та середніх. Проте думка стосовно того, що бюджетні заклади не потребують таких вирішальних змін, є дуже хибною. По-перше, через те, що вагома частина установ бюджетного закладу за розміром також відноситься до великих, де чисельність працівників перевищує сотні та більше осіб, у зв'язку з чим ведення бухгалтерського обліку значно ускладнюється. По-друге, у більшості бюджетних закладів обов'язки щодо організації управлінського обліку покладають також на відділ бухгалтерії, не збільшуючи при цьому кількість співробітників. Тому все це спричиняє, як мінімум, виникнення можливих помилок під час відображення господарських операцій в діяльності закладу, та як максимум, прийняття недоцільних управлінських рішень, що можуть стати рушійними для суб'єкта господарювання.

Відтак, вітчизняні заклади наразі «діджиталізуються» за допомогою використання таких програмних продуктів, як: «FIT-Бюджет», «ISpro», «KBS. Облік бюджетної установи», «MASTER: Бюджетні установи», «РБюджет», «UA-Бюджет», «АФІНА», «Дебет Плюс», «УБС». Кожен із цих діджитал-інструментів так чи інакше допомагає спростити ведення бухгалтерського обліку, забезпечивши при цьому автоматизоване впорядкування, обробку, зведення та зберігання облікових даних. У свою чергу, користуються популярністю також і хмарні сервіси, що дозволяють працівнику не тільки мати віддалений доступ до необхідної облікової інформації, а й можливість взаємодіяти з нею через звичайну мережу Інтернет, при цьому здійснюючи обробку та надійне зберігання інформаційних даних [10].

Окрему увагу при цьому необхідно звернути й на зміст Проєкту «Цифрова адженда України – 2020» [11], в якому висвітлювалася гостра необхідність застосування інформаційно-комунікаційних технологій, за допомогою яких, в глобальному сенсі, розвивалася би не просто економіка нашої держави, а й безсумнівно підвищувався рівень та якість життя серед населення. Так, там була зазначена позиція й щодо бухгалтерського обліку, зокрема, стосовно визнання електронних документів, у зв'язку з чим були прийняті зміни в головному нормативному документі – Законі України № 996-XIV від 16.07.1999 р. «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [12]. І дійсно, з кожним роком поспіль електронний документообіг вдало застосовується, як серед багатьох комерційних підприємств, так і бюджетних закладів, у зв'язку з чим вони мають оперативний доступ до документів, а також прискорений процес їх обробки та узгодження [13].

Отже, враховуючи вищевикладене, на сьогоднішній день впровадження діджиталізації бухгалтерського обліку є дійсно одним із актуальних завдань в закладах бюджетної сфери. Зокрема, це пов'язано з необхідністю спрощення та налаштування більш автоматизованого процесу обробки значного масиву інформаційних облікових даних, що безпосередньо використовуються під час прийняття необхідних управлінських рішень. Сукупність діджитал-інструментів, що постають перед нами у вигляді відповідних програмних забезпечень, хмарних сервісів, продуктів, за допомогою яких здійснюється електронний документообіг, їх різноманіття, дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати власну господарську діяльність більш ефективно. У зв'язку з чим підвищується й рівень зацікавленості серед працівників бухгалтерії, що вбачають позитивний ефект від спрощення більшості облікових

процесів. Таким чином, впровадження процесу діджиталізації за рахунок застосування цифрових технологій у вигляді діджитал-інструментів сприяє більш інтенсивному економічному розвитку України та підвищує якість життя її громадян.

Використані джерела:

1. Бурко К.В. Діджиталізація облікових процесів в аграрному виробництві. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток бухгалтерського обліку, аудиту, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки: тенденції та перспективи сучасного етапу». 2020. № 12. С. 8–10. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/25157.pdf>.
2. Бруханський Р.В., Спільник І.В. Цифровий облік: поняття, витоки та актуальний дискурс. Міжнародний науковий журнал. Серія: Облік і оподаткування. 2020. № 3 – 4. С. 7 – 20.
3. Волосюк Ю.В., Пісоченко Т.С. Впровадження діджиталізації в систему бухгалтерського обліку. Миколаївський національний аграрний університет. 2021. С. 111–112.
4. Панасюк В.М., Бурденюк Т.Г., Мужевич Н.В. Особливості цифрової трансформації обліку. Галицький економічний вісник. 2021. № 1 (68). С. 70–76.
5. Стець А.В., Чебан Ю.Ю. Вплив цифрової економіки на стан бухгалтерського обліку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах цифрової трансформації економіки». 2020. С. 49–51. URL: https://www.mnau.edu.ua/files/nauk_prof_konf/abstracts2020-18-05.pdf.
6. Тенюх З.І., Пелех У.В. Діджиталізація бухгалтерського обліку в Україні: стан та перспективи розвитку. Економіка та суспільство. Серія: Облік і оподаткування. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1588/1528>
7. Тумарець М.В., Юрченко О.С. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах цифровізації. Матеріали Всеукраїнської науково конференції «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація». 2021. С. 97–100. URL: <http://194.44.12.92:8080/xmlui/handle/123456789/5686>.
8. Шишкова Н.Л. Перспективи ІТ-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практики. Економічний вісник. Серія: Економіка підприємства. 2019. № 3. С. 146–159.
9. Філіппова С.В., Свінарьова Г.Б. Діджиталізація як середовище та фактор змін системи управління підприємством. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2020. № 6. С. 330–335.
10. Черкасова С.О. Використання хмарних технологій в сучасних реаліях управлінської діяльності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України». 2019. № 13. С. 197–200. URL: <https://economics.net.ua/files/science/oblik/2019/tezy.pdf>.
11. Проєкт «Цифрова адженда України – 2020». URL: <https://uccs.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.
12. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон Верховної Ради України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
13. Селіванова Н.М., Жарова В.О. Електронне документування та обіг електронних документів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України». 2021. № 15. С. 25–28. URL: <https://economics.net.ua/wp-content/uploads/2021/12/tezy.pdf>.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ТА ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ЦЕНТРАМИ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ТОВ «ПТК ШАБО»

І.М. Шаклатова, здобувачка 2-го рівня вищої освіти

*Г.Б. Свінарьова, д.е.н., доц., професор кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

ТОВ «ПТК ШАБО» спеціалізується на виробництві виноматеріалів необроблених, оброблених, коньячних, виноматеріалів для шампанських та вин ігристих, для закладки на витримку, вин столових молодих, вин тихих, вин ординарних десертних солодких білих та червоних, вин ігристих, спиртів коньячних, дистилатів виноградних спиртових, коньяків України, брендів виноградних ординарних та витриманих, вермутів, напоїв алкогольних «Горілок виноградних», горілок та горілок особливих.

На підприємстві є три види центрів фінансової відповідальності обліку виробництва та готової продукції залежно від характеру відповідальності керівників: центри витрат, центри прибутку і центри інвестицій.

До центрів витрат відносять підрозділи, які виготовляють продукцію внутрішньогосподарського призначення, діяльність яких досить жорстко регламентується, а ефективність оцінюють за показниками витрат. Виробничі центри відповідальності поділяються на основні та обслуговуючі. До основних відносять ті, що виготовляють продукцію, виконують роботи, надають послуги. В основних центрах відповідальності витрати обліковують в розрізі об'єктів обліку витрат і калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг. Обслуговуючі центри обслуговують внутрішні технологічні процеси, в яких витрати обліковуються за елементами [1].

На ТОВ «ПТК ШАБО» існують такі підрозділи як: прохідна, вагова із вагами, адміністративні приміщення, дільниця виробничої лабораторії №1, цех розливу з 1 лінією розливу (потужність 3000 пл/год), склад готової продукції загальною площею 527,3 м², склад допоміжних матеріалів, відділення приймання та зберігання склотари і котельня. Тобто, це первісні виробничі та обслуговуючі одиниці, які характеризуються єдністю функцій і виробничих операцій, рівнем технічної оснащеності та організації праці, цільовим призначенням витрат, які, крім виконання власних функціональних завдань, несуть відповідальність за результати своєї діяльності [2].

До центрів прибутку відносять підрозділи, які несуть відповідальність не лише за витрати, а й за фінансові результати своєї діяльності. До таких центрів на ТОВ «ПТК ШАБО» відносять відділ маркетингу, менеджменту експорту та імпорту готової продукції і фінансовий відділ. До їх основних задач входить аналіз ринку, реклама, підтримка іміджу компанії, пошук споживачів, підтримка зв'язку з покупцями, контроль відпущення покупцям товару згідно договорів та ін. [3].

Договір є невід'ємною частиною заключення роботи з покупцями та замовниками. На ТОВ «ПТК ШАБО» договір передбачає, що основним критерієм визнання доходів є те, що можливість отримання ціни операції має бути ймовірною до того, як будь-який дохід може бути визнаний. Оцінка кредитного збитку проводиться компанією на початку виконання

договору, виходячи з того, яка існує ймовірність, що ціна операції буде отримана і у випадку, коли зміняться суттєві факти та обставини. Оцінка кредитного збитку базується на здатності клієнта та його намірів здійснити оплату в міру настання термінів оплати після розгляду будь-яких цінових знижок, які компанія очікує надати клієнту [2].

Тобто, керівник центру прибутку відповідає за фінансовий результат підрозділу, бо в його компетенції перебувають не лише механізми формування витрат і доходу, а й механізми ціноутворення. Центри прибутку можуть включати кілька місць витрат. Загальні витрати та результати їх діяльності за даними бухгалтерського обліку дають змогу оцінити діяльність відповідно до ефективності та цілеспрямованості рішень, які вони приймають.

До центрів інвестицій відносять підрозділи, керівник якого відповідає за величину витрат, доходів та контролює інвестиції у власні активи. Процес інвестування має дві складові частини: вкладення капіталу й досягнення певного ефекту. Між ними існує так званий інвестиційний лаг – як проміжок часу між вкладенням капіталу й отриманого від цього ефекту. Формування центрів інвестицій зумовлено створенням такої системи управління, яка б стимулювала раціональне використання засобів праці [4].

В умовах ринку все гостріше відчувається необхідність створення управлінської системи, спрямованої не лише на абсолютне збільшення розміру прибутку, а й на ефективне використання всіх видів засобів. Для вимірювання ефективності діяльності різних центрів інвестицій застосовують трансфертні ціни, показник норми прибутку на інвестиції (прибуток / інвестиції). При вимірюванні норми прибутку на інвестиції велика частина організацій включає основні засоби в сумарні інвестиції за залишковою вартістю, тобто за первісною вартістю за вирахуванням накопиченої амортизації. Така практика може призвести щорічно до "автоматичного" підвищення норми прибутку на інвестиції, оскільки знаменник дробу стає все менше через щорічне збільшення накопиченої амортизації [1].

Отже, облік за центрами відповідальності дозволяє оперативно контролювати витрати і результати на різних рівнях управління ТОВ «ПТК ШАБО», оцінювати роботу окремих керівників та підрозділів на основі оперативної взаємопов'язаної звітної інформації, узгоджених планів діяльності та зумовлює запровадження трансфертного ціноутворення між ними. Це дозволить здійснювати аналіз, планування і контроль діяльності структурних підрозділів підприємства та підвищить ефективність прийняття управлінських рішень.

Використані джерела:

1. Облік і контроль за центрами відповідальності й внутрішня звітність. URL : https://dlearn.pnu.edu.ua/data/users/3241/Tema_11._Oblik_i_kontrol_zatrat_za_centramu_vidpovidalnosti.PDF
2. Офіційний сайт підприємства ТОВ «ПТК Шабо». URL :<http://shabo.biz-gid.ru/>
3. Найвідоміші виробники вин в Україні URL: <https://studfiles.net/>
4. Типи центрів відповідальності та їх характеристика. URL: https://pidru4niki.com/79408/finansi/tipi_tsentriv_vidpovidalnosti_harakteristika

ПРИЗНАЧЕННЯ ЛІКАРНЯНИХ: ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА З ПЕРІОДУ ОБ'ЄДНАННЯ ФСС з ПФУ

Л.П. Шацкова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

М.С. Ліщинська-Зубкова, здобувачка 2-го рівня вищої освіти

А.В. Мойсей, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Фондом соціального страхування затверджена система призначення та розрахунку лікарняних, яка регламентується Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [1]. Наказом МОЗ від 01.06.2021 № 1066 оголошено про початок переходу до електронних листків непрацездатності [2], але через воєнні дії повний перехід на електронні листи відтермінували до 01.01.2023 року та наразі продовжують видавати паперові листи у встановлених виняткових випадках.

Незважаючи на зміну паперових листків непрацездатності на електронні, строки та порядок призначення допомоги по тимчасовій непрацездатності залишився незмінним, необхідне: рішення засідання комісії із соціального страхування підприємства про призначення допомоги та оформлення заяви-розрахунку. Зокрема, після отримання інформації про формування електронного листка непрацездатності, а саме отримання у електронному реєстрі статусу «готовий до сплати», роботодавець починає процедуру призначення за ним допомоги: е-лікарняний передається до розгляду комісії з соціального страхування підприємства, строк розгляду складає 10 днів із моменту його видачі.

Якщо через воєнний стан інформація про формування електронного листка непрацездатності в електронному реєстрі не може бути перевірена роботодавцем, то це тягне за собою неможливість своєчасного розгляду документів та прийняття рішення щодо виплати допомоги по тимчасовій непрацездатності працівнику. Але якщо у підприємства відсутні перепони для формування заяви-розрахунку, роботодавець має призначити лікарняні у визначені терміни попри воєнний стан. Як вихід із ситуації, коли підприємство не змогло опрацювати лікарняний та подати за ним заяву-розрахунок, Фондом соціального страхування впроваджена система, яка діє під час військового стану: працівники, яким не було нараховань за листком непрацездатності можуть особисто звернутися до будь-якого відділу Фонду соціального страхування.

Також працівники можуть оформити електронні листки непрацездатності у випадку, коли вони евакуювались за кордон. Для отримання документального підтвердження факту тимчасової непрацездатності працівнику треба звернутись до місцевого лікаря у країні, де він перебуває, а лікар в Україні на підставі іноземної виписки чи довідки із зазначеним діагнозом зможе дистанційно створити для працівника медичний висновок, який слугуватиме підставою для отримання допомоги від Фонду соціального страхування.

Введення оновлених механізмів з регулювання організації трудових відносин та підходів взаємодії роботодавця та працівника від час воєнного стану Законом України від 15.03.2022 р. № 2136-IX [3] вплинуло й на порядок призначення лікарняних, виявилися випадки, коли працівникам відмовляють в призначенні допомоги по тимчасовій

непрацездатності, повідомлення про відмову надсилається не пізніше п'яти днів після винесення відповідного рішення. Розглянемо більш детально кожен з таких випадків.

Мобілізовані працівники, які несуть службу в ЗСУ, також обліковуються у військових частинах, де вони отримують грошове забезпечення, зокрема й за період з тимчасової непрацездатності. В особистий кабінет підприємства е-лікарняні таких працівників направляються до відома та сплачувати допомогу по тимчасовій непрацездатності не потрібно, а у протоколі засідання комісії з соціального страхування робиться відмітка про відмову з позначкою «увільнений у зв'язку з проходженням військової служби на підставі наказу № ...».

У працівників, з якими призупинили дію трудового договору, припиняється право на компенсацію втраченого заробітку через тимчасову непрацездатність та їм не оплачують допомогу по тимчасовій непрацездатності, оскільки в цей період факт втрати заробітку через хворобу або травму відсутній, винятком є допомога з вагітності та пологів. У протоколі робиться відмітка про відмову з позначкою «непрацездатність припала на період призупинення дії трудового договору, в період якого факт втрати заробітку відсутній».

Працівникам, які перебувають у відпустці без збереження заробітної плати також не сплачується допомога по тимчасовій непрацездатності, а у протоколі робиться відмітка про відмову з позначкою «непрацездатність припала на період відпустки без збереження зарплати»

Підставою відмови в допомозі по тимчасовій непрацездатності під час запровадження простою на підприємстві є відсутність працівників на робочому місці. У протоколі робиться відмітка про відмову з позначкою «у період непрацездатності працівник перебуває в простой без вимоги відвідувати робоче місце та отримує виплату за час простою». Але в той же час коли працівники зобов'язані бути присутніми на робочому місці (або іншому місці, визначеному роботодавцем) з відповідним режимом роботи, одного із страхових випадків згідно Закону № 1105 [1], допомога по тимчасовій непрацездатності призначається на загальних підставах.

Також можуть відбуватися випадки, коли працівники відвідали лікаря для консультації або проведення діагностики та був створений е-лікарняний, однак фактично вони не втратили працездатність та продовжують працювати. За такими е-лікарняними допомога по тимчасовій непрацездатності не призначається, адже працівники не втрачали заробіток за цей період. Вважаємо за доцільне, щоб працівники склали пояснювальну записку, чому сталася така ситуація та передавали комісії із соціального страхування.

21.09.2022 р. був впроваджений Закон № 2620, який набере чинності 01.01.2023 р. Цим Законом передбачається проведення реорганізації діяльності ФСС шляхом приєднання до ПФУ, який стане уповноваженим органом управління в системі соціального страхування та на який будуть покладатися нові функції – нарахування лікарняних. Передбачається, що об'єднання адміністративних структур ФСС з ПФУ призведе до скорочення адміністративних видатків та працівники більш оперативніше будуть отримувати допомогу по тимчасовій непрацездатності, адже процеси в ПФУ більш автоматизовані. За цим нормативним документом Закон № 1105 викладено в новій редакції, новації в ньому торкнуться й призначення лікарняних.

Починаючи з 01.01.2023 р. рішення про призначення допомоги по тимчасовій непрацездатності або про відмову в її призначенні буде прийматися не комісією із соціального

страхування, а страхувальником (уповноваженими ним особами), який також буде здійснювати контроль за правильністю нарахування і своєчасністю здійснення страхових виплат.

Якщо з 01.01.2023 р. строк розгляду документів для призначення допомоги по тимчасовій непрацездатності не змінюється – не пізніше десяти днів з дня їх надходження, то строк розгляду документів для призначення допомоги по вагітності та пологах змінюється – не пізніше трьох днів з дня їх надходження (раніше не пізніше десяти днів з дня їх надходження). Десятиденний термін для призначення лікарняного починається через сім днів після дати закінчення періоду дії листка непрацездатності.

Також з цього періоду фінансування страхувальників для надання допомоги по тимчасовій непрацездатності застрахованим особам здійснюється не органами Фонду соціального страхування, а територіальними органами уповноваженого органу управління в порядку, встановленому правлінням ПФУ. Підставою для фінансування залишається заява-розрахунок, яка повинна бути передана до органів Фонду не пізніше 5 робочих днів з дати прийняття рішення, але тепер вона буде за новою формою. На даний час у кабінеті страхувальника на веб-порталі електронних послуг ПФУ існує поки візуальний інтерфейс подання заяви розрахунку, але функціональна реалізація її ще відсутня.

Отже, введення оновлених механізмів з регулювання організації трудових відносин під час воєнного стану вплинули на порядок прийняття рішення про призначення допомоги по тимчасовій непрацездатності або про відмову в її призначенні. В зв'язку з об'єднанням ФСС з ПФУ за новою редакцією Закону № 1105 також змінюється порядок нарахування та фінансування лікарняних, що призведе до більш оперативнішого їх отримання.

Використані джерела:

1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>.

2. Деякі питання формування медичних висновків про тимчасову непрацездатність та проведення їхньої перевірки: Наказ МОЗ України від 01.06.2021 р. № 1066. URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-01062021--1066-dejaki-pitannja-formuvannja-medichnih-visnovkiv-pro-timchasovu-nepracezdatnist-ta-provedennja-ihnoi-perevirki>

3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20>.

4. Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»: Закон України від 21.09.2022 р. № 2620-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2620-20>.

ВІДРЯДЖЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Л.П. Шацкова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

О.Л. Малін, д.е.н., професор кафедри обліку, аналізу і аудиту

А.С. Райчева, здобувачка 2-го рівня вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Сучасні технології дають можливість вирішити більшість господарських питань, не виходячи з офісу, але й наразі у підприємств періодично виникає необхідність у направленні працівників до інших населених пунктів для різних цілей: проведення переговорів та укладання договорів з новими контрагентами, закупівлі товарів та їх супровід, участь у різних заходах за профілем діяльності підприємства.

У зв'язку з введенням воєнного стану були зроблені корективи й у порядку відрядження працівників. Наразі згідно Закону «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» при направленні у відрядження жінок, які мають дітей, потрібно отримати їхню згоду, взагалі заборонено направляти у відрядження вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до одного року [1].

Відповідно до ст. 153 КЗпП керівник підприємства не має права вимагати від працівника виконувати роботи, що становлять небезпеку для його життя та здоров'я, а також працювати в умовах, що не відповідають законодавству про охорону праці, це стосується й відрядження [2]. Працівник має право відмовитися від виконання дорученої роботи в зв'язку з тим, що в місцевості, куди його направляють, ведуть бойові дії та йому не може бути гарантовано безпеки. Під час ознайомлення з наказом про відрядження він може зазначити, що не має змоги виконувати поставлені йому службові завдання у відрядженні.

При закордонному відрядженні під час воєнного стану є обмеження, що стосуються військовозобов'язаних чоловіків, наразі право виїзду за кордон у службових цілях за зміненими Правилами перетинання державного кордону громадянами України мають три категорії, а саме: чоловіки, які постійно проживають, працюють, мають договірні зобов'язання за кордоном, заброньовані чоловіки та чоловіки, що є непридатними або обмежено придатними до військової служби [3].

Відповідно до ст. 121 КЗпП працівники мають право на відшкодування певних витрат у зв'язку з відрядженням, зокрема добових, вартості проїзду до місця призначення і назад та витрат по найму жилого приміщення. Під час воєнного часу постанова КМУ № 98 [4], якою встановлено суми і склад витрат на відрядження держслужбовців та інших осіб, була скоригована постановою КМУ від 21.03.2022 р. № 345 [5] дозволом на відшкодування перевитрати на найм житла, але не більше 1800 грн. на добу (без урахування витрат на сплату ПДВ), гранична сума в звичайних умовах становила 900 грн. Витрати, що перевищують цю межу, можна відшкодувати з дозволу керівника.

Також постановою КМУ від 19.03.2022 р. № 321 [6] з 20.03.2022 під час воєнного стану змінено максимальний строк відрядження, пов'язаного із забезпеченням діяльності державних органів влади, а також підприємств, які ці органи обслуговують – 180 днів, граничний строк в звичайних умовах становив 30 днів по Україні та 60 днів за кордон.

Порядок оформлення відрядження під час воєнного стану не змінився, але наразі виникли ситуації, яких до введення воєнного стану не було. Складністю є те, що через

військову агресію Російської Федерації багато працівників виїхало на безпечну територію до західних регіонів України чи за кордон та відповідно вони стали працювати дистанційно, перебувати в простой або у відпустці. При відправленні у відрядження працівників, які перебувають в Україні чи за кордоном на дистанційній роботі, у простой, виникає багато складнощів, але варіанти правильного вирішення таких ситуацій можна знайти.

У випадку, коли працівник знаходився у простой, потрібно повідомити його про припинення простою та необхідність поїхати у відрядження. Працівнику потрібно повернутися до місця постійної роботи, щоб підприємство змогло оплатити проїзд до місця відрядження.

У випадку, коли працівник працює дистанційно, підприємство може направити такого працівника у відрядження, якщо це передбачається трудовим договором, та не скасовувати дистанційну роботу на час відрядження. У наказі про відрядження пунктом вибуття буде населений пункт, де фактично перебуває дистанційний працівник. Обов'язково потрібно ознайомити працівника з наказом про відрядження та надіслати паперовий оригінал будь-яким доступним способом та отримати підтвердження оригінальним підписом, що він ознайомився з документом. Після відрядження дистанційний працівник доступним способом повинен подати звіт про відрядження з підтверджуючими документами.

Для розвитку бізнесу під час воєнного стану урядом ухвалено постанову та планувалося запустити з 01 вересня на порталі «Дія» послугу «eВідрядження», якої змогли б скористатися ФОП та юридичні особи, які виконували б певні умови, а саме: своєчасна подача податкової звітності; відсутність заборгованості з ЄСВ; кількість застрахованих осіб за останній місяць звітного кварталу має бути не менше 10 осіб; середня заробітна плата у суб'єкта господарювання становить не менше 20 тисяч гривень; внесення гарантованого платіжу у розмірі 200 тисяч гривень.

Строк відрядження за кордон планувався до 7 днів, також планувалися такі обмеження: одночасно не більше 10 % від кількості застрахованих осіб, цей відсоток не повинен перевищувати 10 осіб із підприємства. У разі порушення цих умов гарантований платіж перераховувався б на потреби Міністерства оборони, чинний дозвіл на виїзд працівника за кордон був би скасований та підприємство більше не змогло б оформити нові дозволи.

З технічного боку цифровий сервіс «eВідрядження» повністю готовий до роботи вже давно. Проте постанова так й не була підписана прем'єр-міністром, оскільки були неточності юридичних формулювань, не були обґрунтовані подані показники, її положення викликали значний суспільний резонанс. Уряд все ж не відмовився від цього механізму та постанова була відправлена на доопрацювання. На даний момент вона доопрацьована Міністерством економіки та незабаром буде розглянута Кабінетом Міністрів.

Отже, у зв'язку з введенням воєнного стану були зроблені корективи у порядку надання та оформлення відрядження працівників, а саме, в порядку отримання згоди на відрядження, строках відрядження, відшкодуванні витрат по найму жилого приміщення. Також очікуються нові зміни із затвердженням та впровадженням цифровізованого механізму «eВідрядження», який дозволить військовозобов'язаним чоловікам виїжджати за кордон у робочі відрядження для вирішення господарських питань суб'єкта господарювання, на якому вони працюють.

Використані джерела:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20>.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
3. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF>.
4. Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/98-2011-%D0%BF>.
5. Деякі питання відшкодування витрат на відрядження в межах України державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів, в умовах воєнного стану Постанова Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 345. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/345-2022-%D0%BF>.
6. Про внесення змін до пункту 6 постанови Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 98: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 р. № 321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2022-%D0%BF>.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

*М.Д. Щербан, к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту,
Я.В. Сливка, к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту
М.Ф. Кондратюк, ст. викладач кафедри економіки та менеджменту
Карпатський інститут підприємництва, м. Хуст*

З кожним роком проблематика бухгалтерського обліку на вітчизняних підприємствах перебувала у колі удосконалення вітчизняної практики організації та відображення фактів господарського життя на облікових рахунках, удосконалення категоріально-понятійного апарату, різних аспектів запозичення міжнародного досвіду, адаптації до змін у чинному законодавстві, визнанні та оцінці нових об'єктів обліку (договірні зобов'язання, екологічні витрати, витрати на формування бренду підприємства, витрати пов'язані із соціальною відповідальністю підприємства та інші). В період війни гострими постали питання: здійснення бухгалтерського обліку на територіях де проходили військові дії, оцінка завданих збитків, облік втраченого та конфіскованого майна окупантами, забезпечення вчасного подання податкової та фінансової звітності.

За місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають. Як свідчить опитування ЄБА, лише 17% компаній працюють у повному обсязі, а кожна третя не працює. Третина підприємців планує відновити діяльність. Приблизно такі ж результати показали й опитування інших організацій [2].

Актуальність дослідження проблематики ведення бухгалтерського обліку в період війни дотичні до специфіки обліку в умовах пандемії (забезпечення дистанційної роботи, припинення або дистанційне виконання господарських операцій) та облік результатів надзвичайних подій. Подальшого дослідження вимагають питання відображення в обліку періоду припинення діяльності, оцінка та списання збитків в умовах військового стану (коли нема акту від МЧС, складно зібрати трьох працівників для складання комісії і т.п.), виконання посадових обов'язків працівників із-за кордону, вирішення питання перевезення господарської діяльності підприємства в інших регіон чи країну, напрямки відновлення діяльності підприємства та інвестиційна політика. Наступним етапом відновлення діяльності підприємства виступає пошук та належне облікове відображення інвестицій для відновлення господарської діяльності, уточнення підтримки замовлень від постачальників сировини та покупців продукції, які також зазнали впливу військових дій. Залучення інвестицій передбачає розробку інвестиційної політики на підприємстві, огляд доступних вітчизняних та міжнародних джерел інвестування та умов їх отримання.

Інвестиційна політика підприємства – це сукупність дій суб'єктів підприємницької діяльності щодо реалізації інвестицій. Інвестиційна політика включає і характеристику інвестицій і їх видів, об'єкти, суб'єкти інвестиційної діяльності, а також інвестиційні проекти [1, с.8-9].

Регулювання інвестиційної діяльності відбувається на основі дії закону України від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ «Про інвестиційну діяльність» [3]. Згідно з даним законом –

інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються у об'єкти підприємницької діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції, інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно (будинки споруди, устаткування, інші матеріальні цінності); сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлення у вигляді технологічної документації, навичок, виробничого досвіду, необхідних для організацій того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності.

Належне обліково-аналітичне відображення інвестиційної діяльності на підприємствах відображає очікувані результати від залучення інвестицій: наявні інвестиційні ресурси та їх характеристика; розрахунок дохідності інвестування; потреба в капітальних затратах та/або фінансових вкладеннях; грошових потоків. Наведені дані будуть основою для формування інвестиційного проекту для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій. Серед недоліків діючої системи облікового забезпечення інвестиційної діяльності виступає відсутність деталізації у фінансовій звітності вітчизняних підприємств, про наявність та використання отриманих інвестицій.

Інша група проблемних питань облікового відображення господарської діяльності підприємства полягає у правомірності та особливому порядку таких подій, як відчуження матеріальних активів на користь ЗСУ чи держави, безоплатне надання послуг для ЗСУ, оподаткування благодійної допомоги, мобілізація працівників (умови нарахування заробітної плати, та збереження робочого місця, тощо).

Отже, сучасні проблеми обліку на вітчизняних підприємствах в умовах дії військового стану направлені на збереження майна підприємства, врахування специфіки віддаленої роботи персоналу, розробка інвестиційної політики з метою залучення грантових та інших інвестицій.

Використані джерела:

1. Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції: монографія / за ред. д.е.н., проф. Г.М. Колісник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2021. 274 с.

2. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства / Рихліцький В.// українська правда. – 23.03.2022р. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>

3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ (редакція від 18.12.2017 р.) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> .

СЕКЦІЯ 2. КОНТРОЛЬ, АНАЛІЗ І АУДИТ В УПРАВЛІННІ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ

А.А. Балан, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

Г.А. Ляховецька, здобувачка 2-го рівня вищої освіти

О.Є. Бурлака, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 №361-ІХ, у ред. від 02.09.2022 року [1] суб'єкти аудиторської діяльності (САД) визначені «спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу (СПФМ). Наразі цим наголошується на необхідності дотримання ними додаткових обов'язків:

а) перевірка нових клієнтів;

б) моніторинг фінансових операцій клієнта та інформування спеціально уповноважених органів про виявлені підозрілі фінансові операції або спроби їх проведення (незалежно від суми) негайно після виникнення підозри або достатніх підстав для підозри;

в) моніторинг та інформування спеціально уповноважених органів про відмінності між відомостями про кінцевих бенефіціарних власників клієнта, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань (далі – ЄДР) та інформацією, отриманою в результаті здійснення належної перевірки клієнта.

В даному випадку, спеціально уповноваженим органом є Державна служба фінансового моніторингу України [2]. Сам порядок інформування за спрощеною схемою представлений на рисунку 1.

Державна служба фінансового моніторингу України являється органом, уповноваженим Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки (ПФР, Financial Intelligence Unit, FIU) та є національним центром для отримання та аналізу: повідомлень про підозрілі операції, іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

За положенням Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» відповідно до ст.6 (розділ II) система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів. Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є: банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем; товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами; професійні учасники фондового ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку та ін.

Серед спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин) виділені суб'єкти аудиторської діяльності та бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку. Відповідно до ст.18 щодо суб'єктів аудиторської діяльності; бухгалтерів; суб'єктів господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; суб'єктів господарювання, що здійснюють консультивання з питань оподаткування відбувається державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

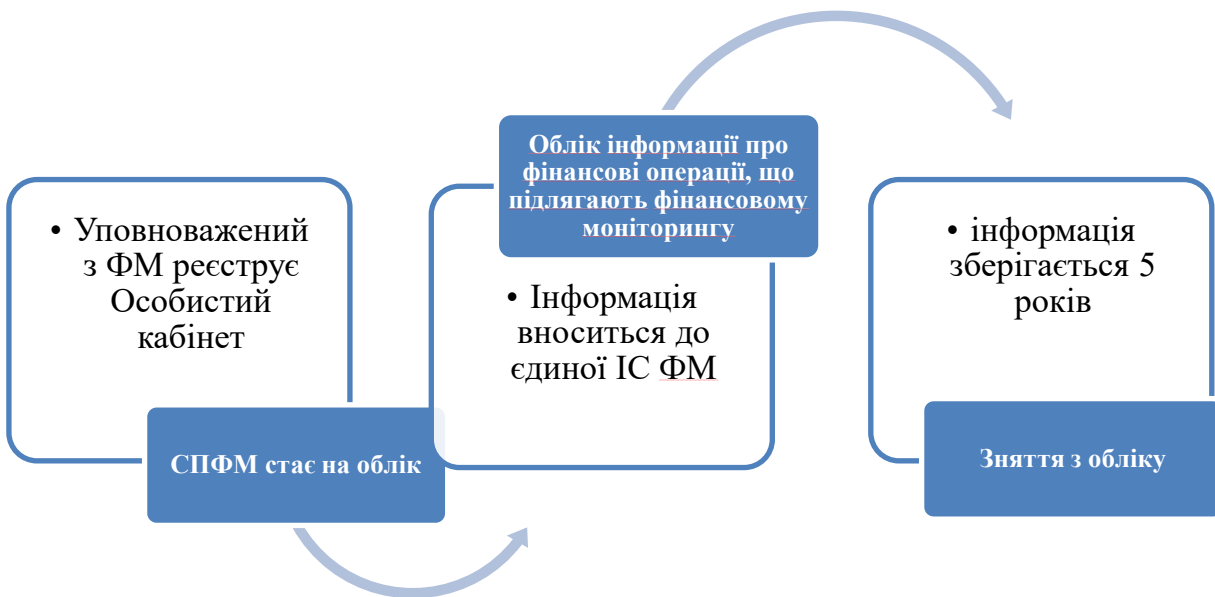

Рисунок 1 – Порядок інформування ДСФМ [3]

Уповноважений з фінансового моніторингу САД є незалежна особа, яка пройшла відповідне навчання, зареєстрована у єдиній інформаційній системі Фінмону через Особистий кабінет і виконує свої обов'язки керуючись вимогами чинного законодавства України та внутрішньофірмовими положеннями, до складу яких входять:

1. Положення про порядок доступу до Правил і Програми проведення фінансового моніторингу.

2. Правила проведення фінансового моніторингу.

3. Програма проведення фінансового моніторингу.

4. Положення про оцінку та управління ризиками запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

5. Положення про порядок ознайомлення працівників з внутрішніми документами з питань проведення фінансового моніторингу.

6. Положення про проведення перевірок підрозділів Установи та діяльності працівників, які забезпечують здійснення фінансових операцій, на предмет дотримання законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним

шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

7. Попередження працівників про відповідальність за порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу.

8. Посадова інструкція відповідального працівника за проведення фінансового моніторингу.

9. Висновок про ділову репутацію відповідальної особи фінансового моніторингу.

10. Анкета вивчення клієнта.

11. Результат дослідження клієнта щодо надання професійних аудиторських послуг.

12. Інформація щодо встановлення рівня ризику клієнтів.

13. Довідка щодо інформування про виявлені фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та заходи, вжиті для реалізації норм законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

14. Дозвіл за результатами дослідження клієнта з високим ризиком щодо закону України «про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо надання професійних аудиторських послуг.

15. Довідка за результатами дослідження клієнта з високим ризиком щодо закону України «про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо надання професійних аудиторських послуг.

Відтак, на рівні САД додаткової уваги потребують взаємодії з Держфінмоніторингом, Міністерством фінансів, іншими міністерствами і відомствами, оцінки ризиків замовників аудиторських послуг, навчання персоналу САД з питань фінансового моніторингу.

Використані джерела:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 №361-IX (у редакції від 02.09.2022 року) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

2. Державна служба фінансового моніторингу: оф. сайт [електронна версія] // <https://fiu.gov.ua/>

3. Деякі питання організації фінансового моніторингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 року № 850. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2020-%D0%BF#Text>.

УПРАВЛІНСЬКЕ РІШЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІНСЬКОГО АНАЛІЗУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

І.О. Башинська, д.е.н., доц., професор кафедри обліку, аналізу і аудиту

М.А. Юдін, д.е.н., доц., професор кафедри обліку, аналізу і аудиту

Д.І. Дудко, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Прийняття управлінських рішень є важливою частиною процесу управлінської діяльності, адже саме вони формують її напрямок, певні стратегії розвитку організації, визначальний процес діяльності та її працівників [1; 2]. Менеджери, які приймають управлінські рішення, зобов'язані мати певний досвід, високий рівень знань, кваліфікацію, компетенції, вміння орієнтуватися за ситуацією, визначати свою конкурентоспроможність і адекватно оцінювати сильні та слабкі сторони конкурентів. Ця посада передбачає дуже високий рівень відповідальності, оскільки для впровадження рішень у діяльність підприємства треба обов'язково забезпечити чітку та злагоджену роботу усього організаційного механізму.

Суть управлінського рішення лежить у створенні стратегій розвитку і серії конкретних цілей, яких необхідно досягти, меті, заснованої на розумово-пошуковому акті вибору й узагальненні обробленої інформації [3; 4]. Враховується, безпосередньо, сам процес прийняття рішення, як невід'ємна частина інтелектуальної діяльності, тобто один з етапів, пов'язаних із обранням певних цілей і завдань діяльності, прийомів, методів, та засобів створення плану досягнення поставлених цілей.

Термін «рішення» з часом трансформувався і поширювався в більш конкретному значенні. У рамках службової діяльності рішення органів державної влади не обмежується вибором лише одного можливого варіанту. Державний службовець також має вміння здійснювати контроль рішення.

Управлінське рішення є результатом вибору найліпшого варіанту розв'язання певної ситуації чи проблеми. Виходячи з того, що управлінське рішення формується при обранні альтернативи, то результат є певним висновком діяльності, аналізом дій, цілей, висновків, дискусії, прогнозів, спрямованих на досягнення мети.

Кожне управлінське рішення містить у собі принаймні три функції: спрямовуючу, організуючу та мотивуючу (рис.1).

Рисунок 1 – Функції управлінських рішень (розроблено на підставі [2; 3])

Суть спрямовуючої функції УР полягає в тому, що воно базується на основі довгострокової стратегії розвитку підприємства, таких як: формування цілей, необхідних дій, обрання та роз'яснення масштабної стратегії розвитку, структурних змін на підприємстві.

Організаційна функція УР виходить із необхідності обговорення дій виконавців рішень, частин і елементів керованої системи задля виконання поставлених завдань у запланований термін та з належною якістю.

Мотиваційною функцією управлінських рішень є узгодження інтересів кожного члена організму і в їх перетворенні на єдине ціле з метою досягнення стратегічних цілей підприємства. Ця функція впроваджується за допомогою системи організаційних заходів, економічного стимулювання та соціально-психологічної оцінки.

Значною мірою ефективність окремих управлінських рішень напряму залежить від виконання перерахованих вище функцій, а тому за їх виконання визначається місце управлінського рішення в процесі управління.

Також є певний Зміст функцій управлінського рішення як елементів, що реалізують процес прийняття рішення (табл. 1)

Таблиця 1 – Зміст функцій управлінського рішення (сформовано на підставі [1-5])

Функція	Сутність
Формулювання управлінських завдань	Процес прийняття УР починається з визначення завдань, і даний цикл завершується, коли виконується завдання, які його викликали
Пошук альтернатив	Аналіз зовнішнього (наприклад, конкурентів) та внутрішнього (поточних проблем) середовищ, пошук необхідної інформації для формування та реалізації УР для досягнення визначених цілей та завдань
Порівняльний аналіз та оцінка можливих варіантів	Оцінка винайдених варіантів рішення
Визначення	Обрання певного варіанту рішення на основі раніше проведеного аналізу
Реалізація	Впровадження УР
Майбутній аналіз та контроль	Оцінка ступеню досягнення мети (вирішення проблеми) згідно УР

Отже, можна зробити висновок, що функції прийняття УР міцно пов'язані із послідовністю їх прийняття. Якщо рішення виявиться хибним, чи надасть не той результат, який очікувався, якщо УР не призведе до вирішення наявної проблеми, відповідно формуються необхідні варіанти дій, що проводилися раніше (аналіз, пошук альтернатив тощо), що здатні скоригувати прийняте рішення та досягти поставленої мети в управлінні діяльності підприємства. Наявність такого зв'язку означає, що ці функції дуже важливі і якщо розглядати їх у взаємодії, вона відображає циклічність процесів прийняття рішень і має великий потенціал для досягнення успіху.

Використані джерела:

1. Адаменко А.В., Харченко Т.О. Обґрунтування управлінських рішень в системі менеджменту підприємства Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2018. Вип. 31. С. 54-56.

2. Bashynska I. Management of smartization of business processes of an industrial enterprise to ensure its economic security. Schweinfurt: Time Realities Scientific Group UG (haftungsbeschränkt), 2020. 420 p.

3. Філіппова С.В. Управлінський аналіз: навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2015. 151 с.

4. Bashynska I., Eisai S. Adoption of innovative management decisions when creating a smart cluster Економіка. Фінанси. Право. 2022. № 9/1. С. 13-16 DOI: 10.37634/efp.2022.9(1).3

5. Malynovska Y., Bashynska I., Cichoń D., Malynovsky Y., Sala D. Enhancing the Activity of Employees of the Communication Department of an Energy Sector Company. Energies. 2022; 15(13):4701. DOI: 10.3390/en15134701

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕВІЗОРА, ПОДАТКІВЦЯ ТА ІНШИХ ПРЕДСТАВНИКІВ КОНТРОЛЮЮЧОЇ СФЕРИ

Л.Р. Вітценко, здобувач 1-го рівня вищої освіти

*Т.О. Меліхова, д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя*

Професії ревізора, податківця та інших представників контролюючої сфери є дуже унікальними й затребуваними у сфері економіки, бо попри фахівців з обліку, оподаткування й аудиту ще є важлива робота, яка контролює ці напрямки діяльності.

Ревізор – особа, яка працює у Державній аудиторській службі України (раніше Контрольно-ревізійному управлінні) та перевіряє державні підприємства та бюджетні установи. Це професія, яка здатна контролювати й перевіряти певну діяльність на будь-які помилки у її роботі. Розрізняють декілька типів (напрямів) цієї узагальненої професії: інспектор-ревізор, податковий ревізор, бухгалтер-ревізор тощо. Проте, місія ревізору складається з тотального контролю й перевірки закладів й посадових осіб у певних сферах.

Головною особливістю є те, що ревізор може перевіряти бухгалтерський облік, цільове використання бюджетних коштів, й фінансово-господарську діяльність. Проте для цього необхідні високі знання законодавства України, бо без необхідних знань, сам ревізор ризикує допустити ряд помилок.

Підводячи невеликий висновок можна сказати, що для роботи ревізором потрібно запрошувати освічену, кваліфіковану людину, яка зможе виявити помилки й зловживання та рекомендувати дії по ефективності використання бюджетних коштів.

Податковий інспектор – це особа, яка працює у державній податковій службі України, перевіряє правильність нарахування та своєчасність сплати податків, а також правильність заповнення та своєчасність подачі податкової звітності. Це важлива професія для забезпечення фіскальної функції держави по стягненню податків з юридичних та фізичних осіб.

Сама робота податківця потребує уважності й правильності проведення перевірок. Оскільки будь-яка помилка, яка буде допущена при перевірці операцій із податками, може призвести до жахливих наслідків. Бо, якщо фінанси не походять свій повний кругообіг у економічній сфері держави, гроші у ній суттєво зменшуються й це може призвести мінімум до інфляції, а подекуди – до дефолту.

Департамент стратегічних розслідувань (далі ДСР) раніше мав назву: «Управління боротьби з організованою злочинністю», основними завданнями якого є:

1. Виявлення та припинення діяльності стійких суспільно небезпечних організованих груп і злочинних організацій, які впливають на соціально-економічну і криміногенну ситуацію в регіоні та в державі;
2. Виявлення, розкриття серійних, резонансних злочинів та вбивств на замовлення, учинених відносно народних депутатів України, а також відносно учасників організованих груп і злочинних організацій;
3. Боротьба з корупцією і хабарництвом у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави;

4. Виявлення й ліквідація злочинних схем, спрямованих на легалізацію доходів, одержаних у результаті злочинної діяльності.

Особливостями роботи у ДСР є знання як економічних так і юридичних (правових) актів, нормативних документів у законодавчій базі. Вміння швидко й логічно мислити надає можливість швидко реагувати на обставини та ситуації, пов'язані із вказаними видами злочинів.

Переходячи до підсумкового висновку, дійсно можна вважати професії ревізора, податківця й оперуповноваженого з питань держаної безпеки необхідними для контролю за певними видами діяльності у сфері економіки, задля підтримання стабільності й безпеки як внутрішніх, так і зовнішніх фінансових операцій у державі.

Використані джерела:

1. Податковий кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17_ (дата звернення 01.11.2022)
2. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення 01.11.2022)
3. Постанова КМУ № 43 від 3 лютого 2016 р. URL: «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.11.2022)

СУТНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Л.О. Волощук, д.е.н., професор, завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту

Р.В. Панаїт, здобувач 2-го рівня вищої освіти

О.А. Касимов, здобувач 1-го рівня вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Запаси являються невід'ємним елементом функціонування виробничих підприємств. Вони займають особливе місце у складі майна і в багатьох випадках є найбільш важливою та значною частиною активів підприємства. Відтак, за будь-яких умов функціонування питання управління запасами залишаються актуальними задля забезпечення ефективності діяльності виробничого підприємства.

Якісне управління запасами потребує формування відповідної системи обліково-аналітичного забезпечення управління. Під обліково-аналітичним забезпеченням в загальному вигляді розуміється сукупність взаємопов'язаних структурних елементів, що формують цілісний та безперервний процес формування ефективної системи обліку, аналізу та контролю основних ключових показників діяльності суб'єкта господарювання. Головним призначенням обліково-аналітичного забезпечення є забезпечення системи менеджменту (поточного, фінансового, стратегічного) обліково-аналітичною інформацією необхідною для прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень [1].

Обліково-аналітичне забезпечення у поширеному розумінні є поєднанням підсистем управління, що виконують відповідні функції та взаємодіють між собою через інформаційні потоки. В більшості джерел зазначається дві підсистеми – підсистема обліку та підсистема економічного аналізу. Проте, на межі між цими двома підсистемами потрібне «втручання» підсистеми аудиту, оскільки саме аудит призначений забезпечити необхідний рівень якості облікової інформації для її подальшої аналітичної обробки [1].

Система управління запасами представляє собою частину загальної системи управління оборотними активами підприємства, що полягає в оптимізації загального розміру й структури запасів товарно-матеріальних цінностей, мінімізації витрат на їх обслуговування та забезпечення ефективного контролю за їх рухом. Зрозуміло, що управління запасами на підприємстві неможливе без його обліково-аналітичного забезпечення.

Обліково-аналітичне забезпечення запасами є частиною загальної системи обліково-аналітичного забезпечення управління, що сприяє прийняттю рішень у сфері формування та використання запасів підприємства. Відтак, обліково-аналітичне забезпечення управління запасами можна розглядати як це єдність підсистем обліку, аудиту та аналізу запасів, взаємодіючих через інформаційні потоки в процесі формування і передачі оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління запасами підприємства (рис. 1).

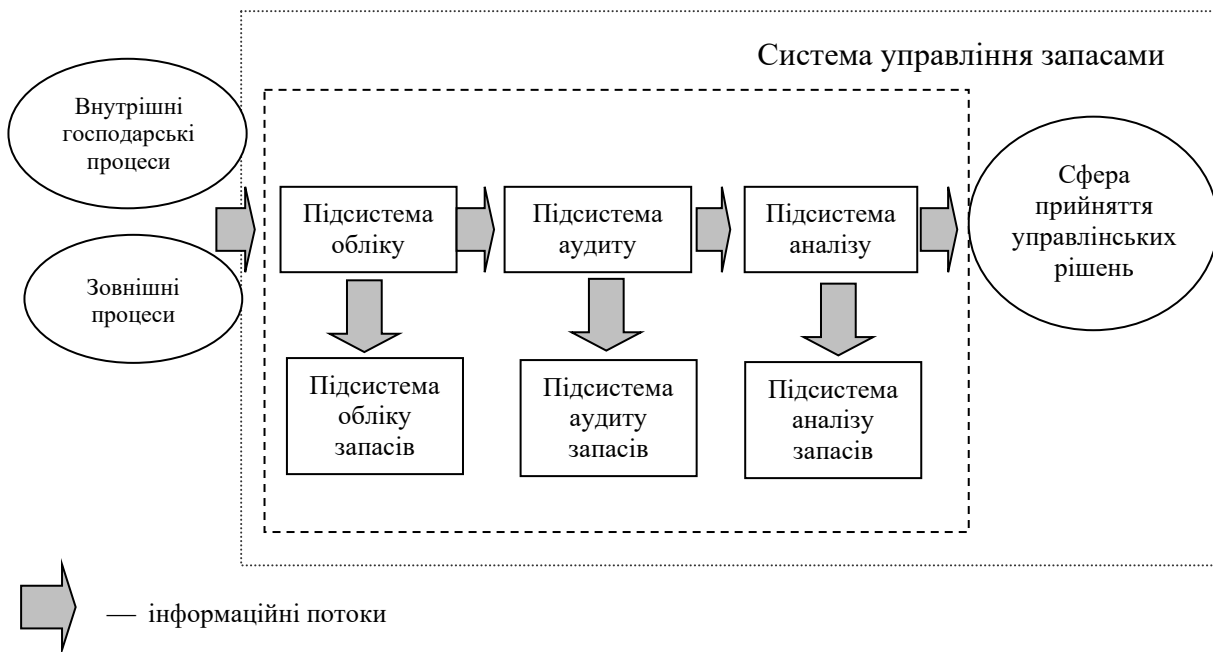

Рисунок 1 – Складові системи обліково-аналітичного забезпечення управління запасами підприємства (уточнено на засадах [1])

Облікове забезпечення управління запасами містить систему бухгалтерського фінансового та управлінського обліку запасів, всіх господарських операцій пов'язаних з їх трансформацією та переміщенням, та відображення у фінансовій звітності. Облікові дані щодо стану та руху запасів складають основну інформаційну базу управління запасами на підприємстві. Як складова частина інформаційної системи підприємства бухгалтерський облік запасів повинен забезпечувати отримання точної, повної, оперативної інформації про господарські процеси, стан та використання ресурсів підприємства. До ключових завдань обліку запасів відносять [2]: своєчасне документування операцій з руху запасів; оцінка запасів при їх надходженні і вибутті; періодичне уточнення вартості залишків запасів на складі і в незавершеному виробництві; проведення інвентаризації запасів з метою виявлення непотрібних та таких, що втратили свою цінність; контроль за збереженістю і цільовим використанням запасів.

Метою аналізу запасів є формування аналітичної інформації щодо стану, руху і ефективності витрачання виробничих запасів, реальних резервів зниження собівартості продукції та витрат підприємства для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень. До основних завдань аналізу виробничих запасів підприємства можна віднести: визначення питомої структури асортименту виробничих запасів; встановлення динаміки стану та руху виробничих запасів за центрами відповідальності та за групами; оцінка динаміки витрачання виробничих запасів за напрямками здійснення господарських операцій; оцінка рівня ефективності використання виробничих запасів; виявлення внутрішньовиробничих резервів економії витрачання матеріальних ресурсів і розробка конкретних заходів щодо їх впровадження у практичну діяльність.

Узагальнено, мету та завдання обліку, аналізу та аудиту запасів підприємства, як складових системи обліково-аналітичного забезпечення управління запасами, можна надати у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1 – Мета та завдання обліку, аналізу та аудиту запасів підприємства

Складові ОАЗ	Мета	Завдання
Обліку запасів	Забезпечення управлінського апарату, відповідні служби і фахівців необхідними достовірними даними про господарські процеси та фінансовий стан запасів підприємства.	– своєчасне документування операцій з руху запасів; – оцінка запасів при їх надходженні і вибутті; – періодичне уточнення вартості залишків запасів; – проведення інвентаризації запасів; – контроль за збереженістю і цільовим використанням запасів.
Аналізу запасів	Виявлення тенденцій про стан, рух і ефективність витрачання виробничих запасів, реальних резервів зниження собівартості продукції та витрат підприємства для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень.	– аналіз стану запасів; – визначення питомої структури асортименту виробничих запасів; – оцінка динаміки витрачання запасів; – оцінка рівня ефективності використання виробничих запасів; – аналіз впливу запасів на фінансовий стан та результати діяльності підприємства.
Аудиту запасів	Виявлення відповідності фінансової інформації щодо руху і залишків виробничих запасів на підприємстві в усіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок її підготовки і надання користувачам.	– перевірка правильності та своєчасності відображення господарських операцій в бухгалтерському обліку та звітності; – підтвердження фактичної наявності виробничих запасів – інвентаризація. – правильність ведення обліку запасів відповідно до законодавчих та нормативних документів; – відповідність обліковій політиці підприємства достовірності відображення інформації про залишки запасів в фінансовій звітності.

Використані джерела:

1. Волощук Л.О. Теоретико-методологічні засади безпекоорієнтованого управління інноваційним розвитком промислового підприємства. дис. доктора екон. наук. – Одеса, 2016. – 605с.
2. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік : [навч. посіб.] / І. Б. Садовська, Т. В. Божидарнік, К. Є. Нагірська. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 688 с.

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОГО КАПІТАЛУ В ІНТЕГРОВАНІЙ ЗВІТНОСТІ

*В.О. Ганусич, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і аудиту
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II,
м. Берегове*

Екологічні проблеми людства передусім пов'язані із недбалим ставленням до природних ресурсів. Ми споживаємо природні ресурси практично безкоштовно, виходячи з цього відсутні економічні мотиви для бережливого та дбайливого ставлення до оточуючого середовища. На законодавчому рівні окремі країни та міжнародне співтовариство намагаються регулювати питання ефективного споживання природних ресурсів та захисту навколишнього середовища від забруднення, але для ефективного управління цими процесами необхідно отримувати об'єктивну оцінку стану використання екологічних ресурсів окремими підприємствами. Частково, це завдання реалізується впровадженням інтегрованої звітності, де крім фінансової оцінки капіталу передбачено ряд інших підходів до його оцінки.

Діяльність підприємств насправді залежить від багатьох форм капіталу, серед яких Міжнародні основи інтегрованої звітності [1; с. 11-12] виділяють наступні:

- фінансовий капітал – показники, що відображають наявні фінансові ресурси, а також ті, що надходять від боргового, пайового фінансування, грантів, або створюються в результаті здійснення інвестиційної та операційної діяльності;
- виробничий капітал – показники стану та динаміки основних засобів: обладнання, споруд та інфраструктури (дороги, порти, мости, сміттепереробні заводи та водоочисні споруди) тощо;
- людський капітал – розподіл за віком, плинність кадрів, гендерний баланс, кількість працівників, що пройшли підвищення кваліфікації, кількість годин навчання та інші показники, що відображають компетенції співробітників, їх здібності, досвід, їх мотивації;
- інтелектуальний капітал – кількість патентів, авторських прав, програмного забезпечення, ліцензій та показники, що відображають «організаційний капітал» (знання, системи, процедури та протоколи);
- природний (екологічний) капітал – споживання природних ресурсів (повітря, воду, землю, корисні копалини і лісу), витрати на екологічну безпеку, екологічні витрати та зобов'язання, інформація про викиди та інші забруднення тощо;
- соціальний капітал – обсяг благодійних внесків, кількість реалізованих соціальних програм, корпоративна соціальна відповідальність, соціальні ліцензії та ін.

Основна ідея концепції інтегрованої звітності полягає в тому, що підприємство отримує прибуток не тільки за допомогою своїх власних внутрішніх ресурсів, а й за допомогою зовнішнього середовища, зокрема природного та соціального.

Для того щоб виміряти обсяг спожитих та задіяних у господарських процесах природних ресурсів, вводиться поняття природного капіталу. Але зміст цієї категорії настільки складний і багатогранний, що важко відшукати єдиний підхід до його обрахунку в грошовій формі. Якщо використання природних ресурсів не знаходить вартісного виразу, то фактично випадає із системи обліково-аналітичної інформації, що ускладнює прийняття відповідних управлінських рішень.

Природний капітал складно оцінити, тому що фактори виробництва природного походження ми отримуємо без компенсації їх вартості, але їх участь має враховуватися, оскільки вони створюють необхідні умови для виробничого процесу. Так як природні ресурси споживаються практично безкоштовно (їх вартість нікому не відшкодовується), зміни в природному середовищі та природних ресурсах, викликані господарською діяльністю, не піддаються оцінці та в обліку не відображаються. Це суперечить важливому принципу бухгалтерського обліку – повного висвітлення, який передбачає, що фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій і подій

Включення у систему інтегрованої звітності інформації щодо використання природного капіталу важливо для організації процесу управління його використанням як повноцінним фактором виробництва.

Для комплексного вирішення питань побудови екологічного обліку та екологічного контролю діяльності підприємства необхідно визначити їх місце у системі інформаційного забезпечення процесу управління. Серед сучасних цілей управління виділяється мета – підтримання концепції сталого розвитку, яка прийнята спеціальною комісією ООН і передбачає задоволення сучасних потреб людства без шкоди для задоволення потреб майбутніх поколінь. Концепція сталого розвитку включає три складові: економічну, соціальну та екологічну. Відповідно, інформація, яка формується у складі системи бухгалтерського обліку має відображати ці три ключові аспекти діяльності людини. Наразі, домінує економічна складова. Впровадження екологічного аспекту в систему бухгалтерського обліку вимагає з'ясування його місця і мети.

Для органічного поєднання в обліку економічного та екологічного ефектів необхідно враховувати в обліку господарських процесів їх економічну та екологічну складову, що можна досягти впровадженням у практику відображення в інтегрованих звітах природного (екологічного) капіталу.

Розвиток та збільшення екологічного капіталу шляхом впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій може суттєво зменшувати собівартість продукції. Як правило ці технології достатньо дорогі при впровадженні, але економічний ефект від їх використання синергічно поєднується із екологічним. Тобто витрати на утилізацію відходів, очищення природного середовища та відновлення природних ресурсів були би значно вищими.

Крім еколого-економічного ефекту, ці заходи суттєво впливатимуть і на соціальну сферу. Чисте навколишнє середовище є запорукою здоров'я людей, високої якості життя, їх продуктивної праці.

Розробка підходів до оцінки природного (екологічного) капіталу в інтегрованій звітності має здійснюватися разом із розробкою концепції екологічного обліку, паралельно до визначення екологічних активів, екологічних витрат та екологічної амортизації. Комплексне і системне впровадження даних об'єктів обліку дозволить повноцінно відобразити господарські процеси, пов'язані із природокористуванням в бухгалтерському обліку, фінансовій та інтегрованій звітності, відповідно надавати користувачам релевантну інформацію щодо цих процесів.

Використані джерела:

1. The International <IR> Framework [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>

ОСОБЛИВІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ У СФЕРІ ОБЛКУ, АНАЛІЗУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

*Ю.І. Грудзевич, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і оподаткування
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк*

Консалтинг у сфері обліку, аналізу, аудиту та оподаткування – це підприємницька діяльність фахівців та їх організацій з надання професійної допомоги суб'єктам господарювання у оптимізації та автоматизації облікових процесів та оподаткування з метою підвищення ефективності бізнесу. Консалтинг, як специфічний вид професійної діяльності, займає особливе місце у розвитку сучасного бізнесу. Залучення фахівця-консультанта на певному етапі розвитку підприємства сприяє здійсненню неупередженого оцінювання, пошуку нових підходів та варіантів розв'язання не лише ситуативних, а й стратегічних проблем генерування інноваційних ідей та прийняття єдиного правильного рішення[1].

Основним завданням консультанта у ефективній співпраці з клієнтом є:

1. Підготовка плану консультації за попередньою домовленістю з клієнтом;
2. Визначення переліку проблемних аспектів у підприємницькій діяльності клієнта;
3. Аналізування та підготовка рекомендацій щодо вирішення поставлених завдань;
4. Допомога у впровадженні змін, які рекомендуються консультантом.
5. Супровід у післяреалізаційний період, контроль доцільності змін (див. рис.1).

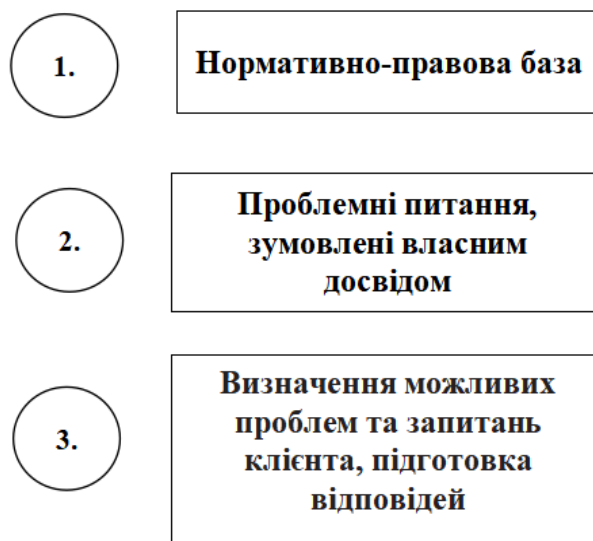

Рисунок 1 – Структура плану консультацій

Специфікою роботи у консультуванні вказаної сфери є локальність, “прив’язаність” до законодавчої бази та системи бухгалтерського обліку держави, у правовому полі якої діє консультант та його потенційні клієнти. Саме тому дана сфера консалтингової діяльності не є універсальною у глобальному масштабі, а лише у межах однієї держави. План консультації -

це систематизований перелік інформації, знань та навиків, яким має володіти фахівець для проведення якісної і повної консультації.

План консультації має таку структуру:

1. Ознайомлення з інформацією нормативно-правових актів за даною проблематикою;
2. Систематизація власного професійного досвіду консультанта та за необхідності, досвіду його колег;
3. Визначення можливих проблем та запитань клієнта, підготовка відповідей.

Для прикладу підготовки до консультацій шляхом планування структуруємо консультацію за поширеним запитом – реєстрація підприємницької діяльності. Основним нормативно-правовим актом є Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Із власного досвіду консультант може передбачити потребу клієнта у допомозі з вибором системи оподаткування, видів економічної діяльності, пояснення щодо прийому на роботу найманих працівників, подача звітності, відкриття та обслуговування банківського рахунку. Визначити можливі запитання та проблемні моменти допоможе попередня розмова з клієнтом. Наприклад, якщо клієнт планує надавати в оренду нерухоме майно, то Податковим кодексом України передбачені обмеження щодо площі таких приміщень для фізичних осіб-підприємців, які перебувають на спрощеній системі оподаткування і це потрібно врахувати під час консультації [2].

У підготовці плану консультації та її проведенні, важливо розуміти чи є перспектива у подальшій співпраці, наданні не однієї консалтингової послуги, а пакету послуг – певної кількості пов'язаних консультаційних сесій, спрямованих на досягнення конкретних цілей.

Позиціонування консультанта з обліку, аналізу аудиту та оподаткування чи консалтингової фірми на ринку послуг слід розглядати у двох площинах (див. рис. 2).

Рисунок 2 – Основні складові позиціонування консультанта на ринку послуг

Фактична цінність консультанта – це його досвід практичної та консалтингової діяльності, реалізованих проектів, вирішених проблем. Маркетингова цінність базується на репутації, неформальних та офіційних каналах інформації, яку поширюють клієнти. Маркетингова цінність визначає перспективи професійного росту та майбутні напрями діяльності. У консультанта може не бути досвіду розв'язання конкретної проблеми, але досвід розв'язання проблем дозволить швидко адаптуватися, зібрати необхідну інформацію, і у

результаті надати якісну послугу. Якщо консультант прагне заробляти більше – йому потрібно підвищувати свою маркетингову цінність.

Досить часто фахівці зі великим професійним досвідом не мають успіху у консультуванні у зв'язку з тим, що вони не приділяють увагу накопиченню маркетингової цінності. Існує безліч інструментів для примноження маркетингової цінності консультанта. Одним із універсальних, який є ефективним для консультантів різних професійних сфер є демо-консультації. Це безкоштовні консультації, основне призначення яких – зацікавити потенційних клієнтів, позбавити їх сумнівів щодо компетенції та досвіду. Основне правило проведення демо-консультацій стосується інформації: 90% інформації – про те, що потрібно вирішити; 10% інформації – як потрібно вирішити.

Решта інформації структурується у повноцінну платну консультаційну послугу або пакет послуг.

Важливим аспектом професійної діяльності та просування на ринку послуг є розуміння, з якою категорією клієнтів планує чи прагне працювати консультант чи консалтингова фірма. Важливо мати чітке розуміння, хто є потенційними клієнтами. Фахівці з маркетингу пропонують «просіювати» їх через 5 етапів відбору та дати відповіді на такі запитання [3]:

Перший етап – хто із клієнтів швидше зрозуміє переваги отримання послуги.

Другий етап – кому із клієнтів простіше дозволити собі професійну консультацію.

Третій етап – хто із клієнтів швидше використає отриману інформацію і реалізує у своїй діяльності пропозиції консультанта.

Четвертий етап – хто отримає найвищу цінність (ефект) від співпраці з клієнтом.

П'ятий етап – кого із потенційних легше перетворити у реального клієнта.

Використані джерела

1. Грудзевич Ю. І., Скорук О. В. Обліково-аналітичне забезпечення консалтингу у сфері розстрочення сплати податкових зобов'язань. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2021. № 65. С. 111–115.

DOI : <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-65-15>

2. Грудзевич Ю.І. Основні напрями консультування у сфері впровадження, використання та удосконалення облікових програмних комплексів Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки 2022. Том 2 № 30. С. 32–38. <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-02-32-38>

3. Грудзевич Ю.І. Систематизація основних складових ефективної консалтингової діяльності у сфері обліку аналізу аудиту та оподаткування Innovations and prospects of world science. Матеріали ХІІ міжнародної науково-практичної конференції 20-22 липня 202 р., Ванкувер, Канада. С. 265-267

ДІАПАЗОН СТРАТЕГІЧНОЇ АНАЛІТИКИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

*Н. Ю. Єршова, д.е.н., проф., професор кафедри обліку і фінансів,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків
А.П. Грінько, д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту, бізнесу та професійних
комунікацій Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, м. Харків*

Відповіддю на виклики ХХІ ст. стануть радикальні інновації, які перетворять інституційну структуру суспільства та економіки. Розробка інноваційних стратегій – структурований процес, тому потребує не лише аналітичного контенту, але й креативного мислення. Фокус інноваційних стратегій орієнтований на стратегічне планування і потребує відповідного аналітичного забезпечення [1-3]. Загальний обсяг витрат за напрямками інноваційної діяльності промислових підприємств України протягом 2008-2018 рр. значно коливається (рис. 1).

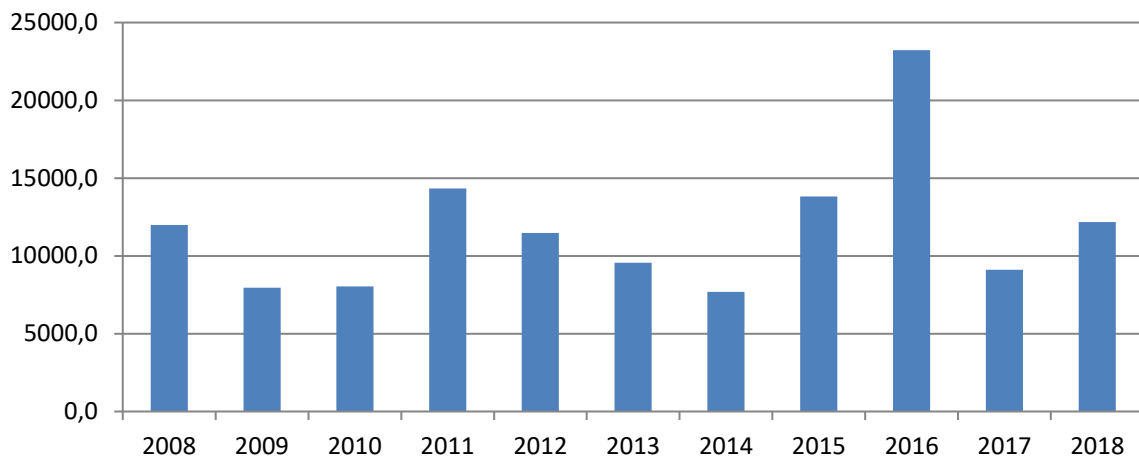

Рисунок 1 – Динаміка загального обсягу витрат на інновацій (дані по вітчизняним підприємствам [4])

У 2016 р. величина витрат була найбільшою з 2000 р. В цей же період і частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств складає 18,9%, що також є найбільшим з 2000 р. Результати оцінки напрямів інноваційної діяльності промислових підприємств України (рис. 2) свідчать, що підприємства спрямовували зусилля на придбання машин обладнання та програмного забезпечення (майже 60 % із загальної величини витрат на інноваційну діяльність). У 2020 р. рівень інноваційно-активних підприємств промисловості складає 14,9%, у 2019 р. 13,8%. Загальна кількість упроваджених видів інноваційної продукції у 2020 р. 4066 од, у 2019 р. 2148. Так, у 2018 р. сукупний рівень інноваційної активності в Україні –12,1%, Німеччини – 78,9%, Японії – 72,0%. Статистичні дані свідчать про відсутність достатнього обсягу фінансових ресурсів, але промислові підприємства України володіють суттєвими науково – технічними розробками, які можуть забезпечити пріоритети галузі на світовому ринку.

Рисунок 2 – Динаміка розподілу витрат на інноваційну діяльність за напрямками [4]

Якщо взяти за основу стратегічний підхід, то інноваційна активність промислових підприємств визначається через здійснення інноваційної діяльності у сфері виробництва та управління. Ознаками інноваційно-активного суб'єкта господарювання є: 1) цілепокладання на основі інновацій; 2) формування та реалізація інноваційної стратегії; 3) зміна системи управління відповідно до обраної інноваційної стратегії; 4) позитивна динаміка інноваційного розвитку.

Складна структура великих промислових підприємств уповільнює процес прийняття рішень, що веде до втрати конкурентної переваги. Тому важливо організувати ефективну систему управління діяльністю підприємства, яка має ґрунтуватися на інноваційній стратегії, що дозволить своєчасно розпізнавати та реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, підвищувати конкурентоспроможності економічного суб'єкта у довгостроковому періоді. На наш погляд, інновації мають ототожнюватися не з функціональним управлінням окремими напрямками, а з корпоративним розвитком в цілому. І основними блоками інноваційної стратегії є: 1) цілі підприємства, 2) стратегічний аналіз, 3) інноваційна діяльність, 4) результати інноваційної діяльності.

Широта діапазону стратегічної аналітики визначається загальнонауковими методами та прийомами бізнес-аналізу. Логіка проведення стратегічного аналізу передбачає оцінювання чинників зовнішнього середовища та узагальнення результатів такої оцінки. Значна частина дослідників проблем стратегічного управління пропонує для такого узагальнення використовувати матричну форму, що відображає або загальний вектор впливу факторів зовнішнього середовища на базові елементи стратегічних можливостей підприємства [1], або рівень такого впливу, що позначається бальною [5] або ймовірністю [6] оцінкою. Аналіз факторів внутрішнього середовища здійснюється у розрізі базових елементів – об'єктів оцінювання з використанням аналітичних методів. Для узагальнення результатів аналізу

також застосовується матричний метод, який передбачає оцінку рівня стратегічного потенціалу підприємства у межах базових елементів.

Але, на наш погляд, з початку, необхідно провести «екологічний аналіз» поточних стратегій, оцінити операційну ефективність, корпоративний дух співробітників і обмеження, пов'язані з фінансовими проблемами та наявними ресурсами. Для оцінки операційної ефективності доцільно використовувати аналітичну виробничу функцію. Аналітична форма виробничої функції поділяє операційні витрати на компенсацію, що розуміється як витрати на оплату праці (B), і некомпенсаційні витрати (витрати в результаті використання активів) (Km), зменшені на витрати, пов'язані з ризиком (Kr). Ця диференціація вводить річний рівень зносу активів (z), коефіцієнт знецінення активів у виробничих процесах (s) і рівень оплати за людський капітал (p). Тому рівняння виробничої функції можна виразити таким чином:

$$P = (B + Km - Kr) \cdot (1 + r), \text{ де } Km = z \cdot A, Kr = s \cdot A, B = p \cdot H$$

де - A – вартість активів; H – людський капітал.

«Екологічний аналіз» зовнішнього середовища спрямований на оцінку політичних тенденцій, економічних зрушень та зміни у побажаннях споживачів.

Для практичної інноваційної діяльності підприємств важливим є визначення пропорцій, на основі яких розподіляються ресурси для забезпечення загальної інноваційної стратегії. Тому, успіх інноваційної стратегії підприємства багато в чому визначається здатністю керівництва визначити та реалізувати інноваційний потенціал.

Стратегічна аналітика допомагає менеджерам та керівникам підприємства будувати виправдані, характерні стратегії для перемоги на складних ринках технологій у глобальному та регіональному масштабі.

Використані джерела:

1. Grinko A., Havrylenko N., Kostash T., Plekan M., Breus S. Organization of a Strategic Management Accounting in an Innovative Economy. Academy of Accounting and Financial Studies Journal, 2020. № 5. P. 24. URL: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5324>
2. Єршова Н. Ю. Методологія управління підприємством та її вплив на облікову парадигму. Глобальні та національні проблеми економіки, 2015, 3, 853-858
3. Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції: монографія / за ред. д.е.н., проф. Г.М. Колісник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2021. 274 с
4. Статистичні щорічники України. <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Єршова Н.Ю. Формування та оцінка ресурсних можливостей підприємств машинобудування в рамках антикризового управління. Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. Економіка підприємства: теорія і практика. – Київ: КНЕУ. 2008. Ч.І. С. 202–209
6. Волощук Л. О., Науменко К.І. Фінансова стратегія в управлінні розвитком та економічною безпекою підприємств. Економічний журнал Одеського політехнічного університету № 1 (1), 2017. С.23-30.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

*Є.Є. Іонін, д.е.н, проф., професор кафедри обліку, аналізу і аудиту
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця*

Бухгалтерський облік як потужна інформаційна система повинна враховувати вимоги сучасності і в першу чергу процеси глобалізації та стрімкий розвиток ІТ-технологій, які значно підвищують не тільки оперативність облікової роботи, але принципово розширюють функціональні можливості обліково-аналітичного забезпечення всіх учасників ринкових відносин. В першу чергу це стосується можливості проведення аналізу і відповідно- прийняття управлінських рішень у реальному часі.

Цифровізація обліку нерозривно пов'язана з представленням фінансової звітності в єдиному електронному форматі відповідно до вимог МСФЗ в форматі iXBRL (eXtensible Business Reporting Language), який значно підвищує оперативність облікових, аналітичних і контрольних процесів, базується на принципі таксономії - класифікаційної системи яка дає можливість обробляти великі масиви показників з описанням взаємозв'язків між ними відповідно.

Інтерпретація та використання аналітичного потенціалу фінансової звітності у сучасних умовах передбачає широке використання концептуальної основи МСФЗ, яка має велике навантаження в обґрунтуванні управлінських рішень: аналітику необхідно розуміти логіку бухгалтерського обліку, бізнес-процесів, вміти реконструювати господарські операції, широко використовуючи сучасний інструментарій. Це в свою чергу пред'являє високі вимоги аналітичного інструментарію за різними критеріями: термінологія, формула розрахунку, рекомендоване значення, мінімальне та максимальне значення, усунення дублювання, сфера можливого використання, варіанти можливих управлінських рішень.

Проведене дослідження дає можливість зробити висновок, що у сучасних умовах вкрай необхідним є уніфікація розрахунку цілої низки показників підприємств, які становлять суспільний інтерес і повинні подавати свою фінансову звітність через «єдине вікно» всім регуляторам в уніфікованому електронному форматі iXBRL, відповідно до Таксономії UA XBRL МСФЗ. Значення цієї проблеми посилюється також вимогами міжнародного стандарту аудиту 520 «Аналітичні процедури», орієнтованого на прийняття рішень про достовірність подання показників у фінансової звітності, як важливого методу отримання аудиторських доказів [1].

Цифрова економіка передбачає максимальну автоматизацію бізнес-процесів, їх аналіз на рівень діджиталізації, що дає можливість визначити реальну необхідність підприємства щодо налаштування конкретних процесів на використання електронного формату. Важливу роль в прийнятті цих рішень має ціла низка факторів:

1. значущість конкретних бізнес-процесів в формуванні кінцевих результатів, додаткової вартості, ринкової капіталізації;
2. витрати, що пов'язані з переходом на використання електронного формату;
3. результативність такого переходу, а саме можливість прийняття управлінських рішень на основі цифровізації бізнес процесів.

Потужною інформаційною базою для аналізу бізнес-процесів є дані управлінського обліку і цей напрям в сучасних умовах переходу на цифрові технології є недостатньо дослідженим, відповідно – перспективним. Причинами цього є недостатня увага, що приділяється системі управлінського обліку, особливо на середніх і невеликих підприємствах, що пов'язано з відносно недавньої історією його використання у вітчизняній теорії і практиці, неможливості його стандартизації (як даних фінансового обліку), наявності комерційної таємниці.

Про недостатність аналітичної роботи, повноти використання аналітичного інструментарію на рівні суб'єктів підприємницької діяльності, обґрунтованості управлінських рішень свідчить той факт, що третина підприємств в Україні щорічно є збитковими, що становить загрозу економічній безпеці держави.

Одним з напрямків підвищення ефективності поточних операцій може бути організація управлінського аналізу, планування й внутрішнього аудиту на основі наскрізної інтеграції даних управлінського обліку. На достатньо обмеженому об'ємі інформації, шляхом проведення багатofакторного аналізу, досягається визначення ступеня впливу факторів на фінансовий результат, витрат на 1 грн. продукції, факторний аналіз рентабельності та інше. Крім аналітичної складової це можливість оперативного планування, бюджетування грошових потоків, посилення внутрішнього аудиту шляхом контролю за відхиленнями [2, с. 105].

Враховуючи, що найбільший вплив на формування загального фінансового результату (до оподаткування) на виробничих підприємствах займає операційний фінансовий результат, необхідний аналіз чинників, що викликали його зміну. З огляду на досить великий асортимент продукції, робіт, послуг на підприємстві такий аналіз доцільно вести в розрізі асортиментних груп, видів діяльності. З іншого боку, інфляційний характер вітчизняної економіки призводить до постійної зміни цін, тому такий аналіз доцільніше обмежувати місячною звітністю. При проведенні факторного аналізу валового і операційного фінансового результату за рік виникають складності у визначенні середньорічної ціни в розрізі видів продукції, робіт, послуг.

Факторний аналіз дає можливість чіткіше ув'язати структуру фінансового результату з грошовим потоком. Так наприклад, зниження собівартості продукції дає можливість збільшити прибуток, але зменшує вихідний грошовий потік і, відповідно, збільшує чистий грошовий потік. У зв'язку з цим, в МСФЗ зазначається: «Інформація щодо результатів діяльності підприємства є корисною при прогнозуванні здатності підприємства генерувати грошові кошти за рахунок існуючої бази ресурсів» [3, с. 47].

Це повністю відповідає одному з найважливіших критеріїв визнання активів – спроможності генерувати майбутню економічну вигоду, яка обов'язково буде втілена в двох основних ключових індикаторах, які забезпечують з одного боку безперервність діяльності, а з іншого боку – свідчать про збалансованість показника ефективності діяльності з грошовими коштами, тобто монетизації прибутку.

Використані джерела:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. URL: <https://www.apu.com.ua/msa/>
2. Іонін Є.Є. Фінансова аналітика сучасного бізнесу: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2012. 304с.
3. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. Київ: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗБАЛАНСОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРУЮЧИХ КОМПАНІЙ У ГАЛУЗІ ЖКГ

*Г.І. Кімінчиджи, здобувачка 2-го рівня вищої освіти
В.В. Кірсанова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

Альтернативні форми обслуговування житлового фонду в умовах ринкової економіки України знаходяться на етапі становлення й мають значні перспективи розвитку через великий попит та достатньо низький відсоток компаній, що надають такі послуги. Крім того, на сучасному етапі розвитку національної економіки та галузі ЖКГ, актуальним питанням є необхідність наукового обґрунтування методичних підходів та практичних рекомендацій стосовно формування комплексного інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансовим результатом керуючих компаній з надання житлово-комунальних послуг.

Керуюча компанія – це комерційна організація, створена для управління і експлуатації, технічного і санітарного утримання і ремонту багатоквартирних будинків і прибудинкової території на основі відшкодувального договору з власниками [1].

На даний момент в Україні налічується майже 1 млрд. м² житлової площі, а це близько 17000 млн. квартир або 250 тисяч будинків. В Україні сьогодні ефективно працюють близько 700 компаній, що здійснюють обслуговування житлового фонду, в Одесі – близько двадцяти [2 - 4].

Основна мета керуючої компанії – це професійне надання послуг з управління багатоквартирними будинками, забезпечення належного утримання будинків і прибудинкових територій в належному санітарно-технічному стані.

Функціонування сектору житлово-комунального господарства забезпечує населення та суб'єктів господарювання послугами, які принципово важливі для нормальної діяльності підприємств та якості життя.

SWOT-аналіз дозволяє провести моніторинг основних напрямків формування сильних та слабких сторін в розвитку сфери ЖКГ, можливостей та загроз (табл.1).

Існує проблема створення цілісної системи інформаційного забезпечення керуючої компанії, що зумовлено внутрішніми і зовнішніми факторами.

Для ефективного управління фінансовими результатами доцільно розробити систему збалансованих показників, визначити стратегічні цілі, встановити цільові значення головних показників. Після того, як визначено недоліки в діяльності, необхідно сформулювати результати, які хотілося б досягти. Одним з варіантів реалізації системи стратегічного цільового управління є впровадження системи збалансованих показників (СЗП). Вона призначена для узгодження короткострокових цілей діяльності підприємства з його місією і стратегією на довгострокову перспективу.

Система збалансованих показників – інструмент досягнення цілей, що дозволяє зв'язати стратегічне управління з оперативним на основі ключових показників ефективності та причинно-наслідкових зв'язків між ними [5]. СЗП будується зверху, тобто стратегічні цілі підприємства логічно розкладаються на складові, що стають завданнями лінійного менеджменту. Необхідно відзначити, що в системі збалансованих показників розрізняють дві категорії показників: показники, що вимірюють отримані результати, і показники, що відображають процеси, які сприяють отриманню цих результатів.

Таблиця 1 – SWOT- аналіз розвитку сфери ЖКГ на українському ринку

Сильні сторони (S)	Можливості (O)
можливість впровадження результатів наукових досліджень у сферу технології процесів діяльності ЖКГ; стабільність попиту на житлово-комунальні послуги; державна фінансова підтримка у впровадженні інноваційних розробок інвестиційних проектів.	підвищення кваліфікації робітників; поліпшення структури управління; ресурсозберігаючі програми; можливість реформування фінансової системи та цінової політики; заходи щодо оновлення бази основних фондів; підтримка конкуренції щодо покращення якості послуг у різних підгалузях.
Слабкі сторони (W)	Загрози (T)
низький рівень придатності та ефективності основних засобів ЖКГ; заборгованість за послуги ЖКГ по діючим тарифам; недостатньо високий рівень послуг; повільний ріст справжніх доходів населення.	нестабільний рівень доходів населення країни; достатньо високий рівень зносу основних засобів; низький рівень придатності основних фондів, що зумовлює несправність обладнання та аварії на об'єктах ЖКГ; відсутність підтримки населенням впровадження новацій.

Система збалансованих показників допомагає керівництву вирішувати дві ключові проблеми: ефективно оцінювати результати діяльності підприємства та реалізовувати стратегію.

Формування системи збалансованих показників для керуючих компаній пропонується проводити за допомогою наступних етапів, що зображені на рис. 1.

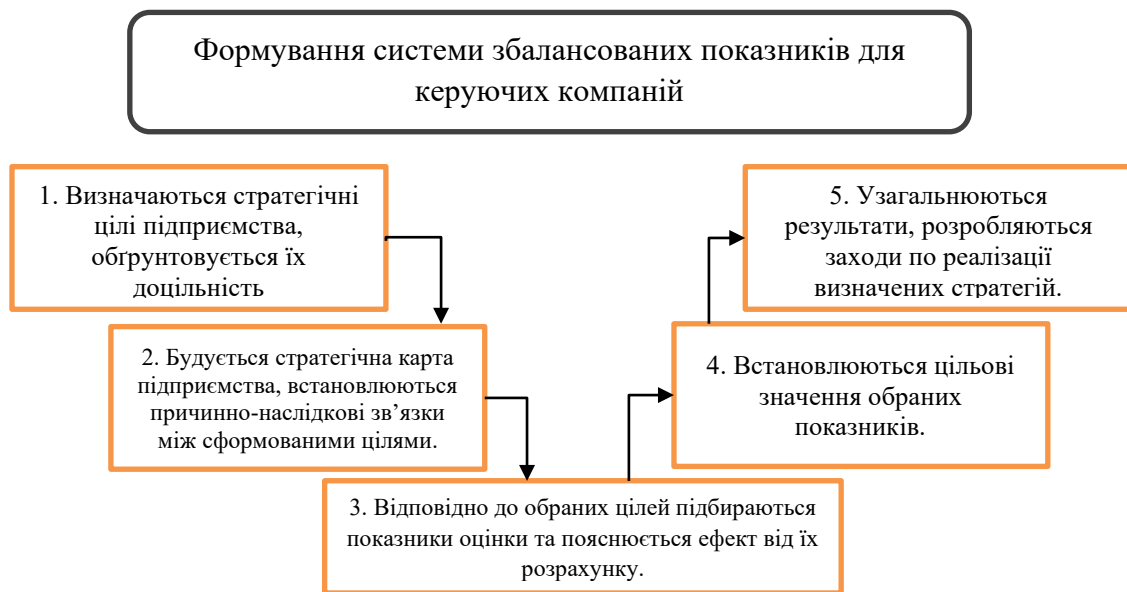

Рисунок 1 – Етапи формування системи збалансованих показників для керуючих компаній

На першому етапі передбачається побудова узгодженої системи стратегій підприємства, іншими словами, виявляються реалізовані стратегії (і підприємства в цілому, і функціональні стратегії) і перевіряється їх відповідність і несуперечливість один одному, відповідних, в свою чергу, корпоративної місії підприємства.

В ході здійснення наступних двох етапів виявляються взаємозв'язки стратегічних цілей в розрізі структури, в результаті чого формуються наступні групи показників: «фінансова система», «споживачі», «бізнес-розвиток» та «потенціал і прогрес».

Центральний етап – етап вибору показників і визначення їх цільових значень – припускає переклад стратегічних завдань підприємства у кількісні вимірники. В результаті формуються стратегічні показники діяльності підприємства, основну частину яких складають показники саме результативності.

На заключному етапі узагальнюються результати визначених стратегій, розробляються заходи впровадження підвищення ефективності діяльності керуючих компаній. За допомогою збалансованої системи показників відкриваються нові можливості поліпшення фінансових результатів діяльності.

Концепція цільових показників, що відображає ступінь ефективності досягнення поставлених завдань, є збалансованою системою, яка потрібна для рівноваги у постановці стратегічних завдань зі шляхами реалізації стратегічного задуму.

Важливим етапом в обліково-аналітичній діяльності керуючої компанії в створенні збалансованої системи показників є розробка стратегічної карти, де відображені причинно-наслідкові зв'язки між цілями, завданнями та очікуваними результатами.

Після виявлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між причинами і наслідками здійснюється графічна побудова результату впровадження у діяльність керуючих компаній. Даний аналіз дозволить керівництву компанії чітко визначити напрями і перспективи подальшого її розвитку, проводити порівняльний аналіз результативних показників діяльності компанії з конкуруючими підприємствами галузі.

Успішне впровадження збалансованої системи також не дозволяє відмовитися від традиційних методів планування і бюджетування, хоча вони і зазнають змін. Обережно треба ставитися до впровадження СЗП працюючим компаніям на ринках, що розвиваються, схильних до швидкої зміни кон'юнктури. Адже переробляти стратегію і реалізовувати її з використанням карти показників у випадку кардинальної зміни ринкової ситуації, наприклад, раз в три місяці, буде для підприємства доволі складно.

В рамках збалансованої системи показників керівництво має можливість співставити стратегію компанії з набором показників, індивідуально розроблених для різних рівнів управління і пов'язаних між собою. Основне призначення системи полягає в посиленні стратегії, її формалізації, забезпечення моніторингу та зворотного зв'язку з метою відстеження та поєднання організаційних ініціатив усередині структурних підрозділів

Таким чином, доведено необхідність створення єдиної інформаційної бази звідки можливо буде оперативно групувати необхідні дані в розрізі поставленої задачі.

Використані джерела:

1. Мочерний С. В. Основи економічної теорії: підручник / С. В. Мочерний, В. К. Симоненко, В. В. Секретарюк, А. А. Устенко; Під заг. ред. С. В. Мочерного. – К.: Знання, 2014. – 601 с.
2. Селіванова Н. М. Аналіз стану та напрями розвитку галузі житлово-комунального господарства України / Н.М. Селіванова, К.О. Левинська // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2019. – № 4 (10). – С. 129-137. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/ejoru/2019/No4/129.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.3835773
3. Лук'янов В.І. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку житлово-комунального господарства регіонів України / В.І. Лук'янов // Проблеми економіки – 2017. – Вип.4 – С. 211
4. Державна служба статистики України: офіційний сайт / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Кірсанова В.В. Чинники, що обумовлюють особливості формування системи бухгалтерського обліку в сфері житлово-комунальних послуг / В.В. Кірсанова, К.О. Левинська // Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України». – Одеса, 2019. – С.28-31.

ОБЛІКОВО- АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТОВАРНМИ ЗАПАСАМИ ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Г.І. Кімінчиджи, здобувачка 2-го рівня вищої освіти
В.В. Кірсанова, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

В ринковій економіці торгівля є найбільш розповсюдженою сферою підприємницької діяльності та сферою застосування праці. Торгівля – це форма економічного зв'язку між виробництвом і споживанням, що здійснюється безпосередньо за допомогою ринку.

Оптова торгівля – це продаж товарів одними торговельними підприємствами іншим підприємствам, які використовують ці товари чи для наступної реалізації, чи для виробничого споживання, чи для матеріального забезпечення господарських потреб [1].

Товар є економічним благом (продуктом виробничо-економічної діяльності) в матеріально-речовій формі, об'єктом купівлі-продажу, тобто предметом ринкових відносин між продавцями і покупцями. Існують декілька критеріїв щодо класифікації товарів торговельного підприємства.

Аналіз законодавства України показує, що здійснення оптової чи роздрібною торгівлі можливе лише за умови виконання суб'єктом господарювання певних умов, встановлених нормативно-правовими актами: загальні та спеціальні. Загальні умови є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами господарювання, які здійснюють господарську та комерційну діяльність, а особливі умови поширюються лише на певний спектр видів економічної та комерційної діяльності, перелік яких викладений у спеціальних нормативних актах.

На відміну від промислово-виробничої діяльності, існують особливості бухгалтерського обліку в торгових підприємствах, які регулюються обліковою політикою підприємства та П(С)БО [2]. Аналітичний облік доходів та витрат торговельних підприємств здійснюється за видами або групами товарів, місцями зберігання. Аналітичний облік доходів може здійснюватися в розрізі доходів від різних шляхів продажу товарів. Ведення синтетичного обліку торговельної діяльності здійснюється за допомогою бухгалтерських рахунків 281, 282, 283, 284, 285, 286, 289.

Одним з основних результативних показників розвитку сфери торгівлі, є обсяг діяльності оптових торговельних підприємств, а саме показник їх товарообороту, який відображає сукупну вартість товарів у сфері обігу, що змінюють власника за допомогою посередника. У 2021 р. оптовий товарооборот України склав 3153187,3 млн грн, що в 1,65 раз більше проти 2017 р. (1908670,6 млн грн), порівняно з 2020 р. зростання становило 1,3 разу (2462558,8 млн грн) [3].

Проведений аналіз обсягів, структури та товарного забезпечення оптового товарообороту дозволив виявити ряд проблем як у діяльності окремих підприємств оптової торгівлі, так і у забезпеченні ефективного функціонування оптової торгівлі як складової внутрішнього ринку країни. Позитивним явищем є зростання (хоча й незначне) у 2021р в порівнянні з 2020 р. питомої ваги товарів вітчизняного виробництва в оптовому товарообігу особливо продовольчих товарів.

Останніми роками для України характерне прогресивне зростання продажу іноземних товарів. Це свідчить про необхідність модернізування інструментів обмеження імпорту іноземних товарів, розширення банківського кредитування для вітчизняних виробників, які, своєю чергою, будуть приносити в країну нову продукцію; а також про необхідність розробки мотивації для розвитку оптової торгівлі вітчизняними виробниками.

Для того, щоб підвищити ефективність функціонування оптової торгівлі в Україні, треба вдосконалити та вибудувати більш дієве державне законодавство, яке зможе створювати умови для налагоджених взаємовідносин з незалежними суб'єктами господарювання. Об'єктами такого регулювання мають бути процеси, які протікають на споживчому ринку.

Таким чином, на торговому підприємстві повинна бути створена й функціонувати система внутрішнього контролю, яка призначена виявляти та попереджати недоліки у стані безпеки, надійності й ефективності роботи підприємства, підвищувати якість діяльності на всіх етапах товарообороту економічного суб'єкта, ефективно забезпечувати процес реалізації товарів. Запропоновано поетапне формування системи внутрішнього контролю на підприємстві, а також рекомендовано розподілити функції внутрішнього контролю внутрішнім аудитором і зовнішньою спеціалізованою організацією (косорсинг). А також доцільно розробити Положення «Про організацію внутрішнього контролю підприємства для налагодження постійної контрольної роботи, що дозволить позбавитися багатьох недоліків контрольного процесу. Пропонуємо виділити етапи застосування методичних прийомів оперативного контролю на торговому підприємстві.

Запропонований віддалений моніторинг бухгалтерії незалежним спеціалістом на торговому підприємстві допоможе з найменшими витратами вирішити представлені проблеми, включаючи несвоєчасне оприбуткування документації співробітниками, а також дозволить керівництву своєчасно контролювати роботу своєї бухгалтерії.

Запропонована автоматизація складського обліку на тоговому підприємстві, зокрема заміна складських карток електронним форматом документу. Автоматизація проведення інвентаризації надасть можливість заощадити на співробітниках, зайнятих в процесі інвентаризації.

Отже, всі процеси на підприємстві мають бути контрольованими (розглядатися з позицій попереднього, поточного, наступного контролю). Завдяки цьому керівництво торгового підприємства буде одержувати необхідну інформацію для прийняття своєчасних управлінських рішень та для оперативного реагування, що дозволить уникнути негативних явищ у майбутньому.

Для реалізації всіх поставлених управлінських завдань, успішної розробки планів та прогнозів необхідно на торговому підприємстві організувати ефективну систему внутрішнього контролю. Вона дозволить вирішувати складні завдання, що пов'язані з управлінням підприємством, та виявляти позитивні аспекти при здійсненні його діяльності. Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що реалізація вказаних напрямів удосконалення організації обліку та контролю управління підприємством приведе до підвищення результативності його фінансово-економічної діяльності.

Використані джерела:

1. Дожланський А.М. Економічна сутність товарних запасів у оптовій торгівлі. Науковий вісник НЛТУ України. – 2021. – Вип. №23(4). – С. 163-169
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом МФУ від 20.10. 99 р. №246, №751/4044 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>
3. Державна служба статистики України – [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Смоквіна Г.А., Оніщенко Н.А., Міхалева К.С. Теоретичні основи сутності та законодавчого забезпечення внутрішнього аудиту товарних запасів торговельного підприємства. IX Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України»: матеріали конференції. Одеса. – 2020. – С.72-75. URL: <https://economics.opu.ua/files/science/oblik/2020/72.pdf>.

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

І.В.Косяченко, здобувачка 2-го рівня вищої освіти

В.Г. Гончарова, к.держ.упр., доц., доцент кафедри обліку та аудиту

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Особливе місце у житті сучасного суспільства займають боргові фінансові зобов'язання.

Їх масштаби та поширеність різноманітні. Від кількох гривень, які займає в друга на кілька днів, до мільярдних сум державного боргу, який практично ніколи повністю не гаситься. Але пріоритет за величиною, розмаїттям, частотою і складністю боргових зобов'язань належить суб'єктам господарювання: компаніям та іншим установам, що ведуть підприємницьку організацію, підприємствам, банкам, інвестиційним, страховим діяльність [1, с. 363].

Кредиторська заборгованість – це борги підприємства перед платниками, замовниками, податковими органами тощо [2, с. 31].

Методика управління кредиторської заборгованістю є частиною загальної політики управління оборотними активами та маркетингової політики підприємства, яка спрямована на розширення обсягу реалізації продукції та полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості та забезпечення своєчасної її інкасації.

Заборгованості, що виникають під час здійснення фінансово-господарської діяльності підприємств, утворюють поточне і довгострокове відволікання чи залучення коштів, відомих як дебіторська і кредиторська заборгованості, які впливають на платоспроможність і ліквідність [3, с. 100].

Кредиторська заборгованість завжди відволікає кошти з обороту, перешкоджає їх ефективному використанню, наслідком є напружене фінансове становище підприємства.

Кредиторська заборгованість певною мірою корисна підприємствам, так як дозволяє отримати у тимчасове користування кошти, що належать іншим організаціям [4, с. 200].

Стан кредиторської заборгованості, розміри та якість мають сильний вплив на фінансовий стан організації.

З метою управління кредиторської заборгованістю необхідно проводити її аналіз, який включає комплекс взаємопов'язаних питань, що належать до оцінки фінансового стану підприємства.

Однак балансові залишки кредиторської заборгованості можуть бути лише відправною точкою для дослідження питання про вплив розрахунків із кредиторами на фінансовий стан [5, с. 400].

Узагальнюючи вищевикладене, для того, щоб ефективно управляти боргами компанії, необхідно:

- а) визначити їх оптимальну структуру для конкретного підприємства та у конкретній ситуації;
- б) скласти бюджет кредиторської заборгованості;
- в) розробити систему показників (коефіцієнтів), що характеризують як кількісну, так і якісну оцінку стану та розвитку відносин з кредиторами компанії та прийняти певні значення таких показників за планові;

- г) проаналізувати відповідність фактичних показників їхньому рамковому рівню;
- д) зробити аналіз причин відхилень, що виникли;
- е) повинен бути розроблений та здійснений комплекс практичних заходів щодо приведення структури боргів у відповідність до планових (оптимальних) параметрів.

Отже, можна зробити такі висновки:

1) Одним із завдань фінансового менеджера з управління кредиторською заборгованістю є визначення ступеня ризику неплатоспроможності покупців, розрахунок прогнозного значення резерву за сумнівними боргами, а також надання рекомендацій щодо роботи з фактично або потенційно неплатоспроможними покупцями.

2) Залежно від розміру кредиторської заборгованості, кількості розрахункових документів та дебіторів аналіз її рівня можна проводити як суцільним, так і вибіркоким методом.

3) З метою максимізації припливу коштів підприємству слід розробляти широке розмаїття моделей договорів з гнучкими умовами форми оплати та гнучким ціноутворенням. Можливі різні варіанти: від передоплати або часткової передоплати до передачі на реалізацію та банківської гарантії.

4) Система знижок сприяє захисту підприємства від інфляційних збитків та щодо дешевого поповнення оборотного капіталу у грошовій чи натуральній формі. Щоб визначити, чи слід покупцю надавати знижку за авансові виплати залишків на рахунках, фінансовому менеджеру слід порівняти дохід від коштів, одержуваних у результаті прискорених платежів, із сумою знижки [6, с. 563].

Використані джерела:

1. Гудзь Н.В. Бухгалтерський облік: [навч. посіб.] / Н.В.Гудзь, П.Н.Денчук, Р.В.Романів. – Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – 384 с.
2. Золотухін, О.М. Облік постачальників та покупців: як краще? / О.М. Золотухін // Бухгалтерія. – 2014. – № 41/1. – С. 31 – 32.
3. Кочерга С.В. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах: [Навчальний посібник] / С.В. Кочерга, К.А. Пилипенко. – Житомир: ЦНЛ, 2005. – 216 с.
4. Никонович М.О. Організація і методика аудиту: [навч. посіб]. / М.О. Никонович, К.О. Редько, О.А. Юр'єва. За ред. Є.В. Мниха. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2006. – 472 с.
5. Організація і методика проведення аудиту: [Навчальний посібник] / Сопко В. В. та ін. – К.:ВД «Професіонал», 2006 – 576 с.

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*В.К. Макарович, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і аудиту
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
м. Берегове, Україна*

Глобальний характер інноваційних змін в сучасному суспільстві, що зумовлені масштабним розвитком інформаційних технологій, зумовлюють цифрові перетворення економічних процесів та відносин, організаційних структур та комунікацій, та спонукають підприємства шукати нові форми і методи управління.

Водночас умови сучасної реальності, які проявляються через високу динамічність, турбулентність та непередбаченість інноваційних змін, вимагають від системи управління підприємством постійної трансформації для забезпечення швидкої реакції на сучасні виклики, протистояти яким можна лише на засадах інноваційного вектору розвитку, опанування технологій і культури діджитал [2].

Одним із перспективних напрямків застосування інформаційних систем та комп'ютерних технологій в бізнес середовищі є бізнес-аналітика. Застосування комп'ютерних технологій сприяє суттєвому підвищенню якості опрацювання облікової інформації, яка являє собою основне джерело інформації для бізнес-аналізу.

Бізнес-аналітика (Business Intelligence) являє собою сукупність комп'ютерних методів і інструментів, які забезпечують переклад транзакційної ділової інформації в форму, придатну для бізнес-аналізу з метою ухвалення управлінських рішень, та включає методи збирання та оброблення інформації, оцінку ризиків, моделювання і прогнозування.

В загальній концепції бізнес-аналітика поетапно передбачає: виявлення проблеми; збір необхідної інформації; формулювання концепції вирішення проблеми, моделювання, оцінка варіантів; оформлення концепції в технічне завдання з конкретними вимогами до майбутнього результату; підтримка реалізації проекту; оцінка отриманої цінності від проекту.

При цьому, як правило, використовують такі техніки бізнес-аналітики, як: побудову моделей процесів і структур, прототипи користувальницького інтерфейсу, сценарії використання, оцінювання трудовитрат і тривалості робіт; деталізація на кожну вимогу у вигляді специфікацій; консультування програмістів і тестувальників під час розроблення проекту, обговорення із замовником спірних моментів. [1, с.52].

На сучасному ринку існує безліч програмних продуктів для бізнес-аналітики, які можна класифікувати за різними класифікаційними ознаками.

Так, консалтингова компанія Gartner в основу класифікації інформаційно-програмних засобів для бізнес-аналітики вкладає метод функціональних завдань. В залежності від виконання певного набору функцій або операцій ІТ-компанія Gartner [3] виділяє: засоби побудови сховищ даних; системи оперативної аналітичної обробки; інформаційно-аналітичні системи; засоби інтелектуального аналізу даних; інструменти для виконання запитів і побудови звітів.

Компанія IDC [5] програмні засоби для бізнес - аналітики поділяє на дві категорії: засоби кінцевого користувача для звітності, запитів й аналіз; засоби вилучення даних і

статистичне програмне забезпечення.

Виганяйло С.М., В'юнєнко О.Б. класифікують інформаційно-програмні засоби для бізнес-аналітик за функціональністю (повнофункціональні, часткові); за формою подання оброблюваних даних (для роботи зі структурованими даними (цифровідані); для роботи з неструктурованими даними (текстові, відео, графіка, комбіновані); за ступенем автоматизації логічних операцій (комплекси пошуку і збирання даних, аналітичні комплекси, пошуково-аналітичні комплекси) [1].

На сьогодні, на ринку ІТ-технологій наявна велика кількість різноманітних програмних інструментів для бізнес-аналітики.

За результатами досліджень, які щороку проводить консалтингова компанія Gartner найбільш популярними інструментами бізнес-аналітики є інструменти Microsoft Power BI, Tableau та Qlik (рис.1).

Source: Gartner (March 2022)

Рисунок 1 – Магічний квадрат Gartner платформ Business Intelligence станом на січень 2022 р. [4].

Опираючись на дослідження Gartner, розглянемо BI-інструменти та їх переваги, які займають лідируючі позиції на ринку (рис. 2).

ПРОГРАМНІ ПРОДУКТИ BUSINESS INTELLIGENCE	
<p>Microsoft Power BI - інструмент бізнес-аналітики в складі Office 365. Перетворює дані організації в привабливі візуальні уявлення з широкими можливостями зі збирання та впорядкування, дозволяючи сконцентруватися на найважливіших завданнях.</p>	<p>Tableau – це система інтерактивної аналітики, що дозволяє у найкоротші терміни проводити глибокий та різнобічний аналіз великих масивів інформації та здійснювати моніторинг підприємницької діяльності з метою прийняття управлінських рішень.</p>
ПЕРЕВАГИ	ПЕРЕВАГИ
<ul style="list-style-type: none"> • Безкоштовний софт для розробки; • Низька вхідна вартість за 1 ліцензію; • Легкий перехід з аналітики в Excel до аналітики Power BI; • Вбудована, проста передобробка даних (Power Query/Pivot); • Інтеграція з рішеннями Microsoft; • Перегляд звітів у хмарі; • Спільна робота з наборами даних; • Можливість переходу на Self-service-аналітику. 	<ul style="list-style-type: none"> • Обробка даних будь-якого формату; • Швидке встановлення; • Не потребує тривалого впровадження; • Наявність готових галузевих рішень; • Висока швидкість отримання результату; • Невисока вартість; • Інтуїтивно зрозумілий інтерфейс; • Створення різної складності звітів; • Скорочення часу аналізу даних; • Широкі можливості візуалізації інформації.
<p>Qlik Sense. Платформа візуальної аналітики, що підтримує самостійну візуалізацію і дослідження даних. Програма дозволяє створювати поєднання візуальних уявлень.</p>	<p>QlikView. Програма дозволяє проводити всебічний аналіз різних стадій процесу продажу й оцінювати ефективність взаємодії з кожним клієнтом.</p>
ПЕРЕВАГИ	ПЕРЕВАГИ
<ul style="list-style-type: none"> • Простота впровадження, підтримки та масштабування; • Відкриті стандартні API для розробки власних програм; • Можливість вбудовувати Qlik Sense у веб-сторінки та власні програми; • Проста інтеграція з різними джерелами даних; • Висока швидкість роботи з великими обсягами даних; • Підтримка різних пристроїв – від ПК до смартфона та планшета із сенсорним екраном; • Дотримання політик безпеки підприємства; • Можливість індивідуальної та групової роботи з даними; • Можливість спільної роботи над даними як в середині компанії, так і із замовниками, постачальниками та підрядниками; • Можливість швидко створювати власні інтерактивні панелі, дашборди та звіти або використати налаштовані. 	<ul style="list-style-type: none"> • Проста інтеграція різних джерел даних – від таблиць до систем ERP; • Мінімізація впливу людського фактора; • Усунення помилок у даних та дублюючих даних • Підвищення контролю за бізнесом; • Цілеспрямоване скорочення певних статей витрат та зміцнення потоків готівки; • Можливість делегувати повноваження персоналу для здійснення координуваних дій; • Гнучкий інструмент візуалізації; • Можливість детально дослідити дані до окремої транзакції; • Швидкий аналіз великих масивів даних; • Дослідження асоціативних зв'язків між даними; • Інтерактивна робота з програмами, графіками, діаграмами, дашбордами; • Спільна робота з аналітикою в режимі реального часу; • Можливість швидко виявляти приховані тенденції.

Рисунок 2 – Програмні продукти Business Intelligence [1]*

* побудовано автором за джерелами 1,3,4

Отже, програмні продукти кожного класу виконують певний набір функцій або операцій із використанням спеціальних технологій.

Сучасне бізнес-середовище має динамічний характер та потребує використання інформаційно-програмних засобів для бізнес-аналізу задля досягнення максимального ефекту в процесі господарювання. Нами розглянуто основні класифікаційні ознаки інформаційно-програмних засобів для бізнес-аналізу та здійснено огляд програмних продуктів, які є лідерами на ринку ВІ-систем. Використання в практичній діяльності інформаційно-програмних засобів Business Intelligence дозволяє здійснювати якісний моніторинг підприємницької діяльності та приймати обґрунтовані управлінські рішення в бізнес-середовищі.

Використані джерела:

1. Виганяйло С.М., В'юненко О.Б. Тенденції розвитку інформаційних технологій у бізнес-аналітиці. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки. Том 32 (71) Ч. 1 № 1 2021. С. 51-55.
2. Свінарьова Г.Б. Теоретико-методологічні засади інноваційних змін системи управління підприємством в умовах діджиталізації. дис. ... док. ек. наук: 08.00.04. Одеса. 2021. 475 с.
3. Gartner. веб-сайт. URL : <https://www.gartner.com/en/insights/cost-optimization>
4. Gartner. веб-сайт. URL : <https://www.gartner.com/reviews/market/analytics-business-intelligence-platforms>
5. IDC. веб-сайт. URL : <https://www.idc.com/>

АНАЛІТИЧНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ І ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ В ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ В УМОВАХ КРИЗИ

*Н.Ю. Мардус, д.е.н., доц., професор кафедри обліку і фінансів
А.С. Кравченко, здобувачка 2-го рівня вищої освіти
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків*

Криза, яка триває вже майже два роки, не зашкодила прогресу глобалізації. Торгівля товарами досягла рівня на 5% вище, ніж до пандемії. Відповідно до звіту DHL Global Connectedness Index 2021, всупереч очікуванням, пандемія не призвела до регіоналізації торгівлю та ланцюги постачання.

Згідно зі звітом, глобалізація виходить із початкової кризи – вона набагато сильніша та стійкіша, ніж багато хто очікував. У середині 2020 року торгівля товарами відновилася досить швидко, а на кінець року навіть перевищила допандемійний рівень (на 5%) (таблиця 1).

Таблиця 1 – Глобальні показники роздрібною та оптовою торгівлі за 2012-2021 роки [3]

Показник	Одиниця виміру	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
		Роздрібна та оптова торгівля, в номінальних цінах	млрд дол США	13 045,94	13 465,13	13 843,55	13 114,98	13 262,22	14 111,90	14 925,62	15 088,46
Роздрібна та оптова торгівля, в реальних цінах	млрд дол США в цінах 2015 року	11 896,85	12 297,06	12 731,46	13 106,39	13 417,91	13 927,77	14 357,17	14 618,11	14 065,89	15 107,38
Роздрібна та оптова торгівля, (індекс доданої вартості)	2015=100	90,81	93,64	96,74	100,00	102,36	106,07	108,81	110,98	106,56	112,96
Оптова та роздрібна торгівля, обсяг з доданою вартістю, % від реального ВВП	%	11,61	11,65	11,67	11,71	11,67	11,68	11,59	11,52	11,40	11,40

На початку 2021 року обсяги світової торгівлі встановили нові рекорди, і прогнози свідчать про те, що зростання торгівлі (як товарів, так і послуг) перевищить ВВП у 2021 та 2022 роках (таблиця 2).

Багато фахівців прогнозували, що світова криза загрожуватиме прогресу глобалізації. Початковий спад у 2020 році DHL Global Connectedness Index цього року знову зростає. Торгівля була водночас порятунком і маховиком для розвитку країн у всьому світі. На відміну від цього, DHL Express, переслідуючи мету об'єднати людей і покращити якість їхнього життя, відіграв ключову роль у створенні умов для цього розвитку, від розповсюдження вакцин до можливостей зростання електронної комерції [2].

Стрімке зростання міжнародної торгівлі з середини 2020 року значно перевищило початкові прогнози, незважаючи на те, що асортимент товарів у торгівлі змінився більше, ніж зазвичай.

Таблиці 2 – Прогнозні показники роздрібної та оптової торгівлі за 2022-2031 роки [3]

Показник	Одиниця виміру	Рік									
		2022F	2023F	2024F	2025F	2026F	2027F	2028F	2029F	2030F	2031F
Роздрібна та оптова торгівля, в номінальних цінах	млрд дол США	17 730,02	18 971,50	20 587,75	22 113,70	23 591,24	24 971,23	26 281,95	27 617,93	28 984,97	30 398,16
Роздрібна та оптова торгівля, в реальних цінах	млрд дол США в цінах 2015 року	15 132,14	15 525,54	16 086,30	16 650,36	17 172,42	17 675,99	18 159,06	18 635,08	19 108,39	19 582,64
Роздрібна та оптова торгівля, (індекс доданої вартості)	2015=100	114,57	117,62	122,01	126,43	130,55	134,55	138,40	142,21	145,99	149,79
Оптова та роздрібна торгівля, обсяг з доданою вартістю, % від реального ВВП	%	11,21	11,17	11,23	11,28	11,32	11,35	11,38	11,40	11,43	11,45

Торгівля товарами, які використовуються для боротьби з пандемією, стрімко зростає (захисні маски +480 %, фармацевтична продукція +10%), тоді як торгівля багатьма іншими категоріями суттєво скоротилася (одяг і автозапчастини на -14%%, мінеральна енергетична сировина - 31%%, авіаційно-космічні частини -36%).

У першій половині 2020 року, перед обличчям карантину та закриття економіки, аж 83% міжнародних менеджерів зазначили, що їхні компанії розглядають можливість ближнього користування для регіоналізації ланцюгів постачання. Через рік ця частка впала до 23%. Незважаючи на значне падіння, з боку бізнесу помітна зацікавленість у скороченні ланцюжків поставок.

Всупереч очікуванням, що пандемія призведе до регіоналізації, у 2020 році торгівля товарами відбувалася в середньому на більшій відстані. Дані щодо потоків капіталу, інформації та людей також не свідчать про перехід від глобалізації до регіоналізації.

Таким чином в результаті дослідження можливо зробити наступні висновки: відбулась зміна асортименту та впроваджено торгівлю на великі відстані; глобальна торгівля стала досить стійкою до пандемічної кризи; пандемія та потоки капіталу, інформації та людей.

Використані джерела:

1. UN Comtrade Database. URL: <https://comtrade.un.org/>
2. The Business Research Company. URL: <https://www.thebusinessresearchcompany.com/>
3. Oxford Economic. URL: <https://www.oxfordeconomics.com/>

ПОБУДОВА ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

О.Є. Масленніков, здобувач 1-го рівня вищої освіти

К.Ю. Гладуніна, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

**Науковий керівник: О.В. Побережець, д.е.н., проф., професор кафедри обліку і фінансів
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса**

Сучасні умови господарювання вимагають формування систем контролю, які забезпечують перманентне спостереження за наявністю та рухом матеріальних, трудових та фінансових ресурсів на підприємстві через залучення внутрішніх аудиторів. Побудова системи внутрішнього аудиту, повинна вирішувати стратегічні, тактичні та оперативні завдання, базується на принципах достовірності, своєчасності та об'єктивності. Визначальна роль системи внутрішнього аудиту підприємства пов'язана із забезпеченням потреб користувачів щодо узагальненої інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання та дотримання норм чинного законодавства при здійсненні діяльності на підприємстві.

Зауважимо, що система управління господарюючого суб'єкта буде ефективною за умови отримання необхідної інформації для прийняття своєчасних рішень, які саме можливо залучити за результатами регулярних перевірок. Внутрішній аудит – це процедури, які включають в себе перевірку стану бухгалтерського обліку, фінансової та податкової звітності. Ефективна система внутрішнього аудиту здатна знизити рівень порушень чинного законодавства та забезпечити результативність використання ресурсів підприємства.

На думку науковців, система внутрішнього аудиту – це сукупність дій, які характеризуються незалежністю, об'єктивністю діяльності з надання гарантій та консультаційних послуг, що має приносити користь організації та покращувати її діяльність. Внутрішній аудит допомагає організації досягати поставлених цілей використовуючи системний і послідовний підхід до оцінки та підвищення ефективності процесів управління ризиками, системи контролю і корпоративного управління [1].

Серед основних завдання системи внутрішнього аудиту суб'єкта господарювання є:

- оцінка системи облікових регламентів щодо їх достатності, відповідності чинному законодавству та внутрішнім установчим документам;
- оцінка якості організації служби бухгалтерського обліку;
- оцінка рівня кваліфікації та відповідності займаним посадам облікових працівників, допомога в підборі та тестуванні бухгалтерського персоналу;
- експертиза правильності організації, методології та техніки ведення бухгалтерського обліку;
- експертиза достовірності обліку ресурсів, витрат виробництва і доходів діяльності, точності відображення фінансових результатів;
- моніторинг якості інформаційних потоків та рівня інформаційної безпеки;
- експертиза бухгалтерських документів, реєстрів та звітності;
- перевірка дотримання розрахунково-платіжної, податкової, трудової та організаційної дисципліни;

– аналіз та оцінка надійності та релевантності облікової інформації, що надається системі управління;

- надання консультацій апарату управління з питань обліку, змін законодавства [1].

Зазначимо, що організація системи внутрішнього аудиту необхідна не тільки для надання висновку щодо достовірності складеної звітності, але і для оцінки (визначення ступеня ефективності діяльності підприємства, оптимального використання ресурсів, часу, робочої сили), аналізу (визначення факторів та ризиків, які негативно впливають на діяльність підприємства) та контролю (розробки обґрунтованих рекомендацій і комплексних рішень та контроль за їх дотриманням управлінським персоналом) за діяльністю підприємства. Крім того, робота системи внутрішнього аудиту є незалежною від управлінського персоналу і підпорядкована власникам суб'єкта господарювання [2].

Враховуючи особливості функціонування суб'єктів господарювання, а також вплив факторів ендogenous та екзогенного характеру зауважимо, що основними передумовами створення системи внутрішнього аудиту є:

- системні конфлікти інтересів і повноважень менеджерів та власників;
- підписання довгострокових контрактів чи залучення складних фінансових інструментів, які передбачають високі фінансові ризики;
- збільшення кількості структурних підрозділів або значне географічне розгалуження підрозділів компаній;
- вдосконалення та розвиток інформаційних технологій та їх впровадження у сферу;
- виробництва, збуту й управління;
- виявлення і запобігання ймовірному шахрайству і порушенню законодавства всередині підприємства;
- розробка системи повної та достовірної управлінської звітності підприємства;
- посилення контрольної функції в частині дотримання законодавства, збереження активів, ефективності і результативності діяльності окремих структурних підрозділів чи підприємства в цілому [2].

Процес побудови системи внутрішнього аудиту на підприємстві залежить від обсягів робіт, видів діяльності даного суб'єкта господарювання, а також від стратегічних та тактичних завдань, які потребують розв'язання. Система внутрішнього аудиту може включати фахівців з обліку і оподаткування, аналітиків, а також штатних працівників бухгалтерської служби та фінансово-планового відділу, які можуть бути залучені до проведення перевірок. Своєчасне планування роботи підрозділу внутрішнього аудиту на підприємстві забезпечує ритмічність вирішення певних питань, які потребують деталізації та дослідження відповідною інформації. Проведення процедур внутрішнього аудиту може відбуватися як на стадії прийняття рішень, так й після їх реалізації, що виокремлює попередній та ретроспективний аудит.

Головною метою внутрішнього аудиту в процесі управління є проведення оцінки та надання відповідних рекомендацій щодо удосконалення процесу управління ризиками. При здійсненні такої оцінки внутрішні аудиторі мають враховувати певні питання, які пов'язані з процесами управління ризиками, у тому числі ідентифікації ризиків і проведення їх оцінки, вжиття заходів реагування на ідентифіковані та оцінені ризики, здійснення їх перегляду, а також своєчасності інформування стосовно результатів оцінки ризиків до керівника та заінтересованих підрозділів установи. Безперечно для виконання таких завдань працівники підрозділу внутрішнього аудиту повинні мати достатні знання для оцінки ключових ризиків,

які негативно впливають на досягнення цілей, виконання функцій і завдань установи, у тому числі ризиків шахрайства та ризиків, пов'язаних з інформаційними системами і технологіями [3].

Таким чином, результативне функціонування системи внутрішнього аудиту забезпечує перманентне вирішення певних проблем, які пов'язані із розробкою та прийняттям обґрунтованих і адаптованих управлінських рішень, що впливає на оптимізацію процесів фінансово-господарської діяльності з визначенням слабких місць та профілактикою порушень чинного законодавства. Прийняття рішення щодо створення на підприємстві системи внутрішнього аудиту приймається власниками або керівництвом, щоб отримати потужну підтримку практичного та консультативного характеру.

Треба зауважити, що функціонування на підприємстві системи внутрішнього аудиту має не тільки економічний, але й психологічний аспект, який ґрунтується на підвищенні рівня відповідальності серед обліковців та інших працівників, які забезпечують ведення бухгалтерського обліку, формування та подання фінансової звітності, розраховують та сплачують податки. Проведення внутрішніх перевірок забезпечує врахування особливостей фінансово-господарської діяльності підприємства, а також можливість постійного моніторингу поведінки співробітників, оцінки їх діяльності та функціональних обов'язків, що значно підвищує ефективність аудиту. Крім того, ефективна система внутрішнього аудиту значно зменшує ризики в управлінні, що позитивно впливає на результативність використання всіма ресурсами підприємства та віддзеркалюється на підсумкових індикаторах.

Використані джерела:

1. Дмитренко О.М. Внутрішній аудит як інструмент підвищення ефективності системи бухгалтерського обліку підприємства. Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5591> (дата звернення: 30.10.2022)
2. Сугак Т.М., Тимофєєв О.Ю. Внутрішній аудит як інструмент підвищення ефективності функціонування підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2019. №10 (220). URL: https://eco-science.net/archive/2019/APE-10-2019/10.19_topic_Sugak%20Т.М.,%20Тимofeiev%20О..pdf (дата звернення: 29.10.2022)
3. Роль внутрішнього аудиту в управлінні ризиками. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%A0%D0%BE%D0%BB%D1%8C_%D0%92%D0%90_%D0%B2_%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf (дата звернення: 29.10.2022)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*І.О. Матвійчук, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і оподаткування
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк*

В умовах воєнного стану оцінювати та прогнозувати фінансовий стан підприємств досить складно, оскільки війна створює форс-мажорні обставини, що передбачають не тільки скорочення обсягів діяльності підприємств, але й часто його зупинку і навіть безповоротну втрату майна чи ресурсів. Такі обставини неможливо спрогнозувати, що ускладнює проведення аналізу, тому аналітикам та управлінцям доцільніше говорити про виживання, а не забезпечення фінансової стійкості. Однак, воєнний стан не завжди є кризою для бізнесу. За умови швидкого реагування на ринкові зміни формується можливість продовжувати роботу бізнесу в умовах війни, створювати умови для збереження активів та ресурсів і їх розвитку.

В умовах війни аналіз фінансового стану підприємства має будуватися на можливості формування «фінансових подушок безпеки», що дозволять швидко реагувати на форс-мажори, зокрема, на можливу втрату майна, трудових та матеріальних ресурсів, на пошук альтернативних варіантів заробітку та можливість кооперацій з іншими учасниками ринку. Війна дала можливість диверсифікувати діяльність, що дозволило багатьом підприємствам не тільки вижити, але й закріпитися на ринку, а в майбутньому, можливо, завоювати лідерські позиції. Саме тому ті підприємства, які в умовах війни постійно слідкують за зовнішніми викликами і відповідно до них налаштовують операційну діяльність, мають змогу вижити.

В умовах звичайної діяльності аналіз фінансового стану підприємства передбачає проведення аналізу структури майна, активів та джерел їх формування, показників ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності. Воєнний стан передбачає виникнення нового стану підприємства, коли основною умовою роботи є забезпечення безпеки персоналу та клієнтам, формування платоспроможності за обов'язковими платежами та збереження персоналу. Відповідно до цього, необхідно налаштовувати фінансову систему, щоб вона могла підтримувати життєздатність бізнесу.

Якщо аналізувати ліквідність підприємств, то на початку війни чимало керівників вилучили кошти із обороту з метою їх збереження, і, як результат – практично кожне підприємство погіршило показники ліквідності, а період погашення короткострокової кредиторської заборгованості суттєво зріс. По мірі адаптації бізнесу воєнних дій, активність підприємств була частково відновлена, фінансова політика була орієнтована на акумулювання коштів для погашення кредиторської заборгованості перед постачальниками, які стали основою для забезпечення логістики, виплату заборгованості за заробітної платою з метою збереження трудових ресурсів, стали недоступними товарні та банківські кредити. Фактично бізнес працює за власні кошти, тому показники ліквідності стають найвищими і передбачають мінімізацію ризиків неплатоспроможності перед постачальниками.

Кожне підприємство, що працює в умовах війни, зіткнулося із проблемою неможливості використання залучених коштів. Зазвичай постачальники продукції готові працювати із покупцями тільки на умовах повного розрахунку за поставлений товар. Ті підприємства, які надавали товарні кредити, почали гарантувати постачальникам повернення коштів відразу після отримання товарів (матеріалів чи сировини), таким чином зменшуючи

фінансові ризики як для постачальників, так і для покупців. Більшість підприємств відмовилися від залученого капіталу і перейшли на самофінансування. Проте не кожне підприємство має достатньо власних фінансових ресурсів, щоб відмовитися від використання залученого капіталу, тому вони змушені збільшувати внутрішню заборгованість, зокрема за заробітної платою, що негативно впливає на мотивацію персоналу підприємства. Таким чином, показники фінансової стійкості в умовах війни для багатьох підприємств стають вищими нормативних, а структура капіталу характеризується практичною відсутністю заборгованості за розрахунками з постачальниками та за заробітної платою. За відсутності достатньої кількості власних фінансових ресурсів і неможливості покрити заборгованість перед постачальниками та персоналом, підприємства ймовірно очікує призупинення діяльності та погіршення показники фінансової стійкості, що спричиняє неплатоспроможність, а в подальшому банкрутство.

Основною характеристикою оборотності підприємств в умовах війни є нестабільність показника оборотності – він може коливатися в залежності від активності воєнних дій в тому чи іншому регіоні. Лише ті підприємства, які в умовах кризової ситуації під час різкого зменшення обсягів продажу реагують на зміни попиту на продукцію, налагодити поставки, мають змогу стрімко підняти обсяги збуту, зайнявши місця конкурентів, що закрилися або зупинили свою діяльність через війну.

Життєдіяльність бізнесу в умовах війни передбачає можливість утримання штату та забезпечення платоспроможності за податками та постачальниками. Часто керівники підприємства відмовляються від прибутку на користь допомоги армії, а тому працюють практично на межі беззбитковості.

Отже, основна мета аналізу фінансового стану підприємства в умовах війни – забезпечення фінансової можливості його розвитку в форс-мажорних обставинах, що вимагає коригування бізнес-моделі для того, щоб продовжити функціонування на ринку. Основними завданнями при цьому є організація безпеки для персоналу та клієнтів, збереження кадрів та забезпечення платоспроможності перед постачальниками. Відповідна фінансова політика здійснює вплив і на нормативні значення показників фінансової стійкості.

АУДИТ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПІДПРИЄМСТВА

А.І. Нестеренко, здобувачка 2-го рівня вищої освіти

*А.П. Макаренко, д.е.н., проф., професор кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потєбні
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя*

Перевірка розрахунків з оплати праці відіграє важливу роль у системі як внутрішнього, так і зовнішнього аудиту. Це пов'язано з тим, що облік праці і заробітної плати є трудомістким, потребує уваги і сконцентрованості, оскільки пов'язаний з обробленням великої кількості первинної інформації, має багато однотипних операцій, здійснення яких потребує багато часу.

Відповідно до Закону України «Про оплату праці», заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [1].

Під час перевірки розрахунків з оплати праці аудитором, з одного боку, важливо переконатися в дотриманні підприємством чинного законодавства з оплати праці, а з іншого боку – перевірити правильність здійснених відрахувань податків і зборів із заробітної плати працівників, а також відповідність відображення операцій в бухгалтерському обліку і достовірність їх висвітлення у фінансовій звітності підприємства.

Мета аудиту розрахунків з оплати праці відповідно до МСА 200 «Ціль і основні принципи аудиту фінансової звітності» полягає у висловленні аудитором незалежної професійної думки щодо правильності відображення у звітності підприємства інформації про розрахунки з оплати праці [2].

Основними завданнями аудиту розрахунків з оплати праці для досягнення вищезазначеної мети мають бути: перевірка дотримання підприємством положень законодавства про працю по операціях, пов'язаних з розрахунками з оплати праці, перевірка наявності та відповідності законодавству первинних документів з обліку робочого часу, обсягу виконаних робіт, послуг, випущеної продукції, оцінка існуючої на підприємстві системи розрахунків з персоналом та її ефективність, перевірка обліку та нарахування заробітної плати, інших видів оплат, які відносяться до фонду оплати праці, перевірка дотримання встановлених штатним розписом посадових окладів працівників підприємства, перевірка своєчасності індексації окладів з урахуванням зростання цін в умовах інфляції, перевірка правильності виплат премій, нарахування допомоги з тимчасової непрацездатності, правильність нарахування щорічних, додаткових відпусток, компенсацій за невикористану відпустку, відповідність даних, відображених у фінансовій звітності, стану розрахунків по операціях з оплати праці тощо [3].

Під час аудиту використовують наступні процедури: перерахунок, перегляд, оцінка, порівняння, зіставлення та логічний аналіз. Наприклад, зіставлення даних бухгалтерського обліку з первинними документами (табелі обліку робочого часу і розрахунок заробітної плати), перерахунки сум, які були утримані, і порівняння їх із нормами діючого законодавства.

Під час перевірки первинних документів застосовують такі способи: суцільний, вибіркового і комбінований. Так, якщо при перевірці кількох первинних документів з пачки аудитор не знайшов помилок, то він вважає, що всі документи з пачки відповідають встановленим вимогам і не містять помилок.

Для проведення аудиту аудиторська компанія складає план перевірки. Запропонований план аудиторської перевірки на АТ «ЗалК» наведено у таблиці 1.

З'ясувавши метод організації перевірки та кількість необхідних аудиторських процедур, які дадуть можливість встановити об'єктивну істину щодо інформації з питань правильності розрахунків з оплати праці, виконавець аудиту складає робочу програму. Запропонована програма аудиту для АТ «ЗалК» наведено у таблиці 2.

Виконання аудиторських процедур має здійснюватися послідовно.

Таблиця 1 – Запропонований план аудиторської перевірки АТ «ЗАЛК»*

№	Етапи	Мета і завдання аудиту	Аудиторські процедури	Аудиторські докази
1.	Підготовчий	Краще розуміння систем трудових відносин підприємства. Виявлення незвичних фактів у звітності. Визначення потенційних областей підвищеного ризику. Оцінка ефективності політики планування, використання трудових ресурсів та її оплати праці	Методи, що припускають застосування загальних знань у сфері бухгалтерського обліку, поряд з достатнім розумінням системи контролю та обліку, а також специфіки політики управління трудовим потенціалом, що дасть змогу зробити попередні висновки і законність розрахунків з оплати праці	Статут підприємства, накази, звіт про попередню аудиторську перевірку, колективний договір, наказ про облікову політику, дані синтетичного й аналітичного обліку
2.	Основний	Отримання аудиторських доказів, що забезпечують необхідний рівень впевненості в ефективності систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю розрахунків за виплатами працівникам і пов'язаних з ними нарахуваннях та витрат на виплати працівникам, на основі яких аудитор зможе дійти висновку про зниження загального аудиторського ризику до прийнятого рівня	Метод порівняння показників, відсоткові методи та методи балансової ув'язки: через зіставлення з іншим відомим показником, зіставлення синтетичного та аналітичного обліку, перевірка арифметичних підрахунків	Табель обліку робочого часу, графік змінності, посадові інструкції, особові картки, розрахунково-платіжні відомості, книги аналітичного обліку видів оплати праці, синтетичні реєстри за рахунком 66, журнал 5 і 5А, Головна книга
3.	Заключний	Підтвердження висновків, сформульованих за результатами аудиторських процедур на попередніх етапах перевірки, визначення показників ефективності використання трудових ресурсів підприємства, складання розділу аудиторського звіту	Логічний аналіз та оцінка отриманої аудитором інформації, розрахунок найважливіших показників ефективності, систематизація і обґрунтування отриманої на попередніх етапах інформації, аналіз, складання звіту й аудиторського висновку	Робоча документація, складена на попередніх етапах перевірки

Джерело: запропоновано авторами

Таблиця 2 – Запропонована програма аудиту на АТ «ЗалК»

№	Аудиторські процедури	Індекс робочого документа
1	Перевірка правильності оформлення первинного обліку особового складу та використання робочого часу, відповідності всім вимогам законодавчих актів.	
2	Перевірка правильності оформлення первинних документів з обліку розрахунків з оплати праці, відповідності всім вимогам законодавчих актів	
3	Перевірка повноти та своєчасності утримання податку з доходів фізичних осіб, військового збору та єдиного соціального внеску	РД 1
4	Перевірка повноти та своєчасності нарахувань на ФОП та утримань із заробітної плати	РД 2
5	Перевірка підсумків у платіжних відомостях	
6	Перевірка повноти та строків здачі депонованої зарплати в банк	РД 3
7	Перевірка своєчасності і повноти нарахування відпусток	РД 4
8	Перевірка правильності відображення в обліку операцій з оплати праці	РД 5
9	Перевірка відповідності залишків у синтетичних і аналітичних регістрах обліку розрахунків з оплати праці	РД 6
10	Звірення оборотів у журналах-ордерах і Головній книзі	РД 7
11	Встановлення належної класифікації залишків на рахунках та вірне віднесення до статей фінансової звітності	
12	Складання переліку виявлених порушень	

Джерело: запропоновано авторами

Аудит розрахунків з оплати праці можна розбити на такі етапи [2]:

I етап – виявлення наявності і встановлення відповідності чинному законодавству локальних нормативних документів (правил внутрішнього трудового розпорядку, положень про оплату праці, преміювання і т.д.)

II етап – перевірка обґрунтованості виробничої програми, визначення фонду оплати праці на прогнозований обсяг робіт, тарифних ставок, розцінок посадових окладів та оплати за контрактом.

III етап – перевірка правильності розрахунків з оплати у грошовій і натуральній формах, остаточних розрахунків за продукцію у кінці року.

IV етап – перевірка дотримання встановленого порядку оподаткування та здійснення утримань із заробітної плати.

V етап – дослідження стану синтетичного та аналітичного обліку оплати праці, перевірка достовірності звітності підприємства.

VI етап – оцінка стану обліку, звітності з праці та її оплати, внутрішньогосподарського контролю використання робочого часу й фонду оплати праці.

Після перевірки всіх етапів аудитор проводить формування пакету робочих документів щодо проведеної перевірки, а також складає звіт і надає його разом з робочою документацією керівнику. Виявлені зауваження, запитання, які з погляду аудитора підлягають подальшому аналізу та обробці, формуються у вигляді робочого документу за встановленою формою. У підсумкових документах наводяться висновки та рекомендації щодо виявлених порушень, а також зауважень з обов'язковим зазначенням посилання на відповідні нормативні документи. Робочі та звітні документи аудитора, підшиті в окрему папку за встановленою формою, надаються керівнику групи для включення результатів у звіт.

Використані джерела:

1. Про оплату праці : Закон України від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 01.11.2022 р.)
2. Методика аудиту розрахунків з оплати праці. URL: https://pidru4niki.com/1961092642198/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/metodika_auditu_rozrahunkiv_oplati_pratsi (дата звернення 01.11.2022 р.)
3. Незалежний аудитор. Аудит заробітної плати. URL: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/471?view=material (дата звернення 01.11.2022 р.)

ОПЕРАТИВНИЙ КОНТРОЛІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

*С.О. Пасічник, аспірант 1 курсу спеціальності 073 «Менеджмент»,
Т.О. Меліхова, д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя*

Наразі проблема забезпечення ефективної діяльності промислових підприємств у воєнний період унеможлиблює здійснення стратегічного планування. Тому наразі приділяється особлива увага короткостроковій перспективі, інформація про яку відображається у вигляді доходів та витрат, інакше кажучи, сконцентрована на поточній господарській діяльності підприємства. Вчасно прийняті оперативні управлінські рішення нівелюють наслідки невдалих стратегічних планів і на сьогоднішній день залишаються, практично, єдиним реально діючим інструментарієм управління витратами на підприємствах.

Вирішення питань щодо координації процесів планування, контролю, обліку та звітності на підприємствах за підтримки сучасної інформаційної системи допомагає здійснити оперативний контролінг. Він спрямований на забезпечення досягнення поточних цілей підприємства і, в-першу чергу, показників прибутковості, рентабельності та ліквідності з урахуванням прийняття своєчасних рішень щодо оптимізації співвідношення «витрати - прибуток».

Оперативний контролінг – інтегрована система активного управління, що забезпечує контрольною інформацією керівників управлінського (середнього) та нижчого (технічного) рівнів, вивчає економічну ефективність і рентабельність діяльності підприємства [3].

До основних задач оперативного контролінгу належать наступні [2]:

- а) забезпечення досягнення поточних цілей діяльності підприємства, затверджених до стратегії його розвитку, і, перш за все, визначеного рівня прибутковості та ліквідності;
- б) визначення сукупності підконтрольних показників для поточного управління;
- в) планування та бюджетування поточної діяльності підприємства, визначення шляхів та строків досягнення тактичних цілей;
- г) управління «вузькими» або «слабкими» місцями у виробничих та збутових можливостях підприємства, забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів підприємства;
- д) «план-фактний» аналіз доходів і витрат підприємства за видами продукції, секторами ринку, групами покупців та іншими аналітичними розрізами;
- е) моніторинг поточного фінансового стану підприємства, управління грошовими потоками;
- ж) аналіз поточних змін попиту, тенденцій у поведінці споживачів;
- з) відповідні коригування маркетингової та виробничої програм.

Досягнення перелічених завдань можливе завдяки виконанню підрозділом контролінгу таких функцій, як: підтримка процесу планування, облік, контроль за виконанням планів, оцінка фінансових процесів, виявлення відхилень та їх причин, а також розробка заходів для керівництва підприємства для усунення причин, що викликали ці відхилення [4].

Всю повноту фінансово-господарської діяльності підприємства відображає оперативний управлінський облік, який є найважливішим складником контролінгу. Він відрізняється від фінансового обліку, а його специфіка орієнтована на інформаційні потреби керівників підприємства та підрозділів і спрямована на підтримку ухвалення управлінських рішень стосовно «розумної» мінімізації витрат, оптимізації використання наявних ресурсів, забезпечення об'єктивної оцінки діяльності підрозділів і окремих менеджерів підприємства.

Управлінський облік передбачає формування внутрішніх звітів для періодичного планування, контролю й оцінки, для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях і у виборі ринкової політики підприємства. Він пов'язує обліково-аналітичне забезпечення із процесом управління. Під час аналізу розглядаються дані про витрати і результати фінансово-господарської діяльності у розрізі необхідних для управління об'єктів з метою прийняття управлінських рішень щодо оптимізації фінансових результатів їх діяльності [1].

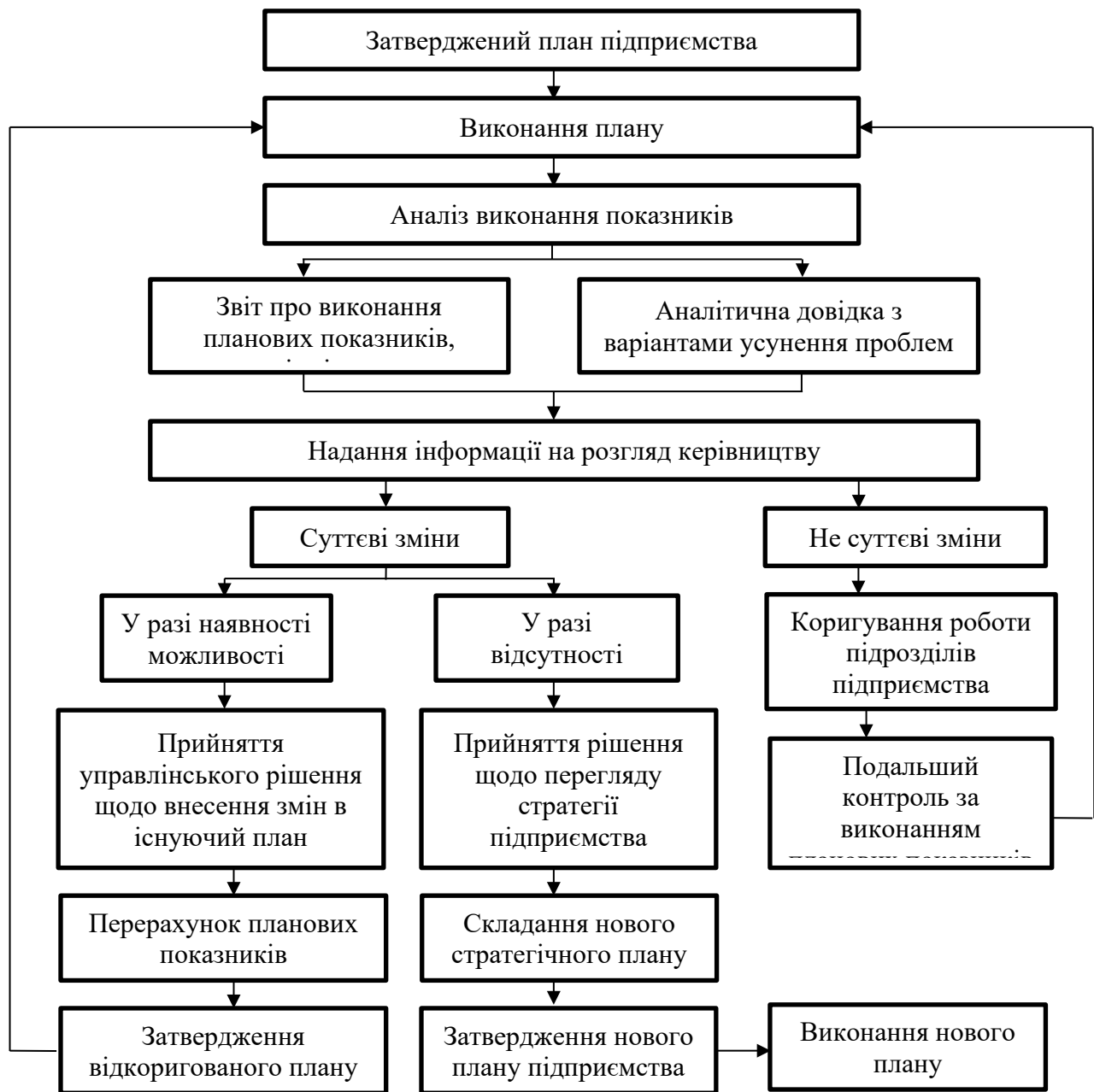
Важливим елементом оперативного контролінгу є інформаційне забезпечення прийняття рішень щодо структури виробничих програм, наприклад, обмеження виробничих потужностей або зміна каналів збуту. На основі цієї інформації робиться висновок про вигідність і прибутковість виробництва окремих продуктів та продуктових груп, ефективності роботи цілих підрозділів та окремих менеджерів тощо. Також воно дозволить отримувати інформацію про ймовірні зміни та моделювати альтернативні варіанти виробництва, а керівництву бути заздалегідь готовим до можливих змін внутрішнього та зовнішнього середовища та своєчасно приймати вірні управлінські рішення для досягнення поставлених цілей. При цьому слід зазначити, що інформація, яка надається на розгляд керівництву, повинна бути якісною і своєчасною, оскільки від цього залежить швидкість реагування і прийняття оперативних рішень.

У зв'язку з воєнним станом в Україні відбувається зниження рівня ліквідності й рентабельності на промислових підприємствах, тому підрозділ контролінгу здійснює координацію планів, аналізує причини відхилення планів від факту, розробляє рекомендації щодо забезпечення виживання підприємства. Нами досліджена система управління і запропоновано алгоритм оперативного контролінгу для прийняття управлінських рішень на промислових підприємствах (див. рис.1).

Розроблений нами алгоритм наочно показує, що завдяки системі оперативного контролінгу керівництво отримує необхідну інформацію, яка дозволяє вчасно приймати управлінські рішення, вживати відповідні заходи для досягнення головних цілей підприємства.

Використані джерела:

1. Камінська Т. Роль і місце управлінського обліку в системі контролінгу на підприємстві. Облік і фінанси АПК. 2009. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/rol-i-misce-upravlinskogo-obliku-v-sistemi-kontrolingu-na-pidpriemstvi.html> (дата звернення: 01.11.2022).
2. Скоробогатова Н. Особливості контролінгу в сучасних умовах господарювання. Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". 2015. № 12. С. 311–317.
3. Словник термінів. Навчальні матеріали онлайн (pidru4niki.website). URL: https://pidru4niki.com/83856/finansi/slovník_terminiv_kontroling (дата звернення: 01.11.2022).
4. Школьник І. О., Боярко І. М., Сюркало Б. І. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / ред. І. О. Школьник. м. Суми : Унів. кн., 2009. 301 с.

* Розроблено авторами

Рисунок 1 – Алгоритм оперативного контролінгу для прийняття управлінських рішень на промислових підприємствах

ЦІНОУТВОРЕННЯ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Н.М. Проскуріна, д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку та оподаткування

М.В. Вітер, здобувач 1-го рівня вищої освіти

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Сучасні умови господарювання характеризуються швидкими темпами міжнародної інтеграції у сфері обліку та контролю. Інтеграція сприяє посиленню взаємозв'язку та взаємодоповнюваності національних господарств на основі міжнародного поділу праці. У сучасних умовах значний вплив на економіку України мають інтеграційні та глобалізаційні процеси. В цьому аспекті поширюється роль достовірної фінансової звітності і, як наслідок, спостерігається збільшення попиту на якісні аудиторські послуги.

Кожна аудиторська фірма, як суб'єкт господарювання за мету діяльності ставить отримання прибутку. Це проста і зрозуміла ціль, шлях до досягнення якої вже більш складний. Цілком логічно, що одним з основних питань в цьому аспекті є питання ціноутворення, яке є непростим для будь-якого підприємства. Проте, порівняно з суб'єктами господарювання виробничої сфери, основну вартість продукції яких складає саме матеріальні ресурси, які досить легко виміряти; у аудиторських фірм – це інтелектуальна праця, вимір якої був і залишається бути проблематичним. Звісно до ціни аудиторської послуги також входять такі витрати, як амортизація необоротних активів, утримання адміністративного персоналу, реклама, маркетингові витрати, страхування відповідальності, підтримання високої якості надання аудиторських послуг. Але левову частку складає фонд оплати праці та витрати на підвищення кваліфікації персоналу аудиторської фірми.

Наявні в Україні форми і види оцінки вартості аудиторських послуг можна умовно розділити на п'ять груп:

а) Акордна – оплата сума оплати визначається і фіксується в договорі на проведення аудиту. Деякі аудиторські фірми визначають цю суму довільно, залежно від фінансових можливостей клієнта або керуючись іншими критеріями.

б) Погодинна оплата – найбільш поширена на ринку аудиторських послуг в усіх країнах. В цьому випадку при появі непередбачених обставин збільшення трудомісткості прямо пропорційно вартості робіт. Погодинна оплата базується на оцінці вартості однієї години (за бажанням дня) роботи аудитора, яка залежить і від його кваліфікації.

в) Відрядна оплата – застосовується, як правило, при відновленні бухгалтерського обліку; складанні фінансової, статистичної, податкової та управлінської звітності. Розрахунок проводиться виходячи з визначення вартості однієї операції, виконуваної аудитором, або вартості одного показника в звітності.

г) Оплаті за результатами – аудитор відмовляється від заздалегідь визначеної суми за надану послугу, а визначає оплату у вигляді частки від зекономлених для клієнта фінансових ресурсів, виявлених в результаті визначення помилок і неточностей в веденні бухгалтерського обліку, оформленні документації, сплати податків тощо. Зазвичай встановлюється певний відсоток від економії. Даний підхід не застосовується при виконанні завдань з надання впевненості.

д) Комбінована оплата – це різні комбінації з перерахованих вище форм і видів оплати.

Наприклад, у договорі визначаються загальна вартість послуги (акорд) плюс певний відсоток від економії або резерв на непередбачені обставини [1].

Не дивлячись на загальноприйняті форми єдиної системи розрахунку вартості послуг, аудиторських фірм в Україні не існує, тому аудитори часто використовують власну систему формування ціни з метою утримання портфеля клієнтських замовлень. Аудит є інтелектуальною діяльністю, тому надавати високоякісні послуги є головною умовою забезпечення стійкої конкурентної позиції на ринку.

Оплату професійних послуг встановлюють на підставі відповідних погодинних або денних розцінок для кожної особи, зайнятої в аудиторській перевірці. Ці розцінки ґрунтуються на основі фактично витраченого часу та кваліфікації фахівця виходячи з принципу, згідно з яким організація роботи аудитора правильно спланована, контролюється і керується належним чином [1]. Тому одним із головних елементів роботи, а саме ціноутворення, потребує якісного планування та внутрішнього контролю.

Вартість аудиторських послуг є договірною ціною. Але розрахунок такої ціни можна здійснювати за такою формулою [2]:

$$BA = BC_{пл.} * BKo. * K_{инф.} * K1 \text{ (або } K2) + (1 + Hв) + (1 + Pп) + (1 + ПДВ) \quad (1.1)$$

де, $BC_{пл.}$ – запланований бюджет часу на перевірку звітності;

$BKo.$ – вартість калькуляційної одиниці (людино-година, людино-день);

$K_{инф.}$ – коефіцієнт інфляції попереднього періоду;

$K1$ – підвищуючий коефіцієнт

$K2$ – знижуючий коефіцієнт

$Hв$ – накладні витрати

$Pп$ – планова рентабельність

$ПДВ$ – ставка податку на додану вартість.

На наш погляд одним із ключових елементів цієї формули є рівень інфляції. В нинішніх умовах господарювання, цей показник впливає найбільше.

Ситуації, коли аудиторські фірми невинновано завищують, або необґрунтовано занижують ціни є поширеними на ринку аудиторських послуг. Звичайно, це впливає на систему формування конкурентної ціни та саму довіру споживача до якісних послуг.

Визначення вартості послуг – це складний процес, який має багато нюансів, але ціна завжди повинна бути обґрунтована і прозора, замовник повинен чітко розуміти, за що він платить і що отримає в результаті надання послуги.

Таким чином, на даний момент часу в Україні не існує єдиної методології визначення ціни на будь яку аудиторську послугу, але зазвичай спирається на суб'єктивну оцінку інтелектуальних витрат. Цей процес контролюється самими директорами фірм та ринковою кон'юнктурою. І саме тому головними елементами ціноутворення повинні бути обґрунтованість та прозорість.

Використані джерела:

1. Міхєєва К. Д., Салямон В. П. Ціна і цінність аудиторських послуг URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2017/8.pdf

2. Офіційний веб-сайт Палата аудиторів і бухгалтерів України URL: <https://www.pabu.com.ua/ua/>

СУТНІСТЬ ТА СКЛАД ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

М.О. Урясьєв, здобувач 3-го рівня вищої освіти

*Науковий керівник: Л.О. Волощук, д.е.н., проф. завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

В умовах стрімкого розвитку сучасного світу, прийняття рішень характеризується швидкістю. Запит керівництва полягає в отриманні інформації з різних джерел у формі, що дозволяє швидко спрогнозувати результати та ситуативні наслідки. Тому, найактуальнішим інструментом управління є його інформаційне забезпечення.

Інформаційне забезпечення – один з видів забезпечення процесів управління, що включає в себе сукупність інформаційних ресурсів, засобів, методів і технологій збору, обробки та видачі інформації, використовуваної в інтересах організації [1]. Якщо ж розглядати термін «інформація» з точки зору теорії управління, то інформація – сукупність відомостей про зміни, що відбуваються в системі і навколишньому її середовищі, яка зменшує ступінь невизначеності знань про конкретний об'єкт; обмін даними між людьми, людиною і машиною, машиною і машиною [2]. Важливою складовою інформаційного забезпечення підприємства є інформаційні технології, під якими розуміють сукупність засобів і методів збирання, реєстрації, обробки, накопичення і доведення до користувача необхідних даних в системі організаційного управління на основі застосування засобів обчислювальної техніки [3].

В нинішній час у розвинутих країнах Заходу активно розповсюджується і безперестанно удосконалюється логістичний підхід до організації управління на основі концепції TQM (Total Quality Management) – тотального (комплексного) управління якістю. Згадана концепція має достатньо прагматичну мету – збереження і посилення конкурентних переваг підприємства за рахунок більш високої якості, при цьому поняття якості трактується комплексно. Це і якість сировини та готової продукції, технологічного й організаційного процесу, і, нарешті, якість обслуговування. Роль і значення подібного логістичного підходу до організації і функціонування управління неможна недооцінювати, так як він припускає кардинальну зміну обсягу, складу та якості інформації.

Логістичним продовженням TQM в управлінні грошовими потоками підприємств і організацій, є система TCM (Total Cash Management) - тотальне управління грошима. Суть TCM проявляється в практичній реалізації таких двох принципових положень: 1) всі аспекти діяльності підприємства повинні залучати наявні в розпорядженні або принципово доступні грошові ресурси; 2) кожний працівник підприємства може здійснити вплив на стан грошових ресурсів [4].

Приймаючи в якості орієнтиру концепцію TCM, необхідно переглянути існуючі підходи до логістичного інформаційного забезпечення управління грошовими потоками. Для цього необхідно розглядати підприємство як єдину інформаційну систему, виділяючи два потоки інформації: зовнішній та внутрішній. Зовнішня інформація характеризує всі процеси і явища, що відбуваються за межами згаданого підприємства, але які мають для нього певне значення. Зовнішні інформаційні потоки підприємства включають у себе міжнародні, економічні, політичні, конкурентні, ринкові та інші потоки.

З цієї точки зору, зовнішня інформація, яка необхідна для прийняття управлінських рішень з оптимізації грошових потоків, в основному, прогнозна і може бути поділена на ринкову та законодавчу [4].

До зовнішньої ринкової інформації відносяться: цінова еластичність товару; еластичність попиту товару за доходами споживачів; прогноз зміни платоспроможності споживачів продукції; прогноз зміни якості виробленого товару; частка фірми у загальному обсягу продажів товару на ринку; прогноз зміни поставок товару конкурентами.

До зовнішньої законодавчої інформації відносяться дані про правила здійснення розрахунків, відображення операцій в обліку та звітності, чинних податків і можливих змін податкової системи як за складом податкових платежів, так і за ставками цих платежів. До джерел зовнішньої інформації можна віднести: нормативно-правові акти з питань обліку й оподаткування, здійснення розрахунків, ведення бізнесу та ін.; матеріали та дані інформаційних агентств (прогнози, рейтинги); матеріали та дані, представлені клієнтами і партнерами підприємства [4].

Внутрішня інформація характеризує внутрішнє ділове середовище конкретного підприємства. До внутрішньої інформації, яка представляє інтерес для розробки і прийняття рішень з управління грошовими потоками, можна віднести такі дані: обсяги виробництва і продажів продукції за кожною асортиментною позицією в натуральному вираженні; ціни товарів за товарними позиціями, за періодами та сегментами, в яких реалізуються згадані товари; рентабельність виробництва в цілому по підприємству та за окремими товарними позиціями; загальні поточні затрати на виробництво продукції; структура собівартості продукції за змінними і постійними затратами та ін.

До внутрішньої інформації можна також віднести прогнозну інформацію про грошові потоки на майбутній період. Відтак, в якості внутрішніх джерел інформації можуть виступати: а) система внутрішнього документообігу; б) облікові реєстри управлінського, фінансового та стратегічного обліку; в) внутрішній звітність.

Використані джерела:

1. Волощук Л.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства / Л. О. Волощук // Праці Одеського політехнічного університету. – 2011. – № 2. – С. 329-334.
2. Макарчук О. Г. Информационно-аналитическое обеспечение стратегического управления сельскохозяйственным предприятием / О.Г. Макарчук // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес № 181. – 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studbooks.net/54070/menedzhment>.
3. Денисенко, М. П. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством / М. П. Денисенко, І. В. Колос // Економіка та держава. – 2006. - № 7. – С. 19-24., Режим доступу до журн.: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/22141>
4. Смирчинський В. Інформаційне забезпечення логістичної системи управління фінансовими потоками підприємств [Електронний ресурс] / Валентин Смирчинський // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2014. – Вип. 1 (10). – С. 194-202. – Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014/14svvfpp.pdf>.

НЕЗАДОВІЛЬНІ УМОВИ ПРАЦІ ТА ВІДСУТНІСТЬ КОНТРОЛЮ ЯК ПРИЧИНИ КАСОВИХ МАХІНАЦІЙ У СФЕРІ РИТЕЙЛУ

М.О.Філатова, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

*Науковий керівник: О.В. Побережець, д.е.н., проф., професор кафедри обліку і фінансів
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса*

Сьогодні середні та малі об'єкти у сфері ритейлу найчастіше використовують традиційну модель торгівлі «касир (продавець) – покупець» і лише деякі переходять до технології самообслуговування. Продавці та касири – це співробітники, які мають безпосередній контакт з кінцевим споживачем та продають товар, обмінюючи на грошові кошти. Тому важливим питанням є відбір даного персоналу, який повинен вміти професійно спілкуватися з покупцями, мати навички продажів, правильно оформлювати касову документацію та дотримуватися касової дисципліни. Невідповідність найнятого співробітника даним критеріям призводить до його неефективної праці, недобросовісного відношення до обов'язків та, навіть, вчинення махінацій. Тому завданням контрольно-облікової системи в цьому аспекті є запобігання спробам махінації продавців, адже поведінка та підхід продавця до виконання своїх функціональних обов'язків впливає не лише на безпосередній економічний ефект від діяльності компанії, але і на її імідж та сприйняття продукту споживачем. Саме умови праці є одним із вирішальних чинників дотримання продавцями правил компанії та забезпечення їх ефективного функціонування.

Законність здійснення обліку касових операцій регламентується чинним законодавством України і визначається на основі нормативно-правових документів. Сьогодні основою порядку ведення касових операцій є Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні від 29.12.2017 р. № 148. Тому сьогодні за визначенням, оприбуткування готівки – це проведення суб'єктами господарювання обліку готівки в касі на повну суму її фактичних надходжень у касовій книзі/книзі обліку доходів і витрат.

Касир є відповідальною особою в касі підприємства. Загальні вимоги до працівників цієї професії передбачено Довідником № 336. Загалом, найважливішою є матеріальна відповідальність касира за зберігання довірених йому підприємством матеріальних цінностей і у встановленому чинним законодавством України порядку він несе відповідальність за їхнє зберігання і зобов'язується:

- дбайливо ставитися до переданих йому на зберігання матеріальних цінностей, вживати всілякі заходи для запобігання збитку, псування, втрат;
- вчасно повідомити керівнику підприємства про будь-яку обставину, що загрожує зберіганню довірених йому цінностей;
- здійснювати прийом і видачу грошових та інших цінностей за документами, підписаними керівником підприємства і головним бухгалтером;
- брати участь у інвентаризації каси.

Неправильні дії касира чи продавця можна розділити на дві основні групи: мимовільні та навмисні. Мимовільні дії можна назвати помилковими, адже вони можуть відбуватися через психічне напруження, емоційне виснаження або навіть фізичне навантаження. Навмисні дії відбуваються з ініціативи продавця з усвідомленням ним, що вони є неправомірними, їх можна назвати махінаціями.

Касові махінації – це сукупність несумлінних дій, направлених на отримання певної вигоди співробітником при здійсненні касових операцій. Характеристиками касових махінацій є: повторюваність, прихованість, неправомірність, корисність для продавця-махінатора та втрати для покупця.

Основними причинами здійснення касових махінацій продавцями є особливості характеру та поведінки продавця, недостатній контроль з боку керівництва, відсутність мотивації та незадовільні умови праці, серед яких низький рівень заробітної плати, відсутність надбавок та премій, несправедлива матеріальна оцінка виконаної роботи.

Класичними схемами касових махінацій є:

1. Недодача решти. Згідно до постанови Нацбанку [1] касир при розрахунку і видачі решти повинен округлювати загальну суму при відсутності монет у касі (підприємства або самі касири повинні забезпечувати розмінними монетами каси) на користь покупця, або на користь продавця, якщо це стосується суми, меншої за 5 копійок. При цьому у сучасних ритейл-точках касири відступають від постанови та закругляють решту на свою користь навіть більше, ніж на 50 копійок. Іншим видом даної схеми касової махінації є применшення номіналу отриманої купюри від покупця. Наприклад, касир отримав купюру номіналом 500 грн., при цьому решту видає, наче з купюри у 200 грн.

2. Невідповідність кількості товарів в чеку або в пакуванні фактично проданому [2]. Дана схема найчастіше супроводжується невидачею чеку, або видача з затримкою, після чого покупець вже не буде його забирати, тим самим позбавляючи себе можливості звірити фактичний товар з чеком.

3. Видача товару без внесення в систему [2]. Касир віддає товар покупцеві, отримуючи натомість за нього гроші, при цьому в системі оборту товарів та грошових коштів магазину він не відображається, тим самим касир отримує надлишок у касі на суму невнесеного товару. Дана схема викривається при обліку фактично наявного товару у магазині у вигляді недостачі по ньому.

4. Товар з уцінкою продається як звичайний. Часто в магазинах уціняють товар, який придатний до споживання, але має певні деформації, гірший зовнішній вигляд чи близькі до закінчення строки придатності. Такий товар позначають відповідним маркуванням та продають зі знижкою, при цьому касир часто продає товар по звичайній ціні, проводячи його в системі як товар з уцінкою, різницю залишає собі.

5. Неправомірне оформлення повернення товару. У цьому випадку шахрайству допомагають самі покупці, які не беруть чек після повернення грошей. Касир оформляє повернення товару, а потім скасовує чек та забирає пробиту суму собі [3].

Указ Президента України від 20.06.2019 р. № 418/2019 скасував Указ Президента України "Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки" від 12.06.1995 р. № 436/95.

Тож сьогодні бізнес може забути про штрафи:

- а) за перевищення встановлених лімітів залишку готівки в касах – у двократному розмірі сум виявленої понадлімітної готівки за кожний день;
- б) за неопробуткування (неповне та/або несвоєчасне) опробуткування у касах готівки – у п'ятикратному розмірі неопробуткованої суми;

в) за перевищення встановлених строків використання виданої під звіт готівки, а також за видачу готівкових коштів під звіт без повного звітування щодо раніше виданих коштів – у розмірі 25% виданих під звіт сум.

Сьогодні штрафи за порушення Закону про РРО (реєстратор розрахункових операцій) не застосовують до завершення воєнного стану, окрім санкцій за порушення під час продажу підакцизної продукції (п. 12 Прикінцевих положень Закону про РРО; ч. 6 п. 3 розд. II Закону № 2120) [4].

Виходить, що залишився штраф – 300 НМДГ (неоподаткований мінімум), якщо проводяться розрахункові операції через РРО/ПРРО без режиму програмування найменування кожного підакцизного товару із зазначенням коду товарної підкатегорії згідно з УКТ ЗЕД, ціни товару та обліку його кількості (п. 7 ст. 17 Закону про РРО).

Отже, система обліку торгової точки повинна бути налаштована так, щоб сприяти мінімізації чи усуненню касових махінацій. Використанні класичних схем шахрайства можна попередити, налагодивши ефективну систему контролю. Вона повинна включати встановлення сучасних систем відеоспостереження зі звуком, переоблік при перезміні продавців, фактичну періодичну перевірку наявності товару в магазині, раптову перевірку готівки у касі, постійну інкасацію та вилучення надлишку з каси.

Іншим аспектом боротьби з махінаціями є налагодження сприятливих умов праці. Перш за все, це стосується гідного рівня оплати праці, при якому співробітник буде відчувати справедливість між обсягом роботи та матеріальною оцінкою. По-друге, можна використати систему премій та надбавок для працівників, які не мали порушень в касовій дисципліні та при обліку товару, а також систему штрафів при відповідних порушеннях. По-третє, можна мотивувати співробітників до незаперечного виконання правил касової поведінки шляхом встановлення цього пункту критеріям до звання «кращого касиру року», або підвищенням по кар'єрним сходам лише тих касирів, які не мали проблем з дотриманням касової дисципліни.

Використані джерела:

1. Постанова Нацбанку від 15 березня 2018 року №25 «Про оптимізацію обігу монет дрібних номіналів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0025500-18#Text> (дата звернення: 19.10.2022)

2. Шахрайство на касі. Скільки втрачають власники бізнесу. Статистика від компанії Glaz Systems. URL: <https://retailers.ua/uk/news/management/10889-vorovstvo-na-kasse-skolkoteryayut-sobstvenniki-biznesa-statistika-ot-kompanii-glaz-systems> (дата звернення: 19.10.2022)

3. Махінації продавців. Як бути? URL: <https://torgsoft.ua/articles/stati/maxinaczii-prodavczov-kak-byit/> (дата звернення: 19.10.2022).

4. Закон України: Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» № 265/95-ВР від 06.07.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.10.2022).

ОЦІНЮВАННЯ ФІНТЕХ-КОМПАНІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ

*Т.Т.Т. Чан, асистент кафедри обліку, аналізу і аудиту
А.С. Поліщук, здобувачка 1-го рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська політехніка», м.Одеса*

Технології стали невід'ємною частиною сучасного суспільства. В результаті інтеграції технологій і фінансів виникла нова галузь під назвою фінтех. Fintech допомагає пришвидшити та спростити грошові операції, а також створює нові можливості. Зараз в Україні більшість фінтех компаній лише розпочинають свою діяльність, та навіть не мають жодних фінансових результатів діяльності. Але ж державі й інвесторам потрібно розуміти чи буде мати успіх той чи інший фінтех проект для вкладання грошей. Проблема полягає в пошуку оптимального методу оцінки фінтех-компаній, методика обґрунтовується в залежності від стадії розвитку компанії, для компаній, які вже вийшли на ринок і отримують прибуток, використовуються кількісні методи. Тоді як для компаній на стадії стартапу використовуються якісні методи, наприклад, метод Беркуса. Обґрунтування якісного методу в фінтех-компаніях описано в (Berkus, 2012). Розглянутий метод Беркуса відноситься до оцінки вартості інноваційних компаній на стадії стартапу, запропонований американським приватним венчурним інвестором Дейв Беркус. Особливість методу у тому, що не передбачає використання історичних фінансових показників компанії чи прогнозування майбутніх грошових потоків. На думку автора методу, прогнозування майбутніх доходів за допомогою класичних моделей дуже рідко реалізується в житті, тільки в одному випадку із тисячі. Тому Дейв Беркус запропонував концепцію оцінки вартості фірми, за якої автор повинен відповісти на одне питання, досягне чи компанія доходу в 20 мільйонів доларів через 5 років здійснення діяльності. У разі, якщо відповідь є позитивною, необхідно оцінити кожну із зазначених характеристик у межах представленого діапазону від 0 до 500000 тис. доларів. Таким чином, відповідно до даного методу, максимально можлива вартість. Підприємства на етапі зародження неспроможна перевищувати 2,5 мільйона доларів [2]. У рамках фінтех компаній застосування методу здається логічним і простим, оскільки всі описані характеристики можуть бути легко оцінені для компанії.

Насамперед, варто зазначити, що більшість фінансових компаній можна назвати молодими. Також очевидно, що до них можна застосувати термін швидкозростаючих, оскільки ми спостерігаємо щорічне стрімке зростання та розвиток таких компаній. Дані зауваження прояснюють деякі з описаних нижче особливостей.

Серед основних особливостей фінтех компаній можна назвати:

- а) Відсутність багаторічних даних;
- б) Особлива крива темпу зростання та яскраво виражений розвиток за фазами життєвого циклу;
- в) Нетрадиційні методи фінансування;
- г) Низька частка матеріальних активів;
- д) Масштабованість;
- е) Інноваційність;
- ж) Відсутність строгих регулятивних режимів.

Саме ці особливості дозволяють цим компаніям не лякатися труднощів і працювати в такий тяжкий час для української економіки під час воєнного стану, створювати робочі місця і заохочувати іноземні інвестиції. Наприклад, як українська компанія Zeely отримала грант від Google на розвиток технологій. Для методу Беркусу було зроблено припущення, що діяльність компанії Zeely зможе досягти доходу в 20 мільйонів доларів. Далі було проведено оцінку якісних характеристик компанії. Першою оцінюваною характеристикою є ідея. Подібні

платформи вже існують, однак, часто вони вимагають великої плати, на відміну від розглянутого стартапу. Наступною характеристикою є прототип, що означає наявність унікальні, добре розроблені технології. Саме процес автоматизації процесу створення орієнтованого на продаж сайт, вирви продажів, автоматичний запуск онлайн-реклами Facebook та Google, інтеграцію з CRM-системою та аналітикою всього за кілька кліків є унікальним. Третя характеристика передбачає оцінку команди управління. CEO & Founder має досвід роботи у стартапах і 3 роки пропрацював у Google, створюючи та вдосконалюючи веб-сайти компаній. Проте, решта команди співзасновників проекту не мають досвіду в роботі з подібними проектами, тому що є студентами. Щодо стратегічних зв'язків CEO Founder компанії є засновником/ співробітником інших компаній сфери фінтех, що сильно знижує ринковий ризик за рахунок обізнаності управління компанії у роботі галузі, а також передбачуваного наявності необхідних зв'язків. Остання характеристика оцінює, наскільки добре компанія просуває свої послуги і чи почала компанія здійснення своєї діяльності. На сьогоднішній день компанія Zeely тільки починає набирати базу клієнтів за допомогою можливості реєстрації на сайті. Було проаналізовано інтернет-джерела у пошуках інформації про компанію та реклами, і знайдені лише соціальні мережі та вебсайт. Відповідно, дана характеристика одержує низьку оцінку. Результати оцінки характеристик представлені у таблиці 1 в доларах США.

Таблиця 1 – Оцінка компанії Zeely методом Беркуса

Якісна оцінка Zeely	Значення
1. Ідея	\$400 000
2. Прототип	\$400 000
3. Кваліфікована управлінська команда	\$100 000
4. Стратегічні зв'язки	\$150 000
5. Просування продукту або започаткування діяльності	\$100 000
Вартість компанії Zeely	\$1 150 000

Підсумкова вартість компанії за методом Беркус оцінюється в 1,060 мільйонів доларів США. Метод включає деякі характеристики фінтех-компаній та здатний оцінити їх, однак, за межі 2,5 мільйона, проте він може не відображати реальну вартість стартапів фінтех-галузі.

У рамках цієї роботи було розкрито поняття фінтех-компанії, проаналізовано та виявлено особливості фінтех-галузі. У емпіричній частині роботи було проведено якісний аналіз методом Беркуса Zeely (однієї з початківців фінтех компаній в Україні). Оскільки популярність фінтех-компаній зростає помітними темпами, а універсальних методів вартісної оцінки таких компаній все ще не існує, це може бути передумовою подальшого дослідження питання. Ймовірно, після років, коли на ринку з'явиться більше зрілих фінтех-компаній, буде можлива побудова більш точних оціночних моделей, які, крім припущень та теорії, будуть засновані на середньостатистичних історичних даних. Такі компанії залучають іноземні інвестиції, підвищують репутацію та рейтинг країни у сфері Інтернет-технологій та допомагають реабілітуватися економіці у воєнний час.

Використані джерела:

1. Lee, D. K. C., & TEO, G. S. Z. J. Emergence of FinTech and the LASIC Principles // Journal of Financial Perspectives, 3(3), 1. 2015. С. 3-24.
2. Buckley, Ross & Arner, Douglas & Barberis, Janos. (2016). The Evolution of Fintech: A New Post-Crisis Paradigm?. Georgetown Journal of International Law. 47. 1271-1319.
3. M.V. Kotova. The theoretical and methodological basis of startups valuation. Economy: realities of time. 2014. – No 1 (11). – p. 107-112.
4. <https://zeely.app>

БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

А.О. Частюк, здобувачка 2-го рівня вищої освіти
О.М. Рибалко, к.е.н., доц., професор кафедри обліку і оподаткування
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

Бюджетування відіграє важливу роль на підприємстві, у його розвитку та діяльності. Бюджетуванням зветься планування майбутніх господарських операцій за рахунок укладеного бюджету, для того щоб дане підприємство не тільки функціонувало в стандартному режимі, а й мало можливість подальшого розвитку, плануючи свої дії протягом установлених строків бюджету.

В свою чергу бюджетом зветься затверджений документально план доходів та витрат на певний період. Це головний регулюючий документ для підприємства, що виділяє певну суму на певний період для його подальшої діяльності.

Процес бюджетування дозволяє заздалегідь зрозуміти керівництву, на що йому розраховувати в певному звітному періоді, на який складається сам бюджет; де можливе скорочення витрат, або є можливість для їх збільшення; і взагалі, як розподілити суму бюджету на заданий період, щоб підприємству було комфортно функціонувати, і не вийти в мінус [1].

Бюджет підприємства складається у натуральному або грошовому вираженні і визначає потребу підприємства в ресурсах, необхідних для отримання прогнозованих доходів.

У стані ринкової невизначеності необхідно прогнозувати майбутнє, передбачати можливі зміни умов діяльності за допомогою випереджаючого планування та контролю, тобто з допомогою системи бюджетування.

Система бюджетування охоплює як в цілому організацію, включаючи виробництво, реалізацію, розподіл, фінансування, так і підрозділи, що займаються окремими видами фінансово-господарської або виробничої діяльності. Бюджети включаються до більшості контрольних систем організації, у тому числі широко використовуються в системі обліку і калькулювання за нормативними затратами [2].

Бухгалтерський облік тісно пов'язаний з кошторисним (бюджетним) плануванням і контролем, які є його складовою частиною. Складні ринкові процеси, з одного боку, впливають на коливання обсягів виробництва і реалізації продукції, з іншого — впливають на поведінку витрат, а отже, і на прибуток. Щоб виявити і проаналізувати динаміку виробництва, потрібна інформація про витрати, не перекручена штучним розподілом накладних витрат за видами продукції.

Навіщо потрібен бюджет, та і взагалі, навіщо планувати доходи і витрати підприємства?

Наведу кілька аргументів нижче:

- а) Розуміти, де (коли?, як?, для кого?) підприємство збирається виготовляти та продавати продукцію;
- б) Розуміти, які ресурси потрібні підприємству для досягнення поставлених цілей;
- в) Підприємство змогло досягти показників ефективного використання залучених ресурсів, тобто вирішити задачу максимізації показника рентабельності чистих активів.

Бюджетування сьогодні – це показник якості управління в компанії, тому що за допомогою бюджетування розподіляються кошти на певні потреби, і за допомогою цього ефективно здійснюється діяльність підприємства.

Використані джерела:

1. Процес бюджетування на підприємстві URL:
<https://i.factor.ua/ukr/journals/sbuh/2010/august/issue-15/article-98308.html> (дата звернення
21.09.2022);

2. Бюджетування як управлінська технологія URL:
http://ni.biz.ua/13/13_3/13_34930_byudzhetrovanie-kak-upravlencheskaya-tehnologiya.html (дата
звернення 21.09.2022).

СЕКЦІЯ 3. ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА РОЗВИТКУ

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

А.А. Балан, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
О.О. Степанченко, д.ю.н., доц., професор кафедри обліку, аналізу і аудиту
О.Є. Бурлака, здобувачка 1-го рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Для початку потрібно навести визначення «діджиталізація». Багато авторів наводять свій погляд на цей термін проте головна суть в проникненні інформаційних та цифрових технологій разом з автоматизацією на усі рівні бізнес-процесів, виробництва та повсякденного життя населення. Важливо також зазначити, які переваги отримує економіка від діджиталізації.

Однією з важливих і головних причин є оптимізація бізнес-процесів, це про налагоджену взаємодію з клієнтами, партнерами та внутрішні процеси. Перевагами для бізнесу є: вища ефективність працівників, зменшення впливу людського фактору, не прив'язаність до певного місця працівники, швидкий доступ, спрощення комунікації, зменшення витрат та як наслідок, підвищення конкурентоспроможності підприємства. Також науковці відзначають, діджиталізація допомагає у детінізації бізнесу, що, зокрема, особливо важливо для економіки України. Але є і інша сторона цих процесів: одна з найголовніших проблем є скорочення працівників. і навчання тих, хто залишився.

Причини, які призупиняють діджиталізацію в українській економіці:

- а) недостатня проінформованість про переваги цифрових технологій, в наслідок цього низький попит та ринок таких продуктів та послуг ненаповнений;
- б) інноваційних рішень доволі мало створюється в Україні, і в той же час їх основна платоспроможна аудиторія знаходиться за кордоном;
- в) доволі низький рівень автоматизацій процесів через відсутність культури впровадження технологічної освіти в закладах вищої та середньої освіти;
- г) поширення культури інноваційних підприємств [1].

Згідно з діаграмою, наведеною на рис. 1, виявлено, що найвищий рівень діджиталізації у різних 4 сферах є у Фінляндії, Данії та Нідерландах. Їх індекс сягає майже 70%.

У таблиці 1, яка є уточнюючою до визначеної діаграми, наведено для порівняння країни з найкращими та найгіршими показниками діджиталізації процесів у Єврейському Союзі та середня по ньому. Отже, було виявлено, що рівень впровадження електронних послуг в державному секторі у Румунії у 4 рази нижче чим у Фінляндії та в 3 рази – по ЄС. Також варто зазначити рівень інтеграції цифрових технологій майже в 4 рази менший чим у країни №1, та майже в 3 р. – відносно союзу. Щодо рівня під'єднаності, то він приблизно однаковий по всій Європі. І згідно останнього критерія населення Фінляндії більше чим в 2 рази обізнаніше населення Румунії у використанні цифрових технологій.

Щодо важливості українського внеску та перспектив розвитку діджиталізації в ЄС варто зазначити, що Україна за останні роки дуже швидко наростила потенціал взв'язку з володінням розвиненого людського капіталу. Українська сфера інформаційно-комунікаційних технологій налічує приблизно 220 тисяч кваліфікованих спеціалістів. Також варто зазначити, що і в сфері електронних державних послуг було зроблено великий стрибок, наприклад, ще у 2019 досвід користування онлайн публічними послугами мали всього лиш 300 тисяч українців, а вже у 2022 більше 17 мільйонів за допомогою за стосунку Дія. Це найбільший цифровий проект, з яким мали справу українці. Проте є багато галузевих та локальних цифрових рішень, якими користуються громадяни як в звичайному житті так і на роботі.

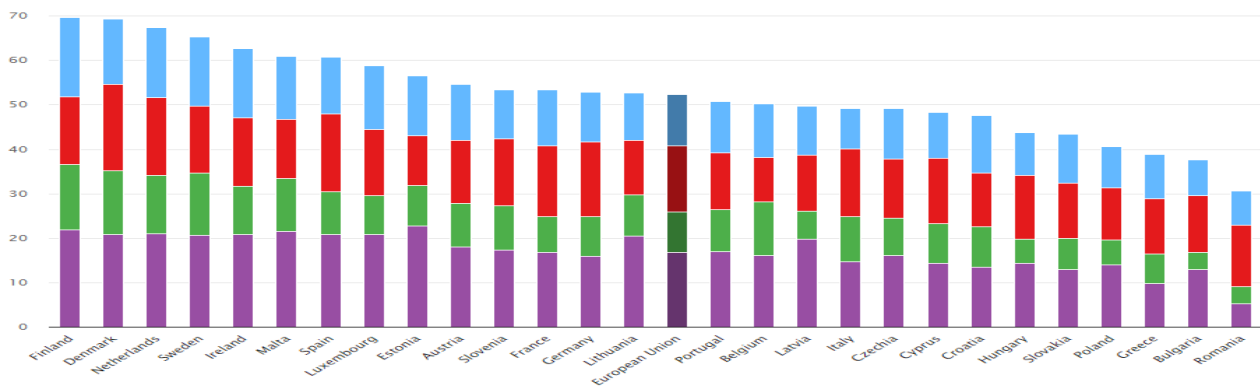

Рисунок 1 – Рівень застосування діджиталізації в економіці та суспільстві в Європейському Союзі в 2022 році [Складено авторами на основі [2]]

Примітки: **■** - людський капітал (навички користувача мережі інтернету); **■** - доступ; **■** - інтеграція цифрових технологій; **■** - цифрові державні послуги.

Таблиця 1 – Рівні цифровізації послуг у Фінляндії та Румунії, а також зведена інформація по Європейському союзу згідно даних Європейської комісії [2]

Країна	Рівень цифровізації послуг в державному секторі, %	Рівень впровадження цифрових технологій, %	Рівень під'єднаності, %	Рівень навичок населення, %	Загальний рівень, %
Фінляндія	21,8	14,8	15,1	17,8	69,5
ЄС	16,8	9,02	15,0	11,4	52,22
Румунія	5,26	3,79	13,8	7,73	30,58

Варто зазначити і приклади використання цифрового потенціалу в інших високорозвинених промислових країнах. Наприклад США використовує 18%, далі Велика Британія трішки менше – 17%, і Німеччина 10%. Для кращого розуміння потрібно навести данні про Україну – менше 1%. Отже, як на початку було зазначено, висока ціна діджиталізації призупиняє її впровадження та розвиток як на державному рівні так і на підприємствах.

Також є особливість у тому хто стає рушієм в змінах:

- на державні послуги не дуже впливає бажання громадян. Проте реорганізація взаємодії залежить від тих, хто там працює та управляє діяльністю наприклад, міністерств;
- у приватному секторі учасники більш охоче та завзятіше реагують на бажання клієнтів тому там новинки впроваджуються аби клієнту було зручніше, а в результаті отримати від нього перевагу. Серед впроваджень: можливість покупок в Інтернет-просторі, автоматичною оплатою або за допомогою Інтернет-банкінгу(додатків), можливістю доставки в зручне обране місце та та за певний проміжок часу.

Отже, діджиталізація економіки відбувається поки що дуже повільно відносно існуючого потенціалу. Але Україна має гарні можливості цифровізації процесів за допомогою залучення іноземних інвестицій та доволі великого професійного ком'юніті.

Використані джерела:

1. Стратегія розвитку цифрової економіки- <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-2>
2. Індекс цифрової економіки та суспільства в Європейському Союзі, [https://digital-agenda-data.eu/charts/desi-components#chart={%22indicator%22:%22desi%22,%22breakdown_group%22:%22desi%22,%22unit-measure%22:%22pc_desi%22,%22time-period%22:%222022%22}](https://digital-agenda-data.eu/charts/desi-components#chart={%22indicator%22:%22desi%22,%22breakdown_group%22:%22desi%22,%22unit-measure%22:%22pc_desi%22,%22time-period%22:%222022%22)

BADANIA MARKETINGOWE W KONTEKŚCIE ZAPEWNIENIA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO I ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTWA

*Iryna Bashynska, Doctor of Economics, professor
Odessa Polytechnic National University, Ukraine
AGH University of Science and Technology, Poland*

*Olha Prokopenko, Doctor of Economics, professor
Estonian Entrepreneurship University of Applied Sciences, Tallinn, Estonia,
Collegium Mazovia Innovative University, Siedlce, Poland*

*Sergii Illiashenko, Doctor of Economics, professor
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, Ukraine,
University of Economics and Humanities, Bielsko-Biala, Poland*

Podstawowym celem rynkowych marketingowych badań jest zbiór, obróbka, systematyzacja i analiza informacji, niezbędnej dla podjęcia uzasadnionej, ekonomicznie efektywnej decyzji w zarządzaniu [1-4]. Badania rynkowe przeprowadzają według takich kierunków:

1. Analiza makrośrodowiska w ramach której badają wpływ środowiskowych czynników zwłaszcza na procesy oraz działalność konkretnego przedsiębiorstwa. Tę czynniki ustalają pole działalności rynkowej przedsiębiorstwa, dlatego koniecznym celem wspomnianej analizy jest określenie możliwych kierunków rozwoju, zazwyczaj, z uwzględnieniem szczególnych właściwości samego przedsiębiorstwa .

2. Badanie konsumentów. Przede wszystkim ustalają realnych i potencjalnych konsumentów, później specyfikę i strukturę potrzeb konsumentów, ich możliwe reakcję na środki promowania konkretnych towarów na rynku. Celem analizy – określenie „swego” konsumenta, jego rzeczywistych potrzeb i zapotrzebowań.

3. Badanie motywów zachowania konsumentów na rynku.

W procesie analizy ustalają nie tylko ich gusty i przyzwyczajenia, zwyczaje i skłonności, ale i ich wewnętrzne motywy, co daje możliwość prognozowania cech zachowania pewnych grup konsumentów w przyszłości, reakcję na celowe działania producenta (sprzedawcy), oraz na zmiany sytuacji rynkowej. Prawidłowa interpretacja tych danych pozwoli nam wyprodukować takie towary, które zdecydowanie będą cieszyć się popytem oraz adekwatną strategią ich promowania na rynku.

4. Własna analiza rynku przedsiębiorstwa. Zazwyczaj ją przeprowadzają według konkretnego rodzaju wyrobów czy grupy jednakowych wyrobów czy usług. Celem jest ustalenie popytu, jego ilościowej oceny (wielkość rynku) oraz tendencji zmian (długoterminowych, sezonowych itd.). Przy tym oceny powinny odzwierciedlać jak ogólną sytuację na rynku konkretnych modyfikacji produktu, tak i podział popytu według segmentów rynkowych, pozycji przedsiębiorstwa, co jest analizowane (udział rynku), a także elastyczność popytu w stosunku do ceny.

Wielkość rynku – ilość towaru o pewnych charakterystykach, która może być zrealizowana w ciągu określonego okresu (zazwyczaj w ciągu roku). Rozróżniają potencjalną i faktyczną wielkość rynkową. Potencjalną może być ta wielkość, jeżeli nią będą objęte wszystkie możliwe konsumenci, faktyczna pojemność wyznacza się według zakresów realizacji dla już istniejących konsumentów.

Zadaniem marketingowym jest maksymalnie przybliżenie faktycznej pojemności do potencjalnej. Wyniki analizy zgodnie z danym kierunkiem dają nam odpowiedzi na postawione pytania: na jakie obszary rynku docelowo swrócić uwagę, jakie są ich granicy, w jakiej ilości trzeba produkować itd.

5. Badanie produktu (wyrobu czy usługi) pokazują, z jednej strony, jakie towary chce mieć konsument, co on najbardziej ceni w danym produkcie (designie, poziom techniczny, wygodę w zastosowaniu, remont i obsługę itd.), a z drugiej strony – jaką wiedzę na temat nowych (modyfikowanych) produktów można dać konsumentom, na jakie ich parametry w pierwszej kolejności trzeba zwrócić uwagę przy produkcji oraz promowaniu na rynku. Oprócz tego, wyniki badań dają możliwość wyznaczyć, w jaki sposób trzeba wyróżniać wyroby z szeregu analogicznych towarów (pozycja na rynku), do kogo powinni być skierowane środki stymulujące konsumpcję, co wygrywa konsument, który nabył towar itd.

6. Badanie konkurentów, form i stopnia konkurencji. Przede wszystkim, ustalają główną konkurencję, później analizują ich silne i słabe strony: produkcję, zbytni, politykę towarową, zasoby ludzkie, stan finansowy itd. w porównaniu do analizowanego przedsiębiorstwa. Porównują własną produkcję i produkcję konkurentów w stosunku cena/ jakość, określają formę konkurencji – cenowa albo jakościową konkurencję, poziom (intensywność) konkurencji. Porównują do własnych bieżące i perspektywiczne cele konkurentów, definiują do jakich sfer działalności starają się przeniknąć. Celem takiej analizy jest ustalenie przewag konkurencyjnych oraz ocena szansy zwycięskiej w konkurencji.

7. Analiza firmowej struktury rynku, która odzwierciedla system korelacji i relacji subiektów rynkowych: producentów, dostawców, pośredników, konsumentów, konkurentów itd. Informację o subiektach rynkowych zbiera się przez pewną ilość lat, systematyzuje się i strukturalnie sporządza się w formie informacji o firmie. Typową strukturą jest: dokładna i skrócona nazwa; informacja na temat adresów prawnych, kont bankowych, danych logistycznych, rodzaj działalności oraz nomenklatura podstawowej produkcji; skala (wartość aktywów, obrót towarowy); etapy rozwoju oraz główne wskaźniki ekonomiczne, struktura organizacyjna przedsiębiorstwa, itp. Informację o spółkach wpisują do komputerowej bazy danych, gdzie ona może być systematyzowana według adresów, towarów, branżowych i innych cech. Tego rodzaju informacje mogą być dostępne w agencjach marketingowych w postaci CD nośników komputerowych lub odrębnej publikacji.

O tym jak ważne badania rynkowe świadczy ten fakt, że w Stanach Zjednoczonych więcej niż 90% firm przemysłowych i firm usługowych przeprowadzają wspomniane badania. W Niemczech i Wielkiej Brytanii – około 75 %. Skuteczna organizacja marketingowa wymaga odpowiednich badań marketingowych, racjonalnego podziału funkcji i obowiązków między jednostkami i wśród poszczególnych specjalistów.

Użyte źródła:

1. Prokopenko O., Omelyanenko V. Marketing aspect of the innovation communications development. *Innovative Marketing*, 2018, 14(2), pp. 41–49

2. Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу : монографія / С. М. Ілляшенко [та ін.] ; заг. ред. С. М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2008. – 615 с.

3. Башинська І.О. Маркетингові комунікації інноваційно-активного промислового підприємства: формування, інтеграція, розвиток: монографія. Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2012. – 199 с.

4. Prokopenko O.V. Consumer choice types in marketing of ecological innovations. *Actual Problems of Economics*, 2011, 116(2), pp. 109–116

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Л.О. Волощук, д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту
Алмазруей Сухайл Заєд Хамад Каміс, здобувач 3-го рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

Діяльність промислових підприємств у сучасних економічних умовах, незалежно від форми власності та організаційно-правової форми господарювання, схильна до постійних ризиків та загроз, що пов'язане з посиленням впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на їх функціонування. Одним з головних чинників забезпечення життєздатності, конкурентоспроможності та розвитку промислових підприємств вважається їх інноваційна діяльність. Водночас, інноваційна діяльність сама по собі є вагомим джерелом ризиків та негативно впливати на процеси забезпечення та рівень економічної безпеки промислового підприємства. Це обумовлює актуальність дослідження сутності інноваційної безпеки промислового підприємства, як такої складової економічної безпеки, що безпосередньо пов'язана із здійсненням інноваційної діяльності.

Незважаючи на велику кількість досліджень в сфері економічної безпекології та з питань управління економічною безпекою підприємств слід зазначити, що в розповсюджених класифікаціях функціональних складових економічної безпеки її інноваційна складова, як окремий об'єкт управління, майже не визначається [1]. В класифікаціях чинників економічної безпеки, як об'єктів управління, наведених в [2] також не знаходимо виокремлення чинника інноваційної діяльності. Водночас, слід зазначити, що управління іншими згаданими чинниками з метою забезпечення економічної безпеки також тісно пов'язані з інноваційною діяльністю підприємства. Так, конкурентоспроможність продукції та самого підприємства, майже в будь-якій галузі, та, особливо на висококонкурентному ринку, залежить від конкурентних характеристик, які залежать від інноваційності процесів управління, виробництва, реалізації та самої продукції.

Водночас, інноваційна активність може бути джерелом додаткових ризиків, створюючи додаткове навантаження на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. Явищем що безпосередньо поєднує інноваційну активність підприємства та його економічну безпеку є загрози та ризики інноваційної діяльності. Цей взаємозв'язок визначає особливості управління економічною безпекою на промисловому підприємстві, що є інноваційно-активним [3].

Управління економічною безпекою інноваційно-активних підприємств має бути цілісним комплексом методів, заходів і засобів, організаційних структур та управлінських відносин, що будується на принципах системності й акцентоване на управлінні змінами в забезпеченні безпеки підприємств, що працюють у динамічному середовищі та активно еволюціонують, спрямоване на захист підприємства від небезпек і загроз, забезпечення його активного інноваційного розвитку.

Врахування особливостей управління економічною безпекою на інноваційно-активних підприємствах вимагає застосування окремих специфічних підходів до управління. Одним з таких підходів, на думку деяких фахівців, може стати виокремлення такої складової фінансово-економічної безпеки підприємства, як «інноваційна безпека» [4]. Назви такого явища, як окремого об'єкту досліджень, у різних авторів зустрічаються різні (інноваційна

безпека, безпека інноваційної діяльності, безпека інноваційного розвитку, інноваційна складова економічної безпеки тощо), водночас в принциповій сутності вони збігаються – це складова та/або характеристика економічної безпеки підприємства, яка безпосередньо пов'язана з його інноваційною діяльністю.

Питаннями вивчення змісту та сутності інноваційної безпеки підприємства займаються А.Е. Варшавський, О.С. Власюк, О.А. Гавриш, О.М. Годуновський, О.С. Кириченко, П.І. Коренюк, Ю.В. Краснощоківа, В.В. Кулаженко, О.О. Маслак, Т.С. Максимова, О.О. Олейніков, О.В. Прокопенко, І.О. Ревак, А.І. Сухоруков, А.В. Шибін, В.Т. Шлемко, Л.А. Яремко. Разом з тим незважаючи на велику кількість досліджень та публікацій, серед науковців досі немає єдиного підходу щодо трактування суті поняття «інноваційна безпека». Серед ключових підходів можна визначити такі:

- інноваційна безпека розглядається як така складова економічної безпеки, яка забезпечує найбільш ефективне використання ресурсів і ринкових можливостей підприємства за рахунок впровадження інновацій. В такому розумінні інновації є шляхом забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства [1];

- інноваційна безпека – такий стан фінансово-економічної безпеки, що сприяє формуванню та найбільш ефективному використанню інноваційного потенціалу підприємства в процесі його інноваційного розвитку;

- інноваційна безпека підприємства – це процес забезпечення умов за яких нівелюється негативний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на стійкість й ефективність інноваційного процесу.

Отже, інноваційна безпека, що є ключовою в системі економічної безпеки сучасного промислового підприємства, безпосередньо пов'язана з загрозами та ризиками інноваційної діяльності. Відтак, саме загрози та ризики інноваційної діяльності виступають найбільш вагомими чинниками інноваційної безпеки, окремими об'єктами управління в процесі забезпечення економічної безпеки інноваційно-активного промислового підприємства, та потребують застосування окремих інструментів управління, зокрема аналітичних.

Використані джерела:

1. Волощук Л.О. Інноваційна та інтелектуальна безпека промислового підприємства як об'єкти управління в умовах його розвитку/ Л. О. Волощук, А. В. Крисенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 6 (28). – С. 53-62. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No6/53.pdf>

2. Орлик О. В. Аналіз факторів впливу на економічну безпеку підприємств та методи захисту від загроз і нейтралізації їх наслідків // Тренди та інновації в сучасній економіці: кол. монографія / за ред. О. С. Іванілова. – Харків: ХНУБА, 2015. – С. 154–165.

3. Волощук Л.О. Економічна безпека та інноваційний розвиток промислового підприємства: сутність та взаємозв'язок як об'єктів управління [Електронний ресурс] / Л.О. Волощук // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 6, (16). – С. 217-223. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/217-223.pdf>

4. Управління інноваційною складовою економічної безпеки : монографія у 4-х томах / за ред. д.е.н., професора Прокопенко О.В. (гол. ред.), к.е.н., доцента Школи В.Ю., к.е.н. Щербаченко В.О. – Суми: ТОВ «Триторія», 2017. – Т. II. – 284 с.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЄКТУ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

*Л.О.Волощук, д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

Проведені дослідження аналітичних інструментів управління економічною безпекою інноваційно-активного підприємства дозволили виявити певні недоліки, які, на наш погляд, призводять до формування внаслідок застосування таких інструментів недостатньої інформаційної бази для прийняття обґрунтованих управлінських рішень в сфері управління економічною безпекою інноваційно-активних підприємств [1]. Зокрема, відокремний вплив результатів інноваційної діяльності підприємства на загальні результати його фінансово-господарської діяльності досі майже не враховуються в системі показників аналізу фінансового стану та ефективності, та відповідно, інтегральних моделях оцінки фінансового стану які є й інструментами оцінки рівня економічної безпеки.

Серед основних напрямків удосконалення аналітичних інструментів управління економічною безпекою на інноваційно-активному підприємстві можна зазначити: 1) врахування специфіки інноваційної діяльності, як ключового чинника впливу на стан економічної безпеки інноваційно-активного підприємства; 2) врахування принципів превентивного та антисипативного управління, що передбачають використання аналітичних інструментів на випередження – за для попередження загроз та ризиків впровадження інновацій [2].

Так, інноваційна активність промислового підприємства безпосередньо пов'язана з реалізацією ним різних інноваційних проєктів. Кожен з них має свої загрози та ризики, що впливають на стан економічної безпеки діяльності підприємства в цілому. Тому, в якості окремого об'єкту аналізу та оцінки в управлінні економічною безпекою інноваційно-активного підприємства, на нашу думку, є сенс визначити явище економічної безпеки реалізації окремого інноваційного проєкту.

Оцінка економічної безпеки інноваційного проєкту може проводитись і за традиційним підходом – за підсумками його реалізації. В такому випадку вона має ґрунтуватись на виокремленні впливу реалізації інноваційного проєкту на показники діяльності підприємства, та, відповідно, рівень його економічної безпеки. Для реалізації аналітичного забезпечення такого методу оцінювання підприємство має сформулювати систему управлінського обліку в розрізі окремих інноваційних проєктів. В якості пропозицій можна зазначити використання в аналітичних моделях таких проєктних показників як: обсяг інноваційних витрат спрямованих на реалізацію певного проєкту, додатковий дохід отриманий від реалізації інноваційного проєкту, додаткове вивільнення коштів (зниження витрат) внаслідок реалізації інноваційного проєкту, тощо [3].

Проте, більш важливим, на наш погляд, є проведення оцінки економічної безпеки інноваційного проєкту саме на «передстартовому етапі» з метою попереднього визначення можливого (очікуваного) впливу загроз та ризиків інноваційного проєкту на економічну безпеку підприємства, що цілком співпадає з завданнями превентивного управління.

Сутність визначення очікуваного рівня економічної безпеки реалізації інноваційних

проектів полягає у виявленні та оцінці факторів, що роблять найбільш істотний вплив на передбачуваний рівень економічної безпеки в процесі розробки, освоєння, виробництва і ринкового просування інновацій і, отже, на доцільність реалізації інноваційних проектів з позицій управління економічною безпекою інноваційно-активного підприємства.

Відтак, методика попередньої оцінки очікуваного рівня економічної безпеки інноваційного проекту на промисловому підприємстві має містити декілька послідовних етапів: 1) виявлення та класифікацію найбільш значущих чинників; 2) визначення переліку основних можливих станів чинників і відповідної шкали оцінок; 3) оцінки очікуваного рівня економічної безпеки інноваційного проекту; 4) інтерпретації результатів оцінки з метою прийняття рішення про доцільність реалізації інноваційного проекту з позицій економічної безпеки.

У більшості випадків проекти інноваційної спрямованості припускають виробництво інноваційної продукції. Тому всі ключові чинники економічної безпеки реалізації проектів з виробництва або освоєння інноваційної продукції можна умовно розділити на дві основні групи за сферами їх впливу: 1) розробка і виробництво і 2) просування продукту на ринку. У разі реалізації проектів, що не передбачає безпосереднього виробництва інноваційної продукції – використання інновації для власних потреб підприємства (впровадження нових технологій, в тому числі управлінських) – ключові чинники економічної безпеки переважно належать до сфери розробки або освоєння інновації на підприємстві.

Грунтуючись на припущенні, що економічна безпека інноваційного проекту є певним віддзеркаленням «успішності» його реалізації, попередню оцінку очікуваного рівня економічної безпеки інноваційних проектів пропонується проводити в розрізі таких основних груп чинників «успіху реалізації»: 1) чинники психологічної готовності; 2) чинники ринкового успіху; 3) чинники інноваційного потенціалу; 4) чинники технологічної готовності. Сукупність першої, третьої і четвертої груп чинників характеризує ймовірність і успішного виробництва інноваційної продукції, і успішного освоєння інновацій на підприємстві. Група ринкових чинників, характеризує ймовірність успішного просування на ринку інноваційної продукції.

Так як характеристика чинників носить переважно якісний характер, то для визначення очікуваного рівня економічної безпеки за кожним чинником доцільно використовувати метод бальних оцінок.

Використані джерела:

1. Волощук Л.О. Напрями удосконалення аналітичних інструментів оцінювання фінансово-економічної безпеки інноваційно-активного підприємства // Матеріали ХV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України» (Одеса, 10-12 листопада 2021 р). С. 107-110.
2. Волощук Л.О. Концептуальні засади управління економічно-безпечним інноваційним розвитком промислового підприємства та формування його аналітичних інструментів // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 1, (17). – С. 234-241.
3. Волощук Л.О. Класифікація підходів та методів формування аналітичних інструментів оцінювання економічної безпеки промислового підприємства / Л.О. Волощук // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 5, (15). – С.224-231.

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОЦЕДУРИ ДЬЮ-ДІЛІДЖЕНС В СУЧАСНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПРОЦЕС, КЛАСИФІКАЦІЯ

Д.В. Драгомир, здобувачка 1-го рівня вищої освіти
Л.О. Волощук, д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Вислів «Дью-Ділідженс» застосовується з середини п'ятнадцятого століття в значенні слова «необхідні зусилля». Через століття ця фраза набула юридичного значення, а саме: «турбота, яку розумна людина докладає, щоб уникнути шкоди іншим особам або їх майну». Зовсім нещодавно, Дью-Ділідженс розширив свою сферу діяльності у контексті бізнесу, що означає дослідження, яке компанія проводить для участі у фінансовій операції.

Дью-Ділідженс зазвичай проводиться тоді, коли покупець хоче придбати компанію. У цій ситуації покупець повинен бути впевненим у компанії та фінансовому становищі, в якому вона перебуває. Отже, Дью-Ділідженс може бути описаний як проект, де проводиться детальне розслідування та аналіз для оцінки ключових питань, що стоять перед бізнесом та виявлення можливих фінансових ризиків. Чітка увага приділяється діловим факторам його історичного та прогнозованого прибутку та грошових потоків.

Дью-Ділідженс – це процес досліджень та аналізу, який розпочинається з придбання, інвестування, ділового партнерства або банківської позики, з метою визначення вартості предмета належної перевірки або наявності будь-яких основних проблем. Тобто сфера його застосування та операції в яких він може проводитися доволі різноманітні (рис.1).

Рисунок 1 – Операції, що охоплюють Дью-Ділідженс
Джерело: сформовано за матеріалами [2]

Існують дві основні сфери, в яких процес «Дью-Ділідженс» застосовується найчастіше:

1) операції, що передбачають продаж та купівлю товарів чи послуг; 2) операції, що включають злиття, поглинання та партнерські відносини юридичних осіб.

Процес Дью-Ділідженс найчастіше розпочинає сторона, що купує. Зрештою, саме покупець хоче дізнатись більше про продавця і йому потрібно провести дослідження. Однак за останнє десятиліття переваги здійснення об'єктивної перевірки продавцем стали більш поширеними. Основна причина полягає в тому, що продавцю стало зрозуміло, що переваги існують в тому, що об'єктивне розслідування та звіт проводяться у власній фірмі. Звіт про Дью-Ділідженс на стороні продажу може висвітлити проблеми, які продавець все ще може виправити. Крім того, це справить серйозне враження на покупців та забезпечить ефективне проведення процесу належної перевірки та стислий проміжок часу, коли всі покупці отримують більшу частину необхідної інформації. Нарешті, це може також показати продавцеві можливі переваги в оцінці, що може допомогти у збільшенні ціни продажу.

Знайти скелети в шафі до угоди краще, ніж знайти їх пізніше – це пов'язаний аспект, коли мова йде про Дью-Ділідженс. Інформація, зібрана під час цього процесу, є надзвичайно важливою для прийняття рішень, і тому її потрібно повідомляти. Звіт про Дью-Ділідженс допомагає зрозуміти, як компанія планує отримувати додаткові прибутки (як грошові, так і немонетарні). Він служить готовим рахунком для розуміння стану справ на момент купівлі / продажу тощо. Кінцева мета полягає в тому, щоб отримати чітке уявлення про ефективність бізнесу в майбутньому.

Процес Дью-Ділідженс виконує численні функції, які приносять користь як покупцям, так і продавцям при злитті або поглинанні. Переваги проведення процедури Дью-Ділідженс наступні:

- дозволяє покупцеві підтвердити фінансову, контрактну, клієнтську та іншу відповідну інформацію про продавця;
- складає більш повне уявлення про обсяг угоди, включаючи виявлення раніше невідомих проблем та активів;
- призводить до більш точного ціноутворення (первинна пропозиція може зростати або падати, залежно від того, що розкриває due diligence), оскільки рішення є більш обґрунтованими;
- дозволяє покупцеві відмовитись від угоди, якщо перевірка виявить проблеми, що занадто великі або складні для вирішення;
- створює більшу обізнаність, чіткіші очікування та підвищений комфорт для покупця та продавця щодо того, що від них очікується для укладення угоди;
- зменшує розрив у знаннях між покупцем і продавцем, що призводить до прийняття кращих (і більш обізнаних) рішень.
- Загальний консенсус проведення Дью-Ділідженс становить 30-60 днів, але кожна перевірка потребує індивідуального підходу. Дбайлива перевірка може тривати довше або коротше; базові часові рамки існують для того, щоб процес належної ретельності не затягнувся.

Рисунок 2 – Процедури, що переслідує Дью-Ділідженс Джерело: власна розробка авторів

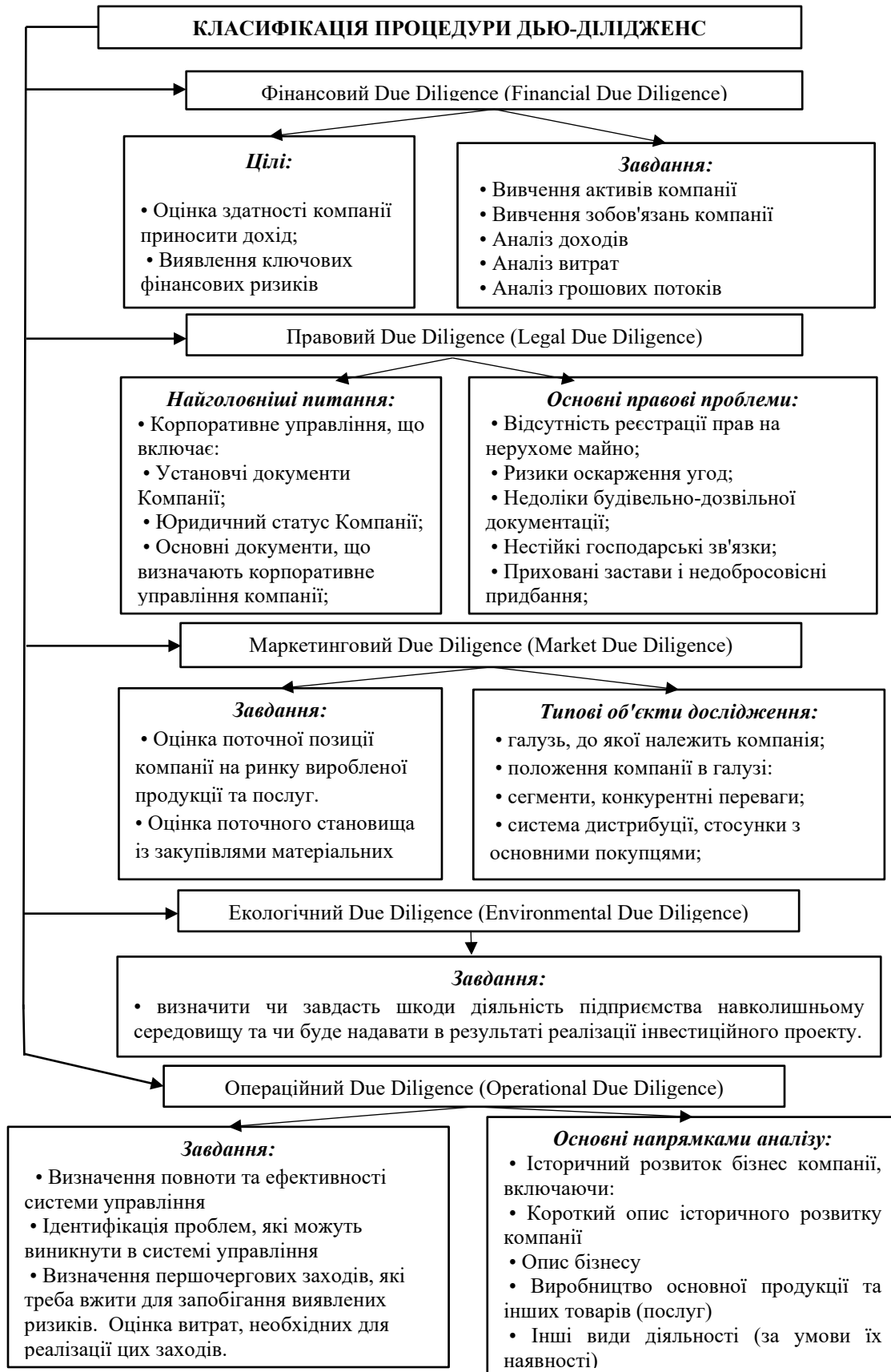

Рисунок 3 – Види звітності суб'єктів державного сектору
Джерело: сформовано за матеріалами [2]

Суть процесу Дью-Ділідженс полягає в перевірці контрагента перед операцією. Вона проходить в кілька етапів. Спочатку збирають про контрагента відомості: запитують документи у самого контрагента, звертаються до загальнодоступних джерел, формують досьє. Потім перевіряють дані, які надав контрагент, звіряють їх з інформацією, зібраною в інших джерелах. Остання стадія перевірки – правовий і фінансовий аналіз контрагента.

Виходячи з розглянутого в дослідженні матеріалу можна зробити висновок, що процедура Дью-Ділідженс – як лакмусовий папір при купівлі / продажу компанії. Якісно проведена процедура Дью-Ділідженс допоможе розважливому покупцю / інвестору зрозуміти переваги придбання нового бізнесу, допоможе визнати його підводні камені, які можуть рішуче вплинути на рішення обережного покупця. Хоча деякі покупці пропускають цю процедуру, вважаючи її непотрібними витратами, таке рішення, як правило, може призвести до фінансових втрат. Належна перевірка може запобігти цій фінансовій біді або дозволити придбати цільову фірму за вигіднішою ціною або на вигідніших умовах. Наприклад, коли належний процес Дью Ділідженс виявляє нерозкриті проблеми, покупець має можливість відійти від угоди або домовитись про вигіднішу ціну придбання. У кожному з цих випадків належна перевірка суттєво покращує позиції покупця в потенційній транзакції. В даний час процедура Дью-Ділідженс в Україні знаходиться в стадії нововведень, будемо сподіватися що найближчим часом вона почне стрімко розвиватися та рішуче набирати оберти.

Використані джерела:

1. Leonard W. J. Representation and Warranties – When Due Diligence Fails. Ohio CPA Journal, 2000. 370 p.
2. Rosenbloom A. H. Due Diligence for Global Deal Making: The Definitive Guide to Cross-Border Mergers and Acquisitions, Joint Ventures, Financings and Strategic Alliances. USA, 2002. 370 p.
3. Bing G. Due Diligence Techniques and Analysis: Critical Questions for Business Decisions. Quorum Books, Westport, CT, 1996.
4. Sherman A. J., & Welch J. E. Due Diligence in a New Era of Accountability. The Journal of Corporate Accounting and Finance, 2009. 370 p.
5. Пескова, Е. С. Legal Due Diligence как комплексная юридическая проверка планируемой сделки / Е. С. Пескова // Молодой ученый. – 2017. – № 6 (140). – С. 343-345.
6. Гуцаленко Л.В. Дью ділідженс – гарант успішності інвестиційного проекту в бізнес-сфері / Л.В. Гуцаленко // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – №7. – С.20-31.
7. Wood, D. J. (1991) Corporate social performance revisited. Academy of Management Review, 16 (4), 691-718 p.
8. Керимов В. В. Дью-дилідженс как специальная процедура аудита интеллектуальной собственности и как объект интеллектуальной собственности / В. В. Керимов // Экономика и управление: проблемы, решения. – 2014. – №3 (27). – С. 47-51.
9. Международный стандарт сопутствующих услуг 4400 (ранее МСА 920) «Задания по выполнению согласованных процедур в отношении финансовой информации»: приказ Министерства финансов Российской Федерации. Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_206956.
10. Ramsinghani M. The Business of Venture Capital: Insights from Leading Practitioners on the Art of Raising a Fund, Deal Structuring, Value Creation, and Exit Strategies. 2nd Edition by John Wiley & Sons, 2014.
11. Харитова С. Дью дилідженс как обязательный этап инвестиционного процесса / С. Харитов // Консультационная группа «Департамент оценки». – 2019. – Режим доступа: <http://duediligence.su/work/duediligence.asp>.
12. Бондар В. Методичні засади експертизи правового та фінансового становища компанії при складанні звіту Due Diligence / В. Бондар // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 8. – С. 8-23.

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ ПОНЯТТЯ

*М.І. Іоргачова, к.е.н., доц., доцент кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку
Одеський національний економічний університет, м. Одеса*

У процесі створення інвестиційної цінності підприємства особливу роль грає формування та зростання фінансових результатів діяльності, що потребує дослідження економічного змісту категорії «фінансові результати». Саме результативність фінансових підсумків господарської діяльності є основою для здійснення розширеного відтворення та забезпечення економічного розвитку підприємства.

Достатньо поширеною у наукових колах є точка зору щодо ототожнення категорій «фінансовий результат» та «прибуток» або «збиток» [1, с.4], що обумовлює необхідність уточнення сутнісних рис фінансового результату діяльності підприємства.

Дослідження наукових поглядів щодо визначення економічного змісту поняття «фінансовий результат» дозволило виокремити наступні ключові риси поняття «фінансовий результат»:

- основа для розрахунку бенчмарків ефективності інвестицій капіталу та активів у підприємство, що оцінюється зацікавленими сторонами інвестиційної діяльності як у поточному періоді, так і у прогнозованому;
- генерується за результатами підприємницької діяльності;
- переважання позитивних грошових потоків над витратами підприємства;
- може демонструвати позитивний або від'ємний результат діяльності суб'єкта господарювання;
- дозволяє оцінювати якість сформованих економічних відносин з контрагентами підприємства;
- основний важіль розвитку та становлення підприємства в своїй ринковій ніші, а також джерело забезпечення фінансової стійкості.

Більш традиційним вважається підхід, який розглядає фінансовий результат як різницю між позитивними та негативними грошовими потоками підприємства, відповідно доходів та витрат у певному звітному періоді, який оцінюється за потребами користувачів фінансової звітності – власників, інвесторів, СЕО, менеджменту підприємства [2, с.895].

Забезпечення позитивної динаміки зростання фінансового результату є потребою суб'єкта господарювання у сучасних ринкових умовах, з огляду на вимоги прозорості та публічності компаній, які переслідують мету зростання капіталізованої вартості.

Публікація у відкритому доступі фінансової звітності, що розкриває дані про фінансові результати та рух грошових потоків є об'єктом дослідження інвесторів, що проводять інвестиційний аналіз та оцінку активів. Фінансові результати використовуються при обчисленні ряду показників оцінки акцій підприємства, зокрема, ринкова ціна/прибуток, обсяг виручки на акцію, прибуток на одну акцію та ін. Привабливість отриманих значень при розрахунку комплексу наведених показників визначає доцільність інвестицій у цінні папери даного підприємства, потенційну можливість реалізації акцій за більш вигідною ціною на фондовому ринку.

Фінансові результати є об'єктом уваги з боку власників компаній як з огляду можливості отримання дивідендів, так і забезпечення стійкого положення на ринку задля розвитку та отримання нових ринків збуту продукції.

Фокус дослідження менеджменту та CFO на підприємстві сконцентровано на генеруванні якісних грошових потоків, що дозволяють створити інвестиційну цінність за підсумками фінансово-господарської діяльності. Здійснення аналізу фінансового стану та своєчасне виявлення ризиків недоотримання позитивного фінансового результату або вірогідність збитковості у звітному періоді – основні задачі даної групи користувачів фінансової звітності.

Отже, кожний сегмент користувачів фінансової звітності, що здійснює аналіз фінансових результатів діяльності підприємства, переслідує власне коло інтересів та здійснює реалізацію відповідних завдань.

Формування якісної інформації щодо фінансових результатів діяльності підприємства можливе на базі комплексного підходу до процесу обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами, яке складається з ряду елементів:

- нормативно-законодавчі засади щодо формування та розподілу позитивного фінансового результату діяльності підприємства;
- внутрішній та зовнішній механізми формування та використання прибутку підприємства, що охоплюють дослідження стану ринку, інвестиційних ризиків, специфіку облікової політики й аудиту та ін.;
- методичне забезпечення реалізації форм внутрішнього контролю фінансових результатів діяльності підприємства.

Наявність формалізованого підходу до правил ведення облікового забезпечення фінансово-господарських операцій та процедур складання та подання фінансової звітності на базі єдиної для всіх законодавчої бази створює передумови системності управління фінансовими результатами діяльності підприємства. Господарський Кодекс України регламентує процеси формування розподілу прибутку [3]. Податковий Кодекс України стандартизує як економічні поняття, так і особливості подання фінансової звітності, оподаткування прибутку, регламентування інших дотичних особливостей [4].

При дослідженні зовнішнього механізму, слід враховувати необхідність проведення оцінки комплексу факторів, які є основою виникнення систематичних ризиків на підприємстві. Специфічні ризики можуть мати місце у фінансово-господарській діяльності у випадку певних прогалин у внутрішньому механізмі обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами.

Оцінка факторів впливу на фінансові результати діяльності підприємства дає можливість розробити стратегію розвитку задля оптимізації параметрів прибутку та дохідності [5, с.32].

Управління факторами впливу на зміну фінансових результатів діяльності підприємств може здійснюватися з використанням комплексу натурально-вартісних індикаторів, а також обчислення бенчмарків рентабельності. Існує достатньо широкий спектр показників рентабельності, розрахунок яких дозволяє порівняти фінансовий стан підприємства з середніми значеннями дохідності за галуззю певного інвестиційного напрямку. Управління рентабельністю має на меті досягнення певної динаміки значень прибутковості підприємства, що стосується оцінки двох базових індикаторів – рентабельності активів та рентабельності

власного капіталу. Застосування факторного аналізу створює передумови для оптимізації структури капіталу, активів та напрямків господарської діяльності.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовими результатами діяльності підприємства повинно будуватись з урахуванням факторів зміни як внутрішнього економічного середовища, так і потенційних систематичних ризиків невизначеності зовнішнього економічного середовища.

Використані джерела:

1. Олійник С.О. Облік фінансових результатів підприємства. Журнал Науковий Огляд. 2017. № 10(42). 1-6.
2. Зудова І.Ю., Стась О.Г. Сутність та значення фінансових показників в системі функціонування підприємства. «Молодий вчений». 2017. № 10 (50), жовтень. 893-897.
3. Господарський Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 1.11.2022)
4. Податковий Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 1.11.2022)
5. Кононенко Ж.А., Грибовська Ю.М., Ходаківська Л.О. Фактори зміни величини фінансових результатів підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 1. 27-32.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕДУРИ SQUEEZE-OUT У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТОРІВ В УКРАЇНІ

*О.М. Ковальова, к.е.н., доц., докторант кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м.Одеса*

Наукове обговорення питання захисту прав міноритарних акціонерів загострилось з реалізацією принципу лібералізації фінансового ринку України, що, зокрема, охоплює дії з удосконалення нормативно-правової бази у сфері корпоративного управління згідно з нормами Директиви 2004/25/ЄС Європейського Парламенту, а саме з імплементацією процедури squeeze out згідно зі ст. 65² Закону України «Про акціонерні товариства» [1]. Головний фокус уваги у даній законодавчій новації фондового ринку знаходиться у площині визначення ціни обов'язкового продажу акцій. За даними річного звіту Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2020 рік, у 86 % угод (301 процедура Squeeze-out) було використано ринкову вартість визначену суб'єктом оціночної діяльності. Відповідно у 14 % угод Squeeze-out ціна обов'язкового продажу відхилялась від ринкової вартості у більшу та меншу сторону, що створювало відповідне підґрунтя для дискусійної оцінки справедливості проведених розрахунків, позовів до суду від міноритарних акціонерів.

За інформацією Національного депозитарію України, сукупна кількість емітентів на початок 2022 р. складає 10753 учасників, а також у базі даних міститься інформація про 404 копії публічних безвідкличних вимог (Squeeze-out) [2]. Таким чином, 3,8 % акціонерних товариств вже скористались правом проведення процедури Squeeze-out, що вказує на суттєвий потенціал розширення дії даного механізму на українському фондовому ринку у перспективі з огляду на ряд переваг відповідно до світової практики:

- процедура дозволяє переглянути склад акціонерів, що за своїм правом мають приймати участь в управлінні товариством, проте фактично за рядом обставин не реалізують його, що негативним чином впливає на швидкість прийняття управлінських рішень в умовах мінливості економічного середовища;
- проведення реструктуризації в рамках процедури Squeeze-out дозволяє активізувати інвестиційно-інноваційні процеси на мікрорівні;
- управлінське рішення щодо реалізації процедури Squeeze-out приймається виключно мажоритарним акціонером, що володіє домінуючим пакетом акцій, що забезпечує спрощення організаційних питань процесу викупу акцій;
- зниження статей видатків, що пов'язані з обслуговуванням корпоративної діяльності акціонерного товариства;
- сукупне зростання бенчмарків оцінки привабливості інвестицій у цінні папери акціонерного товариства за критеріями ліквідності, вільного продажу «Free float» та ін.
- оптимізація інформаційного забезпечення діяльності компанії, що обумовлено скороченням корпоративної звітності за підсумками роботи, що у кінцевому підсумку впливає на зростання транспарентності фінансової інформації;
- підвищення рівня фінансово-економічної безпеки акціонерного товариства за рахунок скорочення потенційних ризиків зловживань зі сторони міноритаріїв, рейдерських захватів;

– уникнення ризиків корпоративних конфліктів між учасниками під час управління акціонерними товариствами в умовах економічних викликів, а також потенційних судових позовів, що негативним чином впливають на ефективність господарських процесів;

– оптимізація інформаційного забезпечення діяльності компанії, що обумовлено скороченням корпоративної звітності за підсумками роботи.

Враховуючи всі переваги від використання процедури Squeeze-out у сфері корпоративного управління, слід наголосити на неоднозначності даного інструментарію менеджменту акціонерного товариства, адже доволі часто його ототожнюють з утиском прав акціонерів за недостатності правового захисту інвесторів.

Наприклад, отримала активну суспільну реакція щодо несправедливості визначення ціни, угода Squeeze-out ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» [2]. Наявність таких випадків можна пов'язати з недостатністю нормативно-законодавчого забезпечення та можливості двозначного трактування особливостей викупу за справедливою вартістю.

Втім, отриманий позитивний ефект від реалізації процедури Squeeze-out у розвинутих економічних системах вказує на доцільність доопрацювання механізму захисту інвесторів та підвищення рівня фінансової інклюзії. Проте, непоодинокими в українській практиці є випадки, коли інвестори залишають кошти на рахунках незатребуваними, що підкреслює необхідність удосконалення структури власності акціонерного товариства та виключення з її складу незацікавлених в управлінських процесах учасників. Визначені факти обумовлені головним чином помилками на етапі відкриття акціонерами рахунків у депозитарній системі, що ускладнює дотримання комплексу процедур, які охоплює Squeeze-out, а саме:

– відправка кожному міноритарному акціонеру копії публічної безвідкличної вимоги;

– повідомлення міноритарного акціонера щодо реквізитів комерційного банку, в якому відкрито рахунок умовного зберігання (ескроу);

– перерахування комерційним банком, в якому відкрито рахунок ескроу, протягом фіксованого законодавством терміну, коштів акціонерам на визначені ними банківські рахунки або передбачена законодавством виплата готівкою.

Неповна інформація щодо акціонерів, що міститься у Депозитарній системі, створює перепони для забезпечення якісного документообігу між учасниками Squeeze-out та відтермінує компенсаційні виплати акціонерам, що вказує на необхідність приділення уваги аспектам інформаційного забезпечення викупу акцій ще на початкових етапах реалізації організаційних дій за публічною безвідкличною вимогою, а саме: повідомлення про набуття домінуючого контрольного пакету акцій акціонерним товариством та розрахунку ціни обов'язкового продажу акцій.

В рамках національного фондового ринку найбільша частка угод за процедурою Squeeze-out проводилась компаніями, що здійснюють операційну діяльність у сегментах гірничо-металургійного комплексу, у сфері добувної промисловості, енергетичними компаніями та комерційними банками. З початку введення воєнного стану більшість запланованих угод Squeeze-out є замороженими до дня припинення чи скасування воєнного стану на території України. Однак, за деякими кейсами відбуваються виплати з метою надання можливості міноритарним акціонерам отримати грошові кошти в надскладних економічних умовах.

Використані джерела:

1. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>
2. Офіційний сайт Національного депозитарію України. URL: <https://www.csd.ua/>

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

*Ю.В. Ковтуненко, д.е.н., доц., професор кафедри обліку, аналізу і аудиту
Д.Ю. Ковтуненко, здобувач 3-го рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

Розвиток економічної системи передбачає зміну основних характеристик її учасників.

При цьому сам розвиток може бути як традиційне, так інноваційне. У даній роботі розглядається інноваційний тип розвитку економічної системи, під яким розуміється цілеспрямований процес пошуку ідей, підготовки нововведень і їх реалізації, що дозволяють підвищити ефективність основних учасників ринку: підприємствам розвиватися і збільшувати свою ефективність, суспільству – збільшувати ступінь задоволення потреб, державі – підвищувати бюджетну ефективність і т.і. Розвиток інноваційної діяльності на підприємстві є одним з вирішальних факторів його успішного розвитку.

Україна має в своєму розпорядженні великий ресурсний потенціал, в т.ч. науково-технічний і інтелектуальний, не втрачений ряд перспективних науково-технічних розробок, передових технологій, що могло б сприяти інноваційному розвитку. Разом з тим існуючий ринковий механізм, рівень розвитку інституційного середовища, інфраструктури і інноваційних систем не сприяють успішному розвитку вітчизняних підприємств, в першу чергу промислових [1]. Інноваційна активність і ефективність інноваційної діяльності вітчизняних виробників низькі, конкурентоспроможність їх продукції недостатня по багатьох позиціях. Перераховане створює складності у використанні можливостей розвитку на ринку в умовах політики імпортозаміщення.

Таким чином, виникає необхідність перегляду інноваційної політики підприємства в сторону вдосконалення організації інноваційної діяльності та використання переваг інноваційного розвитку, в умовах якого систематичне впровадження нововведень стає головним фактором розвитку.

При цьому необхідно зауважити, що успішному інноваційному розвитку сприяють наступні чинники:

- інноваційна політика держави з чітко сформульованими цільовими установками;
- використання інноваційного потенціалу та його розвиток;
- розвиток відносин співробітництва між бізнесом, державою і науково-освітньою спільнотою та ін. Необхідними в реалізації інноваційної діяльності інститутами, а також і їх гармонізація;
- вибудовування пріоритетів в стратегічному і операційному аспектах діяльності підприємства;
- використання різних форм і методів комерціалізації інновацій;
- вдосконалення законодавства в області інноваційної діяльності;
- систематичне вивчення та впровадження кращого міжнародного досвіду.

При розробці стратегії інноваційного розвитку довгий час домінував підхід, при якому основна увага приділялася високотехнологічним галузям промисловості і науці, тобто система залишалася жорсткої та вертикально-орієнтованої.

Відомо, що система управління інноваційним розвитком підприємства – це сукупність взаємопов'язаних елементів, що включає органи управління, цілі, принципи, функції, структури, ресурси, методи, технології, інструменти, що знаходяться в певній послідовності,

що функціонують як єдине ціле і формують механізм впливу на підвищення інноваційної активності і розвитку людського капіталу [1-3].

Модель інноваційного розвитку включає: інноваційну систему, яка через інструменти інноваційного розвитку стимулює інноваційну активність підприємства, що сприяє його інноваційного розвитку. Концептуально така модель представлена на рис. 1.

Однак досвід показує, що горизонтальні взаємодії між економічними суб'єктами, що дозволяють їм швидко генерувати, освоювати і поширювати нові знання, доцільніше в силу високої їх ступеня гнучкості і адаптивності.

Тому більш прийнятним є уявлення інноваційної системи як сукупності взаємопов'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань і технологій в межах національних кордонів (дрібні і великі компанії, університети, лабораторії, технопарки і інкубатори).

У той же час інноваційна система – це комплекс інститутів правового, фінансового і соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і мають міцні національні корені, традиції, політичні та культурні особливості [2]. Таким чином, вертикально-орієнтована система стає гнучкою за рахунок розвитку горизонтальних зв'язків між її учасниками.

Рисунок 1 – Модель інноваційного розвитку підприємства

Підприємства, які обрали інноваційний тип розвитку, можуть створювати і розвивати унікальні конкурентні переваги, що трудно повторити конкурентами в силу того, що інноваційний процес – це комплексний і тривалий процес перетворення інноваційної ідеї в товар, який протікає під впливом численних зовнішніх і внутрішніх факторів, які в той чи інший момент часу можуть стимулювати або гальмувати інноваційний розвиток підприємств.

Використанні джерела:

1. Kovtunenکو Yu. V. Innovative activities diversification: conditions, directions and types. Economic journal Odessa polytechnic university. 2019. № 1 (7). С. 85-91.
2. Філіппова С.В., Ковтуненко Ю.В. Особливості процесу комерціалізації інноваційних розробок промислового підприємства: моногр. Луганськ: Ноулідж, 2013. 214 с.
3. Ковтуненко Ю.В., Каверіна С.Ю. Методичний інструментарій оцінки інтелектуального капіталу інноваційного розвитку підприємства. Економіка та суспільство. 2016. № 2. С. 286-291. URL: <https://cutt.ly/tHFJdcJ>

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ РЕЛОКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА

Б.А. Кулик, здобувач 1-го рівня вищої освіти
Я.В. Сливка, к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту
Карпатський інститут підприємництва, м. Хуст

Військові дії на території України зумовили значний вплив на організацію менеджменту вітчизняних підприємств, адже ключовою умовою постало питання збереження життя працівників. За цих умов значна частина емігрувала за кордон або до відносно безпечної зони України та продовжила працювати дистанційно; частина працівників прийняла рішення про участь у захисті держави в лавах ЗСУ, територіальної оборони чи приєдналися до місцевих організацій волонтерів, в окремих випадках працівник помер. З метою продовження господарської діяльності численні підприємства прийняли рішення про релокацію виробництва разом з працівниками або підбір нового персоналу на новій території.

До Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Тернопільської, Волинської, Хмельницької, Вінницької, Рівненської областей вже переїхали 725 підприємств, з них 528 вже розпочали працювати на новому місці. Серед них - оптова та роздрібна торгівля, переробна промисловість, телекомунікації, науковці, будівельники. Найбільше підприємств релокувалося до Львівської, Закарпатської, Чернівецької та Тернопільської областей, в яких більш-менш є відповідна інфраструктура. Загалом заявки на переміщення зареєстрували 1816 підприємств, проте понад 600 компаній передумали [3].

Проблематику та актуальні напрямки розвитку організації менеджменту на підприємстві у своїх працях розглядали вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: Т. Балановська, В. Грушко, О. Кравчук, С. Король, Н. Котис, Е. Кузнецова, В. Масленников. Не применшуючи результати попередніх досліджень, подальшого розгляду вимагають питання особливостей організації менеджменту на підприємствах в умовах релокації виробництва.

Для здійснення релокації підприємства в умовах військового стану держава розробила форму, що дозволило об'єднати зусилля місцевої влади надати всі необхідні умови для цього. В інший час, підприємства самостійно здійснювали оцінку наявності всіх передумов для здійснення господарської діяльності підприємства (вартість доставки сировини, приміщення з доступом вантажного транспорту, можливість монтування виробничого обладнання, достатня потужність електромережі та ін.).

З метою пришвидшення релокації підприємств, Мінекономіки розробили заявку, яка містить 24 поля, але лише 10 з них обов'язкові: це назва та спеціалізація підприємства контактні дані. Одне з полів, яке необхідно заповнити – це чи можете ви допомагати оборонній сфері. Цей пункт не впливає на швидкість переїзду, але держава таким чином хоче знати, чи можна до вас звертатись. З усім тим, заявку потрібно заповнити максимально детально, щоб Мінекономіки легше було з нею працювати. Після завершення заповнення заявки, ви не зможете змінювати в ній дані, але це може робити працівник, який з вами зв'яжеться [2].

Ключовими труднощами, які стоять на шляху до релокації виробництва виступає висока вартість підготовки та монтування, перевезення обладнання, зростання логістичних

витрат, відносно низька індустріальна розвиненість західних областей в порівнянні зі східними, необхідність підбору великої кількості нового персоналу або оренда житла для працівників, що переїхали разом з підприємством, пошук нових ринків збуту.

Організація менеджменту на підприємстві, в умовах релокації виробництва передбачає переоцінку ролі персоналу, зокрема: забезпечення безпеки працівників, можливість та ефективність дистанційного виконання посадових обов'язків, підбір та навчання нового персоналу.

В умовах релокації підприємства доцільним є врахування додаткових програм, які надає регіон, а також держава в цілому: компенсація заробітної плати для працівників, пільгове оподаткування, пільгове кредитування, індустріальні парки регіону, співпраця з провідними підприємствами регіону, можливість переорієнтації виробництва чи пошук нових ринків збуту та ін.

Яскравим прикладом успішної організації менеджменту на підприємстві в умовах релокації виробництва виступає – Матролюкс (м. Дніпро). Підприємство провело оцінку зростання попиту на окремі види їх продукції у Львові, технічні можливості та вартість релокації виробництва та витрати на транспортування великих обсягів продукції у західні регіони України, потенціал підбору нового персоналу для потреб виробництва. У підсумку, керівництво підприємства прийняло рішення про перевезення виробництва трьох видів матраців до м. Львів.

Одним із важливих завдань керівника (менеджера) є постійне вдосконалення системи управління організацією. Тому, удосконалення менеджменту організації, неможливе без певної зміни класичних його функцій, а саме: розширення переліку компетенцій та навичок менеджера, про виникнення нових завдань та проблем, які необхідно вирішити, про появу нових професій та нових форм організації праці [1]. Релокація підприємств в умовах війни вимагає від керівників підвищеної стресотійкості, об'єктивна оцінка зовнішніх загроз та можливостей, вміння швидко приймати рішення та забезпечити безпеку життя персоналу, адже після перемоги все відбудуємо.

Отже, релокація виробничих потужностей є виправданим заходом та потребує врахування вартості зміни місця виробництва, оцінки очікуваних переваг та недолків. В умовах війни має місце суттєве сприяння держави та регіонів релокації виробництва підприємств, в частині підтримки та комунікації перевезення, пільгове оподаткування та кредитування, компенсація частини витрат.

Використані джерела:

1. Зварич Л.В. Актуальні питання менеджменту організації в умовах цифрової економіки/ Зварич Л.В.// Науковий вісник Одеського національного економічного університету. - 2021.№9 -10, - с.168-177.
2. Лиса А. Умови релокації: як безоплатно перевезти бізнес із зони бойових дій / Лиса А. // Landlord. – 2022. – 28.07. – Режим доступу: <https://landlord.ua/news/umovy-relokatsii-ia-k-bezoplatno-perevezty-biznes-iz-zony-boiovykh-dii/>
3. Терещук А. Релокація бізнесу в Україні та в ЄС / Терещук А. // Дія Сіті. - 2022.- 12.09. – Режим доступу: https://biz.ligazakon.net/analitics/213880_relokatsya-bznesu-v-ukran-ta-v-s

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*Н.Г. Новак, к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», Одеса*

Економічна безпека підприємства – це такий стан розвитку суб'єкта господарювання, який характеризується стабільністю економічного та фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів і протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності [1, с. 9].

Існує безліч методів та інструментаріїв оцінки економічної безпеки підприємства, але через те, що немає чітко обумовлених, визначених критеріїв та бази для розрахунку індикаторів безпеки доводиться спиратися на граничні значення, які були запозичені зі світового досвіду, а також на встановлені науковцями інтегральні показники та сукупні критерії.

Найчастіше забезпечення економічної безпеки бізнесу зводять до протистояння, захисту від різноманітних економічних злочинів (пограбування, шахрайство, фальсифікація, підпали, недобросовісна конкуренція, промислове та комерційне шпигунство, інформаційна безпека тощо). Безсумнівно, ці загрози дуже важливі і повинні постійно аналізуватись та враховуватись, але поняття економічної безпеки підприємства має більш широке значення [2, с.17].

Найпоширенішими методами оцінювання економічної безпеки являються:

1) ресурсно-функціональний метод (оцінка рівня економічної безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки стану використання корпоративних ресурсів за спеціальними критеріями);

2) фінансовий метод (критерієм економічної безпеки є прибуток в абсолютному (обсяг прибутку) та відносному (якість прибутку, прибутковість) вираженні);

3) індикаторний метод (оцінка економічної безпеки встановлюється за результатами порівняння фактичних показників діяльності підприємства із індикаторами).[3]

Моніторинг економічної безпеки формується на основі аналізу існуючих загроз та базується на:

- а) пошуку слабких місць у роботі;
- б) розмежуванні їх об'єктивного та суб'єктивного впливу;
- в) визначенні методів запобігання загрозам економічній безпеці;
- г) аналізі вжитих заходів щодо усунення ризиків;
- д) визначенні витрат на заходи щодо забезпечення економічної безпеки.

З метою забезпечення економічної безпеки рекомендовано розробляти відповідну концепцію подальших дій.

Концепція забезпечення економічної безпеки підприємства – це сукупність поглядів на проблеми економічної безпеки та шляхи їх вирішення на різних етапах і рівнях економічної діяльності.

Економічна безпека підприємства визначається захисними якістьми, спрямованими на зниження ризиків та дотримання економічних інтересів.

Використані джерела:

1. Камлик, М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економікоправовий аспект [Текст] : навч. посіб. / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
2. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
3. Евдокимов Ф. И. Роль маркетинговых исследований в оценке экономической безопасности предприятия / Ф. И. Евдокимов, О. А. Бородина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2002/>

THE IMPORTANCE OF ASSORTMENT POLICY AS A MANAGEMENT TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF THE COMPANY'S FINANCIAL STRATEGY

*Anton Pysakovskiy, master of the Department of Accounting and Finance, National Technical
University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv*

*Olena Melen, research supervisor, docent of the Department of Accounting and Finance, National
Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv*

In the conditions of a market economy, the marketing policy of an enterprise is an important part of its business strategy. Financial, political and economic factors, on which all areas of activity of business entities depend, require the development and implementation of the latest business tools, which should have a positive effect on the effective functioning of any enterprise and contribute to market diversification in conditions of fierce competition.

At the same time, in the conditions of modern economic changes, there is a need to develop and optimize new approaches in entrepreneurship, which are aimed at ensuring the profitability and competitiveness of the enterprise due to the improvement of the assortment policy, which must necessarily take into account the demand and preferences of consumers at the quantitative and qualitative levels.

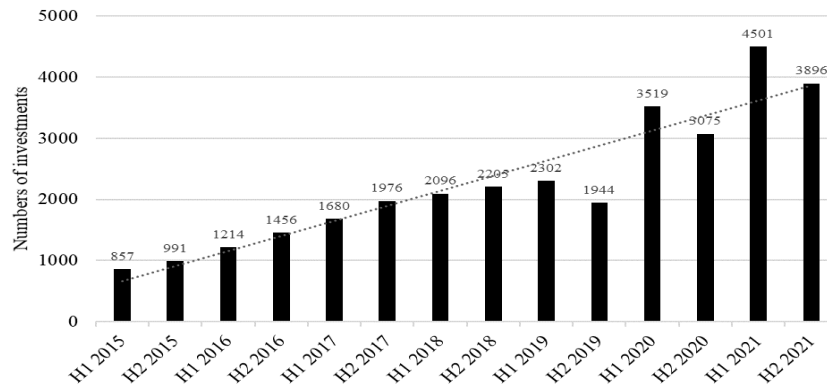
If a business isn't constantly expanding its product line, it's missing out on some amazing opportunities. In fact, it may even doom the company to failure in the long run. Even if the current product line is highly profitable and generates exceptional sales, people will eventually lose interest. This gives rise to certain considerations regarding the creation of something new in order to interest one's own customers, increase the profit and profitability of the enterprise.

The modern market is constantly changing, start-ups appear, and as you know, this type of activity implies the creation of some unique unit of goods or services, which is already a kind of "novelty" in the already existing market of a particular segment. For example, picture 1 depicts the total number of investments in startups in Europe from 1st half of 2015 to 2nd half of 2021. The numbers show that even during the active period of the coronavirus pandemic, people were ready to invest in something new.

Each new player in the market entails both direct and indirect risks. The risk of a new company-enterprise appearing on the market leads to a certain kind of creating competition, which once again stimulates the rest of the market participants to take action: creating a new unique product, changing the strategy for a different target audience and other reactions to threatening actions from competitors. Therefore, questions arise regarding directions for improving the company's assortment policy as one of the most important components of the company's strategy, which makes it possible not only to conduct active competitive activities on the market and improve the financial position of the company itself, but also to lead to certain innovative and investment activities, the positive effect of which to a certain extent will become the most profitable, reliable and cost-effective direction of assortment policy development. The relevance of the topic lies precisely in the decisions and actions taken by companies in the dynamic and developed environment of the modern market, regarding the expansion of the assortment, retention of customers and ways of attracting the attention of new ones with the help of innovative solutions [2].

The most successful companies today have always developed new products. Speaking about the creation of innovations and a wide assortment policy, we should cite the example of the Apple company, which, having introduced the iPod, iPhone and iPad; and after some time and Mac, resulting in revenues of 64 billion US dollars in the fourth quarter of 2019 [3], customer loyalty, and new solutions during the release of a new model captivate the attention of millions of people from all over the world. Another example is Google, the most successful search engine on the Internet, which is also expanding its product line, but it is the investment activities of this company that should be

noted. Compared to Apple, which focuses more on the market of smartphones and other electronic devices, Google does not work only within the specified framework, due to a huge budget, the company is able to expand not only the line of its Pixel phones, but also financially encourage its R&D department to create Google-car or smart glasses. These solutions attract the attention of not only customers, they are a source of attracting investment, creating jobs, working with experts in the field of engineering, design, programming from around the world who will work in the USA, which directly affects the investment attractiveness of the entire region.

Picture 1 – Total number of investments in startups in Europe [1]

Companies such as Nike, Apple, Tesla and Microsoft are world leaders in the sale of their products, they constantly work with their product and the consumer, expanding their range. A clear example is the creation of Nova Poshta in our country based on the example of the American delivery service FedEx, but the connection between the expansion of the assortment and innovative activity, which is so lacking in Ukrainian enterprises, was also noted.

Huge capitalization, connections, international attractiveness enable foreign companies to produce a really high-quality product line, and a huge advertising budget even allows to create collaborations with artists and stars [4], which makes it possible to enter new markets and target audiences. The above-mentioned examples of investment and innovation activities have a direct positive effect on the attractiveness of the region as a new workforce, tourists, entrepreneurs, and competition and ways of attracting the attention of customers.

Thus, the possibility of expanding the range and creating a new product really makes much more sense not only for improving the financial position of the enterprise or company, but also for the development of the entire region, its business environment, innovative climate, tourism, which can significantly improve the infrastructure of the entire territory of the region, and in some cases improve the economic condition of the state.

References:

1. Total number of investments in startups in Europe from 1st half of 2015 to 2nd half of 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/763156/number-of-investments-in-start-ups-in-europe/>
2. Robert Corday, 10 Valid Reasons Why Businesses Should Always Be Expanding Their Product Portfolio. URL: <https://www.business2community.com/business-innovation/10-valid-reasons-businesses-always-expanding-product-portfolio-01126471>
3. Financial results of the Apple company as of 10/30/2019. URL: <https://www.apple.com/newsroom/pdfs/Q4%20FY19%20Consolidated%20Financial%20Statement.s.pdf>
4. Belzer, Jason. "Sneaker Wars: Kanye West Signs Deal with Adidas, Drake with Jordan Brand". Forbes. Retrieved 2016-01-28. URL: <https://www.forbes.com/sites/jasonbelzer/2013/12/05/sneaker-wars-kanye-west-signs-deal-with-adidas-drake-with-jordan-brand/#1029f86c7250>

КОНФЛІКТ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

***З.Р. Рибас**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків

***Н.Ю. Єршова**, д.е.н., проф., професор кафедри обліку і фінансів,*

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

В умовах глобалізації та посилення конкуренції важливим є забезпечення гармонійного функціонування організації. Наявність стресів та проблем, що пов'язані зі швидкими фундаментальними змінами у внутрішньому та зовнішньому середовищі організації призводять до конфліктів. Загальний синонімічний ряд поняття «конфлікт» включає конфлікт (conflict), суперечку, суперництво (contest), єдиноборство (combat), боротьбу (fight), скандал (affray) [1].

Теоретики управління визнають, що повна відсутність конфлікту всередині підприємства це не тільки не можлива ситуація, але й небажана [2, 3]. Зазвичай, конфлікти мають негативний характер. Але іноді їх можна розглядати як ресурс, який дозволяє постійно вчитися, отримувати нові знання та потенційний ріст і розвиток організації [4, 5]. Тому, необхідно постійно відстежувати організаційні сигнали, що вказують на їхнє існування. Традиційне виділення видів конфлікту ґрунтується на розрізненні конфліктуючих сторін. Це можуть бути конфлікти між окремими особами, між особистістю та групою, між особистістю та організацією, між групою та організацією, між різними типами груп та організацій [6].

Досліджуючи результати щодо наявності конфлікту та його вплив на ефективність діяльності організації, можна зробити висновок про наявність у працівників усвідомлення необхідності конфліктів в організації. Більшість співробітників (навіть 83%) вступають в конфлікти в організації. Конфліктів не можна уникнути, але ними можна управляти. Для цього необхідні знання причин його виникнення, типів, можливих наслідків для того, щоб обрати найбільш ефективний засіб вирішення конфліктної ситуації. Одна з причин конфліктів в середині організації це розбіжності, які виникають, коли цілі, інтереси або цінності різних осіб або груп несумісні. Зниження ефективності роботи, погіршення комунікації між співробітниками, падіння мотивації та кінцеве незадоволення працівників – це лише деякі з численних негативних наслідків конфлікту.

Належне визнання та адекватне управління конфліктами може призвести до ряду позитивних ефектів. При опитуванні менеджерів середніх підприємств м. Харкова, ними вказані такі позитивні ефекти при управлінні конфліктами, що виникають на підприємствах, де вони працюють (рис. 1). Більшість з менеджерів вказали, що деякі з конфліктів насправді можуть бути ґрунтом для досягнення кращих бізнес-результатів, а також поштовхом для змін і зростання самої організації. При опитуванні менеджерів щодо причин конфлікту, респонденти визначили: незадовільну передачу інформації (57 % опитаних), неоднозначні критерії якості (68,7%), неспроможність точно визначити посадові обов'язки і функції всіх співробітників і підрозділів (39,4%), а також подання взаємовиключних вимог до роботи (47,1%). Насправді, комунікація в організації дуже важлива, якщо в організації немає комунікації, це може призвести до конфлікту. Ці проблеми можуть виникнути або посилитися

внаслідок неспроможності керівників розробити і довести до відома опис посадових обов'язків.

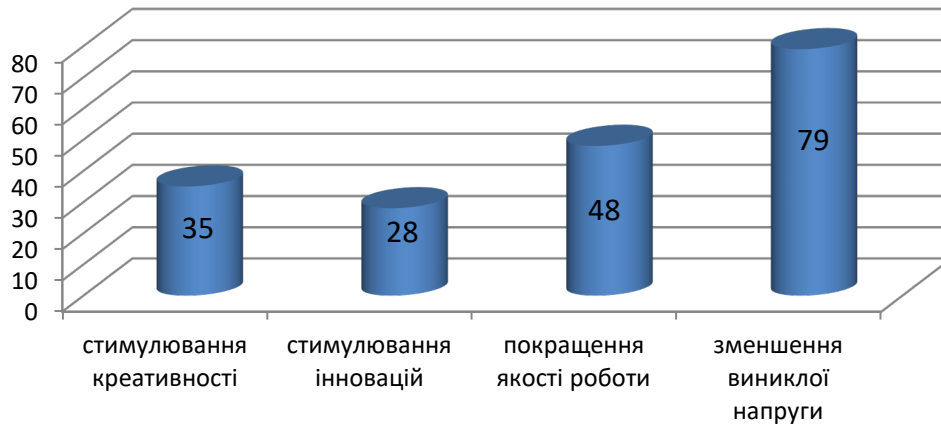

Рисунок 1 – Результати опитування менеджерів середніх підприємств м. Харкова, щодо ефектів при управлінні конфліктами, що виникають на підприємствах, де вони працюють, %

Успіх організації залежить від 1) уміння розпізнавати конфлікти, 2) способів управління конфліктами. Для цього необхідно оцінювати процес розгортання конфлікту, який складається з 4 етапів: 1) латентний, 2) пізнання та персоналізації, 3) прояв конфлікту, 4) вирішення конфлікту.

Управління конфліктами передбачає інтеграцію всіх факторів, які можуть сприяти вирішенню конфлікту або його запобіганню. Такими факторами є покращення комунікації та практична дисципліна в організації, а також врахування життєвих етапів учасників. Ключові ролі належать менеджерам різних рівнів організації, які повинні бути навчені основам організаційної поведінки, з наголосом на управлінні конфліктами.

Використані джерела:

1. Compton's Interactive Encyclopedia. 1996.
2. Whetten D.A., Cameron K.S. Developing Management Skills, 7th edition, Pears Education, Inc. Prentice Hall, New Jersey, 2007.
3. Huczynski A., Buchanan D. Organizational Behavior. Pearson Education Limited, Harlow. 2001.
4. Гаркуша В.О., Єршова Н. Ю. Теоретичні та методичні підходи до організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства. Економіка і суспільство Випуск № 18. 2018. С. 333-339
5. Єршова Н. Ю., Ткаченко М.О., Гаркуша В.О. Моніторинг та оцінка господарської діяльності для забезпечення економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу [Електронний ресурс] // Modern Economics: електрон. наук. фахове вид. з екон. наук. – 2018. – № 11. – С. 66-71. – URI: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/11-2018/iershova.pdf>.
6. Boulding K. The Role of Conflict in the Dynamics of Society. Current Research on Peace and Violence. 1986. Vol. IX. № 3. P. 98-102.

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Г.А. Смоквіна, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту

А.В. Григор'єва, здобувачка 1-го рівня вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Останніми роками пандемія та військові дії в Україні спричинили значний вплив практично на всі аспекти економічної та соціальної активності як населення, так і на рівні підприємств. Ринок праці не залишився виключенням: з 2020 року до сьогодні відбулись та продовжують відбуватись зміни в структурі попиту і пропозиції на працю, умов праці та посилення ряду раніше сформованих тенденцій. До таких тенденцій можна віднести шляхи вдосконалення умов праці, збереження попиту та пропозиції, методи та принципи організації кадрових процесів тощо. Але під час пандемії та воєнного стану не достатньо уваги приділяється такий важливий складовий як людський ресурс який в повній мірі розкривається в кадровій політиці підприємств. Недостатність вивчення даного питання призводить до виникнення рушійних механізмів, які в свою чергу впливають на розвиток кадрового потенціалу підприємств в цілому. Актуальність зазначеної теми обумовила необхідність розглянути нові тенденції, які дозволять визначити майбутнє кадрової політики в подальших умовах.

Питання кадрової політики досить актуальне та вивчається багатьма вченими, оскільки є однією з найважливіших соціально-економічних характеристик будь-якого підприємства. Це обумовлено високим рівнем значущості даного процесу в загальній господарській діяльності підприємства. Кадрова робота базується на системі правил, традицій, процедур, комплексі заходів, пов'язаних безпосередньо із здійсненням підбору кадрів, необхідної їх підготовки, розстановки, використання, перепідготовки, мотивації та просування. Відповідно до цього кадрова політика трактується науковцями по-різному, використовуючи різні методи та підходи (див. рис.1).

За результатами дослідження зазначених науковців [1,2,3] можна відокремити що кадрова політика вважається ядром загального процесу управління персоналом який містить політику, занятості, виробничих процесів та оплати праці. Але на наш погляд недостатньо уваги приділено політиці навчання, яка в свою чергу включає взаємопов'язані методи та загальні принципи, за допомогою яких можна визначити складові процесу управління та роботи з персоналом на підприємстві.

Узагальнюючи вище наведене, кадрова політика відіграє значну роль в процесі господарської діяльності підприємства. Ефективність функціонування підприємства безпосередньо залежить від рівня організації робочого процесу, тобто від рівня використання та розвитку його кадрового потенціалу.

Кризові процеси останніми роками в економіці нашої держави а також всього світу має негативні риси, що несе безпосередній вплив на рівень економіки а також передбачає виникнення проблем щодо попиту та пропозиції робочої сили та віддзеркалюється в професійно-кваліфікаційній невизначеності.

На кадрову політику загалом, на її зміст і специфіку конкретних програм, і кадрових заходів впливає ряд чинників, які стосовно організації прийнято розділяти на два типи: зовнішні та внутрішні (див.рис 2).

Наведені явища призводять до значних суспільно-організаційних змін, серед яких кадрова політика не є виключенням. Нові реалії сьогодні створюють жорсткі виклики для національної кадрової політики на території України. Всі методи та принципи організації кадрових процесів, які функціонували до початку пандемії та війни, на сьогоднішній день або не працюють взагалі, або ж підлягають адаптації та модернізації.

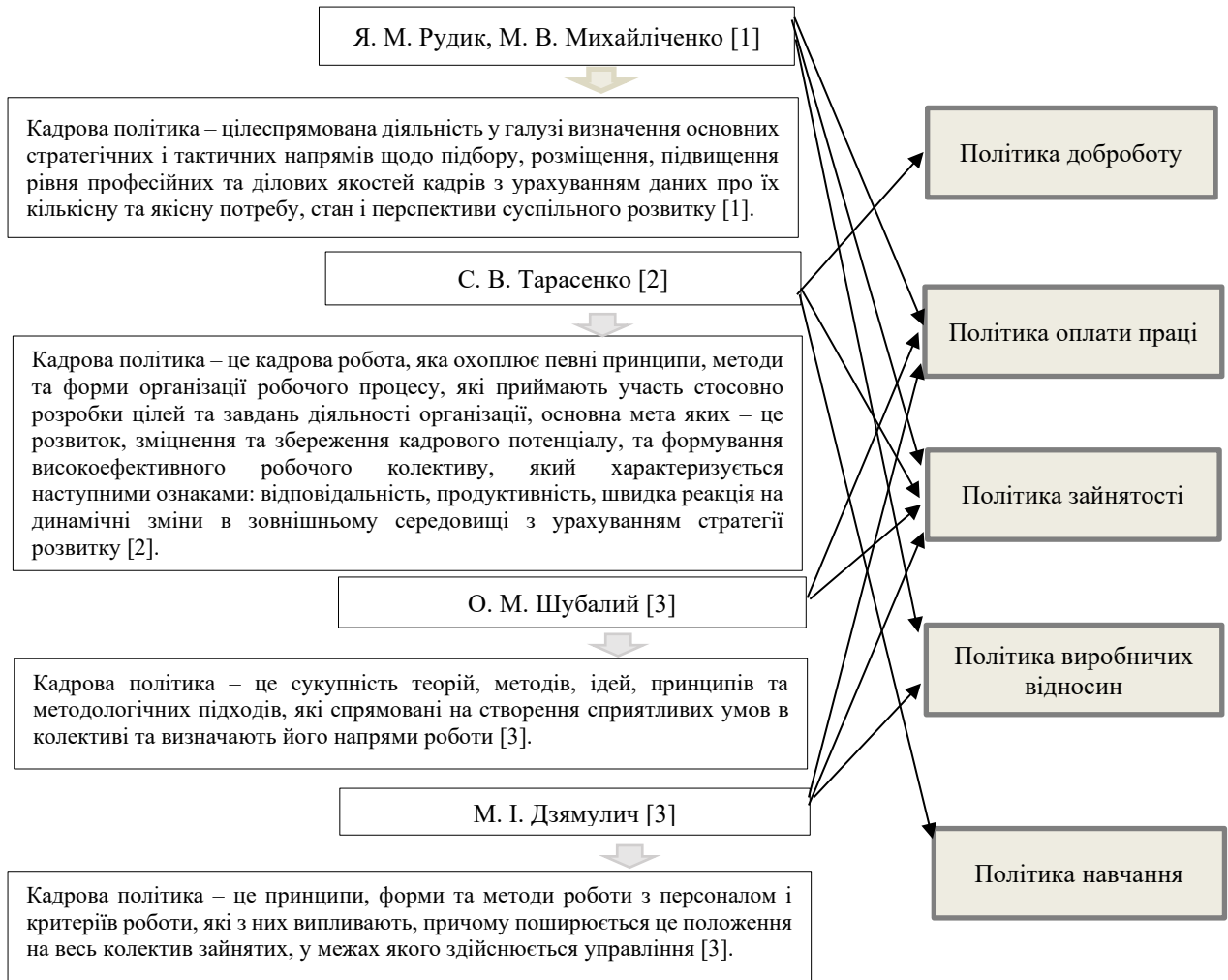
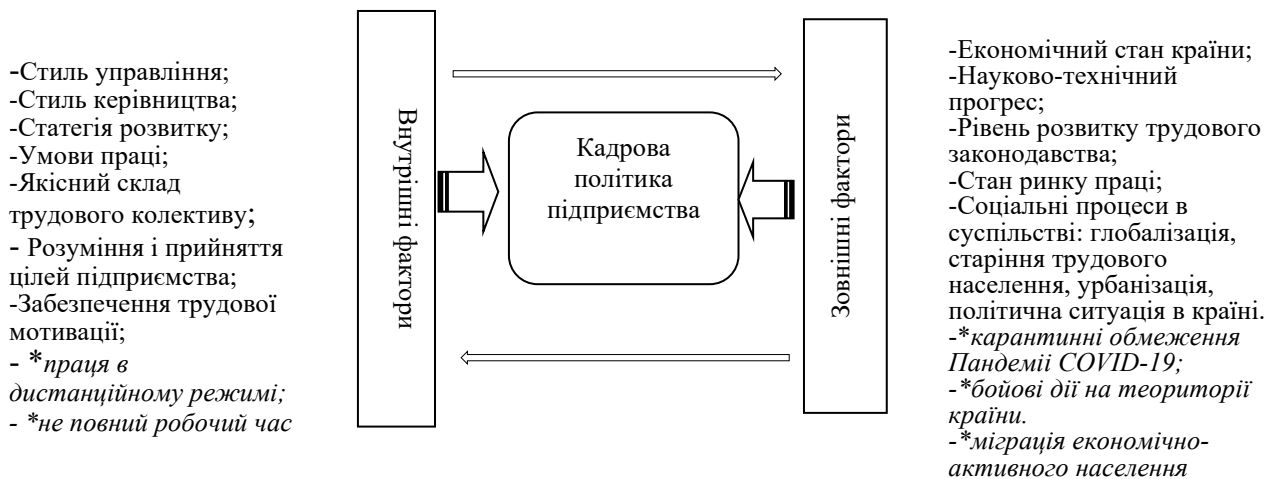

Рисунок 1 – Трактуювання кадрової політики за різними авторами
 Джерело:[розроблено авторами на засадах 1,2,3]

* - позначені сучасні фактори впливу на кадрову політику в умовах воєнного стану та під час пандемії

Рисунок 2 – Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на кадрову політику
 Джерело:[засадах авторами на основі [4]]

Соціально-орієнтована кадрова політика має забезпечити зацікавленість працівників у підвищенні ефективності та якості праці на основі створення необхідних умов для розвитку та реалізації трудового потенціалу, постійного зростання ділової кваліфікації та професіоналізму, просування по службі, підвищення розряду та заробітної плати, покращення соціального забезпечення, залучення працівників до управління виробництвом, створення умов високопродуктивної праці [5].

Для того щоб залишитись конкурентоспроможним на ринку праці, запроваджувались нові підходи до управління персоналом. Найбільш поширений метод – зміна графіку роботи, скорочення робочих годин, а також запровадження досвіду позмінної роботи.

Експертні дослідження мають позитивні прогнози щодо перспективи розвитку кадрової політики в подальшому: передбачається стрімке збільшення потреби в кадрах за умови виходу країни з воєнної кризи. Але потрібно усвідомлювати те, що процес відбудови країни має свої специфічні особливості, тому перелік затребувальних професій буде значно обмеженим, тому не всі зможуть знайти себе в ньому.

Отже, дослідження підтверджує той факт що, кадрова політика відіграє важливу роль у господарській діяльності підприємства. Вона виступає базою, оскільки всі основні функції безпосередньо залежать від людських ресурсів. Сучасний ринок вимагає використання нових підходів та методів ведення кадрової політики. Ринок праці в Україні в майбутньому вже буде кардинально іншим, аніж був раніше. Нові складові кадрової політики виступають основною умовою функціонування будь-якого підприємства в Україні в сучасних умовах. До яких можна віднести: психологічну підтримку працівників, менеджерінг корисних чатів, гарантії соціального пакета, вчасне інформування.

З метою досягнення високого рівня виробництва, розвитку та конкурентних переваг підприємств України необхідна якісна та ефективна кадрова політика. Оскільки кадрова політика є вагомим інструментом керівника, за допомогою якого досягається не тільки адаптація до зовнішнього середовища та збереження кадрового та людського капіталу, як на рівні підприємств так і на рівні держави, що дозволяє забезпечити розвиток у майбутньому.

На підставі вище наведеного в програму кадрової політики необхідно додати додаткові складові що передбачають: вивчення іноземних мов в обов'язковому порядку; прийняття досвіду у кваліфікованих працівників прихилого віку молоддю шляхом впровадження ротації кадрів та наставництва. Наведені складові на ряду з іншими складовими розглянутими в сатті повинні стати базисом на якому буде будуватись майбутня концепція кадрова політика підприємств України.

Використані джерела:

1. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Кадровий менеджмент: навчальний посібник. – К.: ЦП "КОМПРИНТ", 2017 – 323 с.
2. Тарасенко В. С. Кадровий менеджмент : навчально-методичний посібник / В. С. Тарасенко. – Одеса : «Фенікс», 2021. – 38 с.
3. Шубалий О. М. Управління персоналом : підручник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О. В. Потьомкіна, О. В. Середя; за заг. ред. О. М. Шубалого. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 404 с.
4. Сучасний менеджмент : моделі, стратегії, технології : матеріали XXI Всеукр. щоріч. студент. наук.-практ. конф. за міжнарод. участю. 23 квіт. 2020 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2020. – 642 с.
5. «Актуальні проблеми менеджменту в умовах сучасних викликів» (ІваноФранківськ, 7-8 квітня 2021 року): Матеріали I Міжнародної науковопрактичної конференції, Івано-Франківськ, 2021. 165 с.

МЕТОДОЛОГІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

М.І. Таліян, здобувачка 1-го рівня вищої освіти
Я.В. Сливка, к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту
Карпатський інститут підприємництва, м. Хуст

Звичні методи планування ефективні у короткостроковому періоді, однак їх важко адаптувати до господарської діяльності підприємств в умовах невизначеності ринкової економіки. Стратегічне планування передбачає ряд етапів, від вибору моделі стратегічного розвитку до деталізованого проекту реалізації досягнення означених показників. Ключова відмінність між плануванням (підвищення рентабельності наявних ресурсів) та стратегічним плануванням (пошук шляхів розширення діяльності підприємства: нові ринки збуту, нові види продукції, нові технології виробництва) полягає у масштабності та строковості розвитку підприємства.

Актуальність дослідження проблематики методології стратегічного планування полягає в тому, що саме від вибору тих чи інших методів стратегічного планування залежить практичне розв'язання проблем, пов'язаних з необхідністю забезпечення нормальної роботи підприємства, не тільки сьогодні, але й у перспективі. Стратегічне планування для цілей управління підприємством, як соціально-економічною системою, передбачає формування стратегічного плану, програми та проекту, оцінки ймовірності їх виконання під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів.

Можливість застосування різних методик стратегічного планування розглядали у великій кількості публікацій, що свідчить про жвавий інтерес до цієї проблеми, як з боку наукового середовища, так і з боку професійного. Теоретичною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних фахівців в галузях фінансового планування, економічного аналізу і управління: Я.О. Бжуска, М.О. Будкін, М.П. Глушак, Т.В. Гринько, Д.В. Гром'як, О.І. Дорош, М.М. Загреба, Е.Е. Ібрагімов, О.Ю. Єрмаков, О.О. Лайко, І.Г. Костирко, Г.А. Маховикова, О.М. Таран, Н.В. Тюріна, Л.А. Швайка, З.Є Шершньова, В.М. Якубів та інші.

Актуальність теми визначено існуючими теоретичними і практичними проблемами, а саме: протиріччями в запозиченні методології стратегічного планування менеджменту, методичних елементів поточного планування, через підміну понять «стратегічного планування» та «довгострокового плану» у зарубіжній та національній практиці управління підприємством, відмінністю підходів у обґрунтуванні вибору тих чи інших методів стратегічного планування тощо.

Виникнення стратегічного планування на підприємстві пов'язують з розвитком довгострокового планування, що зумовлено вимогами стрімкого розвитку економічних процесів у світі та впливу геополітичних та загальноекономічних процесів у світі.

Поняття «стратегічне планування» набуло широкого використання у 70-х роках минулого століття в міру зростання відмінності поточного планування на рівні виробництва та розвитку підприємства в цілому. В ряді випадків, має місце ототожнення стратегічного та довгострокового планування в силу практичного досвіду підприємств, шляхом спрощення/відмови від стратегічного аналізу, нездатності підприємства адаптувати стратегічний розвиток з урахуванням розвитку диверсифікованого виробництва та ін..

Основоположниками теорії стратегічного планування й управління вважаються

А. Чандлер, П. Друкер, М. Портер, А. Томпсон, І. Ансофф, А.Дж. Стрикленд, Ф. Котлер та ін. [10, с.7]. Враховуючи напрямки дослідження основоположників теорії стратегічного планування, в практиці та теорії наявні випадки ототожнення «стратегічного планування» та «стратегічного менеджменту» через їх взаємозалежність, адже виконання стратегічного планування покладено на систему менеджменту підприємства.

Таблиця 1. – Уточнення поняття «стратегічне планування»

№	Автор	Стратегічне планування
1	Бланк І.О.	Формування системи довготривалих цілей діяльності компанії та вибір найефективнішого способу їх досягнення
2	Карпіщенко О.І.	Особливий вид практичної діяльності людей – планової роботи, що полягає у розробленні стратегічних рішень (у формі прогнозів, проектів програм і планів), що передбачають висування таких цілей і стратегій поведінки відповідних об'єктів управління, реалізація яких забезпечує їх ефективне функціонування в довгостроковій перспективі, швидку адаптацію до мінливих умов зовнішнього середовища
3	Куденко Н.В.	Об'єднуючий та координуючий фактор між цілями та ресурсами підприємства
4	Наливайко Н.В.	Визначений набір напрямів діяльності та їх мета і засоби їх реалізації з метою забезпечення прибутковості та поновлюваної відмітності
5	Оберемчук В.Ф.	Визначена програма дій, яка впливає на управління та розвиток компанії, визначення перспективних напрямів та досягнення визначених цілей заснованих на аналізі потенційних можливостей підприємства та прогнозування зміни тенденцій розвитку зовнішнього середовища
6	Шершньова З.Є.	Засіб досягнення цілей, довготривалий курс розвитку компанії, який обирається на основі проведення порівнянь альтернативних рішень розвитку, опираючись на досвід менеджменту підприємства та його економічні показники

Джерело: складено на основі [1; 2; 3; 4]

За даними табл. 1. під стратегічним плануванням розглядають систему довгострокових цілей, набір напрямів діяльності, програму дій, уточнення засобів досягнення цілей, що характеризує стратегічне планування відповідно до одного із його завдань або етапів проведення. Наявна ситуація зумовлена тим, що історично стратегічний менеджмент був першим, практика об'єднання обов'язків менеджера та керівника в одній посаді тощо.

Із самого початку стратегічне планування набуло форми системи «прогнозування — програмування — бюджетування», в якій відбилася спадкоємність планових документів, різних за термінами розробки та виконання [4, с.412]. Відповідно, стратегічне планування на підприємствах передбачає розробку стратегічного прогнозу (стратегічний прогноз). На його основі формують стратегічну програму (стратегічне програмування), яка в подальшому деталізується у стратегічний проект (стратегічне проектування).

Програмне завдання передбачає наповнену визначеним змістом, відповідно до поставленої мети стратегічного планування, певну дію, спрямовану на виконання поточної мети (до прикладу, одна з цілей закріплених у «дереві цілей» підприємства). Програмне завдання окреслює необхідні умови для його виконання: обсяги необхідних ресурсів у розріз їх видів, відповідальних виконавців, терміни виконання.

Стратегічна програма являє собою складний за змістом та структурою плановий документ. Для її розробки формалізовані таблиця або документи з урахуванням специфіки методів їх обґрунтування. Важливим є збереження спрямування стратегічної програми на основне завдання стратегічного управління та узгодження з іншими стратегічними програмами на підприємстві. Подібність основних параметрів цільової та стратегічної програми на підприємстві ведуть до використання єдиної методологічної основи.

Цільова програма передбачає формування структурованої сукупності граф «цілі — стратегії-заходи», включає в себе набір взаємопов'язаних із структурою характеристик.

Вітчизняний досвід застосування прогностичного програмування відмічається етапом планової економіки, що зумовило практику підміни планування та стратегічної програми. Запозичення та модифікація стратегічного планування до умов планової економіки зумовила формування системи «прогнозування – програмування – план». Однак така підміна понять веде до нівелювання позитивного ефекту застосування стратегічного планування в умовах ринкової економіки. Стратегічна програма передбачає залучення необхідних ресурсів для досягнення окреслених завдань, натомість планування передбачає ефективне використання наявних ресурсів.

Слід відмітити, що методологія стратегічного планування виступає інструментом знання соціально-економічних процесів і використання отриманих знань у процесі їх регулювання, а також планування діяльності суб'єктів господарювання [1, с.15]. Методи стратегічного планування передбачають використання конкретних способів, технічних прийомів, з метою забезпечення виконання завдань планування, відповідно до розрахованих числових значень показників прогнозів, стратегічних програм і планів. Основні методи розроблення прогнозів, програм і планів включають: експертні (оцінні) або евристичні; методи соціально-економічного аналізу; методи прямих інженерно-економічних розрахунків; балансовий метод; економіко-математичні методи і моделі; методи системного аналізу і синтезу.

Отже, запропоновано розглядати під поняттям «стратегічне планування», з позицій виконання процедур стратегічного планування (прогнозування, програмування, проектування), а саме: система середньо та довгострокових рішень для досягнення завдань стратегічної програми, яка узагальнена в стратегічній програмі та деталізована в стратегічному проекті за напрямками видів діяльності підприємства з урахуванням дотримання принципів та методів стратегічного планування. Уточнення поняття дозволить покращити методологію стратегічного планування шляхом розмежування та обґрунтування використання тих чи інших методів стратегічного планування, відповідно до його етапу, у діяльності підприємств.

Використані джерела:

1. Карпіщенко О.І. Стратегічне планування: навч. посіб. / О.І. Карпіщенко, К.В. Ілляшенко, О.О. Карпіщенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 446 с.
2. Коненко В.В. Стратегічне планування функціонування та розвитку підприємств / Коненко В.В., Соколов Д.В. // Ефективна економіка. – 2021. – №5. Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2021/76.pdf
3. Тюріна Н., Карвацька Н. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: книга. К.: «Центр навчальної літератури», 2019. 408 с.
4. Шершньова З. Є. Стратегічне управління. Підручник. - 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. - 699 с.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ВИРОБНИЧО- ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Б.М. Фабріцій, здобувачка 1-го рівня вищої освіти
Я.В. Сливка, к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту
Карпатський інститут підприємництва, м. Хуст

В умовах динамічних змін зумовлених впливом розвитку ринку, потреби адаптації впровадження європейських стандартів виробництва та пакування продукції, військового стану, зростання інфляції та невизначеності вітчизняні підприємства розглядають нові вектори розвитку діяльності, зокрема адаптації стратегії управління персоналом. Існує велика кількість кадрових стратегій в теорії та практичній діяльності підприємства, однак їх об'єднує прагнення максимізації позитивного ефекту використання стратегічних альтернатив.

Вітчизняна модель управління персоналом загалом, зокрема й модель управління кадровим потенціалом на українських підприємствах (незалежно від сфери діяльності), до кінця не сформовані [1, с.35].

Актуальність дослідження зумовлена потребою підвищення мотивації працівників на рівні альтернативних кадрових стратегій та їх адаптація для традиційних кадрових стратегій, що набули більшого поширення. Керівники тим чи іншим способом актуалізують увагу працівників на усвідомлення залежності між трудовим вкладом кожного працівника та можливістю зростання матеріальної компенсації (зростання оплати праці, отримання премії та ін.) чи нематеріальної винагороди-визнання їх додаткових зусиль.

Проблематику питання управління персоналом на підприємствах розглядали широке коло вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Волянська-Савчук Л.В., Дашко І.М., Гримблата С.О., Мацишина М.В. Петряєв О.О, Яковенко І.В. та ін.. Не применшуючи результати попередніх досліджень, невирішеними залишаються питання розвитку сучасних технологій управління персоналом, зокрема недостатньо розкритим є проблематика поєднання традиційних та нетрадиційних систем управління персоналом на підприємствах, визначенні їх ролі та можливостей, врахування специфіки діяльності підприємства у системі управління персоналом, що зумовлює актуальність дослідження.

Управління персоналом на підприємстві – це складний і багатогранний процес. Від того, наскільки ефективно впроваджуються та працюють різноманітні технології управління персоналом, залежить і ефективність та результативність працівників підприємства. Також однією із вагомих складових всіх витрат, що здійснюються підприємством, є витрати пов'язані з виплатами персоналу [2, с.11].

Традиційна кадрова стратегія направлена на взаємозв'язок матеріального стимулювання оплати праці шляхом підвищення рангу працівника відповідно до тарифної сітки, на що впливає стаж працівника, підвищення кваліфікації та ін. в залежності від специфіки виконуваної роботи. При цьому додаткове матеріальне та нематеріальне стимулювання направлене на підвищення лояльності працівників, зменшення плинності кадрів та, в переважній більшості випадків, не має прямого взаємозв'язку зі зростанням прибутку підприємства.

Важливим є планування результатів управлінського рішення в частині зміни витрат на матеріальну та нематеріальну мотивацію працівників підприємства Розглянемо більш

детально, на прикладі виробничо-логістичного підприємства ПАТ «Закарпатська рибоводна станція», процес обґрунтування прийняття управлінського рішення підвищення продуктивності праці за допомогою методу економіко-математичного моделювання. Вихідні дані для формування матриці оптимізаційної задачі наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Дані для формування матриці завдання з раціоналізації витрат при плануванні заходів мотиваційного управління виробничо-логістичної діяльності підприємства ПАТ «Закарпатська рибоводна станція»

Резерви	Затрати праці, люд.-год.		Плановий річний рівень зростання продуктивності праці, %	Собівартість заходів грн./ люд.-год.
	Мін.	Макс.		
Удосконалення морального стимулювання праці (X1)		92	12	173,25
Управління діловою кар'єрою співробітників (X2)		20	8	158,42
Покращення соціальнопсихологічного клімату в колективі (X3)	72		15	147,35
Удосконалення системи матеріального стимулювання працівників (X4)	65		11	146,72
Покращення умов виробництва і праці (X5)	48		7	164,18

Відповідно до даних табл 1. зробимо припущення: плануватиметься річне підвищення продуктивності праці у ПАТ «Закарпатська рибоводна станція» на рівні не менше 10 % можна скласти певні групи обмежень оптимізаційної задачі; обмежуючим чинником буде виступати і за умови максимальних витрат коштів на всі заходи в обсязі 50000 грн. Змінними задачі лінійного програмування будуть витрати на здійснення заходів X1 - X5. При цьому будуть сформовані декілька груп математичних обмежень, зокрема:

Обмеження щодо максимальних та мінімальних витрат праці на проведення відповідних заходів:

$$X1 \geq 65; X2 \geq 48; X3 \leq 92; X4 \leq 20; X5 \geq 72.$$

Обмеження щодо мінімального планового підвищення продуктивності праці:

$$(0,11X1 + 0,07X2 + 0,12X3 + 0,8X4 + 0,15X5) / (X1 + X2 + X3 + X4 + X5) \geq 0,10;$$

Відповідно маємо з отриманої нерівності:

$$0,01X1 - 0,03X2 + 0,02X3 - 0,02X4 + 0,05X5 \geq 0.$$

Обмеження щодо максимального використання обсягу витрат, спрямованих на підвищення продуктивності праці:

$$146,72X1 + 164,18X2 + 173,25X3 + 158,42X4 + 147,35X5 \leq 100000.$$

Обмеження щодо невід'ємності значень змінних:

$$X1 \geq 0; X2 \geq 0; X3 \geq 0; X4 \geq 0; X5 \geq 0.$$

Цільова функція – мінімум витрат, спрямованих на підвищення продуктивності праці у ПАТ «Закарпатська рибоводна станція», за рахунок прийняття управлінського рішення з управління персоналом

$$146,72X_1 + 164,18X_2 + 173,25X_3 + 158,42X_4 + 147,35X_5 \Rightarrow \text{мінімум.}$$

Вирішення задачі в середовищі Excel дозволило встановити, що планування проекту управлінського рішення щодо реалізації відповідного комплексу заходів дозволить одночасно отримати запланований результат з підвищення продуктивності праці на 10 % при оптимальних витратах в обсязі 36085 грн. При цьому найменш витратним варіантом раціоналізації витрат, спрямованих на підвищення продуктивності праці у ПАТ «Закарпатська рибоводна станція» виступає збільшення оплати: 72 люд.-год. заходів з підвищення кваліфікації працівників господарства; 92 люд.-год. заходів з удосконалення морального стимулювання праці та 65 люд.-год. проведення заходів з удосконалення системи матеріального стимулювання працівників

Отже, розглянуте управлінське рішення щодо матеріального та нематеріального стимулювання працівників з бюджетом у 36085 грн дозволить збільшити продуктивність праці на виробничо-логістичному підприємстві ПАТ «Закарпатська рибоводна станція» на 10%.

Використані джерела:

1. Кустріч Л. О. Інновації в системі управління персоналом. / Кустріч Л.О., Кустріч В.І.// Економіка та держава. - 2022. - № 4. - С. 34–38.
2. Мельник Т.Г. Організація обліково – контрольного забезпечення управління персоналом підприємства. / Мельник Т.Г. // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. – 2022. – № 1(4). – С.1-12. Режим доступу: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-4-09-01/2022-4-09-01>

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

*С.В. Філіппова, д.е.н., проф., директор Інституту економіки та менеджменту
С.О. Черкасова, к.е.н., доц., докторант кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка», м.Одеса*

В сучасних умовах високої ситуативної невизначеності однією з умов ефективного існування вітчизняних підприємств являється їх спроможність до захисту своїх фінансово-економічних інтересів, ефективна протидія недобросовісній конкуренції, шахрайству та іншим видам злочинів. Отже, економічна безпека підприємств є умовою, необхідністю та процесом забезпечення їх стабільного та ефективного існування в довгостроковій перспективі.

Разом з тим, сама специфічність діяльності по забезпечення економічної безпеки підприємств вимагає підготовки відповідних фахівців, з певними професійними знаннями, навичками та вміннями. Особливостями діяльності фахівців в сфері забезпечення економічної безпеки підприємств та її окремих складових є те, що вони не мають прав діяти від імені держави, не мають визначених чинним законодавством повноважень (за виключенням приватної охоронної діяльності), тобто їх діяльність повністю залежить від рівня їх професійної підготовки та вимог середовища. Щоб бути затребуваним на ринку праці, фахівець в сфері забезпечення економічної безпеки підприємств має володіти, крім професійних компетентностей, ще й цілим рядом комунікативних умінь і особистісних навичок.

Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності, розуміння, які саме компетентності і як необхідно формувати, що має бути результатом діяльності сучасних фахівців в сфері забезпечення економічної безпеки підприємств.

Більшість науковців говорять про необхідність визначити, відібрати та ґрунтовно ідентифікувати обмежений набір компетентностей, які є найважливішими, інтегрованими, ключовими. Такий підхід дав підстави зарубіжним науковцям зробити висновок про те, що ключові (найвагоміші та найбільш інтегровані) компетентності: сприяють досягненню успіхів у житті та підвищенню якості суспільних інститутів; відповідають різноманітним сферам життя кожної окремої людини.

На сучасному етапі розвитку в економіці не існує загального визначення понять: «компетентісний підхід», «компетентність», «компетенція». Визначальними категоріями компетентісного підходу є поняття компетенції та компетентності.

В англійській мові використовуються два терміни з різними значеннями: «competence» («компетенція») та «competency» («компетентність»). «Компетенція» означає загальну здатність добре працювати або повноваження виконувати певну роботу. «Компетентність» означає здатність виконувати завдання, необхідні для роботи (навички, кваліфікація) [1].

У випадку з компетенцією мова йде про ефективність та право, у випадку з компетентністю – скоріше про спроможність, кваліфікацію, потенціал [1].

Іншими словами, «компетенція» відноситься до діяльності, а «компетентність» до людини [1].

Компетенція – це здатність людини взагалі розуміти та виконувати будь-що на базовому рівні. Це стосується її знань і загального стану буття. Компетенція зазвичай включає в себе навички, пов'язані з навчанням і розумінням. Компетенції включаються в стандарти для вимірювання навичок або знань (наприклад стандартів вищої освіти) [2].

Отже, компетенція також відноситься до здатності людини розуміти дії або знання в різних частинах життя. Це означає, що компетенція виникає на різних етапах життя, коли людина дорослішає, дізнається щось нове, знайомиться з новими людьми та відчуває нове середовище. Компетенція також включає розуміння основних обов'язків або вимог до роботи на кожному етапі життя чи кар'єри [1].

При цьому компетентність означає здатність людини виконувати конкретне завдання, якому її хтось навчив. Цей термін часто використовують для позначення «професійних навичок» [2].

Компетентність – це здатність людини ефективно виконувати певну, у тому числі професійну діяльність. Вона являється результатом набуття компетенцій. Компетентність має складовий елемент готовності людини до виконання поставленої задачі, а також включає в своє поняття елементи особистісних її характеристик (мобільності, ініціативності й тощо) [2].

Таким чином, компетентність – це поведінка людини, яка приносить їй необхідний результат. Коли працівник є компетентним (тобто він/вона виконує свою роботу добре чи відмінно), це означає, що виконуються три умови:

- а) наявність у працівника відповідних особистісних якостей, здібностей, знань, навичок, досвіду;
- б) він/вона мотивований добре працювати; він/вона бачить цінність цього та готовий витратити свою енергію на виконання своєї роботи;
- в) оточення сприяє його/її добрій продуктивності [1].

Компетентність складається з кількох компонентів: мотиви, установки, цінності, навички, талант, інтелект, здібності, знання, ноу-хау, досвід, соціальні ролі, самооцінка, особистісні характеристики. Це певні конструкти, що визначають спрямованість компетентної особистості. У будь-якому випадку ці компоненти завжди призводять до видимої поведінки, яка потім вказує на наявність компетентності [3].

Компетентність включає три важливі аспекти: а) знання (когнітивний рівень); б) ставлення (афективний рівень); в) навички (психомоторний рівень), які поєднуються для вирішення певних завдань. Є також четвертий аспект компетентності – це завдання. Він визначає робочу ситуацію, коли працівник поєднує три попередні аспекти для виконання діяльності. Цей аспект дуже важливий, оскільки всі люди компетентні в одних сферах і некомпетентні в інших [1].

Слід зауважити, що думки дослідників щодо існуючих відмінностей між основними видами компетенцій та їх важливості розходяться більше, ніж у випадку визначення компонентів компетентності. Одна з основних класифікацій поділяє компетенції на: а) порогові (базові) компетенції та б) визначні (високопродуктивні) компетенції [4].

Інша класифікація – це поділ компетенцій на дві великі групи: а) жорсткі (функціональні) і б) м'які (особистісні). Жорсткі компетенції також називають технічними, функціональними або професійними компетенціями. Вони включають технічні знання та навички, які стосуються конкретної посади або спеціальної роботи, тобто фактично представляють кваліфікацію чи освіту в певній галузі. М'які компетенції називаються поведінковими, соціальними, міжособистісними або гуманними компетенціями, тобто їх сутністю є міжособистісні стосунки. Вони включають усі компоненти, пов'язані з роботою з людьми, такі як здатність управляти, ефективно спілкуватися чи мотивувати [2].

Наприклад, «Тверді» навички (hard skills), тобто професійні знання та вміння, необхідні для виконання безпосередніх завдань за фахом, здобувачі вищої освіти набувають у ЗВО в процесі виконання індивідуального плану в рамках вивчення навчальних дисциплін та

проходження практичної підготовки. Надалі здобуті в процесі навчання в ЗВО «тверді» навички» доповнюються вже безпосередньо в процесі здійснення практичної діяльності за фахом, у робочому середовищі. Слід зауважити, що рівень опанування «твердими» навичками можна перевірити й оцінити. Зокрема, ця інформація у формі оцінок (балів) міститься в документі про здобуту вищу освіту, а надалі – в сертифікатах і свідоцтвах про проходження підвищення кваліфікації, стажування, онлайн-курсів, участі у професійних тренінгах, майстер-класах, професійних конференціях, інтенсивах та інше [5].

Рівень володіння «м'якими» навичками (soft skills) оцінити в конкретних показниках важко, а іноді практично неможливо. Міра прояву цих навичок дуже індивідуальна й залежить, насамперед, від типу особистості, особливостей характеру, темпераменту та інших чинників.

Таким чином, наведена класифікація основних видів компетенцій, аспектів та компонентів компетентності дозволяє узагальнити інформацію стосовно використання компетентнісного підходу в роботі вітчизняних фахівців в сфері забезпечення економічної безпеки підприємств та її окремих складових.

У цьому сенсі набуває актуальності наведений перелік десяти кращих soft skills успішних фахівців до 2025 року, сформульованих Всесвітнім економічним форумом в Давосі, який розкриває саму сутність діяльності управлінського персоналу, що задіяний в сфері зміцнення економічної безпеки підприємств, виходячи із завдань, що поставлені перед ним системою управління, власниками та іншими зацікавленими сторонами, повинен їх мати та ефективно застосовувати у практичній діяльності (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Перелік десяти кращих soft skills фахівців

2015 рік	2020 рік	2025 рік
1. Комплексне рішення проблем	1. Комплексне рішення проблем	1. Аналітичне мислення
2. Координація дій з іншими	2. Критичне мислення	2. Активне навчання та стратегії навчання
3. Управління людьми	3. Креативність	3. Комплексне рішення проблем
4. Критичне мислення	4. Управління людьми	4. Критичне мислення та аналіз
5. Взаємодія, ведення переговорів	5. Координація дій з іншими	5. Креативність, оригінальність та ініціативність
6. Контроль якості	6. Емоційний інтелект	6. Лідерство та соціальний вплив
7. Сервіс-орієнтація (клієнтоорієнтованість)	7. Складання суджень (експертна оцінка) і ухвалення рішень	7. Використання технологій, моніторинг і контроль
8. Складання суджень (експертна оцінка) й ухвалення рішень	8. Сервіс-орієнтація (клієнтоорієнтованість)	8. Створення технологій та програмування
9. Активне слухання	9. Взаємодія, ведення переговорів	9. Витривалість, стресостійкість і гнучкість
10. Креативність	10. Когнітивна гнучкість	10. Логічна аргументація, розв'язання проблем і формування ідей

Джерело: складено на основі [1; 2; 4]

Таким чином, компетентнісний підхід дає можливість фахівцям упорядковувати, систематизувати наявну інформацію, знаходити оптимальну послідовність дій з досягнення поставленої мети, планувати свою діяльність на найближчу та віддалену перспективу, приймати відповідні управлінські рішення, контролювати та оцінювати поточну ситуацію і проявляти волю для відповідної корекції прийнятих рішень та зміни планів у спрямуванні безумовного досягнення поставленої мети в сфері забезпечення економічної безпеки підприємств та її окремих складових в умовах високої ситуативної невизначеності.

Використані джерела:

1. Stanislava Lišková, Pavel Tomšík Competency-based approach to human resources management. *Agricultural Economics / Zemedelska Ekonomika* . 2013, Vol. 59. Issue 11, pp. 496-504.
2. Зінченко А. Г., Саприкіна М. А. Навички для України 2030: Погляд бізнесу. Київ: Видавництво «ЮСТОН», 2016. 36 с.
3. Смірная С.М. Соціально-психологічний аспект управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. № 3 (20) 2020. С. 128–133. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-3-23>.
4. Філіппова С.В. Формування компетентності персоналу з управління системою фінансово-економічної безпеки підприємств в умовах інноваційної економіки / С.В.Філіппова, С. О. Черкасова // Розділ 44 у колективній монографії “Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти”. Випуск 3. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 634 с. С. 610–623. Режим доступу: <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/8745>
5. Ченуша О.С. Діагностика впливу компетентності на економічну безпеку нафтопереробних підприємств. *Бізнес Інформ*. 2018. №12. С. 137–142.

ІННОВАЦІЯ В МАРКЕТИНГУ – НЕОБХІДНА УМОВА ІСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

*Т.Т.Т. Чан, асистент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Д.О. Заворотній, здобувач 1-го рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

На сучасному етапі розвитку економічної системи одним з найбільш ефективних напрямків забезпечення підвищення ефективності виробництва є розвиток інноваційної діяльності, спрямованої на розроблення і використання результатів наукових досліджень, що дає можливість забезпечити прибутковість через задоволення нових потреб ринку.

Однією з головних умов забезпечення комерційного успіху вітчизняних товаровиробників є розробка, виробництво та просування на ринок нових (інноваційних) товарів. Враховуючи, що концепція маркетингу є основою ринкової діяльності сучасного підприємства, важко переоцінити його роль для підприємств-інноваторів. Однак практика показує, що традиційні маркетингові принципи та правові інструменти для нових товарів у багатьох випадках важко (або навіть неможливо) застосувати. Причинами цього є: особливості аналізу ринку нових товарів, особливо якщо вони спрямовані на задоволення прихованих (неявних) потреб або взагалі на створення нових потреб; труднощі зосередження на продукті для задоволення потреб споживачів, які мають потенційну (нечітку) оцінку; складність підбору адекватних методів формування первинного попиту та його подальшого стимулювання та інше. З огляду на це, необхідно виділити окремий вид маркетингу – інноваційний (маркетинг інновацій).

Маркетинг інновацій є запорукою успіху підприємств-інноваторів, оскільки дозволяє ідентифікувати та контролювати фактори, що визначають умови довгострокового виживання та розвитку (на основі інновацій) на ринку [1].

Відповідно до концепції інноваційного розвитку, щоб досягти та зберегти довгострокову конкурентну перевагу, необхідно постійно здійснювати нові види діяльності, і це вимагає планування.

Однак інноваційна діяльність не повинна обмежуватися модифікацією старого продукту і заміною його новим або заміною одного продукту іншим. Ринкові умови динамічно змінюються, відповідно змінюються ринкові можливості та загрози [2].

Виходячи з цього, управління інноваційною діяльністю в руслі концепції маркетингу інновацій повинне включати наступне:

а) Управління продуктово-ринковим портфелем підприємства: товарною номенклатурою, товарним асортиментом, окремими товарними одиницями. Теоретичні засади аналізу та управління товарною політикою, інструментарій аналізу продуктово-ринкового портфелю, а також рекомендації щодо інтерпретації результатів аналізу є достатньо розробленими, вони пройшли практичну апробацію і є достатньо достовірними (їх порівняльний аналіз викладено у багатьох літературних джерелах).

б) Формування пакету продуктово-ринкових інноваційних пропозицій. Існує велика кількість перевірених практикою формалізованих і інтуїтивних методів генерування та перевірки ідей нових товарів, підходів до розробки і перевірки задуму товару.

в) Відбір найраціональніших (з огляду на зовнішні та внутрішні умови) інноваційних пропозицій.

г) Складання і реалізація орієнтовного графіка виконання робіт з розробки, виготовлення і просування на ринку товарних інновацій. Враховуючи динаміку розвитку ринкових процесів, а також значний ступінь невизначеності відносно розвитку подій у майбутньому, скласти детальний план інноваційної діяльності досить важко. Його слід формувати у вигляді стратегічного бачення, тобто визначати основні орієнтири на

перспективу (але й вони можуть змінюватися), а детально планувати необхідно лише найближчі дії на період один рік, максимум – на 2-3 роки. При цьому необхідно розглядати кілька можливих сценаріїв розвитку подій у майбутньому, як мінімум: песимістичний, оптимістичний, найвірогідніший.

д) Управління ресурсним (інвестиційним) забезпеченням інноваційної діяльності. Визначення джерел і механізмів інвестування, планування витрат за етапами робіт. Оцінка ефективності. Визначення порядку контролю і перегляду планів. Теоретико-методичні засади управління ресурсним забезпеченням інноваційної діяльності є детально розробленими.

Стан інноваційної діяльності в Україні багатьма експертами визначається як кризовий, і він не відповідає її сучасному рівню в країнах, що на шляху інноваційного розвитку. Особливе занепокоєння викликають характерні низькі показники інноваційної активності в промисловості, ситуація безпосередньо впливає на швидкість розвитку практично всіх галузей економіки.

Кількість підприємств, які не займаються інноваційною діяльністю, значно перевищує кількість підприємств-інноваторів, а це свідчить про глибоке відставання від країн-лідерів інноваційного зростання [3].

Маркетинг інновацій на прикладі «Сільпо». Три супермаркети «Сільпо» увійшли до списку найкращих магазинів Європи за новий дизайн [4].

У своєму щорічному списку найкращих магазинів Європи European Supermarket Magazine (ESM) обирає найкращі інноваційні дизайнерські концепції магазинів, відкриті або відремонтовані на європейському ринку ритейлу.

«Сільпо» – один із небагатьох великих мережевих продовольчих ритейлерів, який створює індивідуальний тематичний дизайн для кожного магазину. Нині в мережі понад 100 тематичних дизайнерських супермаркетів і 4 делікатес-маркети Le Silpo. Мережа вже вшосте потрапляє до списку найкращих.

У 2022 році редакція ESM обрала 32 найкращі магазини з 15 країн Європи, а «Сільпо» знову став єдиним українським ритейлером, магазини якого потрапили до списку найінноваційніших.

До списку Europe's Finest Store 2022 потрапили три супермаркети «Сільпо»:

- «Сільпо» в стилі дизельпанк (Харків) – з естетикою наукової фантастики. Магазин був нещодавно пошкоджений ракетним ударом із боку РФ, але зараз його відновлено та відкрито.
- «Сільпо» за мотивами театру Кабукі (Умань) – з антуражем традиційного японського театру: екзотичні костюми та розкішні декорації.
- «Сільпо», присвячений Бразилії (Київ) – дизайн просякнутий дикими амазонськими джунглями та святковим Ріо-де-Жанейро. Світлину із цим супермаркетом ESM розмістив на обкладинці цього річного журналу.

Найважливішим фактором, що перешкоджає роботі підприємства є те, що вони не усвідомлюють потреби в маркетингу інновацій. Однак саме інновації та нові види діяльності є ефективним засобом забезпечення довгострокових умов виживання та розвитку підприємств на ринку, що дозволяє адаптуватися до постійних змін умов зовнішнього макро- та мікросередовища.

Використані джерела:

1. Ілляшенко Н. С. Маркетинг та інновації як головні функції бізнесу // Механізм регулювання економіки. — 2007.
2. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: Управління інноваціями на підприємстві
3. Білоцерківська Н.В. Маркетингові інновації: підходи, види, утримання і використання.
4. Інтернет-ресурс: <https://thepage.ua/ua/real-estate/dizajn-supermarketiv-silpo-vidznachili-v-evropi/amp>

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ: АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Ю.Ю. Чебан, к.е.н, доц., доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет, м.Миколаїв*

Закупівельна діяльність посідала важливу роль в соціально-економічному стані будь-якої країни у будь-які часи. Для України закупівельна діяльність сьогодні організовується у складних умовах воєнного стану, але її значення стало ще важливішим. Від швидкості закупівель та забезпечення такої діяльності відповідно до законодавства залежать не просто соціальні та економічні показники країни, а навіть важливі життєві потреби. Характерними рисами публічних закупівель останніх місяців воєнного стану є наступні: зменшення кількості потенційних учасників; термінова потреба у здійсненні закупівель, які не були запланованими; зникла потреба у значній кількості закупівель; необхідність більш швидкого проведенні закупівель; необхідність внесення корегувань і змін у законодавство про закупівлі.

Так, основними законодавчо-нормативні акти, які сьогодні змінюють норми публічних закупівель в Україні є: Постанова Кабінету міністрів України «Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 № 169 – дана постанова здійснює регулювання закупівель для потреб оборони в умовах воєнного часу [1]; Постанова Кабінету міністрів України «Деякі питання здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для задоволення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану» від 02.03.2022 № 185 – здійснює регулювання закупівель, які задовольняють нагальні потреби, які виникли через бойові дії та воєнний стан (наприклад, забезпечення тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб тощо) [2]; Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» від 12.10.2022 № 1178 – дана постанова регулює не тільки і закупівлі, які стосуються війни, вона спрямована на зміни у всіх закупівлях, на регулювання всіх процедур закупівель в умовах воєнного стану (далі - Особливості) [3].

Останній законодавчо-нормативний акт охоплює набагато більше процесів, ніж попередні, він регулює умови закупівлі всіх замовників, умови діяльності контролюючих органів, органів оскарження під час дії воєнного стану та 90 днів після його завершення. Положення не замінює закон «Про публічні закупівлі», але доповнює його нормами воєнного часу. Водночас, до закону «Про публічні закупівлі» внесено зміни, які стосуються використання Особливостей, а не змісту самого закону [4]. Зміни є тимчасовими.

Особливостями передбачено проведення закупівель за наступними двома процедурами: відкритими торгами у порядку, визначеному Особливостями, або за допомогою використання електронного каталогу у електронній системі закупівель, за умови, якщо вартість становить або перевищує наступні вартісні пороги:

- товарів і послуг (крім послуг з поточного ремонту) – 100 тис. грн (у той час, як у Законі визначені пороги 200 тис. грн);
- послуг з поточного ремонту – 200 тис. грн (змін у порівнянні із Законом не відбулось);
- робіт – 1,5 млн грн (змін у порівнянні із Законом не відбулось) [3, 4].

Якщо вартість закупівлі дорівнює або перевищує менше зазначених порогів, то підприємство має право використовувати або не використовувати електронну систему закупівель. Якщо вартість закупівлі перевищує 50 тис. грн, то замовник має завантажити звіт в електронну систему закупівель протягом 10 днів після підписання договору.

Замовник самостійно формує очікувану вартість закупівлю, але має право встановити відсоток підвищення вартості. Тобто учасник має право запропонувати ціну, яка в установлених межах, може бути вищою за очікувану вартість [3].

Строки проведення відкритих торгів за новим законодавством суттєво скоротились. Така зміна спрямована на задоволення потреби у прискоренні процесу проведення процедури. Зміни у строках проведення процедур є такими:

1) Оголошення про проведення відкритих торгів та тендерна документація оприлюднюються не пізніше ніж за 7 днів (у Законі - 15) до кінцевого строку подання тендерних пропозицій.

2) Учасник може звернутися до замовника з вимогою щодо усунення порушень або за роз'ясненням не пізніше ніж за 3 дні (у Законі - 10) до закінчення строку подання тендерної пропозиції. Замовник повинен протягом 3 днів (змін даного строку не відбулось) з дати їх оприлюднення надати роз'яснення на звернення шляхом оприлюднення його в електронну систему закупівель.

3) Якщо замовник вносить зміни до тендерної документації (за власної ініціативи або за вимогою) строк для подання пропозицій учасниками продовжується замовником в електронній системі закупівель так, щоб з моменту внесення змін до закінчення кінцевого строку подання тендерних пропозицій залишалось не менше 4 днів (у Законі – 7).

4) Зміни, розміщуються та відображаються в електронній системі закупівель у вигляді нової редакції тендерної документації додатково до її початкової редакції. Замовник також оприлюднює перелік змін, що вносяться. Зміни до тендерної документації розміщуються в електронній системі закупівель протягом одного дня з дати прийняття рішення про їх внесення (строки у порівнянні із Законом не змінились).

5) У разі несвоєчасного надання замовником роз'яснень щодо змісту тендерної документації система зупиняє перебіг відкритих торгів. Для поновлення їх перебігу замовник повинен розмістити роз'яснення щодо змісту тендерної документації з одночасним продовженням строку подання тендерних пропозицій не менш як на 4 дні (у Законі – 7).

6) З метою забезпечення права на оскарження рішень замовника до органу оскарження договір про закупівлю не може бути укладено раніше ніж через 5 днів (у Законі – 10) з дати оприлюднення в електронній системі закупівель повідомлення про намір укласти договір про закупівлю.

7) Замовник укладає договір про закупівлю з учасником, визнаним переможцем процедури закупівлі, протягом строку дії його пропозиції, не пізніше ніж через 15 днів (у Законі – 20) з дати прийняття рішення про намір укласти договір про закупівлю відповідно до вимог тендерної документації та тендерної пропозиції переможця процедури закупівлі. У разі обґрунтованої потреби строк для укладення договору може бути продовжено до 60 днів (у даному випадку строк не змінивсь) [3, 4].

Зазначимо, що у строках процедури оскаржень (але не у самій процедурі) теж відбулись зміни, орієнтовані на скорочення строків подання скарги та її розгляду відповідно до скорочення термінів відкритих торгів.

Далі розглянемо зміни, які стосуються саме процедури відкритих торгів:

1) У Особливостях передбачено, що під час здійснення закупівлі товарів замовник може не застосовувати до учасників процедури закупівлі кваліфікаційні критерії.

2) Замовник більше не вимагає документів від учасника підтвердження стосовно нього відсутності підстав для відхилення за статтею 17 Закону. Учасник самостійно декларує відсутність таких підстав в електронній системі закупівель під час подання тендерної пропозиції. Отже, замовник не вимагає від учасника того, що він може самостійно декларувати, а від переможця тільки ту інформацію, якої немає у відкритих джерелах.

3) Змін у процесі проведення аукціону не відбулося. Водночас, надання пропозиції одним учасником не є підставою для відміни торгів, а пропозиція такого учасника визнається найбільш вигідною. У Законі в такому випадку торги відмінялись електронною системою автоматично і замовник мав розпочинати торги знову. Лише у випадку двох відмін торгів з даної причини, замовнику дозволялось заключити договір із єдиним учасником за допомогою переговорної процедури [3, 4]. Але це все доволі тривалі строки і час, якого замовники, на жаль, сьогодні не мають. Тому ця зміна є життєво необхідною для закупівельників в умовах воєнного стану. Зауважимо, що зазначені зміни не суперечать вимогам закону «Про публічні закупівлі». Ці зміни затверджені та використовуються з дотриманням принципів та правил проведення закупівель.

Можемо визначити ті рішення, яких досягли в Україні прийнятими Особливостями: проведення закупівель значно прискорюється, є економія часу, що є важливим в умовах воєнного часу, коли ситуація швидко і суттєво змінюється; проведення закупівель супроводжується меншою кількістю паперових документів від замовників та учасників; є більше можливостей для закупівлі без використання електронної системи, що полегшує процес закупівлі для учасників та замовників, економить час. Разом з тим, маємо зазначити й певні складнощі. Так, скорочення термінів проведення закупівлі означає, що менше учасників встигнуть дізнатись про закупівлю та підготуватись до неї. Тут потрібно учасникам прикласти більше зусиль, організації та ефективності. Зменшення обсягу документів дещо ускладнює роботу контролюючих органів. Але це компенсується й зменшенням кількості закупівель за останні місяці. Збільшення можливостей для закупівлі без використання електронної системи збільшує можливість прояву корупційних ризиків.

Підсумовуючи, зауважимо, що напрями організації закупівельної діяльності в умовах воєнного стану накреслені та затверджені. Організовано чисельні семінари та вебінари для замовників та учасників для оптимізації роботи за новими Особливостями. Аналіз електронної системи закупівель свідчить, що, порівнюючи зі станом закупівельної діяльності навіть за останній місяць, кількість оголошень суттєво збільшилася. Замовники проаналізували потреби, внесли коригування у плани. Учасники проаналізували можливості та окреслили перспективи. Разом з тим, сподіваємося, що український досвід внесення особливостей в організацію закупівель не знадобиться жодній країні світу.

Використані джерела:

1. Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету міністрів України від 28.02.2022 № 169 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.11.2022).

2. Деякі питання здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для задоволення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету міністрів України від 02.03.2022 № 185 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.11.2022).

3. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : Постанова Кабінету міністрів України від 12 жовтня 2022 № 1178 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.11.2022).

4. Про публічні закупівлі : закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 01.11.2022).

РИЗИКИ НЕКОНТРОЛЬОВАНОГО РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У ФОРМІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

*С.О. Нейков, кандидат економічних наук, в.о. проректора
Одеський інститут підприємництва та права, м.Одеса*

Штучний інтелект (ШІ) є однією з найпотужніших інновацій сучасності, здатною суттєво змінити економіку, суспільство та повсякденне життя [1,2]. Проте неконтрольований розвиток ШІ супроводжується численними ризиками, які можуть мати як локальні, так і глобальні наслідки [3, 4]. Розуміння цих ризиків є важливим для розробки ефективних механізмів регулювання та управління інноваціями у цій сфері.

Основними ризиками неконтрольованого розвитку ШІ є:

1. *Етичні ризики* – неконтрольований розвиток ШІ може призвести до порушення етичних норм:

- дискримінація та упередженість. Алгоритми ШІ можуть відтворювати та посилювати соціальні стереотипи через неправильні чи неповні дані;
- порушення конфіденційності. Масове використання ШІ у зборі та аналізі даних може загрожувати приватності громадян;
- нехтування людською гідністю. Розробка автономних систем з елементами ШІ (наприклад, військові дрони) викликає питання про прийнятність делегування життєво важливих рішень машинам.

2. *Економічні ризики* – ШІ може створити суттєві виклики для економіки, зокрема:

- втрати робочих місць. Автоматизація призводить до скорочення робочих місць у традиційних секторах економіки, збільшуючи рівень безробіття;
- концентрація ресурсів. Неконтрольований розвиток ШІ може сприяти монополізації ринку великими корпораціями, знижуючи рівень конкуренції;
- нерівність доступу. Держави та компанії з обмеженими ресурсами можуть не мати доступу до передових технологій, що посилює глобальну економічну нерівність.

3. *Соціальні ризики* – неконтрольоване впровадження ШІ може призводити до соціальних проблем:

- дегуманізація суспільства. Надмірна залежність від технологій може знижувати роль міжособистісних комунікацій та гуманітарних цінностей;
- дезінформація. ШІ, зокрема генеративні моделі, можуть використовуватися для створення фейкових новин і маніпуляції громадською думкою;
- соціальна нестабільність. Нерівномірний розподіл переваг від використання ШІ може викликати конфлікти в суспільстві.

4. *Технологічні ризики* – швидкий розвиток ШІ без його належного контролю може спричинити:

- непередбачувану поведінку. Складні алгоритми можуть діяти несподівано або поза межами початкових програмних обмежень;
- кібератаки. ШІ може використовуватися зловмисниками для розробки нових форм кібератак або для зламу критично важливих систем;
- автономність ШІ. Надмірно розвинені системи ШІ можуть вийти з-під контролю людини, створюючи загрози на глобальному рівні.

5. *Глобальні ризики* – ШІ, розроблений без міжнародної координації, може спричинити:

- гонку озброєнь у сфері ШІ. Використання штучного інтелекту у військових цілях може посилити міжнародну напруженість;

– нерівномірний розвиток. Держави з високим рівнем технологічного розвитку отримають значну перевагу, що може посилити дисбаланс у глобальному геополітичному контексті.

Шляхи подолання ризиків є доволі відомими [3, 5]:

1. Етичні кодекси. Розробка та впровадження універсальних етичних норм для створення та використання ШІ.
2. Міжнародне регулювання. Укладення угод між країнами для контролю за використанням ШІ у військових і комерційних цілях.
3. Розподіл відповідальності. Чітке визначення прав та обов'язків розробників, користувачів і держав у сфері використання ШІ.
4. Освітні програми. Підготовка фахівців, які розуміють можливості та обмеження ШІ, а також навчання суспільства основам безпечного користування.
5. Моніторинг і аудит. Створення незалежних органів для оцінки безпеки та етичності впровадження ШІ.

Контрольований розвиток ШІ здатен забезпечити значні переваги для людства, зберігаючи баланс між інноваціями та відповідальністю. Неконтрольований розвиток інновацій у формі штучного інтелекту несе суттєві ризики для економіки, суспільства та глобальної стабільності. Але ці ризики можуть бути мінімізовані через розробку комплексних механізмів регулювання, міжнародну співпрацю та етичне ставлення до використання технологій.

Відтак, ризики неконтрольованого розвитку інновацій у формі штучного інтелекту (ШІ) суттєво забезпечують державне регулювання інноваційного розвитку, потім вимагають створення спеціальних механізмів контролю, які балансують між стимулюванням інновацій і запобігають негативним наслідкам. Таким, необхідно отримати етичні аспекти, захист конфіденційності, запобігання дискримінації, а також уникнення технологічної монополізації та ризиків для безпеки. Це потребує адаптації нормативно-правової бази, впровадження нових стандартів і посилення міжнародного співробітництва, щоб забезпечити відповідний розвиток ШІ в рамках національних і глобальних.

Використані джерела:

1. Малін О.Л. Парадигмальні зміни економічного розвитку та державне регулювання економіки. Інфраструктура ринку. 2016. № 2. С. 426-430. URL: <http://market-infr.od.ua/uk/2-2016>. (дата звернення 30.06.2020).
2. Сутність та виклики цифровізації економіки для державно-приватного партнерства / С. В. Філіппова, О. Л. Малін // Екон. журн. Одес. політехн. ун-ту. – 2020. – № 3 (13). – С. 55–63. – Режим доступу до журн. : <https://economics.opu.ua/ejopu/2020/No3/55.pdf>.
3. Risk management through systematization: Risk Management Culture / S. Filyppova, I. Bashynska, B. Kholod, L. Prodanova, L. Ivanchenkova, V. Ivanchenkov // International Journal of Recent Technology and Engineering. – 2019. – Vol. 8, Iss. 3, – P. 6047–6052.
4. Innovative development of small industrial enterprise in conditions of informatization of economy: organizational component : monograph / S. V. Filyppova, K. S. Zaichenko. – Schweinfurt : Time Realities Scientific Group UG (haftungsbeschränkt), 2019. – 225 p.
5. S. Mohamad (2020). Artificial intelligence in Information Technology, International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology ISSN: 2394-3696, 168-173.

СТЕНДОВІ ДОПОВІДІ